This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

NIVERSITY OF MICH

Todorović, P.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

51

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА
5 ПАРА
10 ФИЛЕРА
10 СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка [illegible].
1904.

☞ *Одговор једном заверенику остао за идућу свеску, због чланка „29. Јануар“!...*

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Молимо све продавце из унутрашњости да нам обрачун за „Огледало“ пошљу најдаље до 6. Фебруара ове године. Ко то не учини до тога дана неће добити идуће свеске.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА“.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2 25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

29. ЈАНУАР!

(Сан и јава једнога Србина.)

29 Јануар!...

Жалосни дан ненадне смрти првога српског краља после Косова!...

Тужни и несретни дан, када је напрасна смрт Обреновића IV. кобно наговестила, да се примиче страшни крај целој тој династији.

И већ пролетило три године!

Да, већ су три пуне године, како под сводовима св. српског Крушедола бораве вечни санак уморне кости краља Милана.

Само три кратке годинице, па каква голема промена!...

Јадни краљу Милане!... да ти је откуд устати, да својим рођеним очима видиш ову страшну и голему промену!..

*

Један бујни и поносни владалац скромно је прекрстио своје „беле руке“ и легао на постељу, са које се више не устаје.

Над једним краљем склопио се ледени гроб.

Мајка земља отворила је своју хладну и влажну утробу, да у њу прими земне остатке једнога великог духа.

И шта би? Шта се учини? Куда се деде она голема снага, коју смо пред собом гледали и звали је — ***краљ Милан!***.

Само су три кратке годинице — па каква пустош!...

У један узани гроб стало је све. Једна обична рака све је прогутала!...

Онај светли ум, оно топло, родољубиво срце, цео онај поносни цин од човека сада је само шачица хладна пепела — груда земље у земљи!...

Но то је општи удео људски. То је судбина наша овде на земљи. То је оно што бива свима нама подједнако, што изједначује прве и последње, богате и сиротне, велике и мале!....

То је једнакост коју ствара смрт!

Али, ако се губи, пропада и у прах претвара наше физичко биће, наше слабо и трошно тело — живи наш дух, живе наша дела и наше творевине, живе велики споменици наше неуморне трудбе, нашега рада и пожртвовања за свој народ и за своју отаџбину.

Па има ли таквих дела и творевина први српски краљ? Где су његове тековине и заслуге? Где су његови споменици? Где су сведоци да је он радио, да се трудио и мучио за ову земљу? Има ли његових *живих дела* која сама за се говоре?!

О, има их, има!...

То казује већ сама његова титула.

Слободна, увећана и независна Србија — његова је творевина.

Најлепши споменик његов, то је — *васкрсла српска краљевина!...*

Народ је дао своју снагу, своје напоре, своју крв и кости своје, али водиља је била сретна звезда Милана Обреновића IV.

Јест, та сретна звезда изгрејала је над Србијом и победоносну српску војску одвела на Косово, да у цркви Грачаници одслужи помен изгинулим јунацима српским!..

И та благодарна Србија, та *краљевина Србија*, на данашњи дан смрти, с тугом и благодарношћу сетиће се свога негдашњега вође, свога првога краља, сетиће се покојнога Милана Обреновића IV.

Данас је 29. Јануар, и цела Србија зна, да је на данашњи дан, пре три године, напрасно преминуо први српски краљ после Косова.

Благодарна Србија памти тај тужни дан.

Стога ће јутрос са свију отачаствених храмова забрујати звона оглашујући велико подушје што га цео један народ даје своме првом краљу.

А отачаствено свештенство, српска војска, српски чиновници и грађани — цео српски народ, у густим редовима, поврвиће јутрос у свете храмове, да испуни последњу дужност према једном свом великом покојнику.

Стога јутрос, кроз прозорје, кроз дивну јутрењу тишину, забрујаће хиљадама звона, одјекнуће хиљадама тужних посмртних песама, засветлуцаће хиљадама воштаница, просуће се тамњан и измирна, хиљадама топлих молитава и срдачних уздаха полетиће небесима, пролиће се топле и искрене сузе и широм целе Србије пролетиће, пронеће се један једини једнодушни усклик: „Бог да прости покојнога Милана Обреновића IV.“ „Слава и светао спомен првом српском краљу после Косова“!...

Тако ће се данас српски народ сетити свога првога краља, тако ће показати да уме поштовати и ценити успомену својих великих људи и да стога заслужује да их има.

Тако ће!.....

Али ах!... да ли ће се збиља десити све ово, што се овде привиђа једном родољубивом срцу српском?... Да ли ће се испунити макар што год од ових лепих снова!...

Да ли ће?... Да ли ће?...

Да ли ће у новој ери, у новим великим слободама бити Срба, који ће смети слободно да приреде бар једно подушје једном покојном Обреновићу?...

Да ли ће?...

Можда! Али мучно, тешко!

Стога нека је овде од нас једно скромно, али искрено и срдачно:

Бог да прости првог српског краља после Косова!

Бог да прости покојнога краља Милана I., Обреновића IV!...

Дочек новог краља

Завршио се знаменити дан 22. фебруар 1889. год. — на престолу српском седи већ млади краљ Александар I.

Да видимо како смо га дочекали, и какви су били први дани његове владавине.

Пошто смо 23. и 24. фебруара саопштили прокламацију краља Милана, прокламацију намесништва и остале службене документе.[1]) 25. фебруара проговорили смо и ми за свој рачун, и наша *„прва реч“* гласила је овако:

„За ово два-три дана извршени су огромни, судбоносни догађаји — учињен је читав преврат у целокупном нашем политичком животу, извршен је обрт, који ће пресудно утицати на даљи ток не само наше унутрашње но и наше спољне политике — једном речи, извршени су догађаји, који су изменили цело стање и створили сасвим нову ситуацију.

„Догађаји од преголема значаја!.. Да их само човек схвати у свој потпуности и целини њиној, па му треба рока и времена, а камо ли ако хоће још и да уђе у цео њин унутрашњи смисао, да ***критички прогледа право врело њино*** и да уочи њин даљи вероватни ток и све крупније последице, које ће отуда неминовно настати.

„Данашњи је положај, услед свега што је извршено, веома озбиљан.

„За јавне раднике, који се руководе само општим интересима, настаје сад дужност, да пажљиво и свестрано проуче ово ново стање, пре но што се одлуче какав ће положај заузети спрам нових меродавних чинилаца државних, и којим ће правцем у опште упутити свој јавни рад?!...

---

[1]) Види 47 и 48 св. *„Огледала.“*

„Истина, наш лист није партијски орган, он не припада ни једној од наших политичких странака, те да има значаја и као израз партијски.

„Али ипак, као јавни орган, који узима реч у свима важнијим догађајима нашим„ он има дужност и спрам себе, и спрам многобројних читатеља својих, да у ову нову ситуацију ступи са свом пажљивошћу и обазривошћу, које налаже озбиљност прилика.

„Нисмо ради ни учему да пренаглимо и да се залетимо. Али кад једном свестрано преценимо сав значај извршених промена и заузмемо један одређен правац, он онда мора бити постојан, непоколебљив, као што треба да буде и правилан, добро одмерен и интересима народним несумњиво користан.

„Услед свега тога, ми не хитамо да дадемо наш суд и оцену последњих преважних догађаја. То ћемо чинити постепено, у колико се буду разбистравале саме прилике.

„Но има нешто, што још сад можемо рећи:

„1 Жалимо, што је дотле дошло, да Њ. В. Краљ Милан I. још у најбољим годинама, и што је главно, ***још за малолетства престолонаследникова*** одступа с престола.

„Али кад је цео ток ствари дотле довео — кад се дошло скоро до безизлазна положаја — кад је чак и сам краљ нашао за неопходно да тако поступи — онда и нама не остаје друго, но да свршени чин примимо и да рекнемо: ово што је учињено — ***добро је*** и дај Боже да ово судбоносно дело уроди по Србију срећним плодом.

„А Њ. В. Краљ Милан I. дао је само један нов доказ, колико су му драги интереси Србије, кад је нашао снаге у себи, да се одлучи на овако једно дело голема лична самопрегоревања.

?„Не упуштајући се у процену, у колико је оваким склопом намесништва погођена права потреба наших прилика, рећи ћемо само то, да у првом акту намесништва, у ***наименовању радикалне владе*** — гледамо добар знак и корисан почетак, који нам улива наде, да ће људи, којима је поверена судбина земаљска, и хтети и умети да погоде прави пут у вођењу судбине земаљске.

То нека је наша прва реч.

(*„Мале Новине“* од 25. фебр. 1889. год. бр. 71.)

Ето како сам дочекао промену на престолу и каква је била моја *„Прва реч„*.

Али, у тој *једној речи* није могуће било дати своју оцену једнога тако крупног и тако важног догађаја.

С тога сам ја, одмах за тим, донео о том догађају нов низ размишљања. Под насловом *„Мисли“*!... — ту се о промени на престолу говори овако:

*
* *

....Мисли! — Како се роје, сипају, полећу; како се укрштају, преплећу, мрсе; како се удружују, сливају, стапају уједно, и опет се као сјајне варнице за часак разаспу, прсну и полете свака за се!....

....Мисли! — Час су као златокриле лаке, ваздушасте тичице, као сјајни колибри, што прелећу с цветка на цвет, с предмета на предмет, и својом слатком песмом дочарају давно избледиле успомене из далеке прошлости.

Час су опет као огромне, тешке, црне тичурине, с грдним гаравим крилима и страшним, промуклим и храпавим гракташем, од ког ти се кожа јежи!

И сва та јата тица крилатица свијају се око тебе, облећу те са свију страна и шуште ти над главом својим крилима, а њина те песма успављује и заноси, те си као у неком чудном дремежу и полусну.

Али ти се тргнеш, протрљаш очи и чело и видиш да су све то биле само *твоје мисли.* Нема више ни црних тичурина, ни рајских златокрилих тичица — али је остао читав рој твојих мисли, и ти у њима тонеш и губиш се.

...Мислиш!...

Али о чему?

О свачему и о ничему! Мислиш о садашњости, о будућности, о прошлости, и опет о садашњости. Мислиш о свему, а кад све скупиш као да ниси мислио ни о чему.

Стога да покушамо везати коју од тих мисли; да по коју ухватимо и овде је на хартији притврдимо.

*
* *

Дакле, нов Устав, нова влада, нов краљ, ново доба! — Све ново!

А старо?... Куда се оно деде! Шта с њим би?

И је ли могуће да се све то тако брзо промени?

Дакле, Краљ Милан сврши — он није више владајући краљ!...

Толика вика, хука, бука и мука — и на један пут... свему крај!...

Изађе човек, прочита једно парче хартије, рече „збогом“ и све се сврши!... Нестаде краља Милана и нема га више!

Кад сам 22. фебруара у подне улазио у Двор, велика и мала сказаљка на великом дворском сахату биле су на 12 — и тада је у Србији још све било по старом.

Кад мало доцније изађох из Двора, велика сказаљка била је на 9, а мала се од 12 помакла близу до 1 — прошло је дакле *три четврти сахата*, и све је било промењено — краљ није више краљ; Србија има намесништво, које у ствари врши краљевску власт; читав низ крупних промена извршен у земљи.

И све то за *три четврти сахата*, управо за један тренутак, док удариш длан о длан.

Толика сила и толики зор краља Милана. И дође човек, духну: пу, и све се угаси!.... Сва сила и величина његова разлети се, као да је никад није ни било!....

И то се зове величина људска! сила владалачка! слава и сјај краљевски!....

О човече! Твоје је право име — *ништавило!..*

*

Где је почетак снази и величини династије Обреновића?

Њу је засновала она реч Милошева, када је на обали Саве рекао војводама, што су бежале у Аустрију:

— Идите ви и склоните се! Ја нећу и немогу тамо. Идем у народ, па што буде њему, нека буде и мени!....

Карађорђе је отишао — историја му то није опростила. Кад се после вратио, Милош га је убио — и историја му је опростила. (Милошу).[1]

Карађорђе је отишао.

Милош је умео остати на свом месту, издржао је до краја и то је метуло владалачку круну на његову сељачку главу.

„Остајем где сам“! — из те речи никла је једна нова династија.

Сада се четврти из те династије уклања, одлази, напушта своје место — да тиме спасе ту исту династију!.....

Ко кога овде није разумео?

(Свршиће се.)

---

[1] Ово сам овако рекао и написао још у почетку 1889. год. и због тога нећу сад да га мењам Али 5 година доцније, године 1894. ја сам писао роман »*Смрт Карађорђева*«. Тек ту, приликом прикупљења грађе за ово дело, ја сам тачније проучио цео овај жалосни догађај и ту сам дошао до уверења, да се на правди проливена крв тако лако не прашта, и да *је чак и кнез* Михаило испаштао за грехе очеве.

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 52. свеске »Огледала« закључно, сврше и новац непремено пошљу **одмах по пријему ове свеске.**

Од кога новац не добијемо до 6 Фебруара о. г., томе ће се без икаква одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“.

Ово важи за све и безусловно Никакве изговоре ни правдања примати не можемо.

☛ Поштоване читаоце „Огледала“ из унутрашњости упозоравамо на горњу објаву. Ако од 6. Фебруара „Огледало“ престане долазити у њино место, нека знају да то не значи да је „Огледало“ престало, већ да њин продавац није платио дуг уредништву и оно је било принуђено да му лист обустави.

За тај случај молимо читатеље „Огледала“, да нам за своје место препоруче другог поузданог продавца.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА“.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	годишњ.	9	дин.
	полугодишњ.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	18	франака или круна
полугодишње	9	»
тромесечно	4.50	»
месечно	1.50	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва	— **Крв и сузе** (од 1—25 св.)	1.50 дин.
Књ. друга	— **Краљ Милан** (од 25—45 св.)	1.30 »

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

Власник **Пера Тодоровић** Св. Савска ул. бр. 28
Одговорни уредник **Мих. С. Петровић**
Кочина ул. бр. 26.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

52

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА
5 ПАРА
10 ФИЛЕРА
10 СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Молимо све продавце из унутрашњости да нам обрачун за „Огледало“ пошљу најдаље до 6. Фебруара ове године. Ко то не учини до тога дана неће добити идуће свеске.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА“.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2 25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

Дочек новог краља

(2)

* * *

Нва влада! — г. Николе Христића, нема више — сишао је!

Верујте ли у фатум, у судбину, у срећну или несрећну звезду?

Не верујете!

Па ипак има људи за којима несрећа узастопце корача и прати их неодступно, као сенка њина.

Ето, погледајте г. Николу Христића, човека који је колико јуче сишао с власти.

Врло исправан и необично праведан чиновник, крути бирократа. Непоколебљив у својој преданости, и строг, управо неумитан извршилац закона.

Дакле, изврсан чиновник, коме треба тражити равна! Па ипак каква коб!

Кад год је г. Н. Христића обасјала зрака власти — као његова сенка јавља се једна мрачна фигура, мргодна и кивна, ледена и страшна, права слика несреће!....

Он је на влади 1868. године — гине Кнез Михаило!

Он долази на владу 1883. године — јавља се Зајчарска буна!

Враћа се на власт поново 1888. год. и ево дочекасмо оставку краља Милана!

То је зла коб и несретна звезда!.. А сад да видимо и једну сретну.

* * *

Зна се да је г. Чеду Мијатовића први пут узео у свој кабинет г. Јован Ристић. Он га је први дигао на министарску столицу, са које је доцније тако дуго радио као напредњак, док се најзад, услед последњих догађаја, ово дана није и са напредњаштвом морао растајати.

Но тај прелаз од г. Ристића напредњацима (тадашњим консервативцима) није извршен нагло и наједанпут. У почетку је г. Мијатовић припитивао г. Ристића за сваки свој важнији корак.

. . . . . Склапало се консервативно министарство — мислим чича Данилово.

Понуде и г. Мијатовића да се прими министарства финансије у том кабинету. Пре но што би примио ту понуду, г. Мијатовић оде г. Ристићу, исприча му у чему је ствар и замоли га за савет, да ли да улази у тај кабинет?

Ристић му одговори: — Па зашто не? Примите се — није рђаво!...

Ристић је рекао ово, пошто је прво подуже проматрао и слушао г. Мијатовића.

Учинило му се да г. Мијатовић јако нагиње да дође на то место, с тога му је и дао такав савет. Мислио је у себи: „Ма шта му ја рекао, он ће се понуде примити. Па боље да изгледа да ме је послушао, но да није. То је дипломатски рачун.

Тако су разговарали још мало, после г. Мијатовић пође. Били су расположени и ћеретали су весело. Г. Ристић испрати га до капије. Ту стану и г. Мијатовић понова рекне:

„Још вас једном молим, кажите ми отворено, да ли да се примим? Али кажите ми *потпуно искрено.*

Г. Ристић се насмеши.

„Дакле, баш хоћете *„искрено!“* Е, онда чујте! Радите како год хоћете, само не одвајајте се никад од мене. Упамтите:

„Јован Ристић има своју срећну звезду!“...

Тако је г. Ристић сам себи изрекао пророчанство, које се до данас потпуно испунило. Он доиста има своју срећну звезду, која га до сад још никад није изневерила.

Наравно, и она има својих помрачења, има својих непогода, када је облаци заклоне и она у њима утоне. Али то бива само на кратко време. После та звезда опет сијне, и опет трепери у пуном сјају своме.

И заиста! И ако је у свом богатом и обилном раду имао и многе и тешке погрешке, г. Ристић је ипак један од наших најсретнијих политичара, јер може да покаже највише и најлепших успеха.

Како је само чудна његова судбина у борби са српским радикализмом.

Када се пре 20 година српски радикализам први пут јавио у нашем друштву, г. Ристић био је тада „намесник књажевског достојанства.“

Ристић и радикализам — чим су се срели и видели, одмах су се побили.

Боре се четврт века. С почетка је радикализам био слабији и јео је бој — г. Ристић славио је победу.

Но радикализам је поступно растао и јачао — последњих година постао је пресудно надмоћнији. И он се љуто осветио — он је г. Ристића свео на нулу и политички га сасвим убио.

Бар тако је изгледало свима до јуче, и тако су мислили сви који трезвено гледају на ствар.

Али гле!... Шта је сад ово?

После равно двадесет година борбе, победоносни радикализам долази на управу земаљску.

И кога ту налази?

Опет једно намесништво, у коме је г. Ристић први намесник. Само сад не више књажевског, већ *краљевског* достојанства.

Зар то није чудна судбина?

Радикализам долази.

Ко да га дочека? Ко да му укаже место и да га пријатељски понуди: „ево, седи овде“ — Најпосле, ко да му преда власт у руке?

Г. Јован Ристић! Главом онај исти г. Јован Ристић, кога је неколико дана пре тога, тај исти радикализам називао *мртвацем* — политичким мртвацем, који никад васкрснути неће.

Заборавило се да г. *Јован Ристић има своју срећну звезду.*

* * *

Гледамо шта се збива и шта раде људи око нас, и на ум нам долази ово:

Не угледајте се на човека који хоће да надмудри цео свет, јер знајте да ће доћи један дан, када ће тога човека надмудрити најглупљи сусед његов, и он ће зло проћи са големе „мудрости“ своје!

Проћи ће зло с тога, што код њега није ни било праве мудрости, пошто је у свакој мудрости прво правило:

„Не гради се никад мудрији од целога света!“...

Рђаво заповеда, ко никад никога не слуша.

Народна мудрост вели:

„Кад цео свет привиче да си пијан — ако си и најтрезнији, иди кући па лези да се испаваш.“

Радо се слуша само онај, који и другога хоће да послуша. Послушати почешће и другога значи обезбедити успех својој рођеној заповести.

Клони се човека који виче на цео свет, и коме цео свет неваља, јер је то први доказ да неваља он сам!...

Ко хоће цео свет да вуче са нос, обично сам себе за нос доведе у клопку.

Ко ником не верује, доказује да сам највише лаже.

Ко никоме не може да буде пријатељ, — не заслужује да има пријатеља.

Ко ради само по својој ћуди, по туђој ћуди мора напуштати рад — а ко по своме ћефу живи, по туђем умире!...

Ко с целим светом тера спрдњу — постаје на послетку спрдња целога света.

*

Сваки чин има свој начин!

Коме смета брада, нека се не владичи; а ко се у ноге не узда, нека се у коло не хвата!

Свако право носи и своју дужност.

Коме је дужност тешка, нека се одрекне права, а ко тако чини — добро чини — он тиме испуњује само једну своју дужност.

⁂

Да вам испричам један истинити случај.

Ја сам био шипарац од шеснајест година, а он старац од близу шесдесет.

Ја сам тада био шестошколац — ђак у шестом и последњем разреду гимназије, — а он је био „шустер-мајстор.“

Ја сам тада знао за имена ***Бихнер***, ***Дрепер***, ***Бокл***, ***Дарвин*** и т. д., а чича је знао оно, што дају шесдесет година живота и искуства.

људи лицемери. Не може бити истинито и искрено то њино читање, јер шта би се још имало читати у св. Писму!...

Чича Љуба гледао је како се ја жестим, слушао како вичем на св. писмо, па ће рећи:

— А јеси ли ти, дијете, читао св. Писмо, кад толико вичеш против њега?

У ствари ја дотле никад нисам био прочитао цело св. Писмо. Овда-онда прочитао сам по што год местимице и на дохват. Али, мене чисто увреди овако питање „једнога шустера“. Што да ми рекне „дијете“, кад сам ја шестошколац! И ја му одговорим:

— Читао сам, па шта је с тим?

— Ништа — одговори чича. Но кад поодрастеш, прочитај га опет.

Тада сам се насмејао овоме савету старчевом, али сам га после десет година испунио.

* * *

Нашао сам се био на великој невољи. Затворен сам међу четири гола зида, а у рукама никакве књижице до једно Св. Писмо — црна велика књига, издање енглеског библијског друштва. Тако сам тада по нужди прочитао цело

Св. Писмо, а од тога доба чешће га читам и обично га држим на своме столу.

*

И бива као што рекох.

У данима беде или туге големе, кад треба наћи у срцу храбрости, да се јуначки поднесе зло; или у данима славе и успеха, кад у срцу ваља наћи смирене скромности, да се не прегони у радовању и да се човек не понесе сувише срећом и успехом својим — у тим данима често читам св. Писмо, читам ову узвишену књигу, у којој има

Вријеме кад се размеће камење, и вријеме кад се скупља камење! Вријеме кад се грли и вријеме кад се оставља грљење.

Вријеме кад се тече, и вријеме кад се губи; вријеме кад се чува, и вријеме кад се баца;

Вријеме кад се дере и вријеме кад се сашива; вријеме кад се мучи (ћути) и вријеме кад се говори;

Вријеме кад се љуби и вријеме кад се мрзи; вријеме рату и време миру.

*

Ако видиш где се чини неправда сиромаху и отима суд и правда у земљи, не чуди се томе, јер виши пази на високога, и има још виших над њима.

Што нема одмах осуде за зло дјело, за то срце синова људских кипи у њима да чине зло.

И то је најгоре од свега што бива *под сунцем*, што и праведнику и безбожнику за дуго бива једнако; свјема једнако бива, те је и срце људско пуно зла, и лудост им је у срцу док су живи, а потом умиру.

Има зло које видјех под сунцем, и то је погрјешка која долази од владаоца.

Бејаше се лудост посадила на највише мјесто, а мудрост сједи на ниском мјесту.

Видјех слуге на коњима, а кнезови иду пјешке као слуге.

Чињена је неправда у граду и на селу; злу су давани махови, а добро је тучено у главу.

Али ко јаму копа у њу ће пасти, ако разваљује ограду, ујешће га змија.

А кога змија уједе пре бајања ништа му бајач неће помоћи.

Нека грјешник сто пута чини зло и одгађа му се, ја ипак знам да ће доћи један дан кад неће бити добро ономе, који је зло творио.

Јер ће се зло његово против њега окренути, а лудост његова устаће против њега.

И он ће бити мртвац међу живјем, јер у срцу његовом неће бити надања, а у живјех свакадјех има надања; и псу живу боље је него мртву лаву.

Јер живи знају да ће умријети, а мртви не знају ништа, нити им има плате, јер им се спомен заборавио.

И љубави њихове, и мржње њихове, и зависти њихове нестало је и више немају дијела нигде ни у чему, што бива под сунцем.

(Свршиће се.)

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 52. свеске »Огледала« закључно, сврше и новац непремено пошљу одмах по пријему ове свеске.

Од кога новац не добијемо до 6. Фебруара о. г., томе ће се без икаква одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала".

Ово важи за све и безусловно. Никакве изговоре ни правдања примати не можемо.

☛ *Поштоване читаоце „Огледала" из унутрашњости упозоравамо на горњу објаву. Ако од 6. Фебруара „Огледало" престане долазити у њино место, нека знају да то не значи да је „Огледало" престало, већ да њин продавац није платио дуг уредништву и оно је било принуђено да му лист обустави.*

За тај случај молимо читатеље „Огледала", да нам за своје место препоруче другог поузданог продавца.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА".

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на ***„Огледало“*** и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје* годиш. 9 **дин.**
полугодиш. 4.50 »

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

53

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА
5 пара
10 филера
10 стотинака

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Молимо све продавце из унутрашњости да нам обрачун за „Огледало“ пошљу најдаље до 6. Фебруара ове године. Ко то не учини до тога дана неће добити идуће свеске.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА“.

Скрећемо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2·25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

Дочек новог краља

— (3)

Погледај крај и свршетак њихов, погледај дјело божије, јер ко може исправити што он искриви.

У добро вријеме уживај добро, *а у зло вријеме гледај да буде боље* — јер је бог створио једно време према другом за то да човек не зна шта ће бити.

Али се опет зна, да *од добра бива добро а од зла зло и бива.*

Маслина не роди на трњу, нити се с врбе грожђе бере.

С лијености угибље се кров и с немарнијех руку прокапљује кућа.

Тешко теби земљо, кад ти је цар дијете и кнезови твоји рано једу.1)

Но боље је и дијете убого а мудро, него цар стар и безуман, који се већ не зна поучити.2)

---

1) Све су ово изреке речимице узете из „*Књиге проповједника*“ Св. писма. Ово је стих **16** у глави 10.

2) Глава 4., стих 13.

Све ово, заједно с овим примедбама горе, било је овако наштампано још 1889. год.

(Прим. „Огледала“)

Бољи је крај ствари него почетак јој.

Благо теби земљо кад ти је цар племенит и кнезови твоји једу за вријеме да се поткријепе, а не да се опију.

Боље слушати карање мудраца, него да ко слуша песму безумнијех.

Јер мудрост кријепи човјека више него десет кнезова који су у граду.

А безумник и кад на пут иде без разума је и казује свима да је безуман.

*

Ни у мисли својој не псуј цара, ни

сказаљка тек бејаше прешла 12, а велика стигла до 4.

Поноћ — прошла!... Још да напишем белешку о сутрашњој паради, па је за идући број *„Малих Новина“* све спремљено.

Умочим перо и таман хтедох почети писање, када се наједанпут отворише врата на мојој соби; отворише се тихо, полако, нечујно.

Пренем се и упрем очи у врата.

Прво угледах само једну руку, која бејаше отворила врата и још држаше за кваку.

Човек се још није видео, али се јасно видела његова рука — бела, смежурана, а обрасла седим, најеженим длакама.

Прође ме нека језа.

Поумим да устанем, но врата се мало више отворише и на њима се указа некакав сед веома сед старац, висок, крупан, снажан, с дугом, белом брадом, с коврџавом белом косом, која му падаше по раменима.

Он уђе у собу ћутећки и полако; полако затвори врата за собом, па онда пређе тихо прекс собе, седе на столицу што стајаше према мени, и како седе, он наслони обадва лакта на колена, метну главу међу шаке, упре поглед у патос пред собом и тако је подуже ћутао.

Мени не рече ни речи.

Ја сам осећао да ми срце почиње јаче лупати. Био сам некако збуњен и зачуђен. Хтедох рећи што год непознатоме старцу, али језик ми се бејаше завезао и ја остадох ћутећки.

Бацим поглед на старца; он седи, ћути, гледа преда се у земљу, а главу држи у шакама.

„Радујете се — тако поче старац непрекидано — радујете се, а немате се чему радовати.

„Зло вам је било с њим, а још горе ће вам бити без њега.

„Ни за његова доба није вам зло било од њега, но од вас самих, јер да сте ви били како треба, не би ни он могао бити тако нетреба.

....„Да можете некако сами од себе да утечете.

„Сви заједно једва да би скупили најнужнији број способних и поштених људи, који би могли отправљати како ваља опште државне послове — а ви сте се разбили у стотину табора.

„Нико никога не слуша, нико никога не верма, нико никога не цени. Сваки је за себе најмудрији, сваки би само да заповеда, а нико неће да ради и слуша.... „Сен ага, бен ага — измећар јок." (Ти господин, ја господин, а ко ће да ради).

„Радикали - либерали, либерали - напредњаци, напредњаци-радикали — боже мој, када би сте могли стати и својим рођеним очима погледати како сте сви ви једнаки, и како близу стоје они што су најгори онима што су најбољи.

„И ако не прегнете да будете друкчији и бољи но што сте досад били, у мало времена дочекаћете много јада, и млеко ће мајчино у многима пропиштати. Неће проћи ни година дана, а ви ћете имати големих бура и потреса, а доцније имаћете чак и буна — имаћете влада оборених и влада подигнутих да буду оборене. Неред ће се уселити у дом ваш, те ћете сами од себе пропиштати.

„Срећа је што је још много у вашој руци, те можете окренути да од зла буде добро.

вим. Али шта ћу? Друго стакло нема. Не остјае ми ништа друго, но да угасим лампу, а да тражим да упалим свећу.

Кад сам све то свршио, метнем свећу на сто и погледам у старца

Према мени је стајала празна столица; у соби није било никога.

Мисли, мисли!...

(„*Мале Новине*" за 1889 год. бр. 74-87).

(Крај.)

Јавна говорница.

Нова влада! Србија има нову владу!

После скоро осмодневних порођајних мука, 27. Јануара, јавио се на свет Грујић-Пашићев кабинет, састављен од радикалних самосталаца и фузионаша, од људи који су министровали у прошлом кабинету, и од људи који сад први пут долазе за министре.

Ту су г.г. ђенерал *Сава Грујић*, пред. министарског савета и мин. без портфеља, *Ник. П. Пашић*, министар иностраних дела; ђенерал *Р. Путник* министар војни; *Лава Пачу*, министар финансија; *Стој. М. Протић*, мин. унутр. дела; *Влад. Тодоровић*, мин грађевина; *Љуб. М. Давидовић*, мин. просвете и цркв. послова, *Светол. Радовановић*, мин. народне привреде и Др. *Мих. Полићевић*, мин. правде.

Одавна није једна влада очекивана с толико жива интересовања, као ова садашња Грујић-Пашићева.

Ствар је природна. Наш положај и споља и изнутра толико је озбиљан и тежак, да изазива општу забринутост

Једни хвале финансијску спрему г. Л. Пачуа, а други подругљиво додају, да је он најбољи мајстор у сортирању подрума ваљаним пићем и у избору кладовског ајвара.

Према разном расположењу разне су и оцене.

Ми и сами јако смо заинтересовани питањем о истинској јачини данашње владе, јер од те јачине зависиће сав ток наших државних послова у садашњости.

Али баш с тога, што је то питање од голема значаја, ми мислимо да га не треба ломити преко колена, нити га решавати нагађањем и тумарањем.

А то није ни потребно. Сам живот, сама стварност даје врло поуздано средство, да се владина јачина оцени тачно и непристрасно. И та оцена, доћи ће брзо — она управо корача узастопце за самом владом.

Ствар је у овоме:

Нова влада нема мегдана за одмор, за разгађање и предомишљање.

Пред њом стоје важни, прешни и неодложни послови државни. Она те послове мора одмах предузети и мора их у најкраћем року свршити.

У поимању тога задатка, у брзини с којом га предузме, у начину како га буде вршила и у успеху који ту постигне — лежаће тачно мерило владине јачине или слабости.

Прошли су дани лепих причања, богатих обећавања и празних јуначења празним речима. Настали су тренутци, кад влада мора да ради, да ствара, да делима докаже да ли што вреди и колико вреди.

Ако то буде разумела Грујић-Па-

Но можда ће нас когод упутити на изјаву владину, с којом је изашла пред Народну Скупштину, и која важи као неки програм практична рада владиног.

Можда, али ми томе документу не придајемо толику важност. С једне стране и та изјава није ништа друго, до *обећања* и лепе *речи*, а ми чекамо *дела владина*. С друге стране опет, судећи по садржини ове изјаве, она као да је дата више да маскира, но да обелодани и истакне нарочите намере и најближе задатке владине.

Дакле, *дела*, *дела* и опет *дела* — то је што ми чекамо и што ће бити једини *истински пробни камен* за јачину данашње владе.

И како смо већ рекли, та проба настаје одмах сад, јер већ при првим корацима рада, мора се видети несумњиво *да ли је садашњој влади јасно и шта хоће и како хоће?*

Ово нарочито наглашујемо стога, што међу узроцима, који су створили ову садашњу пометњу и разривеност, један од главних, то је, *што вође радикалне странке, после 29. Маја, нису знале јасно ни шта хоће, ни како хоће.*

А незнајући то, радикали нису ни могли узети иницијативу за какав смиш-

ВАЖНО ЗАГОСПОЂЕ * * * * * * * * И ГОСПОЂИЦЕ

продаја шнитова.

продаваћу по изабратом журналу и сваком по својој мери, *шнитове од хаљина, сукања, струкова, блуза, капуљица, жипона, најновијих рукава, крагнова, жакета, дечијих женских и мушких хаљина и сваковрсног белог рубља* и даваћу нужна упутства да свака поштована Госпођа и Госпођица може одело сама сашити.

Имам увек *најновијих париских сукања* и од њих ћу увек шнитове продавати са умереном ценом. — Шнитове за сваку поруџбину вадим по узетој мери, моји шнитови нису као они који се са модним базарима шаљу, једне величине шнит свима предплатницима, и стога овакви базарски шнитови неупотребљиви су, међутим са мојим шнитовима сашивено одело стојаће изврсно.

На захтев поштованих Госпођа и Госпођица, како у Београду, тако и у унутрашњости упутства за узимање мере и ценовник слаћу безплатно — а продаваћу без разлике сваком.

Примам на израду сваковрстно одело женско по најновијим фасонима и с укусном израдом.

Београд, јануара 1904.

Ленка С. Томић,
Књаз Михајла улица бр. 8, II спрат.

Власник **Пера Тодоровић** Св. Савска ул. бр. 22
Одговорни уредник **Мих. С. Петровић**
Кочина ул. бр. 26.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

54

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА
5 ПАРА
10 ФИЛИРА
10 СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 52. свеске »Огледала« закључно, сврше и новац непремено пошљу одмах по пријему ове свеске.

Од кога новац не добијемо до 6. Фебруара о. г., томе ће се без икаква одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“.

Ово важи за све и безусловно Никакве изговоре ни правдања примати не можемо.

☛ *Поштоване читаоце „Огледала“ из унутрашњости упозоравамо на горњу објаву. Ако од 6. Фебруара „Огледало“ престане долазити у њино место, нека знају да то не значи да је „Огледало“ престало, већ да њин продавац није платио дуг уредништву и оно је било принуђено да му лист обустави.*

За тај случај молимо читатеље „Огледала“, да нам за своје место препоруче другог поузданог продавца.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА“.

Тајна погодба

На престолу српском извршена је крупна и ненадна промена — место бујнога, каткад и необузданога краља Милана дошло је дванајестогодишње дете — нејаки *краљ Александар*.

Жалосан је то био долазак, јер добијајући српски престо, краљ Александар губио је у ствари и оца и мајку!...

И да је било каква видовита човека, који прозире у будућност, он би га још по овим првим знацима могао назвати — *несретни Александар*.

Како сам ја дочекао ову ненадну промену; каква је ту била моја *„Прва реч"*; какве су биле *„мисли"*, које су ме у тим тренутцима обузимале — штовани читаоци видели су из последњих свезака *„Огледала"*.

Али није промена била само на престолу — природно одмах је морала бити промењена и влада краљевска.

Још у очи самога прогласа краљ Миланове абдикације, промењен је био председник министарства, и место г. *Николе Христића* дошао је био за председника министарства тадашњи војни министар, г. ђенерал *Коста С. Протић*.

Али ова влада, с новим председником, трајала је само један дан, јер већ 23. фебруара нови намесници потписују указ, којим се уважава оставка г.г. ***Чеде Мијатовића, Ђоке Пантелића***, *Др.* ***Владана Ђорђевића*** и ***Мијајла Богићевића***, а место њих долази нова влада г. ђенерала *Саве Грујића*.

У тај први радикални кабинет и прву владу под новим краљем ушла су ова господа ***Пера Велимировић, Мих. Вујић, Световар Милосављевић, Гига Гершић, Стева Р. Поповић, Коста С. Таушановић*** и ***Димитрије Ђурић*** пуковник.

Али, тек што је ступила у живот нова влада, по Београду се стало шапутати о некаквој ***тајној погодби***, која је закључена између краља Милана и првога намесника Ристића.

О том тајном документу свашта се нагађало. Једни су говорили да је управљен поглавито против краљице Наталије. Краљ Милан се, веле, бојао, да после његове оставке не стече краљица нов утицај на српске послове, па се погодио с Ристићем, да се против тога заједнички боре.

Други су говорили да је та погодба управљена против радикала.

Трећи су уверавали: „није против радикала већ против г. Гарашанина и његових напредњака“!..

А најзад било је гласова, да је тим тајним уговором краљ Милан себи обезбедио сталан утицај на све државне послове у Србији, па чак и да је осигурао себи приход из државне касе од два милијуна динара годишње!

Слушајући сва та шапутања и нагађања, ја прегнем да ту ствар изведем на чистину, и ту се послужим најбољим средством — јавношћу.

У 78. броју „*Малих Новина*“, од 4. Марта ја донесем ову белешку:

„*Погодба.* Обавештени кругови уверавају, да је између Њ. В. краља Милана с једне и г. Јована Ристића, намесника краљевског достојанства с друге стране утврђена *писмена погодба* и споразум, у коме су побројане главне тачке програма, по коме намесништво има управљати земљом.

„Веле, да у том програму има одредаба, које се тичу и краљице матере.

„Пошто краљ. намесништво мора рачунати ту и на потпору владину, да би могло одговорити примљеним обвезама, то би било веома интересно знати, да ли је ова погодба саопштена и радикалној влади и да ли је она дала свој пристанак на то.

„Г. Сава Грујић изразио се на једном месту, да он зна само толико, да збиља постоји некаква погодба између Њ. В. краља Милана и г. Јов. Ристића, али каква је та погодба — то он не зна!

На то други веле:

о којој смо у прошлом броју спомињали, дознајемо сад још ово:

„Погодба има четири тачке:

1. тачка односи се на васпитање краља Александра, у смислу испуњена уставних одредаба о овом питању.

2. тачка тиче се односа спрам краљице Наталије. Веле, да се Намесништво обвезало да краљици не допусти стално боравлење у земљи.

3. тачка говори о уређењу материјалнога стања краља Милана, и то како за време намесништва, тако и доцније, кад владу предузме краљ Александар.

4. је тачка најзанимљивија. Она даје краљу Милану право, да може намесништву чинити предлоге за давање ордена странцима.

(*„Мале Новине“* од 1889 год. бр. 79. од 5. марта)

Ето каква је била суштина и колико се онда у првим данима могло сазнати о овој значајној тајној погодби, која је доцније имала тако велики и тако кобан утицај на цео ток наших унутрашњих пословања.

Мене лично та је погодба највише интересовала због њеног утицаја на образовање и васпитање младога краља, и због улоге, која је ту била остављена краљевским родитељима, а поглавито краљу Милану.

Та од тога је зависило судбоносно питање: каквога ће краља добити Србија и какав ће у опште бити краљ Александар?

Али и иначе, нов положај *„Старога Господара“* интересовао је тада не само српске, већ чак и многе стране политичке кругове.

Млади краљ још је дечко, он има да се школује и да учи.

Стари искусни државник и опроживот и проводиће своје дане у миру и тишини, цео целцат посвећен свом великом и од сад јединoм задатку: ***да као добар отац што боље помогне образовању и васпитању свога краљевског сина.***

Та није ли у последње доба сам краљ Милан чешће узвикивао:

„Моја највећа брига биће то, да Србији спремим ваљана владаоца. Србија има велике и свете задатке. Мој Саша мора бити краљ, који стоји потпуно на висини свога узвишеног позива и задатка. То ће бити први владалац српски, који се на престолу родио и који је нарочито спреман за владаоца. То ће тек бити прави и истински краљ!..“

Јест, краљ Милан је ***говорио*** тако, али је велико питање, да ли ће он тако и да ***ради.*** Друго су речи и лепа обећања, а друго ***дела*** и ***рад.***

Не треба заборавити да је краљу Милану тек ***тридесет и пет*** година, дакле човек у највећем напону снаге. Хоће ли хтети, хоће ли моћи бујни и напрасити краљ Милан да се савлада и да се ограничи на скромну, тиху улогу мирна оца-домаћина, који се савија око свога сина и за њега живи?!..

А баш и да хтедне и да могне то краљ Милан, хоће ли га пустити други да он то ради и изводи? Хоће ли му наше политичке странке дати маха и мегдана да он то и на делу оствари?

Тек је неколико дана од оставке краљеве, па шта се већ не чује? Једни му чак прете, да га неће оставити ни у Србији мирно да седи, а камо ли да он још свога сина васпитава?

Други опет причају, да краљ Милан ни сам неће да остане у Србији. Чак и да га молимо — он неће остати!... Отићиће у свет... чак ће се одрећи и српскога имена и поданства!....

Ето такви су гласови проношени по престоници, одмах после оставке краљеве. Наш Београд и иначе је врело многих интрига, сплетака и свакојаких измишљотина. Али, чини ми се, никад није толико измишљано и лагано по Београду, као баш у ово доба по абдикацији краљевој, у почетку 1889. год.

И каквих ти бесмислица није ту било!? Тако је у току од неколико дана упорно тврђено ово:

Краљ Милан се покајао што је дао оставку. Сад удешава како би се опет повратио на престо, али сад му то не да Ристић и око тога је међу њима трвење.

Одмах затим пронесен је глас како се краљ Милан убио. То је требало да буде из очајања што не може да се врати на престо.

После се додало, да је покушао да се убије, али није успео. Страшљивац, задрхтала му рука, па се само ранио.

И те су лагарије терала дотле, да сам ја 5 матра морао у „М. Новинама“ доносити нарочиту белешку, да их обелоданим и сузбијем.

А у томе лагању било је неке системе. Јер док се о краљу Милану лагало да га нагрде, за краљицу Наталију лагано је, да је похвале, а уједно да се међу њих двоје баци још већа завада — да краљ Милан помисли, како је то Наталија која кроји и пушта ове лажи.

Но истина захтева да кажем и ово. Многе ствари, које сам ја тада сматрао као пусте лагарије и ружне клевете против краља Милана, доцније су се потврдиле као жалосне истине. Таква је, на прилику, била вест о намери краљевој да напусти српско поданство.

Па бар да су такви јади остали само код краља Милана!... Али не! Ко је икада могао и помислити, да ће српска краљица Наталија једног дана учинити ово што је урадила са својом вером православном!...

Али да не дирамо у ове јаде. Имамо их доста и других.

И тако, одмах у првим данима после краљ Миланова силаска с престола, ми сазнајемо поуздано, да између њега и краљевског намесништва постоји *тајна погодба*, која се тиче многих крупних и важних послова и односа државних.

А то је значило:

Краљ Милан хоће и у будуће да утиче на неке и неке важне послове земаљске.

Значи: Он није отишао сасвим; он још хоће да игра неку улогу политичку; хоће и даље да остане сила, која пресудно утиче на судбину Србије.

А то све требало је добро узети на ум и требало је видети:

Шта управо хоће краљ Милан и какве су његове праве, истинске намере за будућност?!...

(Крај.)

Јавна говорница.

Пријатељу „Врвотворцу“ — Београд!

Пишеш ми: „Љут сам на те“!...

Зашто, јадо моја!

„*И Н. С.* љути се на те“... — велиш ти.

— Бога ми сте залудни и обојица, кад се овако џабе љутите. И шта би ви управо хтели од мене?!!.

Брзина је лепа ствар, али ***брзоплетост*** није! И ја врло волим људе одсудне, брзе и снажне у својим одлукама и у извршењу тих одлука. Али ***баш стога*** ја и нећу да дајем ***празна обећања***, нити хоћу да подмећем леђа под терете, које нисам кадар понети.

Свашта има своје доба и ако игде, баш у политици мора се на то пазити.

Суштa је истина, да се „политичка борба води и под седе власи“, али је истина и то, да је велика разлика између борба и борба.

Било је доба, када сам ја могао за месец дана два пут обиграти целу Србију уздуж и попреко и држати по 40 зборова узастопце — а данас би изгледао смешан да то и поумим!

Веруј да је све оно онако како ти пишеш, па ипак је карикатура, кад старац узима на се улогу младића!

Ко чини онолико колико може — врши своју дужност — а ја више и не тражим!

Не заборављај никад да сам ја давно већ превалио педесету, а богу хвалати бар знаш наш век у Србији. Ко накусура 60, може се похвалити да је дуго живео.

Па шта мени остаје? Још пет-шест година или бити ил не бити! Какве велике изгледе и планове могу ту ја имати?!.... И за кога? Бар да деце имам!...

И што се ти онда ту причуђаш, кад ти ја велим, да је *моје главно у прошлости, а не у будућности.*

Узвикујеш тужно:

....„Осуђују те на смрт! Вребају те да ти се крви напију!... а ти ћути и чекај мирно секиру међу уши!“...

Е. гле твојих јада! „Чекам“... Него шта би хтео ти? Ваљда да се избарабарим с њима, па да и ја њих вребам!... Е, извини! — то ја нећу, и овде баш и лежи разлика између мене и њих.

Узми како хоћеш, али ја никад не могу признати, да је нашим данашњим невољама лек и помоћ у убијању и истребљивању људи.

Напротив, тврдо сам убеђен, да баш у томе и лежи најтежа заблуда *искрених и слободоумних* твораца 29. Маја, што су уображавали, да треба побити неколико људи у Србији, па ће срп. народ одмах имати истинску слободу. У ствари ту је потребан препорођај читавих покољења и целога народа.

Они други завереници од 29 маја знали су шта хоће и то су и постигли. Ови пак који су искрено хтели слободу, нису знали шта раде и место да унапреде, уназадили су истинско дело народне слободе.

Па шта, сад и ја да се приближим њином гледишту. Не!...

Али „вребају те!“...

Па лепо, пазићу се, чуваћу се; гледаћу да баш не умрем „мрцино и без замене!“... Али најпосле баш да ме и увребају!...

Чудне славе и чудна јунаштва, гурнути из мрака и подмукло убити једнога немоћног старца.

Премлатише онако млада и здрава краља Александра — па опет греје сунце.

Неће ни за мном помрчати!

Ако је каква несретна Српкиња родила „јунака“, који тражи славе у мом убиству — нека се прослави, да му жао не остане.

Тај и такви обзири не могу никад утицати на моје јавно држање.

Претплата на „Огледало"

За Србију само унапредно претплату се прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало"* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало"** *стаје* годишње.	9	дин.
	полугодиш.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	18	франака или круна
полугодишње	9	»
тромесечно	4.50	»
месечно	1.50	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига комплета.

Књ. прва	— **Крв и сузе** (од 1—25 св.)	1.50	дин.
Књ. друга	**Краљ Милан** (од 25—45 св.)	1.30	„

„Огледало" је веома удесно за разноврсне огласе

Власник **Пера Тодоровић** Св. Савска ул. бр. 22

Одговорни уредник Мих. С. Петровић

Кочина ул. бр. 26.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

55

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
10 ФИЛЕРА
10 СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Молимо све продавце из унутрашњости да нам обрачун за „Огледало“ пошљу најдаље до 6. Фебруара ове године. Ко то не учини до тога дана неће добити идуће свеске.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА“.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2·25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

Нова влада
нова нада

Доласком на српски престо краља Александра отпочиње *ново доба*.

То је нов одсек времена, који у нашој повесници стоји засебно истакнут и који заслужује нашу нарочиту пажњу.

У том новом добу, јављају се нови чиниоци и отпочиње нов рад.

И баш стога, што се полази од почетка, цео положај изгледа сасвим јасан и чист.

И доиста! Нов краљ, ново намесништво, нов државни устав, нова радикална влада, ново слободоумно доба, где се свршује са старим бирократским предањима, а отпочиње нов, млади, бујни демократски живот младе српске државе, пуне лепе наде и крепке воље за рад.

С тога и јесте најзгодније, да одатле и ми отпочнемо наша проматрања: да видимо рад и кретање свију ових нових чинилаца, који ће у будуће суделовати у стварању историје српске.

Да видимо шта су радили и како су се држали и наши намесници, и наши радикали, и наше политичке странке и политички људи у опште.

Јест, хоћемо да видимо какви смо били сви ми, који смо стварали и створили ово доба, што се у повесници зове *време краља Александра* I., а сада се одричемо те своје творевине, бацамо анатему на њу и покушавамо да слажемо чак и саму историју, како ту нема нашега удела, већ је за све крив само краљ Александар и његова Драга.

Јест, данас се са свију страна диже повика на десетогодишњу владавину покојнога краља Александра.

То је сада „црно доба", „проклето време", „стидна владавина" — и већ каква се имена не измишљају, само да се то доба што црње опише и што теже анатемише!...

И што је ко више суделовао у тој владавини, у толико сад јаче на њу виче. То је управо урнебес немирне савести и бука којом грешници мисле да забашуре своју рођену прошлост.

Штета само што историске чињенице нису као џепна марама, да се могу згужвати и другоме у шпаг турнути.

Проклињу људи Александрово време! Међутим ми смо истински творци не само *Александрова доба*, већ и самога *Александра*.

Као дете он је предат нама на руке, да га ми однегујемо и подигнемо, да га васпитамо и да од њега човека начинимо, доброга човека и ваљана краља српског!

Па како смо се одазвали тој дужности својој? Шта смо учинили од нејаког Александра и каквог смо владара спремили Србији? И ко га је и како спремао — и ко је после први устао да том спреми замера и да краља Александра оптужује?!

И најзад, ко први диже руку на краља Александра с узвиком:

„Гини, ругобо српска!“

Да не буду почем то они исти, којима је Србија била поверила да јој однегују достојног краља, а они од невина детета направили ругобу српску.“

Да, све су то и важна питања и врло занимљиве ствари, које треба једном изнети, да се види свачија дужност и свачија одговорност, да не могну лицемери подлаци чак и пред самим потомством лагати, и своје рођене грехе товарити на туђу главу:

А да се све то постигне треба догађаје износити редом и поступно, бирајући оно што је најважније за сазнање истине и за карактеристику људи и прилика.

С тога молимо наше штоване читаоце, да иду за нама с поверењем, и да се не вајкају што „дуго траје“, и што свеске не излазе „сваки дан.“

Овде се прича наша најближа прошлост, казују се ствари и добре и зле, и миле и немиле, и јавне и тајне, а баш стога што се тражи истина, треба корачати опрезно и полако.

Сем тога ваља и ово узимати на ум. На васпитање краља Александра јако је утицао и краљ Милан, па и његову улогу треба извести на чисто.

Најзад још ово:

Између мене и мојих негдашњих радикалних другова било је много спорова и препирака о мом држању према њима и о њином држању према мени, за ово доба краљ Александрове владавине.

Па и то ће се овде најбоље видети.

И тако, мићемо полако и натенане писати, а штов. читаоци нека полако и натенане читају — и све ће бити добро.

* * *

22. фебруара абдицирао је краљ Милан, а већ 23. фебруара имали смо нову радикалну владу.

Радикали су и раније, под краљем Миланом, долазили на управу земаљску и већ су били дали прве пробе свога министровања.

Но с тим првим пробама својим као да нису били задовољни ни они сами. Бар многи од њих жалили су се, да су први министри радикални били под јаким притиском краља Милана и да с тога нису могли радити онако како су они хтели.

За то се сад с нестрпљењем очекивало, да се виде први кораци нове радикалне владе. А бар сад није било краља Милана, да јој смета. Место краља пред владом је сада стајало једно намесништво, које је и само знало, да није ни много јако, ни врло популарно, и које се с тога скромно склањало у страну, остављајући влади пуну слободу рада.

Цела земља дакле, дочекала је нову радикалну владу с новим, најбољим надама.

А ево како сам је предусрео ја.

„23. фебруара, у четвртак вече, завршен је један период, који обухвата пуних двадесет година. Ту је окончано једно дело, на коме је рађено скоро пуну четврт века. — После дваестогодишње мучне и скупе борбе, после свију мена, кроз које је прошао за овај дуги низ година — те вечери *српски радикализам дошао је на управу земаљску*, и дошао је на такав начин, који обећава, да ће тај долазак бити дуг и сталан.

— Без обзира на људе, који су дошли на управу, сам тај факат, што је влада поверена радикалима, мора се сматрати као дело од несумњиве користи и добити.

„Ништа боље, мудрије и корисније није се могло учинити. Србија је уставна земља, радикали имају пресудну парламентарну већину — дакле и по реду, и по праву, и по Уставу, и по законима земаљским влада припада њима. Сваки покушај да се састави нека друга и друкчија влада сем радикалне, био би огромна погрешка и бесплодан опит, унапред обречен на сигуран пораз при првим скупштинским изборима“.

Такво је било моје мишљење о радикалној влади у целини. Што се тиче појединих личности, ја сам нагласио да већина радикалних министара долази неспремна за ове високе положаје.

Али ипак сам налазио да они могу бити доста добри министри, ако само хтедну пазити на свој рад. Јер ако не доносе нарочиту спрему и потребно искуство за своје нове високе дужности, они доносе топлу љубав спрам добра и напретка ове земље; доносе добру вољу, доносе прегнућа за рад, а то све ваљда ће бити у стању да им накнади што им недостаје у спреми и искуству“.

„Тако се бар ми донекле уздамо и тако би требало да буде.

„И заиста, ако буде добре воље, свему се може наћи лека.

„*Што немају радикали то се може наћи код људи неутралних, или код људи из других странака.*

„Наше је уверење да чиновницима неће бити до тога, да терају радикалној влади опозицију пошто по то.

„*Наше је уверење да радикалним министрима треба само мало такта и најобичније памети па да у старим, искреним и извежбаним чиновницима из свију странака нађу себи јаку потпору* и драгоцене сараднике и помоћнике у сваком раду за опште добро.

„Требало би само да се радикални министри доиста проникну мишљу о своj озбиљности па чак и о критичности свога положаја,*) као и о светињи свога задатка; требало би да појме големи значај своје мисије и да разуму своју праву и прву дужност, а то је:

„*Да су дошли на управу да буду руковође општих државних послова, а не извршиоци партијских прохтева и ћуди.*

„Јест, то би требало, па да се овој влади (поред свих тешкоћа и недостатака и у њој самој и ван ње) — опет с поузданошћу може пророчити дуг и плодан живот и леп свршетак.

„Но, ту је баш оно где највише сумњамо.

„Кад погледамо шта су до јуче радили ови људи, што су данас министри; кад уочимо ону тесногруду искљученост, с којом су се и у најмањим ситницама показивали само као слепи фанатични партизани — када све то погледамо, онда, онда — језа нас хвата и ми се много бојимо!....

„Бојимо се да ће нова влада почети тесногруду, застрањену, кратковиду партиску владавину, пуну партиске пренагљености, ината, пизме, освете и гоњења — то ће јој главу појести!...

---

*) »Радикални министри јамачно ће разумети бар то, да су они дошли на владу преко оставке једнога краља — голема цена — те је сад на тој господи да докажу, да ли је цела ова игра вредила бар потрошених свећа«.

„Ако умедну, нови министри могу се, на своју славу, а на општу корист, послужити свима умним снагама нашим, без разлике партијских боја....

„Не умедну ли — онда ће и оно мало своје рођене снаге и памети похабати и истрошити на своје плитке личне сујете, а на општу штету.

„И онда ћемо, ко буде жив, насигурно дочекати један дан, када ће ови исти људи, што се данас овако тријумфално пењу на владу, слетити с ње главачки, са стидом и под утисцима општега проклетства.

„Да задршимо.

„Ма како ко мислио о способности радикалних министара — њима данас земља верује, они су требали да дођу на владу, дошли су, и добро је што су дошли.

„Вреде ли што, и колико вреде на делу, а не на речима — то ће показати скора будућност.

„Наша дужност, као непристрасног и непартиског органа састојаће се у томе, да верно бележимо и пажљиво пратимо рад нове владе.

А дужност радикалне странке у томе је, да мотри, да не би погрешке и неспособност појединих радикалних министара пала на терет целе странке.

Оволико за сад.

(*„Мале Новине“ од 1889. год. 72. и 73. од 26. и 27. Фебруара*).

Ево како сам ја дочекао нову радик. владу. Ово је кратак одломак из подужег чланка *„Радикална влада“* и ово је моја прва реч новим министрима.

Да ли је то била реч пријатељска или душманска — цениће сами читатељи.

Међутим није прошло ни неколико дана, а ја сам новој радикалној влади морао давати нове савете и опомене.

„Малим Новинама“ почеле су биле стизати из унутрашњости многе и тешке жалбе против наше полиције и њених злоупотреба. Знајући како је нашем сељаку лако викнути на власт, ја нисам одмах примао за готово све те кукњаве и јадања. Тражио сам доказе и тек кад сам их добио у изобиљу, написао сам ово:

Полиција. Овај наш народ пропиштао је од полиције. То је истина коју нико не може порећи. Сва зла, која су разни људи, разне партије, вољно или невољно, починили овој земљи, највећа и најтежа била су у полицији и код полиције. И кад је народ дизао највеће и најтеже тужбе своје, оне су се тицале полиције.

„Радикална странка отпочела је своју борбу борбом с полицијом, од полиције претрпила је она најтеже ударце и с полицијом је водила најтежу борбу.

„То се лако даје разумети, кад помислимо да је полиција наша извршна власт, и да помоћу ње и преко ње иде све — и добро и зло, све, што се одозго врши над народом.

„Узмите човека из народа, разговарајте се с њим, питајте га шта му је добро, а шта зло; саслушајте га, где га тишти и шта га највише боли, па ћете на крају крајева увек наћи опет полицију и чућете уздах:

„Да је она друкчија, да је полиција боља, све би било боље“.

„Данас је на управи радикална влада. Радикална странка дочекала је једва једном ту славу и ту срећу, да она сама својом рођеном руком скине с народног тела ту гадну и опасну красту, што се зове рђава, зла, неваљала, разбојничка полиција.

„Част и поштовање поштеним људима.

...„Полиција у сваком друштву има огромни, свети задатак: да чува личну сигурност, да штити грађане од злих људи. Нема светије и узвишеније службе од службе полициске, кад се законо и савесно врши.

„Како је драг жандарм, кад у њему гледаш заштитника свога, који често залаже чак и живот свој, да очува твоју личност и твоје имање.

Стога понављамо: част и пошта поштеним људима! Али пљачкаше, тиране и разбојнике ваља гонити из полиције!....

*

„Радикали су на влади.

„Ако они не успеју да курталишу народ оваке полиције и да му даду другу добру и поуздану полицију — онда ће им бити узалуд све друго што учине. На то морају свратити најозбиљнију пажњу.

„Радикали су на влади!

„Сад је доба, када ће многи спекуланти покушати да се прикажу као ревносни радикалци, па под том новом фирмом да продуже своје старо глобљење и кињење света.

„Радикална странка мора се чувати тих вукова у јагњећој кожи, мора их се чувати као живе ватре.

„Радикали, пазите да вас гуја не упечи са зле, опаке и неваљале полиције.“

(„*Мале Новине*“ од 1889 год. бр. 111. од 6. Априла)

◆

☞ *Пажња.* У идућој св. „*Огледала*“ изаћиће

„ОДГОВОР ЈЕДНОМ ЗАВЕРЕНИКУ“

А у 57 св. изаћиће значајно и врло интересантно саопштење.

ПОСЛЕДЊЕ РЕЧИ КРАЉА МИЛАНА

на што свраћамо нарочиту пажњу штов. читаоцима.

мамо нашег
боље и најсигурније да с
своје најближе поште.

Свака пошта у Срби
прими претплату на „*Огл*
одговара претплатнику за
јање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје* г

полугоı
тромесе
месечн

[illegible]

Херцеговину, Црну Гору, Бугарс
Русију и т. д.

годишње 18 франа
полугодишње 9
тромесечно 4.50
месечно 1.50

Имамо још свију св
почетка. Свеска 5 пара д

Имамо засебно пове

лих књига, — комплет

Књ. прва — **Крв и сузе (од 1—2**

Књ. друга — **Краљ М**

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

56

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА
5 ПАРА
10 ФИЛИРА
10 СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

☞ **ПАЖЊА.** Свраћамо пажњу на идућу свеску „Огледала“ у којој ће изаћи „*Последње речи краља Милана*“.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. [illegible]

Заверенику од
29. Маја!

(1)

Скоро ће бити пуне две недеље како се овај наш разговор мерка и угађа, па никако да се угоди. Увек се во нешто деси што нас омете. Али најзад ево смо ту, да се и нас двоје сретнемо и разговоримо — *ти завереник* од 29 маја и ја *мирни грађанин београдски.*

„Да се разговоримо“ — али можемо ли?“

Ти си рекао што си хтео и имао, али да ли ћу то моћи и ја?

Ти у твоме чланку *„Не дозволите да и овај глас буде глас вапијућег („Мали Журнал“*, бр. 22. од 22 јануара) причаш како је *„Аустрија просула новац“*, услед чега су „полетиле пашквиле, књиге и новине“....

Ти ту претиш како хоћеш *„да каштигујеш оне који су то заслужили“* (а то су јамачно они што им је „Аустрија просула новац“!)

Ти ту доказујеш, како се *„све може кад се хоће“* (Па наравно, кад се хоће онда се чак и један краљ убије, па ником ништа!)

Ти нас поучаваш, како је *„Александар Маћедонски Гордијев чвор једним ударцем мача разрешио, а Цезар је у скоку прешао Рубикон“* — и најзад узвикујеш:

„На посао, браћо! народ је у вас упро очајни поглед!“....

Да, ти си све то јавно рекао, па

рода „очајни поглед“, кад сте га ви завереници од 29. Маја колико јуче *усрећили?*)

Да, да, све ово што је напред побројано, ти си јавно учинио, и нико ти не рече ни црне су ти очи; нико те не позва чак ни да доказујеш своја тврђења, а камо ли да те казни за ***клевету***, за ***дражење***, за ***проношење неистинитих, „обеспокојавајућих“ гласова!...***

А шта би било са мном, да сам ја тако што учинио?!...

Ти звецкаш мамузама, витлаш исуканом сабљом и позиваш „браћу“ — јамачно ону од 29. маја — на јуриш, да пресецате „Гордијев чвор“ и да прескачете „Рубикон“, и нико ти за то не вели ни дур ни вур!

А да сам ја што слично ма само и покушао — ја бих већ вирио из каквог прозорчета апсанског, ако ми не би чак и белензуке на ногама звецкале!...

Лепа слобода и лепа једнакост;...

Но ти ћеш ми можда довикнути, да до тога не би дошло.

Можда и не би! Али ко да вам верује!....

Погледајте само шта је било с директором нашега „*Огледала*“. Поверовао човек свечаном обећању и сад мора у туђини то да испашта!

„Нека се у Србији пише слободно. Нека сваки слободно и отворено каже шта мисли!“...

Тако је било јавно и свечано прокламовано!

И грдни Пера поверова и превари се! Каза шта мисли и ено га сад где штепује по Земуну и испашта своју веру у каваљерску реч!...

Ето какво сте стање ви у Србији створили!...

Ви завереници можете и смете све

То је доказ само да има Бога и да свако дело доноси и своју плату и награду!

Али ипак немој ме криво разумети, немој мислити да ти се овим светим, и да ми је мило што је теби зло и тешко.

Кад бих тако мислио и осећао, небих се ни упуштао у оваке разговоре.

Али ствар стоји друкчије.

И ако те не знам ни ко си ни какав си, и ако ми ниси ни род ни помози бог, мени је тешко кад чујем твој јаук.

Тешко ми је стога, што знам да онде где једни кукају не могу ни други задуго певати.

Тешко ми је стога, што ме у опште боли, кад чујем *да у Србији Србин кука!*

Тешко ми је стога, што сам тврдо убеђен, да код нас не мора нико кукати; да нарочито не *мора кукати Србин од Србина*; да овде код нас има места за све; да у овој нашој лепој земљици могу сви певати, и да нам за све то није потребна никаква особита мудрост, довољна би била и обична, природна здрава памет, уз сложан и договоран братски рад.

Тога рада нема, и то ме боли.

Али ти си завереник, а ја осуђујем заверу. Према томе, у најмању руку, требало би бар да ми је све једно шта ће с вама бити и да ме се ваша завереничка несрећа ништа не тиче.

Казаћу отворено како о томе мислим.

По моме нахођењу завереници од 29. Маја деле се на три групе.

Оправдано или не, једни се осећају као људи дубоко увређени и понижени. Код њих је преовлађивао један једини осећај — *освета*, и под утицајем тога осећаја они су радили све.

ња група највећа и да у њој има највише млађих људи.

А људе из ове последње групе ја жалим. Жалим их стога, што су то у суштини добри и поштени људи. То су добри Срби, који воле своју отаџбину и свесно и са знањем не би јој никад учинили никакво зло. Али њина је сва несрећа што су у заблуди. Они су огрезли у тешко политичко бунило, и у том бунилу починили су пуно јада!

У мисли да спасавају своју отаџбину, они су јој задали тешки ударац у срце, од кога Бог једини знаде како ће још проћи!... Они личе на децу, која у грљењу хоће да удаве своју рођену мајку.

Међу таке искрене али заблуделе заверенике изгледа ми да спадаш и ти. Не знам посигурно, али тако ми се чини, по неким местима из твога чланка у 22. бр. „Малог Журнала“.

Истина, данас се сви завереници куну и богме свим на свету, да су једино имали у виду „спас отаџбине“ и да су се „жртвовали за слободу и срећу народну“. То је сада постала општа фраза, којој се не сме одмах веровати. Али у твоме чланку има места, која су из срца потекла. Најзад, сам тај факат, што си *јавно јаукнуо*, сведочи да те је истински заболело, дакле да имаш срца и да те боли што не видиш у истини *плодове слободе*, којима си се надао.

То је повод да с тобом уђем у овај разговор и да покушам доказати, како сте у големој заблуди били сви ви, који сте се, како ти велиш — *„жртвовали с потпуним убеђењем да точак напретка, точак среће наше миле Отаџбине кочи лично упокојени краљ и његова Драга«*.

Па не само то. Нисте ви били у заблуди само пре 29. Маја, кад сте мислили да је за све крив краљ Алексанвице и главурде, просте су заблуде и празне фантасије, од којих ни вама завереницима није лако, али са којих највише страда и пропада ова наша јадна и жалосна Србија. С тога треба и покушати, да се те заблуде разбију.

Врло је мален број завереника од 29. маја, који су ***јасно, свестрано и до краја*** знали шта хоће, и то што су хтели, они су потпуно и достигли.

Сви ви остали ишли сте као оне гуске у маглу. У томе ви потпуно личите на оне ваше војнике, који су за вама трчали у тврдом уверењу да врше своју војничку заклетву и да бране свога краља!...

Ту су дакле били само разни ступњи сазнања. Ви сте знали да убијате краља Александра и да кршите своју војничку заклетву, али сте тврдо веровали, да служите Отаџбини и да се борите за слободу и срећу народну.

А то је била пуста и празна обмана! Хтело се једно, а постигло се нешто сасвим девето.

Значи, није се јасно знало шта се хоће и како се хоће. Значи, код већине завереника у суштини је владала збрка и пометња.

И како онда жалосно изгледа она твоја јадна фраза француска: „Nous conaissons parfaitement ce que nous désirons“.. Ово звучи као права иронија!... Јадно зам ваше знање и сазнање. Код вас је у глави царовала мркла, црна ноћ!

Стога да покушамо ту унети који рачак светлости.

* * *

Дакле, да се разговоримо.

Пред нама је твој чланак: *„не дозволите да и овај глас буде глас вапијућег“* (22 бр. „Малог Журнала“). Ти ту почињеш своје јадање овако:

„Боже мој каква чуда!.. Ко се мо-

А..а..а! ту дакле „боле“.! Хтели бисте да је уз вас цео народ! Богме лепа жеља, и што је главно — скромна жеља!...

Доцније, ми ће мо узети да мало изближе видимо како ствар стоји с том вашом хвалом о презирању поклона, о одбијању награда и нетрпљењу ласкања, а сада да се зауставимо код народа.

Дакле, ви завереници од 29 маја тражите да народ буде уз вас!..

Али, молићемо, с каквим правом ви то захтевате? Шта сте ви учинили са овај народ, да од њега можемо тражити да буде уз вас? Шта сте му донели, шта сте му дали, чиме сте га то задужили толико да вам се тако преда и да уз вас буде?

Да ли сте му какву олакшицу створили, или какав терет олакшали?

Народне нужде и потребе заиста су велике; његови су терети огромни; на народну грбачу заиста је много натоварено. Ако игде, ту би збиља имало шта да се олакша, имало би где да се помогне.

Па шта сте до сада учинили ви? Дед покажите и један једини кончић, којим би се народ могао похвалити, да га је од вас добио.

Или ће то олакшање можда бити у оним новим порезама, које спремате и од којих је већ ушао читав страх у народ.

Али да оставимо народ и његове терете, па да узмемо државу у опште.

Метните руку на срце, па кажите шта је ту постигнуто и добијено?

Али, за бога, нема више краља Александра и његове самовоље!..

А... а!... збиља, збиља! — а ја и заборавио ту огромну тековину! Јест, доиста, краља Александра немамо више, па нема ни његове самовоље

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје* годишн. 9·— дин.
полугодишн. 4.50 »
тромесечно 2.25 »
месечно 1.75 »

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње: 18 франака или круна
полугодишње 9 »
тромесечно 4.50 »
месечно 1.50 »

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин.
Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

ВАЖНО ЗА ГОСПОЂЕ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ И ГОСПОЂИЦЕ

продаја шнитова.

продаваћу по изабратом журналу и свакој по својој мери, ***шнитове од хаљина, сукања, струкова, блуза, капуљица, жипона, најновијих рукава, крагнова, жакета, дечијих женских и мушких хаљина и сваковрсног белог рубља*** и даваћу нужна упутства да свака поштована Госпођа и Госпођица може одѐло сама сашити.

Имам увек ***најновијих париских сукања*** и од њих ћу увек шнитове продавати са умере-

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

57

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА
5 пара
10 филера
10 стотинака

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Заверенику од 29. Маја!

(2)

* * *

Да продужимо наш ономадашњи разговор.

Али где оно стадосмо?!... А јест, реч је била о краљу Александру и његовој самовољи.

И како оно ја рекох? Покојни Александар, па покојна и његова „самовоља“. Нема краља ***самовољника***, па нема више ни његове самовоље!... Је ли тако, господине завереничe од 29. маја?.

Но, чини ми се, ја сам ономад још нешто рекао. Чини ми се нешто сам помињао г.г. ***Љубу Живковића***, ***Свету Симића*** и друге велике људе наших великих дана?!...

Ао!... па јест, Бога ми!... Али како да ја то тако брзо заборавим!... Тако славна и светла имена, тако велики људи, а ја их тако брзо почео с ума сметати! Ономад њину свемоћ огласно, а данас их умало не заборавих!

Међу тим ти су људи данас све и сва.

У њиним моћним рукама стоји данас судбина Србије, они држе целу будућност нашу.

Они дају правац нашој унутрашњој и спољној политици и одређују главни пут, којим ће се кретати све крупне и важне државне ствари наше! Рецимо — Пашић може онолико, колико му они допусте. Султан и Ћесар, Цар и Лубе, А?... је ли тако?!...

Изгледа као шала, као неки подсмех, иронија, командијање.

А на жалост то је пуна збиља и права истина! Јест, то је тешка и жалосна истина, да су данас у Србији Живковићи. Симићи и њина кумпанија постали одлучни чиниоци и меродавне чињенице, које пресудно утичу на судбину ове земље и дају правац свима нашим крупнијим пословима државним.

Оно што они хоће, то је данас закон у Србији и њина је воља и самовоља пресудна у свему.

Они врше данас оно, што до сада никаква сила ни власт у Србији не би могла и не би смела вршити, и што је главно, сав тај свемоћни утицај свој они врше заклоњено, прикривено, из мрака и *без икакве личне одговорности своје!*

Примера ради узмимо ово. Рецимо да је наш архијерејски сабор решио да се са једном од највећих светиња српских, да се са св. Дечанима учини ово, што је ево сада учињено.

Архијерејски сабор црквена је власт, и могло би се узети, да је за тако решење морао имати крупних религиозних разлога.

Или узмите да је то учинио српски митрополит. Или најзад узмимо да је то учинио покојни краљ Милан или пок. краљ Александар. Краљ је поглавар државни, и морало би се узети, да је имао крупних државних разлога, када је тако поступио.

Па ипак, метите руку на срце и кажите поштено, шта би било од тога сабора, од тога митрополита, или чак и од таквога краља српског, који би се усудио да тако што учини?!...

Дунав и Сава не би имали довољно воде да их оперу.

А горе и теже од свију, су би на-

По себи се разуме, да је име једнога Симићи, једнога Живковића, узето овде само примера ради, као што је за пример узет и овај догађај са Дечанима.

То значи да оваквих Симића и Живковића има још много у Србији, као што има још много других штета и јада наших, налик на ове дечанске јаде наше.

А то опет значи: Место једнога краља Александра ми данас имамо у Србији читава туцета ситних тиранчића, сто пута горих од њега, а место једне воље и самовоље Александрове, Србија данас мора да трпи обест, самовољу и разуздану насртљивост читавога роја опасних политичких шићарџија и шпекуланата.

Ето какво сте стање створили ви завереници од 29. Маја. Ето какву сте „благодет“ ви донели Србији. И ти се још чудиш што народ није уз вас, што није листом за вама полетио!

Благо теби!

Но хајдемо даље.

Твој чланак у 22. бр. „М. Журнала“ пун је француских фраза и цитата. Просто се види како си ред по ред пабирчио! Што ће ти то? Што ће ти оне француске фразе и изреке? Зар не видиш како су вам баш ти француски књижурци памет појели!

Место да се осврнете на прошлост свога рођеног народа и да видите шта је ту рађено добро а шта зло; место да се поучите на ономе шта су и како су радили ваши очеви и дедови; место да мућнете мало својом рођеном главом и памећу, ви напабирчите из француских књижурака и књижетина шта су тамо негде радили Французи, Енглези и други западни народи; видите како су они имали своје Робеспијере и Кронвеле, како су они убијали своје краљеве, па тако их копирате и ви.

рећивати како су се у мутним данима буна и преврата држали и понашали они Срби, који су се родили у турском ропству и одрасли у бурним годинама првога стварања нове српске државе, а како сте се држали ви завереници слободне српске краљевине, у почетку 20 века!... Они необразовани, прости, неписмени или полуписмени сељаци, и ви учевна господа и фино васпитани кавањери салонски!....

Збиља, како и чиме ви завереници правдате пред савешћу својом ону грозну касапницу, извршену 29. Маја!

Кад сте били тврдо уверени да краља Александра неће земља, да је истински омрзнут у самом народу, зашто се не решисте да га прогнате, да спасете себе, а поглавито да спасете своју отаџбину Србију оне страшне мрље, коју увек оставља проливена крв људска, а нарочито крв проливена на престолу.

Ваљда сте могли бар толико знати, какве осећаје природно буди свако онако крваво и насилничко убиство, као што је било ово ваше, и да ће таква смрт учинити, да цео свет одмах заборави све погрешке и слабости Александрове, а да почне у њему гледати само жртву и мученика.

Да, зашто сте од Александра, кога сте самртно мрзили, силом градили мученика и онако мртвоме дали му у руке најтеже оружје, да вас чак из гроба свога њиме гони и поражава?!...

Да, да, зашто сте спасли краља Александра од најстрашнијих мука, које човек може дочекати, да својим рођеним очима гледа, како га из Србије гоне његове рођене погрешке, и како га сам његов народ гони из свога загрљаја и тера га у туђину?!...

Прогнатоме Александру цео би се свет смејао и светио, а вас би поздравцелим светом покажете као истински родољуби истински јунаци и истински племенити поборници слободе, који се за своја начела жртвују.

Уверавате да се нисте руководили никаквим личним рачунима ни интересима; правдате се да чак нисте били уплетени ни у династичке спорове и заваде, већ да сте једино имали на уму срећу и слободу Србије — да једном спасете отаџбину од оних невоља, које су јој, по вашем мишљењу долазиле једино од краља Александра и његове Драге.

Па лепо, да вам поверујемо да је збиља било тако. Али како онда да вама одмах падне на ум убиство, сеча и коначно истребљивање? Како да се не сетите других срестава и других путова? Како да вам прво не дође на памет оно, што је било најближе, најприродније и вас заклетих официра српских најдостојније: *за што нисте прво протестовали?*

То би ваљда био логичан пут и ред, и тако би ваљда радили људи, који својом главом мисле и који знају шта хоће.

Краљ Александар чини многе ствари које упропашћују Србију. Ви Срби, ви заклети официри српски, ви синови српски који сте се заклели да служите своме краљу, али и својој отаџбини, зашто се неби искупили, договорили и написмено побројали све што неваља у раду краљевом, изабрали смела и речита човека који уме и може говорити, па труп те пред краља!...

И да нисте отишли сви — да вас је било макар 5—600 само. Ја сам нешто слично већ помињао кад је у „Огледалу“ била реч о женидби краљевој.

А кад вас се могло накупити око стотину за крвави преврат, јамачно народ, па ћеш чути и од њега све ово исто, што и од нас чујеш.

„Србија је и твоја и наша — она је наша заједничка отаџбина и ми је морамо спасавати.

„Ако ти нећеш да напустиш твоје побројане досадашње погрешке, ми даље не можемо служити под твојом заставом, јер то неће више бити застава Србије, већ застава пропасти српске.

„Бирај између својих верних официра и својих погрешака. Сваки човек греши јер је човек. Али погрешке се могу и поправити. Ако су теби твоје погрешке и слабости милије и драгоценије од твојих верних официра, који пред тобом стоје, онда отерај нас, а пригрли и даље своје погрешке. Ми ћемо се онда повући, али знај — отаџбину нећемо оставити саму.

„Ако је нећеш бранити и спасавати ти с нама, бранићемо је и спасавати ми, како сами најбоље знамо и умемо“!..

Да, какав би био утисак да су официри завереници прво овако отпочели своју заверу?!...

Нећу да погађам. Али ма шта да је наступило, било би боље од сече и крвопролића извршеног 29. Маја.

А више је но сигурно, да би тако родољубив и племенит поступак морао на целу земљу и на цео свет на страни учинити тако дубок утисак, да и кад би хтео, краљ Александар не би смео ништа озбиљно предузимати против патриотских официра.

Напротив, такав поступак и одјек који би све то изазвало у земљи и на страни, привукао би уз ову групу и све остале официре, и тако би се цела војска нашла на страни народних слобода.

Уз такав наслон грађани би били много куражнији и јавно би давали на-

☞ Чланак „ПОСЛЕДЊЕ РЕЧИ КРАЉА МИЛАНА“ остао је за идућу свеску, док прво свршимо разговор с једним завереником.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2·25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	годишњ.	9·—	дин.
	полугодишњ.	4.50	„
	тромесечно	2.25	„

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

58

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА
5 ПАРА
10 ФИЛИРА
10 СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

☞ Чланак „ПОСЛЕДЊЕ РЕЧИ КРАЉА МИЛАНА“ остао је за идућу свеску, док прво свршимо разговор с једним завереником.

Заверенику од
29. Маја!

— (3)

* * *

Да рекнемо још коју и да завршимо наш ономадашњи разговор.

Дакле, чиме правдате и чиме можете икад оправдати, што стѐ вашу борбу против краља Александра *почели оним чиме се она, у најгорем случају, могла тек завршити?!...*

Зашто сте обишли стотину других путова, па ударили најгорим, оставили стотину других средстава, па узели најцрње, изабрали оно, где се у једном тренутку слепа гнева и љутине једним ударцем све свршава и где више нема повратка ни поправке?!...

Зар је по вашем мишљењу касапљење краља и краљице и читавог реда других људи, тако дивна и корисна ствар, да се ту нисте имали шта предомишљати, кад нисте хтели оставити ни најмање места сумњи, двоумици и покајању?!..

И кад пре стекосте то уверење, да је краљ Александар толики кривац, да друге казне нема, но — транџирање!..

Добар домаћин сеоски решава се да закоље једно јуне своје, па се предомишља и са својим укућанима договара.

А ви?

Ви се решавате да убијате једнога младића и једну ***жену***, да убијете једнога краља и краљицу и то свога кракабинета краљ-Александровог убијате, а друге у фијакеру доводите у министарство на договор и саветовања?

По каквом праву и на ком основу ви осуђујете на смрт једнога *Вељу Тодоровића*, *Милована Павловића* и ђенерала *Цинцар-Марковића*, који је, баш те вечери кад ћете га убити, мушки устао у вашу одбрану, због чега се с краљем чак и завадио и оставку му поднео!

(Сиромах, сиромах Цинцар-Марковић! Колико смо пута говорили о врењу и расположењу у официрском кору, и како је он, сиромах, имао узвишене и племените појмове о нашим официрима, како је високо ценио њин карактер, и њину лојалну, мушку отвореност!..)

Да ли су ови људи заслуживали смрт само с тога, што су били министри краљеви?

Ако је тако, онда је требало побити још стотине других људи, који су раније министровали, а у првом реду онда би ту морао пасти г. *Аца Јовановић* са целим својим „свадбеним кабинетом.“

Па није само то. Кад је већ по вашој оцени краљ Александар рђав и неваљао, он то није могао постати наједанпут и преко ноћ, чим се оженио краљицом Драгом. Не, он је морао бити рђав и раније, и онда би требало побити и његове раније министре, а наротито оне људе, који су уз краља Александра провели по 10—15 година, који су битно утицали на његово васпитање и спремање за краља, а после му као краљу годинама служили и били главни извршиоци свију његових захтева и прохтева.

А баш у првим редовима завереничким било је више таквих људи, који су до јуче били најревноснији извршиоци прохтева краљевих, а сад се јављају да казне краља за дела, *у којима су му они били први помоћници!...*

Ето колико је било смисла, логике и правде у ономе убијању људи на дохват, 29. Маја у прозорје.

Но можда ћеш рећи: „Убијани су они, који су у оном тренутку могли бити особито опасни — побили смо ми њих, да не побију они нас! Према глави и оца по глави“!

Али, чак ни то не стоји. Побијени људи могли су бити опасни док нису похватани. Чим сте их изненадили и неспремне их затекли у њиним собама, довољно је било поставити им страже и причувати их неко време

Тако би радили људи који знају цену човеку и који штеде крв људску.

Ви сте радили друкчије. Ви сте засели и натенане правили спискове; „Овога ћемо да убијемо, а овога не!“...

А при том оцењивању утицало је и пуно личних обзира и рачуна, пуно разних интрига, сплетака, освета и чега ту још није било.

Какви су, на прилику неодољиви разлози државни то захтевали, да убијете она два несретна младића — Луњевице?

— Били су дрски и безобразни за време Драгине силе.

— А зар се у Србији и за то гине?! И колико би их остало, кад би когод заређао, да по Србији побије све оне, који су које-кад бивали дрски и безобразни ?!...

Ето како сте ви судили и какве сте самртне пресуде изрицали у теорији. А после у пракси и при извршењу радило се на дохват, како се где стигло, при чему је највећу улогу играо — случај!

Да случајно нисте продангубили два пуна сахата, тражећи несретнога краља Александра, 29. Мај био би много крвавији, те страшне ноћи остало би много више пустих капа, и ти онда не би могао узвикивати у „Малом Журналу“: ***„посарањивасмо жртве у 45 парцела«*** — требало би ти много више!...

Јер ви сте у круг својих смртних пресуда били обухватили чак и обичне грађане и приватне људе, који немају никакве јавне службе и државне положаје. Као велите: Кад можемо судити једноме краљу, што не би могли и свима осталим!...

Па тако је најзад и испало. Вас 50—60 официра фактички сте постали неограничени господари Србије и узели сте на се право и Народне Скупштине и целога српског народа.

И ви сте учинили оно што је могао и имао право да учини једино ***српски народ преко свога народног представништва*** — ви сте решили судбину Србије и судбину династије Обреновића.

Како сте смели, како сте могли, како сте се дрзнули да тако што учините — ви шачица људи да рекнете — ми смо народ српски; ми говоримо и радимо у име народа, и што ми учинимо — то је народ учинио, то морате признати и примити сви ви остали!..

Да, ко вам даде то право и како сте смели то учинити?!...

Наравно, овде није реч о обичном смењу и несмењу. Моја глава царску замењује, и кад се ја решим да гинем, онда ја и смем и могу све.

Али овде није реч о сили, шта човек сме силом да отме, већ о праву — шта сте ви по праву могли и смели чинити, и да ли сте имали право вас 50 до 60 официра српских, да узмете на се улогу целога народа, да се направите сами судије своме рођеном краљу, коме сте се на верност заклели, да му ви судите и да га на смрт осудите, узвикујући поносно — „народ те осуђује!“

Да, јесте ли имали то право?

И ко вам га даде?

Узели сте га сами! Али шта сте тиме учинили? Да ли добро или зло овој земљи? Какав сте пример дали другима? Какав сте углед оставили за будућност?

Јесте ли озбиљно премишљали о свему овоме? Ето, ти си војник и у првом реду мора те се тицати твоја војска, наша српска војска.

Улазећи у твоју улогу ја на више местà велим: „могли сте учинити овако“! „Требали сте поступити онако“!.. У истини пак, моје је најдубље уверење,

брине о својој отаџбини
мисли и о политици, ко
на судбину земље.

Али баш зато што ј
љуб, који озбиљно прем
и слободи своје отаџбине
цир мора знати докле се
и докле сме захватати кр
тивна рада у јавним посл
ским.

Као српски родољуб,
кви велики и свети задатц
Србијом и чекају своје ос

Као родољубиви српск
најбоље мораш знати, како
тешка улога коју ће ту има
српска војска.

И баш зато што си о
родољубиви и слободоумни
цир, твоја је прва и глав
била, да најозбиљније одм
цениш:

Шта ће бити од наше војске, од њене дисциплине, од њене једнодушности, од њене слоге и љубави — јест, шта ће бити од свега онога, што једну војску војском чини, кад ви у њу унесете отровно семе политичких трвења и завада, омраза и освета, кад и у војсци упалите овај исти несретни пожар политичка растројства, на коме су већ сагореле све наше политичке странке и на коме данас ево очајно сагорева и цела Србија!

Да, да ли си стао да се о свему овоме запиташ и да о свему озбиљно промислиш?!...

Ниси! Јер да си онда мислио, ти не би данас кукао и узвикивао:

„Боже мој! Ко се могао надати, да ћемо патити све ово што патимо, да ћемо дочекати све што смо дочекали!“...

Да, зло смо дочекали! Србија преживљује најтеже и најкритичније дане у младоме веку своме. Од кад постоји као засебна и своја — Србија није имала опаснијих дана!

Жалиш се да патиш! А зар само ти патиш? Данас пате и тешку бригу брину сви озбиљни родољуби, који очи имају и који могу слободно да погледају око себе.

Данас се веселе, подигравају и потцикују од радости само пусти ћалови политички, који не виде даље од носа, и одвратни саможивци, којима је сва брига њина пуна и набијена мешина.

А и како да се не бринемо?

Погледај шта је пре радио збуњени г. Сава Грујић и шта сада ради сметени г. Никола Пашић.

У што је г. Грујић утрошио оно скупо и драгоцено време, које се никад више повратити и накнадити не може.

Шта сада ради и у што своје време троши г. Никола Пашић — сада, када већ откуцава дванајести и последњи сахат, где би Србија морала изаћи на чистину и знати тачно и одређено и шта ће и како ће, и где ће и скиме ће?!...

У први мах ја сам се још нешто и понадао у обновљену владу. Али сам одмах рекао, да се то мора видити у најкраћем року, већ за који дан.

И ево већ се види. И ова Грујић-Пашићева влада исто је тако збуњена и немоћна, као и она пређашња Грујићева. Ни ова не зна ни шта ће ни како ће — и она се сметено врти на једном истом месту.[1]

---

[1] Истина, има их који уверавају да г. г. Пашић, Пачу, Аца Станојевић и још неки врло добро знају и шта хоће и како хоће.

Тако је с владом, а како је са скупштином, како је са штампом, како је најзад с моћном радикалном странком, која данас држи у својим рукама судбину Србије?

Ето погледај, па језа да те ухвати. У Скупштини страховити нерад и ситничарење. У штампи — ах! Службени партиски орган радик. доноси на челу листа из крупних писмена читаву прокламацију!... Та за бога у Горачићу подигнут је *„споменик жртвама“*; 20. ов.

Они хоће, веле, да распродају државне плацеве, да би се они дочепали најбољих и да граде споредне железнице, како би се они дочепали крупних концесија и јуначки кидисали на још једини велики капитал, који има Србија на — српске шуме!

Ето зашто су, веле, г.г. Пашић и Пачу утрудили своје господство да уђу у овај садашњи кабинет. Видели људи згодно време за крупну јагму, па да се и они нађу ту на мети.

Ми бележимо ове ружне гласове, али их не примамо одмах за готово.

Ми врло добро знамо ону ружну навику српску: кад ништа не радиш, вичу ти: Што стојиш? шта си се смрзао? што не радиш? А кад почнеш радити, они опет вичу: — „Стој! куда ћеш? Погледајте, људи, онај све покраде!“...

Ми и сами мрзимо оваке поступке и нећемо их понављати. Ми ћемо и овде причекати дела владина.

месеца биће свечано откривање споменика, стога се позивају „браћа радикали широм целе наше Отаџбине“ да присуствују овој „по мислима и палим жртвама великој свечаности“...

Јао, јаде српски!... Јао грешна и слепа омразо партијска!

Данас, кад је на нас зинула хала и врана; данас, кад пред нас излази питање живота и опстанка нашег; данас кад треба дизати онај камен с улице и у недра га метати и од њега брата градити, само да нас што више буде пред непријатељем; данас, кад се мора праштати и забораву предавати и ко ти је оца убио — данас службени партиски орган радикални објављује прославу једнога споменика братске мржње и заваде, споменика партиског слепила нашег, споменика нашега јада и срама, који би требало крити и кога се сами пред собом морамо стидети!...

Ово већ више нису погрешке политичке, но читави злочини! И ово није више само за бригу, већ скоро за очајање!

А како је у твојој војсци, мој јадни завереничe? Је ли бар ту боље? Да ли бар ту влада ред, слога, љубав, искрено друговање?!

Некад било, сад се приповеда?

Ту је тек прави јад и чемер! Стојите мирно један поред другог, остатак дисциплине још вас држи у некој вези и додиру.

Али, али!... И нећу и не смем да говорим даље. Како је код вас у истини; како ви један на другог гледате и шта један другом мислите — то ти најбоље знаш. Зато си и јаукнуо!...

Само да молимо бога да не буде оно што још бити може и што је ту тако близу.

(Свршиће се)

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније** да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију „Огледало“ *стаје* годиш.	9·—	дин.
полугодиш.	4.50	»
тромесечно	2.25	»
месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	18	франака или круна
полугодишње	9	»
тромесечно	4.50	»
месечно	1.50	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — Крв и сузе (од 1—25 св.) 1.50 дин.
Књ. друга — Краљ Милан (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

Власник Пера Тодоровић Св. Савска ул. бр. 32
Одговорни уредник Мих. С. Петровић
Почина ул. бр. 26.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

59

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА
5 ПАРА
10 ФИЛЕРА
10 СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО" СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

и најсигурније да се
своје најближе поште.

Свака пошта у Србији
прими претплату на „*Оглед*
одговара претплатнику за у
јање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје* годи
полугоди
тромесечн
месечно

За стране земље : Аустро-Угарску
Херцеговину, Црну Гору, Бугарску
Русију и т. д.

годишње:	18	франака
полугодишње	9	»
тромесечно	4.50	»
месечно	1.50	»

Имамо још свију све
почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повеза
лих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св
***Књ.** друга* — **Краљ Милан** (од 25 —45 с

Заверенику
од 29. Маја!

* * *

Јеси ли видео дакле како је код нас?!...

Јеси ли видео наше прилике и неприлике, наш положај и наше стање?!

Јеси ли видео како је у нашој политици, у нашој јавности, у нашој штампи, у нашој Скупштини; како је међу нашим политичким странкама; како је горе на влади, а поглавито како је код вас у војсци, код вас међу официрима српским?

Да, јеси ли видео све то, и како ти се чини?

Зло, је ли?... Зло и наопако!...

А међутим, то су цветови који су никли на дрвету од 29. Маја; на оном дрвету, које сте ви завереници посадили!...

И то су само *цветови* — плодове тек имамо да дочекамо и видимо.

И ти се још чудиш и у прса бусаш што... „цео народ“ није уз вас; што вас заверенике, као своју челенку, не метне за капу цела Србија...

То би хтели, а не питате се да ли сте и чиме сте то заслужили од Србије. Шта сте јој дали и донели?

Мислиш ли ти да је овај народ слеп и да не види шта код нас бива, и како се наши послови развијају од 29. Маја па на овамо.

Истина, ви и ваши пријатељи мало који дан да у ком листу београдском не набрајате читав низ благодати, што сте их баш ви завереници дали и донели Србији. Ту се онда обично ређа:

„Ми смо ослободили Србију најужаснијега тиранина!...

„Ми смо спрали љагу с образа српског.

„Ми смо с груди српских скинули тешку мору, која је давила цео један народ!

„Судбина Србије опет је потпунце у рукама српскога народа. Место да стрепи од насилника и да преза и зазире од осионих удворица и шпијуна Миланових и Александрових, Србин данас иде слободно, издигнуте главе, јер осећа да је опет слободан и свој у слободном дому своме“.....

Тако се редом прави дуг списак огромних добитака и великих тековина, што их је 29 Мај донео Србији и у духовном, и у материјалном погледу; на пољу политичком, привредном, моралном и т. д.

Још је и сувише рано за оцену и суђење 29. Маја. И по дубини, и по ширини својој, последице од 29. Маја и сувише су велике, да би се сад још могле обухватити у свој целини и потпуности својој.

Да, ми тек имамо да видимо, шта нам је све донео у својим крвавим недрима страшни 29. Мај, и где ће се најзад зауставити ствари, које су још то јутро искривљене и заошијане опасном низбрдицом, низ коју се још и сада непрестано котрљају.

Примера ради могли би смо узети наше односе са страним државама. У почетку је изгледало да ће ту бар све ићи својим обичним током и редом. Али, што се даље ишло, све се више заплетало, и сад смо ево сретно дошли до таквога стања, из кога може *све изаћи* и *свашта настати*.

А мени изгледа као да се баш то и хтело. Противници су нарочито хтели, а ми смо *нарочито помогли*, да се у нашим односима са страним државама створи ово данашње збркано и неодређено стање, где стране државе имају према нама одрешене руке и могу предузети што хоће, па ипак да изгледа да смо за све ми криви!

Ето како је несмишљена и несрачуњена била цела наша радња у овоме једном послу: ето како је опасан заметак рода на овој једној јединој гранчици гранатога стабла, које сте ви посадили 29. Маја.

А није боље ни у многим другим односима и питањима.

Тако излази: Кад слободно, непристрасно погледамо око себе, онда видимо, како су све оне „тековине“ и „добитци“ ваши само празно уображење, гола фантазија и пусто хвалисање ваше. Јава, стварност, живот, све то укупно показује мрачну и страшну слику, слику на којој је изражена забуна и очајање, и до сада то је још једини крупан, видни и несумњиви плод, који је Србија убрала с вашег дрвета од 29. Маја!

То видим ја, то видиш ти, то видимо сви ми, али боље и више од свију нас то види и то на својој грбачи осећа сам народ српски.

И онда, како се можеш чудити и бунити што тај народ није с вама и уз вас?!

Но ти ћеш јамачно узвикнути: — Али тај народ био је већ једном цео целцат уз нас.

Ти си већ узвикнуо у „М. Журналу“:

„Ми погодисмо жељену циљ нашу и нашега народа. Све што беше поштено повика: „Слава војсци“, „Живели официри“... У народу урнебес од васеља, на све стране се окрећу пецива и вије се коло; све из грла виче „Живела војска“, „Живела слобода“. И слобода оживе одиста; народ посла своје избранике да изрази преко њих своју вољу и своју жељу — да казни тиране а пофали ако не награди трудбенике“..

Тако пишеш ти. И како изгледа ти у то потпуно и истински верујеш. Да, теби се чини да је у први мах све било добро. Та за бога, „врте се пецива“, „вије се коло“, а народ узвикује „живела војска.“ Чак су већ били „послани народни избраници“ преко којих је народ хтео да изрази своју вољу и жељу, „да казни тиране а пофали трудбенике.“

Али ту је сад нешто запело и застало; народни избраници нису изврнили своју дужност, нису испунили народну вољу и жељу!

Како и у чему је нису испунили?

На, за бога, у томе „нису казнили тиране и нису пофалили трудбенике."

А зашто нису?

Нису за то, што „чим чуше реч слобода, исчауришe се стари реакционари, стари измећари, старе скутоноше, исчауришe се и повикаше „смрт зликовцима, смрт разбојницима... смрт онима који убише краља, кога смо ми васпитали.".....

А уз то дошло је још нешто.

„Аустрија просу новац, разлетише се памфлети, књиге, новине."

своје представнике изабрао и послао их у Београд да казне тиране а да похвале вас, творце 29. Маја.

Али ту је настао чвор. Народни представници нису испунили жељу народну, нису казнили тиране, нису вас похвалили напротив, они вас помало сматрају и као неке кривце, али вам шапућу на ухо: „Не бојте се!.. Ми ћемо вас бранити.“

И ту је сад оно што тебе највише тишти и боле, и ти се ту у чуду питаш: „Чега да се бојимо? Од чега да нас бране? И ко нас то брани и од кога нас брани?“

Па да, збиља, кад је ваше дело од 29. Маја с одушевљењем прихватио цео народ, онда, чега би ви ту имали да се бојите, и од кога да се бојите, ко ту да вас брани и зашто да вас брани?

Овака питања заиста би била на свом месту, када би у истини било, да је народ ваше дело од 29. Маја с одушевљењем примио?!...

Али ту, мој младићу, баш и јесте највећа и најтежа заблуда твоја! Ту је оно, где ти ниси ништа јасно видео ни сазнао.

Сам одушевљен и свечано расположен, теби се учинило да су такви и сви остали — цео народ српски!

Видео си весеље и радост неколико пандурица; видео си свечано расположење оне бесвесне и залудне гомилице, којој је добродошао сваки повод и свака прилика где се може муфте јести и пити — и теби се причинило да је то цео српски народ.

Љуто си се преварио и љуто се варао.

Где год је свадба и где има кума и старога свата, који бацају крајцарице, има увек и дечурлије, која трче уз кола и вичу: „куме, изгоре кеса!“

Где год има људи вољних да плате

Народ српски и сувише је озбиљан да би могао тако брзо падати у одушевљење и тако брзо губити то одушевљење своје, како све то ти представљаш у твоме чланку. По твоме причању осећаји народни изгледају као оне „кортине“ на позорници, које се једним потезом мењају.

У истини то није тако и таким схватањем ти чиниш само једну тешку неправду своме рођеном народу. И ако је „као облак, који некога ороси, а некога покоси“, расположење нашега народа ипак је сувише озбиљно, да би се тако насумце могло мењати, а народно одушевљење наше нити се пали нити се гаси онако лако и театрално, како то ти представљаш!

Па онда оно твоје: „*Аустрија просу новац!*“... Каква тешка и каква грешна оптужба! Чак изгледа да се тај „просути новац аустриски“ докотрљао до под клупе наших народних.....

Хајде да не прљам ово парче хартије и књиге српске овако недостојном сумњом и клеветом, како је теби тако олако и непромишљено излетило.

Не, не! Велика је заблуда да је српски народ у први мах с одушевљењем примио 29. Мај. Тешка је потвора, да се народ тек доцније почео хладити и двоумити и да је та двоумица долазила због некаквих „ишчаурених реакционара и измећара“ због тога, што је „*Аустрија просула новац!...*“

Тако није било и тако није могло бити. Није истина да су краљ Александар и његова династија били тако омрзнути, презрени и проклети у народу, да би сама вест о њиној погибији могла изазвати такво весеље и одушевљење, да народ чак игра и пева од големе среће и радости!

Само дивљаци играју око мртвих трупова својих жртава. Душеван, образац и пун такта, српски народ то ниовога изаћи!... Да се не изроде крвави унутрашњи заплети? Да не наступе опасни спољни утицаји и мешања?!..“

Тек поступно, с развитком догађаја и у народ је полако почело улазити мирније и сигурније расположење.

Избор и долазак Њ. В. Краља Петра много је помогао умирењу духова у Србији.

Али ни све то још није могло вратити прави мир и расположење и ми још и данас на сваком кораку сретамо забринуте погледе брижних родољуба

То је истинско, право стање, мој господине заверениче. Али у једноме ти ипак имаш пуно право. „Народни избраници“ заиста нису испунили своју дужност, али не према вама, већ према отаџбини, или ако хоћеш право — и према вама и према отаџбини.

А та се дужност састојала у овоме:

Кад то нисте увиђали ви сами, онда је била дужност „народних избраника“ да вас увере, да *после 29 Маја ви можете имати само једну једину дужност и улогу — да се уклоните, да вас нема, да ишчезнете из Србије бар за неко време и да тиме допуните и завршите своје дело од 29 Маја.*

То се тада морало учинити — милом ако иде, силом ако мора бити. „Избраници народни“ нису хтели разумети ту своју велику и свету дужност и то Отаџбина већ испашта, а српски радикали то ће скупо плаћати — кад тад.

Толико за сад.

(Крај.)

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2·25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

4 ПАРА ЦИПЕЛА

за 7 динара франко

могу се добити док још траје огромна **спремљена количина**, где због велике продаје цена је невероватно јевтина.

Пар мушких и *пар женских ципела* од **мрке или** црне коже, на федер **или** за шнирање, с јаким ђоном, најновији крој; даље пар мушких и пар женских помодних ципела, најфинија израда, лаке за ношење сва 4 пара за 7 динара. Треба назначити тачно само дужину ноге (стопала) Шаље се на доплату.

Обућарска извозничка кућа
А. Гелба Кракова. Адреса:
Schuh-Exporthaus
A. Gelb, Krakau.

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ
КОД
„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, межача.

Пошто нам је приспела сва пролетња роба како *женска* тако и *мушка конфекција* то сматрамо за дужност јавити

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

60

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА
5 ПАРА
10 ФИЛЕРА
10 СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Свраћамо нарочиту пажњу штов читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2·25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

Громовнику Карађорђу

Што »из мртвих Срба дозва
„Духну живот мртвој души!“...

Црни Ђорђе највећи је сјај васкрсле Србије и обновљене повеснице српске!

Црни Ђорђе је оличење српског јунаштва и прегнућа, које је у живот повратило један већ скоро обамро и у повесници скоро изгубљен народ!...

Црни Ђорђе је величина у коју с поносом гледа читав један народ!

Црни Ђорђе је први носилац велике мисли, из које је никла нова Србија и васкрсла нова краљевина српска.

Под вођством *Црнога Ђорђа* ударен је први камен у оне темеље, на којима је доцније изведена и подигнута зграда данашње краљевине наше.

Благодарно потомство прославља данас навршетак стогодишњице од онога знаменитога дана, када су први ратници српски, сакупљени у Орашцу, из-

ничка грмљавина пробудила из петвековног ропског мртвила цео један народ, и име му пронела широм света!

Слава *Црноме Ђорђу!*

* * *

На данашњи дан пре стотину година посејано је семе и створен заметак, из ког се поступно развила наша данашња Краљевина Србија.

Задахнути пламеним родољубљем и јуначком одважношћу и прегнућем, наши претци истакли су на данашњи дан ***Црнога Ђорђа*** као вођу и старешину свога, за којим су јуначки пошли, и у мало времена свршили многа велика дела.

Из тих великих и славних дела изникла је млада, јуначка Србија, која је стару Европу изненадила и задивила необичним јунаштвом својим.

Па ипак, после деветогодишње крваве борбе, млада Србија посрнула је и пала, под огромним напорима целе турске царевине. Али њено раније јунаштво, није пропало. Оно јој је створрило глас, који је помагао да се новим јунаштвом и новим мудрим напорима понова дигне, и да се поступно развије до данашњега стања и ступња.

Стога се данас широм целе наше отаџбине и прославља велико име јуначкога Карађорђа, а на свима отачаственим црквама брује звона у спомен светлога дана, када је он изабран за вођу народног.

Данас цела Србија с поносом и благодарношћу сећа се великога јунака свога и прославља светлу успомену његову.

Јамачно с тога, што је посађена још у тако раном детињском добу, та је успомена и остала тако жива у мени кроз цео век.

Још пре дванаест година, када се није могло ни мислити на ову данашњу прославу, предамном је живо лебдила успомена великога Вожда. Ја сам се тада подухватио, да јој ја подигнем споменик; онакав како ја могу и како осећам.

И ја сам тај споменик Карађорђу и подигао.

У 76. броју „*Малих Новина*“ од 15. Марта 1892. год. почео је излазити, а у 46. броју од 15. Фебруара 1893. године завршен је мој подлистак „*Смрт Карађорђева.*“

То је дело; које сам ја радио с љубављу и преданошћу, то је велика књига у коју је утрошено много труда и рада — то је мој споменик подигнут највећем јунаку и најславнијем војсковођи из новије повеснице наше.

При том паљењу задушних свећа, мој пок. отац увек издвоји по једну свећицу, коју пољуби, упали и прилепи мало у страну од осталих. То је била свећица намењена за душу Карађорђа. Отац је то примио од свога оца. И он није био једини домаћин у овоме крају, који је тако поступао.

Подижући тај и такав споменик Карађорђу, ја сам то чинио једино по своме личном убеђењу и једино из својих личних осећања. (Од Карађорђевића тада никога нисам ни познавао, и тек 2 год. доцније приликом ободске прославе, видео сам се на Цетињу и први и последњи пут с кнезом Петром Карађорђевићем).

„*Малих* **Новина**", у којима је штампано дело „***Смрт Карађорђева***" нема нигде више, сем можда у каквој библиотеци. Стога се носим мишљу да „***Смрт Карађорђеву***" наштампам у засебну књигу. Можда би томе баш сад и било време.

Руска политика
и српски владаоци

(Последње речи Краља Милана).

—

Кажу да је *краљица Наталија* ових дана негде рекла:

„Русија је моја прва отаџбина, ја ћу је увек волети и никад нећу престати да јој желим највећа добра.

„Али, онако бездушна и безбожна политика, каква је била руска приликом женидбе мога покојнога сина, мора наћи своју плату и своју казну, ма где и ма кад!

„Не би било Бога и његове вечне правде, када би и онако коварство (лукавство, неверство) могло остати некажњено.

„А путови су Божији неиспитани. Оно што се згреши на обалама плавога Дунава може се испаштати чак тамо негде на обалама Жутога Мора и Тихога Океана!..

Не знамо поуздано и не бисмо смели ничим јамчити, да је краљица Наталија доиста изговорила ове речи.

На против, према големој тузи и тешкој скрушености, у којој се налази несретна мајка последњега Обреновића, овакав разговор изгледа нам неприродан и невероватан. Не стога што би горње речи биле незаслужене с руске стране, већ стога, што мислимо да је племенита краљица узвишена над оваким осветама!

Најзад, ако би, мимо сва очекивања, ипак изашло, да је краљица Наталија била и изговорила горње речи, онда би ситницу, карактеристичну за наше доба и наше дане!

⁂

Русија се заплела у рат с Јапанцима и данас су сви погледи управљени на ту страну.

Нешто случај, а нешто јапанско лукавство и подмуклост учинили су, те су Руси одмах у првом сукобу претрпили неки мали пораз и изгубили неколико ратних бродова својих.

То је одмах изазвало узбуђеност у целом свету. На све стране почеше трубити песму о надмоћности Јапана и о тешким поразима руским, чије се последице ни догледати не могу.

И одмах заседоше да срачунавају шта ће све бити даље и каква тешка искушења тек чекају Русију.

„Опробане дипломате“, „стручни војни капацитети“, „велики познаваоци стања и прилика у Источној Азији“ — сви ти *„надлежни оцењивачи“* једнодушнога су мишљења: да Русија стоји пред великом опасношћу, да је чекају крваве и страховите борбе, каквих није имала од времена Наполеонове најезде!

Мал' те не излази, да због неколико пропалих бродова може рећи у опасност цела велика царевина руска!...

А док су тако рачунали „велики стратези“, нису мировале ни разне спиритисте и медијуми. Асталчићи су подигравали и клањали се по свој Јевропи и свакојака прорицања и предсказивања пођоше од уста до уста, од града до града и испунише цео свет.

Узмите који хоћете лист у руке, свуда ћете наћи „сигурна“ или бар „вероватна“ срачунавања, какве огромне тешкоће чекају Русију.

„Свето Писмо“ прича, како су обични прости људи, занатлије и рибари. *„наитијем духа светога“* на једаред постајали читави мудраци, знаоци многи страних језика и ватрени и речити проповедници *„слова божијег.“*

„Знао сам и читао ту причу о апостолима христовим, али јој нисам веровао. Али је сада ево дошло време, да својим рођеним очима то видим и да сам лично искусим оно, што другоме никад не бих веровао.“

И ту сад наш пријатељ прича, како се у њином месту јавио „избраник“, преко кога говори некаква „виша сила“ јер тај човек износи и пише ствари, које он није могао знати, а нарочито погађа и проριче све важније догађаје тако, као да из књиге чита.“

Тек пошто се „тврдо уверио“ у истинитост његових проρицања, пријатељ нам шаље „чуда ради“, да забележимо шта тај човек прориче о садашњем Руско-Јапанском рату!

Ево како изгледају та проρицања.

* * *

1904 година биће судбоносна за цело човечанство — у њој ће се извршити догађаји какви се не памте и какве повесница рода људскога још није забележила!....

Ова година отвориће нов лист у историји човечанства.

1904. година уздрмаће древну Азију, стару Европу, па ће заталасати чак и нови свет Америку да после запљусне целу куглу земљину!

Ове године отпочеће силовито љуљање рода човечијег, чији ће таласи деценијама трајати и изазвати дубоке преображаје у целом човечанству.

За Русе 1904. година биће *црна година*. То ће за њих бити велика година *искушења, година страдања* и *учења*. Они тек имају да виде, како су големе заблуде у којима они живе!

Најтеже је ово:

Настају *године ратовања* и тешке борбе, међутим у Русији баш сад влада ***Бог мира.*** — То ће имати страховити последица за војничку Русију па наравно и за Русију у опште.

Велика је обмана руска, што мисле да је у њиној руци буктиња рата! Значи биће изненађени!...

Па онда даље! Кад буде најсвечаније обучена за велике и сјајне параде, Русији ће букнути крајеви од хаљине. (Ако се не погоди и не споразуме, упалиће је сами суседи њени). Сагињући се да гаси хаљину, Русија ће пореметити круну на глави, а чак јој може и спасти!

(Свршиће се)

ВАЖНО ЗА ГОСПОЂЕ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ И ГОСПОЂИЦЕ

продаја шнитова.

продаваћу по изабратом журналу и сваком по својој мери, *шнитове од хаљина, сукања, струкова, блуза, кашуљица, жипона, најновијих рукава, крагнова, жакета, дечијих женских и мушких хаљина и свакоВрсног белог рубља* и даваћу нужна упутства да свака поштована Госпођа и Госпођица може одело сама сашити.

Имам увек *најновијих париских сукања* и од њих ћу увек шнитове продавати са умере-

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ГЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

61

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО" СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније*** *је да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје* годишњ. 9·— дин.
полугодишњ. 4.50 »
тромесечно 2.25 »
месечно .75 »

Руска политика и српски владаоци

(Последње речи Краља Милана).

— (2)

У прошлој свесци видели смо шта наш српски „видовњак“ проричe о руско-јапанском рату. А сад да видимо како изгледа завршетак тих његових „прорицања“.

Она даље гласе овако:

⁂

И у политици има грехова и испаштања.

Русија је изневерила велико уздање једног мајушног народића. То јој је у књизи судбине уписано у крупан грех. Зато се с Русијом овде може обновити она позната басна о моћном лаву и маленом нејаком мишићу.

Како би другчије данас стајале многе ствари, да моћна Русија није пустила да малена мишића у своје време сасвим удаве! Како би он данас могао корисно послужити Русији и прегристи многу и многу мрежу и замку, која је спремљена да се Русији набаци на главу или на врат.

Али грех је учињен и поправке више нема!

Велики наук за силне лавове, да и према маленим мишићима буду праведни, јер по некад и они корисно затребају!

Обично се рекне: — Зар јучерашњи дивљаци азијски да најмудре и најјууз Жуте. Против Руса они ће се увек наћи у једном табору. А то значи: против Русије ће устати стотине милијуна.

Тада ће испасти оваква слика: Европљани и Американци отвориће своје неисцрпне касе; Јапанци, Корејци и Кинези отвориће своје неисцрпне резервоаре топовска и пушчана меса, своје милијуне људи. Добри учитељи за неколико месеци направиће од „жутих људи“ изврсне војнике, и Русија ће се наћи пред снагом, која је чак и бројно од ње јача, а бори се код своје куће и за своју кућу.

А шта ће тек доћи иза тога? Каква изненађења чекају Русију од цивилизоване Европе?

Најтеже је пак, што ће на врло много места Русија наћи саму себе против себе. Руска „*безшабашност*“ (аљкавост, немар, површност, олако узимање) — ужасан је непријатељ.

После Плевне требало би бар да се више не понављају плеванске погрешке. Па ипак оне се понављају!

Докле ће Русија скакати у пучину којој не зна дубине?

Докле ће Руси, тек пошто уђу у рат, сазнавати да су ушли са недовољном снагом?

Човек, који цео век проводи у пешачењу, а још не зна ни то колико километара може да пређе за дан — даје врло рђаву сведоџбу!...

Врло је опасно кад човек не зна ни колико може понети на својој грбачи, ни колико може натоварити на туђу. Још горе је, кад човек нема сигурна мерила по коме ће с поуздањем одређивати ко му је пријатељ, а ко непријатељ. Ту долазе изненађења, која се скупо плаћају. Ту се на много места

Ту се крију поводи за многе и велике обрте и промене, ако Русија пристане на пријатељство; али ту леже и врло велике опасности за Русију, ако то пријатељство не хтедне или не могне примити. Но то све још је покривено неизвесношћу и још се јасно не види. Чека се тренутак згодан за понуду или за изненађење.

То су изгледи и опасности које Русији долазе од *бика*.

Али највеће и најтеже опасности и несреће сада пр̏ете Русији од — *жабе*. И овај садашњи рат с Јапаном дело је лукаве и опасне жабе. Док с њом не сврши своје рачуне и не издржи велику и пресудну борбу — Русија не може бити слободна у своме кретању ван Европе, а нарочито у своме кретању по морима светским.

И тако, Русе чека прво дуг низ испаштања и скупо плаћање горка искуства. Тек после имају доћи поправке и победе. Али ко ће све то дочекати?! Где је крај, где је крај?!

* * *

Овако наш „видовњак“ сања о Русији. Тежак сан, и даће Бог да сан и остане.

А Балкан? А наше Српство и Србија? Шта ли нас чека, и шта нама најближа будућност носи незнано и скривено у мрачним недрима својим?

Наш „видовњак“ има и ту својих прорицања. Али, ми их овде и нећемо и не можемо износити. А нису нам ни потребна. Место туђих прорицања и натуцања, ми ћемо отворено и јасно казати шта ми мислимо о данашњим приликама и о нашем садашњем положају. Наша је мисао кратка, јасна и одлучна.

Настају тако тешка и тако опасна времена, где долази у питање не само наша боља будућност, већ и све оно

Треба је тргнути, пробудити?

То је прво, најпрече, најглавније и најважније.

То је задатак.

Али ко да га изврши?

Ко да нас искупи, уједини, сложи и удружи?

Ко да истакне лозинку, која нас све уједињује, ко да побије заставу, под коју ћемо сви похитати?

Хоће ли то бити појединац, група, народни избраник, носилац власти? — Народна Скупштина, Престо, влада? — не знам!...

Знам само то, ако Србија има живота и будућности, неко се мора истаћи, неко се мора наћи, за ким ће земља с одушевљењем поћи.

Србија чека свога месију!

Чека га, а сахат избија дванајест: један, два, три! . . . .
. . . .

⁂

Било је то под јесен 1900. године.

На путу за париску изложбу, при проласку кроз Беч, састанем се с Њ. В. пок. краљем Миланом, који се тада ту у Бечу бавио. Још тада краљ ми рече да му се јавим при повратку из Париза.

Тако сам и учинио. Последњих дана месеца Августа, враћајући се из Париза, нарочито се задржим у Бечу, да се ту састанем с пок. краљем.

Баш у тај мах краљ Милан није био у Бечу, већ негде у околини, чини ми се на Семерингу. Стога се јавим нашем тадашњем бечком посланику и мом добром пријатељу, г. ***М. Михајловићу*** и замолим га да ме извести о повратку краљ Милановом у Беч. Сутра

Само што ово његово садашње нерасположење није било онако, како је то раније код њега бивало.

Пређе, у оваким приликама, краљ Милан је био бујан, срдит, насртљив, готов на борбу и мегдане, па често и на празне претње.

Сад више није падао у ватру, није ударао песницом о сто, није узвикивао: ја ћу овако и онако!... Његове очи нису више севале, његов глас није више грмио!...

Не! Он је сада био тих, тужан и некако повучен у себе: говорио је мирно, а његове велике, изразите очи гледале су тужно и забринуто. Тек овда, онда заиграо би му на уснама лак, иронични осмејак — слаби остатак онога сарказма и оне пркосне подругљивости његове, којом је некад краљ Милан био тако јак и тако опасан противник у препиркама.

То је управо била слика уморна човека, кога судбина гони; човека, који је телесно здрав, али коме душа болује, кога само срце боле!...

Да, то је била само сенка некадашњега силнога краља Милана!

На ме је све ово учинило тако мучан и тежак утисак, да га ја нисам могао сакрити. Управо, краљ Милан га је сам опазио, јер ми рече:

— И ти налазиш да сам оронуо, је ли? Чудно ме погледаш!... А то ми кажу и други, који ме нису подуже виђали.

Не хтеднем крити и одговорим блажећи га.

— Па јест, Величанство, изгледате мало заморени. У опште, рачунао сам да ћу Вас наћи ратоборније расположен. Но можда је ово тренутни замор, можда нисте ноћ две имали мирна сна.

Краљ Милан ме је гледао право у

Дуго и дуго трајао је мој тадашњи разговор с пок. краљем. У два три маха ја сам покушавао да пођем, али краљ Милан увек се присећао да ме још по што год упита, или да ми још по што год каже. Као да је слутио, да је то наш последњи разговор и да се никад више видети нећемо.

Но ова његова слутња јасно се појавила тек при растанку, када је повео реч о нашем путовању по Србији, а нарочито о једној сцени, која се десила у *Гамзиграду* и коју ћу мало доцније испричати.

Из овога дугог разговора има неколико интересних и важних саопштења, која ћу згодном приликом саопштити штованим читаоцима „Огледала", као што сам то и обећао. Овде пак, да изнесем само онај део разговора, који се тицао Руса, и који је нарочито интересан због данашњих прилика наших.

На ову тему дошао је сам краљ Милан. Разговор се, наравно, поглавито водио о Србији, о последњим догађајима у њој где је првенствено место заузимала самовољна женидба краља Александра. Говорећи о томе, краљ Милан на једаред сам примети:

„У почетку сам само сумњао, а сада сам потпуно уверен и имам за то несумњивих доказа, да је ова несретна краљева женидба дело руске политике и руских планова, управљених против мене лично, а по потреби и против целе династије“.

Ја сам већ био устао да пођем, када је краљ Милан изговорио ове речи, на којих се после развио читав нов разговор, који ме је задржао још добро пола сахата.

Пошто је у овој прилици краљ Милан говорио хладно, прибрано, без претеривања и падања у ватру, то сам овај његов говор сматрао као важан историски податак и тачно сам га обележио, одмах чим сам отишао кући.

Ту забелешку ја ћу некада можда моћи да наштампам у својој подпуности и целини њеној; за сада пак изнећу само оно, што саставља суштину краљева говора.

У главноме, дакле, краљ Милан је ту рекао ово:

Ма како да је био занесен, краљ[1]) је ипак знао и непрестао је држао на уму то, да његова женидба оном женом може бити остварена само тако, ако га у томе истински и својски помогне бар једна од великих сила. А у првом реду ту је била меродавна реч Русије.

---

[1] Кад је љут на сина, пак краљ Милан обично га је звао хладним именом „краљ“.

Да се Русија ту уздржала, да је просто одбила своје мешање у те домаће и породичне односе наше, од краљеве женидбе не би било ништа.

Међу тим, Русија не само што је дала свој благослов и пристанак на ту женидбу, већ је из Русије потекла чак и прва мисао о тој несретној женидби.

Но ја хоћу да будем и потпуно праведан, и с тога ћу ти одмах казати, да су овде радила управо два утицаја — утицај славенофилске, неслужбене Русије, и утицај званични, службени царски!.. Први утицај дао је идеју, посејао семе, а овај други, виши утицај помогао је да то семе никне и да донесе овај несретан плод династији и Србији, какав већ видимо.

(Свршиће се)

* * *

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Боруха, женача.

Пошто нам је приспела ова ***пролетња роба*** како ***женска*** тако **и** ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и пријатељима тако овде и у унутрашњости, а *нарочито* ***огром. партију палето-а*** најмодернијих **и** по најновијем журналу **и** то:

палето од 55 д. **ми их** дајемо за 45 д.
палето » 45 » » » » » 35 »
палето » 35 » » „ » „ 26 „

Према овоме могу П. М. да оцене ***солидности*** **и** ***јефтиноће*** ове ***радње***.

Молимо за многобројну **и личну** посету ради увере.

С поштовањем.

Адања и Демајо
Београд.

2 20

Власник **Пера Тодоровић** Св. Савска ул бр 22
Одговорни уредник **Мих. С. Петровић**
Кочина ул бр. 26

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

62

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

„ОГЛЕДАЛО“ СЕ ШТАМПА У 12000 ПРИМЕРАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Свраћамо нарочиту пажњу штов читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2 25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

Руска политика и српски владаоци

(Последње речи Краља Милана).

(3)

Краљ Милан је на махове застајао у говору, као да је осећао потребу да се одмори и прибере. У даљем причању он рече, како се нарочито чуди и жао му је што се руски цар овако држао у питању о краљевој женидби.

— Знао сам каква је руска политика — говорио је краљ — па ипак сам се преварио. Рачунао сам да ће бар цара поштедити, да ће руска политика бар ту застати, и да неће свештену особу узвишенога монарха уплетати у оваку једну ружну и недостојну сплетку.

Зар *руског цара* да умешају у туђе породичне заваде, у свађе између оца и сина? Зар *император свију Руса* да постане венчани кум *Драге Машин* и тиме да је направи краљицом, у пркос целом народу српском. То никад нисам могао мислити. Сто година да сам живио, не бих то могао веривати — рече краљ Милан мало живље.

Ја приметим, да је руски цар јамачно морао бити обманут.

— Цар је за времена, дакле пре венчања, био о свему тачно обавештен. Да се хтела поправка, било је још времена да се учини — рече краљ Милан.

— Дакле, мислите да се могло поправити?

— Не да мислим, него знам посигурно. Могло се поправити све, али то није хтела руска дипломација. Да је хтела поправљати, она не би ни кварила. Али њој је требало да најмлађи Обреновић буде уједно и последњи Обреновић и да он сам своједучно забоде нож у срце својој династији — рече краљ Милан болно.

— За Бога, Величанство, је ли могуће да су Руси намерно радили противу Вас и Ваше династије?...

— А зар ти то не видиш и зар тек сад питаш?!.. Па наравно, и радили су и раде. Но што се тиче мене лично, ја им ту много и не замерам. Мене они сматрају као присталицу аустриског, па најзад нека на ме и вичу. Али шта им је крив онај доле у Београду, а шта ли тек династија и Србија!...

— Ја не знам шта сте им криви и Ви! Велите, сматрају Вас као аустриског присталицу. Па добро, ко Вас је отерао у наручја Аустрији? Зар Вас нису баш сами Руси тамо упутили? Није ли сам *Горчаков* рекао нашем *Ристићу* — идите Аустрији, обисните око Андрашија, ако вам они могну што дати. Ми вам овде ништа не можемо помоћи.

— Зар није тако било на Берлинском конгресу? — Тако говоре савезници с којима смо до јуче војевали заједно. За нас не могу ништа, и упућују нас Аустрији, а за Бугарску могу све, јер из ничега стварају велику кнежевину, а мало је фалило, па да створе чак и велику санстефанску Бугарску — од мора до мора!... И доиста, да се нисте у последњем тренутку обратили Аустрији, ми не би добили ни ова четири нова округа, и граница би нам била тамо одмах иза Ниша.

— Све су несумњива историска факта, која је покојни Ристић јавно изнео, под својим потписом, и која данас зна цео свет. Па ко би се онда усудио да Вас за то коре и да Вам што пребацује. То с правом не може нико чинити, а најмање Русија!...

Краљ Милан ме пресече: — Па ипак она то ево чини.

— Чини Величанство, али без права, без основа, једино из разлога што је јача, ако је још и то какав разлог!... Нама не могу да даду ништа, а могу и раније у Рајхштату и доцније на Берлинском конгресу да дају нашу Босну и Херцеговину, да би купили аустриску неутралност, која је њима потребна.

И најзад, како то? Русији, као свемоћној велесили, слободно је да с Аустријом ступа у преговоре и договоре, да се с њом погађа и прави савезе, да закључују пријатељске погодбе, и у политици често да иду руку под руку. Све то може и сме велика, моћна словенска Русија, и то за њу није ни стидно, ни зазорно, ни несловенски. Али ми малени, нејаки, стешњени са свију страна, ако само погледамо лепо у Аустрију, или проговоримо с њом пријатељску реч као суседи, на нас одмах дижу дрвље и камење; називају нас словенским издајицама, и граде од нас триста чуда!

Да, зашто је то тако, Величанство, и по ком праву? По чему Вас оптужују за Ваше односе с Аустријом и ако су Вас сами Руси и нужда тамо отерали, а руски великани могу с Аустријом да другују и да пријатељују, па њима нико ништа не замера. То је грдна неправда!...

Краљу Милану изгледала је мало и смешна ова моја срџба на неправду руске политике:

— Још си сувише жустар — рече ми он, с лаким осмејком.

— Кажеш: „ако је и сила неки разлог.“ Па у политици сила управо и јесте једини разлог. То је и код других, а камо ли код Руса....

Ја се усудих да прекинем краља Милана:

— Знам Величанство. У политици пресуђује сила кад до силе дође. Управо, сила почиње онде, где политика престаје, кад под политиком разумемо мирно и разложно погађање. Или најпосле, нека руска политика рекне отворено, да се у својим односима према нама руководи својом силом и јачином, а не својим правом.

Краљ Милан ме пресече: — То што сад говориш можда је за појезију, али није за политику. Шта хоћеш? Да ти Руси рекну:

„Ми овако радимо зато што нам се тако може, зато што смо јачи!«

Е па, неће Руси тако да рекну! На против, они се на сваком кораку позивају на право, на морал, на „више принципе“! (узвишена начела). Зар ти не видиш како је Русима увек прво и главно да раздвоје народ и владаоца и да они заузму место између та два чиниоца. Ако ико, Руси најбоље знају шта то вреди и каква је то снага, кад су народ и владалац сложни и једнодушни, и кад се истински узајамно слушају и воле. Али баш стога, што то знају. Руси увек и гледају да одвоје владаоца од народа, да их размакну, нека су један од другога подаље, како би у средини остало што више места за њих, да покажу како без њих ништа не може бити, како су они потребни и владаоцу и народу — владаоцу да га народ не протера, а народу, да га владалац не тиранише и не дави разним високим дацијама и порезама.

— Ето, то је та дволична улога, коју руска политика увек игра код нас доле на Балкану. Она ту има два лица: једно окренуто владаоцу и друго — окренуто народу! Ово лице, окренуто народу, увек говори у име правде, у име слободе, у име просвете! Ту су све такве лепе ствари, које народ воли и за које радо слуша. То помаже те су после, доле код нас на Балкану, Руси увек омиљени, а владаоци понајчешће омрзнути код народа!...

Говорећи овако, краљ Милан је постепено бивао све живљи и речитији. Прелазећи на разговор о својим односима према Русији, он рече живо:

„Обреновићи су заиста верно и одано послужили Русији, и она им нема шта замерити, мањ ако им не упише у грех то, што су као Срби првенствено увек имали на уму српске интересе.

„Што се тиче мене лично и мојих односа према Русији, ту управо има два доба, две епохе.

„Прво доба трајало је до нашега другог рата с Турцима. То би се могло назвати доба безусловне оданости и слушања. На челу наших спољних послова стајао је тада махом г. Ристић, „руски человјек“ од главе до пете. Да су нам Руси тада рекли да у Дунав скачемо и то би их послушали! Ја сам онда био млад и неискусан и ишао сам за старим и опробаним државником г. Ристићем. Сад мене окривљују као аустрофила, а у ствари обрт у нашој спољној политици извршио је баш тај исти г. Ристић, који је тако безусловно био одан Русији!...

„Да, сад ме ево чак и сами Руси гоне као подмуклог присталицу аустриског, и тиме покушавају да објасне и оправдају своју садашњу бруку у Србији и ону црну штету, коју су тиме учинили ни кривој ни дужној династији и Србији.

„Али, ја се овде не бојим ничије вике, и увек сам готов да одговарам за онај обрт у српској спољној политици, који је настао после Сан-Стефана и Берлина. Ту говоре историски документи и непобитне историске чињенице; ту ничије клевете и интриге не могу ништа изменити, и ја ћу увек вољно стати пред сваки јавни суд да за то одговарам.

„Што се тиче лукавства и подмуклости, то није у мојој нарави, а можда би баш потребно било, да сам мало више покривен и дволичан!

„И ко ми пребацује подмуклост? Господа руске дипломате. Јао, а како је, не подмукла, већ просто паклена била она улога, коју су они играли и одиграли у овој несрећној женидби београдској!... Него боље да ћутим!“...

Слушајући овакве речи краљ-Миланове, мене је поглавито интересовало, шта он има у рукама и на чему осниваоно своје одлучно тврђење, да су Руси главни творци краљ-Александрове жалосне женидбе, и да је од Руса потекла чак и прва замисао о томе.

У сред разговора о томе, краљ Милан нагло устаде, оде у другу собу и после кратка бављења врати се отуда носећи у руци торбицу (портфељ), у којој су биле разне хартије.

— Сада не може, и још за дуго неће моћи — поче краљ — али ће доћи један дан, када ће се слободно предати јавности сви ови извештаји и документи, који се односе на краљеву женидбу.

— Ово је само до сада скупљено — рече краљ, показујући читаву хрпу хартија — но прибирање наставља се пажљиво и даље, и ова ће збирка бити знатно увећана. Још врло важне ствари тек имају да дођу из Русије. А овде су, сем осталог, и многи извештаји разних особа, које су лично суделовале у томе несретном послу, и које су ми овде дале своје извештаје, писане својом рођеном руком. Примера ради, ево загледај само ово неколико реди — рече краљ и пружи ми једно кратко, али врло драгоцено писамце једне особе, која је код краља Милана била омиљена, а и која краља Александра налазила се сад у великој милости.

Краљ Милан бејаше оживио и он ми рече одлучно, машући енергично руком, у којој је држао читав свежањ разних хартија.

„Ево, овде је образ руски, овде је верна слика руске политике у Србији, у судбоносном тренутку, када је краљ Александар својом женидбом забио нож у срце династији Обреновића. Кад ово угледа света, онда ће се знати да је тај убилачки нож, који уништава моју династију, само привидно у руци несретнога краља Александра. У истини пак, тај нож држи рука „севернога брата“ и она га је баш до корица и забила у срце династије Обреновића, у моје срце, чак и у срце самога мог несретног сина!

„Јест, Тодоровићу, и ти си Србин, упамти ово. За сада мораш ћутати, али упамти ове моје речи — ***мојој династији, народној династији Обреновића гроб су ископали браћа Руси!***“...

Изговарајући ове последње речи, краљ Милан је толико викнуо, да се чисто задувао!

После тога он застаде, ућута и

спусти руке — као да се тренутно одмарао од неког напора. То ћутање трајало је подуже.. Затим краљ Милан устаде, исправи се, обадвема рукама одупре се о ивицу стола, који је стајао међу нама, и гледајући ми тако право у очи, он мирно и полако изговори ове речи:

— *Ово сад гроб је морални, гроб духовни, који претходи обичном физичном гробу. Али и тај други, обични, земаљски гроб — и он ће доћи ускоро!... Па и тај гроб ископаће братска руска рука, наравно преко братске српске руке.*

„Упамти ове моје речи. Кад било да се угаси династија Обреновића, угасиће је руски северни ветар!“

* * *

Ја ћу овде стати и морам стати! И ако би се имало још много што-шта да казује, ја то данас не могу да рекнем у облику мемоара и причања истинитих догађаја историских.

Има други један облик у коме се може рећи много више.

То је прича. Но о томе ћемо се разговорити у идућој свесци.

(Крај.)

☞ **МОЛИМ ЧИТАЈТЕ** ✳ ✳ ✳ ✳

Част ми је известити Поштовано грађанство ГРАДА БЕОГРАДА.

Да сам од 1. маја прошле године отворио ☞

Тапетарску ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳
✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ *Радионицу*

И спреман сам примити на израду све тапетарске послове, као: ***канабета, фотеље, дивана*** и тапетисање соба, као и све остале тапетарске послове. Ја сам се припремио толико да ћу строгу одговорност примити на себе *солидном. брвом* и *најумеренијом ценом;* да неће нико моћи лепше, јефтиније и брже израдити и примити посао радоћу и у муштеријином стану посао извршујем ***солидно, брво*** и ***јефтино.***

Са тим уверењем молим коме је потребно нека ми се у стану моме обрати где ћу одмах извршену поруџбину примити.

Са станом Краљ Миланова улица. До Краљ. Двор. Лиферанта Душана Тодоровића. (Теразије.,

Телефон бр. 43.

Јесам са одличним поштовањем понизан
Милан Мл. Ђгрић, Србин
тапетар.

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и пријатељима тако исто и у унутрашњости, а ***нарочито огром. партију палето-а*** најмодернијих и по најновијем журналу и то:

Палето од 65 д. ми их дајемо за 45 д.
Палето » 45 » » » » » 35 »
Палето » 35 » » „ » „ 26 „

Према овоме могу П. М. да оцене ***солидности*** и ***јефтиноће*** ове ***радње***.

Молимо за многобројну и личну посету ради увере.

С’ поштовањем,
Адања и Демајо
2—30 *Београд.*

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	**годиш.**	**9·—**	**дин.**
	полугодиш.	**4.50**	**»**
	тромесечно	**2.25**	**»**
	месечно	**0.75**	**»**

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

***годишње*:**	**12**	**франака или круна**
полугодишње	**6**	**»**
тромесечно	**3**	**»**
месечно	**1**	**»**

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Кн. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 **дин.**

Кн. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

Власник Пера Тодоровић Св. Савска ул. бр. 26
Одговорни уредник Мих. С. Петровић
Кочина ул. бр. 26

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

63

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9
1904.

Скрећамо нарочиту пажњу штов читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2 25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

22. ФЕБРУАР

— Шта је данас? Који дан, који датум? Је ли данас 22. Фебруар?

— Јест, данас је 22. Фебруар; велики, светао, свечан дан, када је, после петвековнога ропства и мртвила, из мрачнога гроба косовског опет васкрсла млада краљевина српска.

— Па шта је ово? Данас се не чује јека звона, ни грување топова; не види се кретање војске, ни скупљање весела народа; српски домови нису окићени заставама, а на улици се не чује песма, не познаје се радост и весеље народно!...

Напротив, свуда сретате озбиљна и забринута лица; чујете вајкање и тешкање; видите неку зебњу и пометњу.

— Па шта је ово, и откуда ово?

Ствар је проста — *Двадесетдругог* (22) *Фебруара*, као народне свечаности, нема више — она је укинута!

— Како укинута?

— Ко може укинути, да се народ радује и весели једној великој тековини својој, једном истинском добитку, — *прогласу краљевине српске?*

— Народ може радити што му драго; може се и веселити, ако му је до тога, али народне свечаности за проглас српске краљевине нема више. У службеним „*Српским Новинама*“ изашао је указ, та је светковина укинута, и пуктум!

— Дакле укинута!

— А што ли то. Боже мој! Зашто да се укида светковање онога, истински великог и знаменитог историског дана, када је српски народ опет задобио своју давно погинулу краљевину; када је та краљевска титула дата и призната Србији, и ова од тога дана уведена у ред самосталних, независних краљевина европских?!.. Да, зашто да се укида и брише светковање једнога таког дана?

— Зашто!... Зато што је проглас српске краљевине везан за једно сада „мрско и проклето име“ — за име првога српског краља после Косова, за име — *Милана М. Обреновића IV.*

— Па шта! Због нашега Николе да мрзимо и на св. Николу?

— Због тога што се тамо вама некима не допада краљ Милан и што га се ви и овако мртвога бојите, због тога сад српски народ да не прославља проглас своје краљевине, да не светкује обновљење једне истинске тековине своје?!

— То је зацело грдан грех и грдна будалаштина, господо ***укидатељи народних светковина!***

Српска краљевина није Миланова, и ако је везана за његово име.

Она је наша заједничка тековина, наше опште добро, наша дика, наш понос, наша слава — и што да нам се сад у то дира?!..

— Што да не славимо и у будуће тај знаменити дан, и његову поносну успомену?

— Коме то смета, кога то жуљи и боли, што се ми радујемо обновљењу давно погинуле краљевине српске?

Коме је то толико сметало, да се тако натрке, одмах у првим данима после извршене промене на престолу, морала брисати и укидати баш ова светковина народна?!...

Нећете светковину, а хоћете Краљевину!...

„Добро нам дошао 22. фебруаре, светли дане чисте и непомућене радости народне.

„Дочекујемо те раширених руку, дочекујемо те отворена срца, дочекујемо те с пуним устима поздрава и благослова светлом спомену твоме“.

За тим се говори о значају 22. фебруара, па се продужује овако:

„Невидљивом руком узвишенога божанства било је записано негде у књизи од судбине да ће једног дана 22. фебруар постати светао и радосан за цео један измучени народ

„Пророчанство се испунило. Пре седам година на дан 22. Фебруара везана је једна од најсветлијих успомена једнога чудесног народа, који је вековима лежао у гробници што се зове заробљена отаџбина, али који је као неким чудом на глас својих јуначких синова стресао са себе мртвило и васкрсао из петвековне мемљиве гробнице.

„С тога, тај светли дан данас и дочекујемо с усклицима милоште и топле радости.

„Слава великом дану који је послужио као обележје васкрснућа српског.

„Слава трудбеницима и творцима великога дела народне слободе и независности.

„Живео Краљ Милан I.

„Живео престолонаследник Александар.

„Живео народ српски, источник све славе и свеколике величине наше!“

(„Мале Новине“ бр. 67. од 22. фебр. 1889. г.)

*

Другом приликом ми смо писали:

„Низом очајних и нечувених напора, дивним пожртвовањем и светлим јунаштвом народним, у почетку овога века, једна покрајина српска отргла се од својих завојевача и створила плодан заметак нове српске државе.

„Читава покољења источила су своју најплеменитију крв, док је постигнут овај велики задатак.

„Од тога доба Србија је непрекидно напредовала; полако, врло споро, али стално. Од мале самоуправне покрајине турске она је постала васална кнежевина, с наследним кнезом, а одмах затим увеличала се и са шест (6) нових округа.

„Доцније, она је добила у руке тврђаве у земљи, које су дотле Турци држали; а још доцније, крвавим ратова-

прошлост
мора бити и будућнос Краљевине...

.... „Она мора на леже све погодбе — сви њено напредовање, па — станак њен. Напредовањ вот *Србије!* Остати на би значило умрети, угину

Затим се разлаже, ка овој новој и светој борб ност, па се вели измеђ ово:

— „Напред, као ава родно треба да пође мла колено српско, коме на че вршњак, млади, још непун Александар, у кога пола наде сви родољуби, са с српских“....

(„Мале Новине“ бр. 53 од 1891 год.)

је то било, то ће нам најбоље показати сам тај чланак, из кога узимамо најглавнија места, која гласе овако:

„*Успомене!* Двадесет други Фебруар!

„Свечан, светао, радостан дан, један од најсветлијих дана у нашој сувременој повесници.

„На данашњи дан, пре десет година, проглашена је Српска Краљевина.

„Васкрсло је једно драго име, за које су везане најлепше успомене из сретније прошлости српске, из најлепших дана наше величине, наше славе и нашега сјаја!

„Стечено је једно драгоцено признање, о коме дедови, па чак и оцеви наши једва да су смели и сањати — *Србија је проглашена и призната као самостална, независна Краљевина Српска.*

„Да, свечан, светао и радостан дан, и ако икада, данас би радост наша требала да буде ведра, јасна и непомућена.

„Па опет није тако.

„На данашњи дан душу Србинову облећу чудни и помешани осећаји, осећаји радости и туге, осећаји сласти и бола, осећаји поуздања и зебње, а нада свим царује осећај неке тихе, благе сете, коју неминовно буди и најповршнији поглед на српску повесницу.

„И збиља, ни јуначнија и достојнија, ни несретнија и потиштенија народа под небом, но што је ово наше српско племе!...

„Племенито, даровито, јуначно, и физички и душевно богато одарено наше племе било би достојно светом да управља, а оно једва с тешким напорима брани и одржава ову грудву земље, која се назвала најужа домовина његова!

„Сравните српско племе с осталим народима балканским, и наћићете, да оно данас најмање има, и ако је прво отпочело борбу за ослобођење и највише жртава поднело.

„Док другим народима балканским чак и њини недостатци служе на неку корист, нама Србима чак и највеће врлине људске понајчешће доносе чисту штету!

„Упоредите само карактер Србина и Бугарина, упоредите њино и наше држање према Русији и Западној Европи, према идеји човечанства и сравните све то с фактом, да је јучерашња Бугарска, створена руским рукама, данас скоро за половину већа од Србије, и вама се само може отети уздах:

„Зле ли си среће, јадни роде српски!“

„Но да се зауставимо на данашњем дану. Шта ту видимо? Какав чудан, какав мрачан фатум виси над творцима његовим, а поглавито над човеком, за чије је име највише везана успомена обновљене краљевине српске“...

Наравно, то је име ***Милан Обреновић***, и у чланку се даље прича, какве је судбине био тај човек, кроз какве је мене у животу и на престолу пролазио и шта је најпосле дочекао, што је тек тих дана имало да се изврши.

А тада је спремано, да се пред Народну Скупштину изнесе акт, у коме ће се Краљ Милан одрећи и српске отаџбине, и српскога поданства и свега што га је дотле везивало за земљу у којој је 20 година био владалац.

А све то била је некаква буђава мудрост, којом су тада наши „мудраци радикални“ хтели да „спасавају Србију“ од Милана и Милановштине.“

Тим поводом, ја сам тада на крају овога чланка узвикнуо:

....„Сад је изгледало да је несрећа достигла свој врхунац! — Али не! Сад се јавља домаћа распра у краљевском дому да крунише све несреће!

Прелазећи тако из мене у мену, та несретна ствар ишла је све с црњега на горе, док најпосле није за собом згомилала толико грехова, да су под њиховим теретом попуцали и краљевски ауторитет, и престо, и круна; ту је подеран краљевски плашт и пребијен краљевски мач — пропало је све, срушило се све, и онај исти краљ Милан, на кога се толико полагало, једва износи живу главу из тих развалина!...

Али несрећа се није ни ту зауставила. Падање је ишло све даље и даље, све дубље и ниже, и дно мрачне моралне провалије тек ако буде достигнуто ово дана!

Први српски краљ после Косова; човек, на чијој се глави после 500 година поново заблистала круна Немањина; млад један владалац, који је од Бога имао све што је потребно да буде велики владалац, па чак и велики човек, наћиће се ово дана без отаџбине, без породице, без прошлости, без будућности, без вере, без наде, без имена, готово би смо рекли: без сенке своје!...

(Свршиће се)

МОЛИМ ЧИТАЈТЕ ✲ ✲ ✲ ✲

Част ми је известити Поштовано грађанство **ГРАДА БЕОГРАДА**.

Да сам од 1. маја прошле године отворио

Тапетарску ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲

✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ ✲ *Радионицу*

И спреман сам примити на израду све тапетарске послове, као: *канабета*, *фотеље*, *дивана* и тапетисање соба, као и све остале тапетарске послове Ја сам се припремио толико да ћу строгу одговорност примити на себе *солидном брзом* и *најумеренијом ценом*; да неће нико моћи лепше, јефтиније и брже израдити и примити посао радоћу и у муштеријином стану посао извршујем *солидно брво* и *јефтино*.

Са тим уверењем молим коме је потребно нека ми се у стану моме обрати где ћу одмах извршену поруџбину примити.

Са станом Краљ Миланова улица. До Краљ. Двор. Лиферанта Душана Тодоровића. (Теразије.)

Телефон бр. 43.

Јесам са одличним поштовањем понизан

Милан Мл. Ђерић, Србин

тапетар.

2—6

Претплата на „Огледало"

За Србију смо [illegible] претплату [illegible]

За г. г. читаоце из села и мањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*" и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

***За Србију* „Огледало"** *стаје* годишњ.	9.—	**дин.**
полугодишњ.	4.50	»
тромесечно	2.25	»
месечно	.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, **Русију и т. д**

годишње:	12	франака **или** круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

***Књ. прва* — Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 **дин.**

***Књ. друга* — Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало" је веома удесно за разноврсне огласе

Власник Пера Тодоровић Св. Савска ул бр. 22
Одговорни уредник Мих. С. Петровић
Кочина ул. бр. 26

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

64

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛИРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније*** ***да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје* **годишњ. 9·— дин.**
полугодишњ. 4.50 „
тромесечно 2.25 „

22. ФЕБРУАР

„То неће више бити ни краљ ни грађанин, ни победилац ни побеђени; ни мртвац ни жив човек... То ће бити!...

„То управо неће бити ништа!... то чак неће бити ни један гроб, где би могла канути топла пријатељска суза, и одлетити к небу један срдачни, врели уздах!...

„То ће бити мрак, ништавило и бескрајна пучина, у којој се све губи, све тоне!...“

(»Мале Новине“ бр. 53. од 22, фебруара 1892. г.)

Тако сам, ето, ја јаукнуо 22. фебруара 1892. год. Те несретне године, наш јадни *дом краљевски* стизали су тешки ударци, који су долазили и од судбине, и од наше опште покварености, као и од тешких грехова, које је чинио сам поглавар дома Обреновића. Мене је све то истински заболело, и ја сам онако јаукнуо.

Две године доцније ја сам на тај исти дан, између осталога рекао и ово:

*

»Уз осећаје поноса, радости и наде, што видимо опет слободан и под један српски краљевски скиптар прибран бар један део земаља старе краљевине српске, меша се осећај бола и тихе туге са тешка удеса, који данас гони рашчеречено племе српско, и са мало среће, коју је до сад имала млада Краљевина наша.

„Да, да! Тек обновљена, наша не-

зуздане борбе партиске, и да сви сложно прегну на велики рад за велико дело народно — то је ето наша жива жеља и наша најтоплија молитва, на данашњи светао дан прогласа српске краљевине.

(„М. Новине,“ бр. 57. 22. фебр. 1894. год.)

Ето такве су биле моје српске жеље и молитве на дан 22. фебруара, пре равно 10 година.

А још раније ја сам писао овако:

*
*   *

„22 фебруар! Велике су успомене везане за овај значајни дан. Тога дана 1882. године проглашена је српска Краљевина. Лане, тога истога дана, сишао је краљ Милан добровољно с престола српског, уступајући га свом малолетном сину.

„Тиме је извршена не само промена у владалачкој личности, но је промењен бар по имену, и цео систем владавине....

„После мучне борбе, која је трајала скоро пуну четврт века, најзад је преовладао правац радикални, који се поносно кити крупним именима и титулама као што су: „*Израз непомућене воље народне,*“ „Истински представник народних тежња“, „Пет шестина целога народа“.

„И доиста, слободно се може рећи, да ни једна досадашња влада није долазила с већим моралним капиталом, но сад ова влада радикална. Тако исто ни једна досадашња влада није била у тој мери потпун господар ситуације и толико независна у свом раду и кретању, као што је то пало у део овој радикалној влади.

„То је у осталом и сасвим природно. Уз краља Милана и с краљем Миланом, ни једна влада није могла имати тако одрешене руке, као што их има ова прва влада без Милана. То је краљевски. Кад су већ ствари дотле дотерале, одступање је било нешто најпаметније, што се у таким приликама могло учинити.

„Али, ни један разуман политичар неће тврдити, да је за Србију срећа, што је дотле дошло, да је краљ Милан лане морао одступити, и што на престолу српском седи малолетни краљ баш сад, када се на Балкану опасно кува и сваки час може планути.

„Намесништво је увек најслабији и најнемоћнији облик владавине. Њему недостаје баш оно, што је суштина, снага и преимућство монархиске владавине -- владалачки ауторитет.

„Кад се један народ креће да оствари велико дело свога народнога јединства, он истиче једнога вођу свога и око њега се прибира и концентрише.

„Свако доба и свако велико дело народно тражи и мора имати и једнога вођу и представника свога, а та улога природно је првенствено намењена владару.

„*Бунтовна, ратничка Србија у почетку века имала је свога Карађорђа.*[1])

---

[1]) Дакле и овде при прогласу „Обреновићеве краљевине“ ми се сећамо Карађорђа и не бојимо се да његово име слободно поменемо, упоредо с именом Милошевим.

„Дипломатска, преговорачка Србија од 1815. имала је свога Милоша.

„Задобијање градова имало је свога Михаила.

„Најзад, ратови за независност имали су свога Милана.

„А данас? — Данас имамо намесништво!

„Ко зна како у великим покретима народним огромну улогу игра ауторитет и чувено име једнога вође народног, лако ће појмити огромни недостатак данашње краљевине Србије, којој на челу стоји једно намесништво.

висну државу, која ступа у круг осталих европских држава као њин равноправни и од свију признати члан.

„Од тога доба прошло је већ 18 пуних година и ми смо се мало по мало свикли и на тај чин и на тај дан. Свикли смо се толико да нам то све сада изгледа као нешто врло обично и свакидашње.

„Међутим колико је векова протекло, колико је суза проливеној, колико је уздаха небу одлетило, колико је поколења једно за другим очи склопило, која нису смела ни као наду, па можда чак ни као молитву поменути ту тајну свога родољубивог срца српског, да опет једном виде обновљену и васкрслу краљевину српску!

„Да, колико је родољубивих Срба кроз дуге векове на мукама издисало, не смејући ни у последњем часу бар надом да се утеше, да ће се слава Немањићских времена некада опет обновити, и да ће у својој рођеној крви утопљена краљевина српска некада опет васкрснути.

„Али да се не бацамо тако далеко у прошлост; сетимо се само дедова наших, што су се борили под Карађорђем и Милошем; сетимо се оцева наших, што су радили под вођством мудрога кнеза Михаила; па најпосле, сетимо се и нас самих, ратника из последњих српско-турских ратова, па ћемо се уверити, како је свима нама изгледала још врло далека и врло висока српска краљевина — управо као неки лепи сан, који тек негде у будућности има да постане јава.

„Данас је Србија краљевина и бар један део тих лепих снова испуњен је.“..

(„М. Новине“ бр. 53. од 22. феб. 1900. г.)

* * *

На тај начин, ми ћемо и у будуће прославити велики дан обновљења српске краљевине, тврдо уверени, да тиме вршимо само једну своју родољубиву српску дужност.

(Крај)

Дневник Краља Александра

(Једно сећање)

Још ни до данас у јавности није утврђено: да ли је покојни краљ Александар водио свој дневник, записујући у њему знатније догађаје из свога живота.

На то питање можда би сад могла одговорити она господа, која су прегледала и уређивала заостале хартије пок. краља, ако су све те хартије сачуване.

Јер, како се зуцка, нашло се већ „вредних ручица“, које су још одмах у оној првој забуни, после 29. Маја, умеле наћи и склонити неке и неке важне и интересне хартије краљеве.

Што ја лично поуздано знам о том питању о вођењу краљевога Дневника, то је: ***да је краљ Александар понекад збиља записивао поневе догађаје.*** Али, да ли је то записивање бивало редовно, систематски, или је ишло на махове и на дохват — то могу знати само особе, које су биле блиске краљу.

Овде пак, поводом 22. Фебруара ја се сећам једнога догађаја, који се десио 1892. године.

У то доба појавио се у штампи низ записа, за које се онда тврдило, да су узети из „Дневника“, тада још ма-

Ево шта смо о томе донели у 22. броју „Малих Новина“ од 22. Јануара 1892. године.

* * *

Један ађутанат Њ. В. Краља Александра приметио је од дужега времена, да краљ нешто брижљиво скрива и закључава у свој сто. Он ово прво саопшти стараоцу малолетнога краља, г. Н. Крстићу, па после јави то и првом намеснику, г. Јов. Ристићу.

Ова двојица препоруче ађутанту да се користи згодом и да сазна за ту тајну краљеву. Но то није било лако извршити. Краљ је фиоку на столу увек брижљиво закључавао, и није никад остављао г. ађутанта сама у соби. Од самога краља тајна се није могла докучити, пошто је и млади краљ Александар ћутљива и затворена карактера, као што му је био и отац.

Кад се видело да друкчије не иде, онда се г. ађутанту допусти, да се послужи чак и недозвољеним средством, само да би се сазнала тајна.

Прошле недеље удесе да се краљ извезе у Топчидер у лов. Краљ оде у Топчидер с намесником г. *К. Протићем* и са још два ађутанта, а дотични ађутанат направи се болестан и остане код куће. Ту се он користи одсуством краљевим, калаузом отвори писаћи сто краљев, и ту у фијоци, у једном завежљају, нађе слику Њ. Вел. Краљице *Наталије*, више њених писама и једну у сомот повезану књижицу, с натписом „*Споменица*".

У тој „*Споменици*" исписан је *Дневник* младога краља.

Почетак је тога „Дневника" 22. Фебруар 1889. год., или дан кад је Александар постао краљ.

Ађутант однесе „Дневник" тутору Крстићу и намеснику Ристићу, који су га пажљиво прочитали и нису се могли

☛ МОЛИМ ЧИТАЈТЕ ✳ ✳ ✳ ✳

Част ми је известити Поштовано грађанство **ГРАДА БЕОГРАДА**.

Да сам од 1. маја прошле године отворио ☚

Тапетарску ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳

✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ✳ ***Радионицу***

И спреман сам примити на израду све тапетарске послове, као: *канабета*, ***фотеље, дивана*** и тапетисање соба, као и све остале тапетарске послове Ја сам се припремио толико да ћу строгу одговорност примити на себе *солидном*. ***брвом*** и ***најумеренијом ценом***; да неће нико моћи лепше, јефтиније и брже израдити и примити посао радо ћу и у муштеријином стану посао извршујем ***солидно, брво*** и ***јефтино***.

Са тим уверењем молим коме је потребно нека ми се у стану моме обрати где ћу одмах извршену поруџбину примити.

Са станом Краљ Миланова улица. До Краљ. Двор. Лиферанта Душана Тодоровића. (Теразије.)

Телефон бр. 43.

Јесам са одличним поштовањем понизан

Милан Хл. Ђерић, Србин

тапетар.

3—6

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и при-

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

65

Прештампавање
и превођење
забрањено.

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија. Дубровачка [illegible]
1904.

МОЛИМ ЧИТАЈТЕ ✻ ✻ ✻ ✻

Част ми је известити Поштовано грађанство **ГРАДА БЕОГРАДА**.

Да сам од 1. маја прошле године отворио

Тапетарску ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻

✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ***Радионицу***

И спреман сам примити на израду све тапетарске послове, као: ***канабета***, ***фотеље***, ***дивана*** и тапетисање соба, као и све остале тапетарске послове. Ја сам

Дневник
Краља Александра

(2)

(Једно сећање)

Тај *„Дневник"* краљев почиње овако:

I.

У име Бога 22. Фебруара 1889. године. Већ од два дана како сам немиран, а и спавати не могу, од како ме је мој драги отац известио, да хоће да се одрече престола. Више ме жалост него радост обузела онога тренутка, кад сам постао српски краљ, јер сматрам једну државу за несретну, кад је њен краљ принуђен да даје оставку.

Ово ме у толико јаче боле, што је ова несрећа постигла мог драгог оца, и ко зна, да ли неће и мене данас-сутра ова иста тешка судба задесити!..

Дај Боже, да се то не деси, него да ја срећније и на корист отаџбине владам мојим љубљеним народом.

II

Хвала Богу, престале су оне сјајне светковине и подворења. Сит сам већ тих непрекидних представљања и ласкања а и уморио сам се већ и од оних једноличних поздрава и отпоздрава. — Глава ме боле; срце ми је веома узрујано. Лепе речи мога оца нешто су ме мало умириле, а оне се односе на моју будућност, али ме опет спопада зебња, што ме отац сама оставља.

Он вели: „Интерес Србије, као и мој лични интерес захтевају да земљу оставим, и док ја будем у одсуству, заступаће ме г. Ристић. То ми рече и сам г. Ристић, кога су ми данас први пут представили.

На зидовима те цркве налазе се фреско-слике од пре 500 година. Из ове цркве пошао је цар Лазар на Косово Поље. Поред цркве у лево био је град, који је сад порушен. Ту су били и двори цара Лазара, али од њих нема већ никаква трага.

После службе божје г. митрополит Михаило осветио је барјак певачког великошколског друштва, коме сам ја био кум и дао му име *Обилић*, а после му предао освештану заставу. После освећења заставе војска је дефиловала!

После подне ударио сам темељ новој великој барутани, која се подиже у Обилићеву, недалеко од Крушевца. Трећи дан кренуо сам с намесницима г.г. Ристићем и Протићем за Краљево. Уз пут смо се заустављали у манастиру *Љубостињи*, где сам положио венац на гроб *царице Милице*.

У *Врњачкој Бањи* доручковали смо у господском летњиковцу г. *Јов. Белимарковића*, краљевског намесника, и одатле отишли даље за Краљево, да ме тамо у близини, у *манастиру Жичи*, миропомажу за српског краља.

Ту су крунисани и цар Душан и краљ Немања.

Народ ме је свуда очекивао с највећим одушевљењем. Тај дочек и лепи

IV

Једва после толикога мог наваљивања дозволили су ми најзад да могу видети своју матер.

Никад нисам осећао у себи тако јаку детињску љубав као тада. Тако се осећам остављен, и ма да сам јако оптерећен учењем, мисли су ми врло често код мојих родитеља и често нарочито размишљам о судбини њиној.

Данас, кад сам се с мајком састао, тако сам се добро осећао, а тако ме обузео тешки бол, кад сам видео њене сузе које ја не могу зауставити ни

Никад она мени није једне ружне речи о оцу рекла, као и обратно што ми ни отац никад о њој није ништа говорио. Ја љубим и једно и друго!...

V.

Пало ми је у очи да се нисам већ три дана извозио.

На моје питање одговарали су ми да у вароши влада нека редња (епидемија, болест) и да се због тога морало обуставити обично извожење моје.

Ја сам у ово потпуно веровао, пошто ми до сад никад није давано повода, да могу мислити, да се од мене нешто крије.

Са сокака се чула нека галама; гомиле света пролазиле су горе-доле поред Двора.

До сад није био обичај да се капије на Конаку затварају и сад ми је то било чудно.

Тражио сам од мојих ађутаната и учитеља да ми кажу шта је ово, али сви они одговорили су ми обично, да нема ништа, да они не знају ништа.

Стога ме обузме неки немир и ја сам живо тражио да ми кажу шта се догађа у вароши.

Сви су ме били оставили, само је један мајор Машин био код мене. На моју велику молбу г. Машин ми каза, да моју милу мајку гоне из Београда.

У први мах нисам могао веровати, да се и тако што може догодити. Али опет с друге стране нисам могао ни неверовати на поштену реч г. Машина.

Обузео ме бејаше тешки бол с највећом јарошћу, и ја сам пошто по то хтео на улицу да одбраним и да недам моју милу мајку. Али су преда мном била закључана врата, а и г. Машин стаде ми на пут.

Сабљу, капу, све сам са себе збацио и плачући пао сам на диван.

Сирота моја мајка, да на такав наје био искрен према мени и казао ми шта се ради с матером, за то ћу му бити вазда благодаран.

VI

О Русији сам и слушао и читао многе лепе ствари, као и о мом љубљеном куму, цару Александру. Најзад, сад сам имао прилике да се и сам уверим, да је све онако како сам мислио, па још и боље.

Јако ме изненадио дочек и онај басословни сјај и свечаности, како су ме примили. Све је било необично сјајно, али тако озбиљно, одмерено и хладно. Непрестано сам био као у неком страху и никако нисам могао да се ослободим и да одговарам прибрано и слободно, кад ме што упитају. Она њина сувишна озбиљност, некако ме одбијала и бунила.

Истина, цар и царевић били су спрам мене љубазни, али им се на лицу видело, како гледају на мене с висине.

Једине женске примале су ме потпуно срдачно, и њино је држање било више природно. Али ја на женско друштво нисам свикнут и био сам стидљив.

Тако је било много нових ствари за ме, и све је било тако сјајно и величанствено. Све то тако ме је очарало, да сад не могу свега ни да се сетим — изгледа ми све као некакав сан.

Само се добро сећам свију речи и савета г. Ристићевих. Он ме искрено упућивао и саветовао ме као своје дете, што ће ми увек бити од користи.

После недељу дана приспели смо у Беч. Прво смо се одморили у Ишлу, па онда дошли у Беч. У Ишлу сам изашао пред цара Франца Јосифа. Он ме је срдачно загрлио и поздравио ме очинским речима. У двору сам свуда наилазио на леп и пријатељски дочек без икаква усиљавања

Ово ме је разведрило и повратило

кругове, с тога сам га ја тада и донео у мојим „Малим Новинама“.

Али да видите само шта се после из тога испрело и на какве сам муке и јаде ја ту после ударио!...

Ствар је збиља од жива интереса за ондашње наше прилике, за оно ново доба, које је тада у Србији настало, а нарочито за ондашње људе, који су 20 година проповедали најшире слободе, па се сад на једаред нашли на управи земаљској, с пуном влашћу у рукама, да те слободе остварују, да нови слободоумни устав у живот уводе.

Да, вреди да видите један пример како то њино слободњаштво изгледа у истини, на делу. Ствар је била тек пре 12 година, дакле тако рећи јуче. Па ипак, кад је данас читате, она вам изгледа као каква чудновата прича и ако је жива и сушта јава.

Него да чујете сам догађај.

* * *

Овај „Дневник“ краљев прво је изашао у маџарском листу „Мађар-Хирлап“. Тај лист имао је у Београду свога нарочитога дописника, који је у својим дописима из Србије чешће слао разне поверљиве и интересне ствари, из наших виших кругова. Он је послао своме листу и овај краљев „Дневник“.

Ствар је била занимљива, и ја сам је узео у моје „Мале Новине“, напомињући изреком да је овај „Дневник“ узет из „Мађар-Хирлапа“, који је био слободно пуштен у Србију.

Али тек што се наш број јавио, полиција га брже боље покупи, а мене одмах притегнуше за увреду краља Александра.

Уздао сам се у суд, али и суд нађе да у „Дневнику“ има увреде за краља.

постоји увреда *чак и у самом решењу судском*.

Уздао сам се, да првостепени суд бар ову забрану неће и не може одобрити. Та за Бога, он би тиме потврдио да у *његовом рођеном решењу има увреде за краља*, и онда би требало сам тај суд ставити под оптужбу!....

Али и то чудо би! Првостепени суд београдски одобри и ову забрану.

(Свршиће се)

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, жежача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и при-

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

66

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

ПАЖЊА

Свраћамо пажњу штованих читалаца на идућу свеску „ОГЛЕДАЛА“, у којој почиње излазити веома занимљив опис и излагање **ЈЕДНЕ ВЕЛИКЕ ТАЈНЕ** *коју је краљ Александар у гроб однео, а на којој је рађено последњих месеци његовога живота.*

Ствар се тиче краљевих намера да се с краљицом Драгом раздвоји, и његових планова за нову женидбу

Дневник Краља Александра

(3)

(Једно сећање)

Тако се овде десило ваљда јединствен случај у свету, да један суд своје рођено решење оглашује као увреду за владаоца.

Но, да не би штовани читаоци „Огледала" помислили, да је у овом судском решењу ипак морало бити штогод кажњиво и да би се видело зашта су, за малолетства краљ Александрова, забрањивани српски листови под слободоумним новим Уставом и под слободоумном радикалном владом, ево да наведемо дословце, и то само судско решење.

Није велико; оно гласи:

›*Судско Решење*

„О узапћеном 22. броју ›***Малих Новина***‹ суд је донео следеће решење:

›Управа вароши Београда решењем својим од 22. Јануара тек. год. 1236. узаптила је број 22. од ове године листа „***Малих Новина***" због дописа под насловом „***Дневник краља Александра***", којим је нанета увреда Његовом Величанству краљу у изразима :.... »*Да краљ нешто брижљиво скрива и закључава у свој сто*"... „*те калаузом отвори писаћи сто краљев и ту у фиоци, у једном завежљају нађе... и једну у сомот повезану књижицу с натписом „Споменица". У тој „Споменици" исписан је „Дневник" младога краља*«..

...„*Обузе ме тешки бол с највећом јарошћу, и ја сам пошто по то хтео на улицу да одбраним и да не дам моју милу мајку. Али су предамном била закључана врата, а и г. Машин стаде ми на пут. Сабљу, капу све сам са себе збацио и плачући пао сам на диван*"....

....*Не, не, то не може, то не сме тако* *рачунаћу се с онима, који су, теби мајко, а и мени ову срамоту нанели. Шта је скривила моја мајка да тако с њом поступају? Кад већ не дозвољавају да је са мном, онда зашто је бар не оставе ту у Београд. Она овде није никоме на досади«... »Ах сад тек осећам да сам малолетан. То нећу никада заборавити и нећу никоме опростити овакав поступак с мојом мајком«.*

Према томе да има места узапћењу листа броја 22. „*Малих Новина*" од ове године.

С тога суд на основу члана 16. зак. о штампи

решава:

да се оснажава решење управе вароши Београда, од 22. Јануара тек. год. 1236 о конфискацији броја 22. од ове године »Малих Новина«, о чему се извештава Управа вароши Београда.

Решено у првостепеном суду за варош Београд 24. Јануара 1892. године 1495 у Београду.

писар — судија

В. М. Симић. — *Ј. Миликевић.*

*

Ето како од речи до речи гласи ово судско решење и како звоне ови „*кажњиви изрази*", због којих је мој лист за 10 дана два пут забрањен, а ја за 10 дана два оптужен за увреду владаоца!...

Али ни то није све. Мало је било што ме гоне власти, ваљало је да будем нападнут и у јавности и оцрњен пред читалачком публиком.

Ту улогу узела је била на се либерална *„Српска Независност“*, лист који је тада излазио у Београду, под уредништвом, сада већ покојног *Симе Јевр. Поповића.*

„Срп. Независност“ нападне ме управо цигански. Она ме оптужи, не само као „опасна човека“ који има „паклене намере“, који „систематски подрива сам темељ престола, на коме седи још нејаки и малолетни краљ“, већ и као човека који не бира средства у борби и који је готов на све, само да постигне своје.

А да би и на делу доказала како ја не бирам средства и како сам готов на све, *„Српска Независност“* ме оптужи јавно, да сам и овај *„Дневник краља Александра«* ја „измислио“ и ја га написао, али, да бих затурио траг, ја сам га послао у неке стране листове, да прво тамо изађе, па га сад тек као бајаги отуда узимам и у својим „М. Новинама“ доносим.

Наравно, кад човек изађе јавно с овако одређеном и јасном оптужбом, ред би био да бар што год наведе у потврду тога свог казивања. *„Српска Независност“* није то ни покушала.

Стога сам морао проговорити и одговорити ја. Под рубриком: *Одговори — Разговори*, а под насловом: „*Новинарски кукољ*“, изашао је чланак, из кога вадимо главнија места, која гласе овако:

* * *

У нашем новинарству има једна врста људи, којима се, говорећи најблаже, мора дати име *новинарски кукољ*.

Ти људи немају у ствари ништа заједничко са журналистиком, нити је њино перо, њин дар или бар њина склоност за писање довела међу новинаре.

Не, њих је здувала и донела у редакције она нездрава ветруштина политичка, која ево већ годинама дува кроз нашу штампу, која на жалост ни под новим Уставом није престала и која је узрок, те се као сарадници, па чак и као уредници појединих листова појављују људи једва полуписмени, људи, којима би по образовању пре било места међу говедарима но међу новинарима.

Такви људи по интелигенцији својој стоје на једном ступњу с уредничким момцима и разносачима, и у *књижевном и духовном погледу* они су за српско новинарство таман толико исто везани колико и ови момци и слуге.

Али, на жалост, њине улоге нису једнаке. Док су момци и разносачи у новинарству бесусловно корисни и потребни чиниоци, дотле оваки сарадници и уредници већ сами по себи једна су аномалија.

Понекад пак, кад тим људима падне у део оно, што није нико мислио кад их је узимао, и зашто они ниуколико нису дорасли, онда они постају права беда и опасна уродица новинарска.

(Част часним изузетцима, који умеју да остану у својој правој улози и који помажу листу оним чиме могу.)

Специјална је задаћа тих људи, да без умне штете и дангубе за уредништво, одувају што лакше оне многобројне и неправедне осуде, којима наши поводљиви партизански судови гоне поједине листове.

Али ево јада, где оваким људима понекад падне у део, да буду онај стуб, на који ће се наслонити цела интелигентна зграда једне редакције. Они, тако згодни да мутавачки фигуришу као шеф-редактори, сад једаред морају да постају „светилник“, од кога ће засијати цела једна редакција, цела једна партија, којој тај лист као орган служи!

Жалосно је то сијање! Може се мислити каква очајна помрчина тада настаје у таквим важним редакцијама. Ту се онда дешава оно, што се у опште свуда мора десити у приликама, где репу падне у део да замењује главу. То је као кад би од мечкара направили владику. Ту је она прича о Циганину, који је постао цар, па прво обесио свога оца!..

Јест, такви наопаки редактори не одликују се само крајњим тупоумљем; њих поглавито карактерише отупелост осећаја, отсуство најобичнијих појмова о томе, шта је часно а шта не, шта се сме и може, а шта се не сме и не може говорити јавно, и шта човек мора имати у рукама као доказ, кад нешто јавно хоће да рекне и тврди.

Један жив пример за то, каква збрка настаје у једном листу, кад се у његовом уредништву деси горњи случај, даје нам *„Српска Независност“*.

Човек, који је намењен да буде прост уреднички *„моловани лутак“* и који је ту благородну улогу с чашћу отправљао кроз читав низ година, сад на једаред, простим слепим случајем, постаје све и сва у редакцији! И онда гледајте џумбуса и сејира!...

уједа!..

А најпосле, ако буде вр
угланићемо му кочањнку у

...Елем, ево прићите и за
То је он главом, уредник „
зависности“, ретка „дзверк
вам данас приказати.

Но пре свега једно обја
видите како је цела ова ств

*

Кад сам узео у своје рук
нашње „Мале Новине“, ја са
вио за задатак да их урећ
како ће у истини бити новин
бар приближно личити на јев
стове.

Стога ја урећујем свој
да буде од интереса за све ч
све Србе, за људе свију пра
гледа, а да не налазе у њем

це може поучити или забавити, што им може бити корисно или пријатно.

Једне једине ствари чувам се строго и савесно — брижљиво се старам да у моме листу никад не буде ни једне једине речи, која би могла бити штетна нашим општим српским интересима, или би ма у чему вређала наше српске осећаје.

То су начела којима се руководим при уређивању мога листа, и никад се о њих до данас огрешио нисам. Према томе начелу поступио сам и овде.

Пре некога времена, у једном мађарском листу („Мађар-Хирлап“) појавио се чланчић, који се тицао нашег краља и краљевског дома.

Писац прича како наш млади краљ Александар води свој „Дневник“, где бележи све што му се важније деси у животу. Писац наводи нека места из тога „Дневника“, и то баш она, где се говори о краљевом крунисању и прогонству краљице матере.

Кроз тај „Дневник“ свуда веју племенити и родољубиви осећаји добра Србина, као и осећаји дивне синовље љубави према родитељима својим.

Ту краљ Александар с великом поштом говори о нашим манастирима, о

⁂

Приђите ближе, господо читаоци, не бојте се! Он истина шклоца, али не уједа!..

А најпосле, ако буде врло немиран, углавићемо му кочањику у зубе!..

...Елем, ево приђите и загледајте га! То је он главом, уредник *„Српске Независности“*, ретка „дзверка“ коју ћу вам данас приказати.

Но пре свега једно објашњење, да видите како је цела ова ствар почета.

*

Кад сам узео у своје руке моје данашње „Мале Новине“, ја сам себи ставио за задатак да их уређујем тако, како ће у истини бити новине, како ће бар приближно личити на јевропске листове.

Стога ја уређујем свој лист тако, да буде од интереса за све читаоца, за све Србе, за људе свију праваца и погледа, а да не налазе у њему интереса само људи од једне партије, као што је то махом с другим нашим листовима.

Услед тога ја у мојим „Малим Новинама“ доносим све, што је од живља интереса и што моје поштоваче читао-

Али ја питам, где је на свету та будала, која би могла тврдити, да је за једнога сина срамота, што воле своју матер, и да за сина може бити увреда кад се рекне, да се срдио на оне, који су учинили зло његовој матери, и да их он с тога не воле?!

Не, не! Ни највећи лудак у најтежем наступу лудила не може тако што озбиљно мислити.

Према томе проста је бесмислица и дрска нага неистина, када се вели, да у оном „Дневнику« има неке увреде за краља Александра.

Да ли је тај „Дневник“ истинит или није, ја не знам, а кад сам га прочитао и сам сам био у двоумици о томе.

Али, ствар је била и занимљива и важна, и ја сам је донео у мојим „М. Новинама.“ Рачунао сам: ако је ствар истинита, она ће открити и српском читалачком свету једну интересну и лепу страну из живота нашега младог краља, а ако је неистинита — *од тога неће бити никакве штете*. Надлежни ће једном кратком исправком рећи, да та ствар не стоји и — мирна Бачка!...

Једно једино место могло је бити мало незгодно за једнога официра, и ја сам га ублажио, а име г. официра прећутао сам.

успомени косовскога мученика кнеза Лазара; осећа велики задатак који лежи на њему као на српском краљу, и хвали се дочеком каквим га је народ свуда предусретао.

Говорећи о својим родитељима, краљ показује 'једнаку љубав и спрам оца и спрам матере. Он не зна за њихне сукобо и заваде; он их обоје подједнако љуби и поштује.

Чак и кад говори о својој околини, краљ се о свима добро изражава, а о првом наменику додаје још, да га поштује као другога оца и да ће његовим саветима вазда следовати јер су искрени.

Има једно једино место где се краљ љути и горко јада. То је оно место где краљ дознаје да му из Београда прогоне матер.

Ја се нећу овде упуштати у тумачење оних речи, које је, по томе „Дневнику“, краљ узвикнуо у тренутку, када је дознао за то прогонство материно. Рећићу само толико, да ту краљ исказује своју велику тугу, што му матер вређају и срди се на оне што то чине.

Ја нећу да апелујем на све паметне и разборите људе, да они кажу, може ли у изражавању таквих осећаја бити какве увреде за краља.

данас бити на страни мога схватања, и ја ево чикам насилнике, који злоупотребљују своју власт и забрањују моје новине, ја их ево чикам, да изађемо пред какав год хоће суд од 3—4 независна и поштена грађанина, да нам они пресуде; има ли овде увреде за краља?

Не, овде увреде нема и над мојим листом извршено је просто насиље, кад ми је број забрањен.

(Свршиће се)

4. МАРТА 1904. .

Могу се добити у мојој ра

вучења. Главни је зг

☛ 35.000 ДИ

300.000
50.000
200.000
100.000

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ
ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

67

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 2.
1904.

из ун[illegible]
свеске [illegible]
но[illegible] непремено пошљу од
јему [illegible]

Од кога новац не добијемо
та ов. год., томе ће се без
лагања [illegible] обуставити
љање „Огледала“.

Ово важи за све и безус.
какве изговор[illegible]
не можемо.

Поштоване [illegible] „
из унутрашњости у[illegible]м
објаву. Ако од 6. Марта „
престане долазити [illegible]
знају да то не значи да је „
престало, већ да њ[illegible] прод
платио дуг уредништву и ф
принуђено да му лист обуст

Дневник
Краља Александра

(4)

(Једно сећање)

Ето како су ме пре 12 година гонили као противника краља Александра. И какве сам битке морао бити и какве мегдане делити, да се одбраним од оптужби.¹)

---

¹) Даље у чланку *„Погинијски [illegible]“* узима се на одговор и саслушање уредник *„Српске Независности“* и он се ту црта врло живим бојама и износи у комичном, смешном и карикатурном положају. Но како је то ствар лична, а сама та личност већ мртва — незгодно би било да се све то сад овде потегне. Стога ћемо прећи преко осталога, а навешћемо још ово неколико одељака:

„Српска Независност“ [illegible] сам је писац помунутог „Дневника“, или сам га прво послао мађарским [illegible] после бајаги прештампала [illegible]...

Ову клевету изнела је само „Срп. Независност“, али она то не сме да каже. За то се крије за другога и вели, да тако говори публика.

И ово је само један мали пример, један случај из стотине таквих.

Па ипак, ја сам ту имао за 10 дана две забране броја и две оптужбе за увреду краља — где само стављање под суд одмах доноси и притвор оптуженога.

Где је и која је то публика? Ми позивамо „Срп. Нез.“ нека нам именује макар три човека, па најзад макар и једнога, од кога је то чула. Али она то не може учинити. Таквога човека нема, таква »публика« не постоји. Српска публика зна Перу Тодоровића и не може о њему онако мислити како јој подмеће »Срп. Нез.« Ако ништа друго, Пера Тодоровић има бар ту једну особину, да оно што има рећи свакоме креше у очи. Било умесно или неумесно, погађао или грешио, Пера каже сам што има и не крије се за друге. Колико јуче Пера је под својим потписом говорио много крупније и теже ствари. Па за цело не би данас за овако једну ситницу трчао чак у Пешту да се крије иза леђа Мађара мојсијеве вере. То може бити обичај таквих кукавица као што је ова из „Срп. Нез.« што би рада да се сакрије иза »публике«, али то никад није био обичај Пере Тодоровића. То све врло добро зна српска публика с тога јој „Срп. Нез.“ узалуд подмеће своје рођене глупости...

...У поменутом »Дневнику« говори се о краљевом путу до Студенице, па се погрешно вели, да је Студеница сазидана на једном повећем вису. Ја сам видео ту погрешку, али нарочито нисам хтео да је исправљам, као што

А све то бива под слободоумним Уставом од 1888. године; дакле под овим истим Уставом, који — с малим изменама — и данас имамо!

Па не само под истим Уставом, то бива чак и под овим истим г. ***Николом Пашићем***, који је „случајно“ и тада био

нисам исправљао ни друге неке ситније погрешке у њему.

У опште, ја за тај „Дневник“ нисам хтео да примам никакву одговорност на се и баш стога нисам хтео у њему ништа ни да мењам. Предао сам га у српском преводу онако, какав је био у мађарском оригиналу, остављајући његовом писцу сву одговорност, па био тај писац српски краљ, или ма ко други.

Према томе баш та погрешка о Студеници најбољи је доказ да нисам ја писац »Дневника“.

Али »Срп. Нез.« и ту је замакло око Она баш ту погрешку узима као доказ против мене. Она резонује овако: П. Тодоровић није никад био у Студеници, не зна њен положај и стога је погрешио. И ту се сад »Срп. Нез.« баца у позадину и држи ми читава предавања о томе, како се иде у Студеницу, куда води пут и како се у манастир долази.

Јадна „Срп. Нез.“... узалуд јој мука!

Ја не само да сам био у Студеници, већ сам тамо био два пут, и не само да сам ишао у Студеницу, већ ту и седио читавих пет дана, обишао многа имања манастирска, купио сено у манастирским ливадама, помагао калуђерима на власти, баш као што је и ово сада, а ја сам и онда био гоњен, баш као што сам „случајно“ и ово сада.

Све је дакле слично и једнолико, па ипак каква огромна разлика.

Онда су ме гонили као противника краља Александра, а сад ме гоне као његова пријатеља. Онда су ме оптуживали да га жива вређам и нападам, а сад ме криве што га мртва браним.

Наравно сама та господа поступала су друкчије. За жива Александра они су га „бранили“ од мојих и од других сличних *„опасних напада“* — 29. Маја нису се сетили да га бране — а сада се над њим мртвим јуначе и чак у својим партиским органима сипају најодвратније погрде против једнога гроба.

Но то је јамачно „ствар укуса“, а сигурно и ствар образа и васпитања.

око муже оваца, прегледао Студеницу и све ситнице и крупнице манастирске и сврх свега два пута прошао пешке од Карановца па преко Ђакова у Студеницу, и из Студенице преко Ђакова натраг у Карановац.

И мени, који знам, тако рећи сваку букву на путу до Студенице, „Срп. Нез.“ казује како се у Студеницу путује.

Јадна она!...

Најпосле, како бисмо и знали разлике у карактерима људским и разлику шта је карактер а шта бескарактерност, да [illegible] оваких поступака и оваких [illegible] у животу.

⁂

КРАЉЕВ БРАК

Да је краљ Александар страсно волео краљицу Драгу, то је истина, која не подлежи никаквој сумњи.

Само човек страшћу обузет могао је починити све оно што је пок. краљ Александар починио у првим данима после свога верења и венчања и што је чинио још дуго после тога.

Питање може бити само о томе: докле је трајала та страсна љубав и шта је наступило после?

Да ли је млади краљ остао у томе свом љубавном заносу и блаженству све до кобнога 29. Маја, када је све у крви утопљено, или се та страст почела гасити још раније?

Ако је ово последње, то јест, ако се доцније краљева љубав почела хладити, интересно би било знати: кад је то почело, и шта је дало први повод за то?

Даље, интересно би било знати, како је текло то љубавно хлађење — ако га је било — и до које је тачке најзад спао љубавни термометар.

Да ли је достигао степен смрзавања — нулу, што значи равнодушност; или је то отишло и даље, испод нуле, зашло у мржњење или боље рећи у — мржење?!..

Да ли је та промена била видна бар за најближу околину? Да ли је за њу знала краљица, и да ли је између зио пред „одушевљени народ“ и ту, с висине дворскога фијакера, у коме се возио, објављивао громогласно „радосну и спасоносну вест“, да је „ноћас краљ Александар покушао да протера краљицу Драгу, али и она је имала неке људе уза се и тако су се сукобили и обоје су погинули“!

Било је дакле и таквих планова, да се брачне несугласице дворске употребе као покривало, којим би се заклонила цела завера.

Али мачка је била и сувише велика да би могла стати у џак, па да се тако завезана прода српском народу.

Па ипак, још за живота краљева, у публици се прилично веровало да између високих супружника има неких несугласица.

У браковима, чак и кад су најсретнији, обично бива, да у доцнијим годинама попусти и охлади се она првашња љубавна топлина. Али тада долазе деца, долази заједнички дом, заједничка тековина, долази низ заједно преживљених догађаја, добрих и злих, радосних и тужних, долази оно блиско, присно познанство, где се загледало у саму душу и срце верне сапутнице у животу, а то све укупно, место бурне и страсне првашње љубави, доноси тиху и мирну, али исто тако драгу и слатку дружбу и пријатељство, — и супружници умиру као људи који су срећно провели свој брачни век.

Наравно, код краља Александра још је било рано за такву промену у његовој љубави.

— Али, да ли је он бар помишљао на то, како је гледао на питање о потомству, о деци, о наследнику?

Та он је знао да је једини и по-

Или је можда мислио да још доста новаца и да је експедира куд год далеко у свет, и да још више никад не да натраг у Србију?

А шта би он онда?

Да ли би се женио одмах, и да ли је имао каквих планова за то.

Сва ова питања и многа друга, која долазе у овај круг, од интереса су, и вредно би било да се, још за свежа трага, о њима прикупи и запише све, што нам људи из блиске околине краљеве могу дати и казати.

Ја и сам за многа од ових питања имам своје одговоре и своје мишљење.

О другим опет питањима из овога круга ја знам понешто од других и по казивању из друге руке.

Али, све то још не састављa једну целину, која би се могла предати јавности. Ту има и таквих празнина, које се морају попуњавати домишљањем.

Стога ја ову своју свеску и не предајем јавности као поуздане записе савременика, који се пред историјом исповеда. Не, то би овде био врло узан круг, у коме се не бих могао слободно кретати, нити би имао шта много рећи.

Јер, ја то опет понављам, кад се пред историјом стоји, треба јој гледати право у очи и говорити само оно што се с поузданошћу може рећи.

Стога ја овде и узимам други — *приповедачки* облик, где је круг кретања много шири и где могу ући и такве ствари, које и ако нису историски подаци ипак су од интереса као карактеристика и живо обележје нашега доба.

„*Краљева Тајна*“ биће дакле историска прича из савременог живота, у којој ће бити много истине и много интереса.

Сцене, описи, разговори — у опште, у свему ће бити много живота и стварности, а баш због тога и много

Голо грање теразиских кестенова било је окићено и посуто белим ињем, које је ветар на махове стресао и њиме посипао опустелу улицу.

На две предње дворске капије, с краљ Миланове улице, стајала је дворска стража.

Стражари су били увијени у велике бунде, из којих су им вириле само главе, а према електрици одсјахивали врхови ножева, натакнутих на пушку.

Па ипак, дебеле бунде мало су помагале на поноћној светојованској цичи; полузамрзли стражари ћутали су наслоњени уза своје стражаре и једва се бранили од силна дремежа, који је непрестано заклапао њине уморне, сањиве очи.

Обавијен мраком, краљевски двор једва се из близа назирао као огромна, гломазна црна и непомична маса.

Но док је на пољу било овако студено и мрачно, унутра, у краљевом двору, било је топло и угодно.

У краљевој спаваћој соби владао је пријатан ружичаст сумрак, који не дражи очи и не смета мирном спавању, а ипак осветљава одају толико, да се сви предмети јасно виде. Краљ не воле да спава у мраку, и ова ноћна полутама нарочито је за њега удешавана.

Топлота је била умерена, а кроз њу се осећао пријатан мирис париских парфимерија. У соби је владала мртва тишина и само врло пажљиво ухо могло би чути тиктакање малога сатића, који је стајао на краљичином столу, недалеко од постеље.

Мирно су спавали краљ и краљица, окренути једно другом, а краљева десна рука с шаком се наслањала на краљичино разголићено десно раме. Обоје су били у дубоком сну.

На једаред краљ Александар узе се

Претплата на „Огледало“

За Србију само [illegible]

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију „Огледало“ стаје годишњ. 9·— дин.
полугодишње 4.50 »
тромесечно 2.25 »
месечно [illegible].75 »

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње: 12 франака или круна
полугодишње 6
тромесечно 3
месечно 1

Имамо још [illegible] свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1 — 25 св.) 1.50 дин.
Књ. друга — **Крал Милан** (од 25 — 45 св.) 1.30

„Огледало“ је [illegible] за разноврсне огласе

ДОПЛАТНЕ СРЕЋКЕ

рпске државне класне лутрије

III КЛАСЕ 27. КОЛА

којих је вучење

4. МАРТА 1904. ГОД.

огу се добити у мојој радњи до дана вучења. Главни је згодитак

☛ 35.000 ДИН. ☚

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

68

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9
1904.

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ
КОД
„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, межача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и при-

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(2)

1. Ружан сан.

Краљица разрогачи очи и прво га је подуже гледала ћутећки и зачуђено, после и она прену, исправи се и седе уз њега у кревету.

Она му прво обави обе руке око врата, пољуби га у потиљак па га онда упита:

— Ти не спаваш, јагње моје! Шта ти је, кад си се пробудио? Ја те нисам осетила кад си устао!... Ух, а ја сам сањала тако неке луде снове.

Краљица се стресе! — Буди бог с нама, шта човеку на сну све не дође — она се прекрсти, а на њој се познавало да је још узбуђена.

Но и краљ је изгледао узнемирен. Он рече краљици, да је у сну била немирна, чак је почела и зубима шкрипати.

— Али шта сам тек ја сањао — рече краљ на једном.

— Зар' и ти? — зачуди се краљица.

— Врло ружан сан!.. Одвратан!.. То ме је и пробудило.

На једаред краљ скочи с кревета, загледа по угловима собе, па чак завири и под кревет.

Краљица је зачуђено гледала шта то ради, викну му да навуче папуче и да не иде босоног, и упита га што загледа под кревет.

Међутим краљ се врати натраг у постељу и маши се да види колико је сати. Било је равно два часа по по-

Краљ навали да му прича шта је сањала, али она рече, да неваља снове причати док не сване дан и не изгреје сунце. Него најбоље сад да спавају, па ће снове причати сутра, кад устану и дан дође.

Краљ је пристајао, али и ако су покушавали нису могли одмах заспати. Сан им се бејаше разбио, и они су још дуго после разговарали и били будни.

Краљ се највише интересовао за своју „малу бебу.“

По њином рачунању краљица је сад била у петом месецу „благословеног стања.“ Стога је краљ лебдио над њом и чувао је као мало воде на длану.

Кад краљица помену душмане, краљ је узе тешити, како ће њеним порођајем све бити поправљено. Она ће земљи дати престолонаследника, а то значи, да ће јој мир, веру и наду, и све ће опет поћи најбољим правцем. Још ако Бог да те првенче буде мушкарац, он ће одмах на самом рођењу освојити осећаје и симпатије народне. Наш народ у опште воли децу, нежан је према њима, и млади наследник примириће чак и наше непомирљиве противнике. Појава престолонаследника за њих ће значити губитак сваке наде, и нејаки најмлађи

Обреновић, што тек има да се роди, биће најбоља заштита престола.

Краљица је одобравала говор краљев, али је изгледала забринута и слушала га је расејано. Тек пред зору опет су заспали, али у разном расположењу. Разговор о будућем престолонаследнику краља је лепо расположио и пробудио у њему најлепше наде и планове. Код краљице, напротив, тај је разговор оставио тугу и тешку забринутост.

*

да се одмарају. Мало после, а краља тргне од писања неко режање. Погледа, кад има шта и видети. Они мали кучићи сви израсли у грдне псине, леже по угловима собњим и реже на њега. Краљ почне викати на њих, али они га нападну. Оно малено црно краљичино псетанце било је нарасло у грдна црна рундова, и он је био најопаснији. — Скочио је краљу право на прса. Он се од тих паса бранио једним штапићем, али су га многи на више места изуједали. Сан је био тако жив, да се краљ, причајући то краљици, пипао за руке и за ноге говорећи:

— Чисто још сад осећам како ме боли, где су ме ноћас они пси изуједали. Њин лавеж и онај страх од њих пробудио ме, али ноћас нисам тако живо осећао цео тај ружни сан као што га сад осећам. Тако је причао краљ.

Краљица је сањала скоро то исто. У њеном сну била је само једна разлика, коју она чак није смела ни казати краљу. Она је причала да се од некуд увукао у спаваћу собу нечији црн пас, који се у почетку сакрио за завесу, па после ненадно кидисао на њу, скочио јој с леђа и шапом је чак по врату огребао.

У ствари, краљица је сањала овако:

У почетку се нашла негде на широкој ливади, где је пуно мирисне траве и лепих родних воћака. Она стоји под јабуком окићеном крупним, црвеним родом. Стојећи тако, она држи у наручју, увијено у чипке, неко мало детенце и то је као њено дете и она га доји и гледа с радошћу како дете пући усташца и снажно вуче и сиса млеко.

На једаред нестаје и поља, и мирисне траве, и родних воћака, и она је као овде у спаваћој соби, и још држи самсовину, која напада краљицу с леђа и наноси јој повреду на потијоку.

То је био истински сан краљичин, али она га краљу није казала у целини. Нарочито је избегавала да говори о стварима које се тичу порођаја. Свака помисао о томе будила је код ње нове бриге и нове зебње и страховања —

Ова два сана; сањана у један исти мах, једне исте ноћи, при крају 1900. године, оставила су и на краљу и на краљици дубок и тежак утисак, који ништа није могло изгладити. Читаву годину дана доцније, краљ се у једној прилици сетио тога сна и мени се жалио, како још осећа непријатан утисак од њега, чим се сам нађе у својој спаваћој соби.

2. Дама у црнини.

С одласком краљице Наталије београдски краљевски Двор управо је опустио у погледу женскиња. Ни краљ Милан, ни краљ Александар нити су имали женске родбине, нити су иначе скупљали око себе какво женско друштво, и у дворским одајама београдским, кроз много година, одјекивали су само крупни и рапави мушки гласови, и тек женидбом краља Александра то је стање промењено.

С доласком краљице Драге у краљевском двору настале су разне измене, па се опет вратио и долазак женскиња. Краљица је и сама имала разгранату женску својту, а и иначе, природно је било, да се око ње купи женски свет.

Између осталих њој је долазила и једна женска, коју ћемо ми звати „*Дама у Црнини*“, или понекад, ради краткоће, *Црна Дама* или просто *Црнка*.

Дама у Црнини није почела долазити у двор одмах, по венчању краљином. Не, она се први пут ту појавила к њој без претходне пријаве и тако је то после увек остало.

Примајући је без пријаве, краљица је с *Дамом у црнини* разговарала без сведока и увек је нарочито на то пазила, да их ко год не би прислушкивао и њин разговор хватао.

Која је и каква је била ова женска, то с *поузданошћу* није могао казати нико, па чак ни људи из најближе околине краљичине.

Сам краљ чуо је од краљице то толико, да је то њена давнашња пријатељица, жена која се у свом веку много мучила и која добро познаје овај свет. Живи једино од своје зараде, а има на врату нејаку родбину и болесна оца, кога већ 5 година сама негује.

То је све — више чак ни сам краљ није могао чути о овој женској.

Међутим *Дама у црнини* долазила је краљици, с њом се затварала у собу, и тако су често остајале по 3—4 сахата на само!

Као што смо рекли, *Дама у црнини* није долазила често — у двајестак дана један пут, али кад дође, онда остане скоро цело то после подне, а при поласку краљица је увек испрати чак до самога изласка и Двора. Чисто као да се бојала да ко из Двора не заустави *Даму у црнини* и да је што је испитује.

Једино, у почетку месеца Марта 1901. године, учињен је изузетак, и за 10 дана *Дама у црнини* долазила је три пут у Двор, и последњи пут остала је до пола ноћи, што никад пре није чинила.

Те вечери краљ је имао нарочиту седницу са својим министрима, где су остали до 2 часа по поноћи.

Те вечери заседила се и *Дама у*

Он само о томе и мисли! А ми грешни — како га варамо!...

— Шта га варамо? И откуда га варамо?! — рече *Дама у црнини*. Хоће човек наследника, па и имаће наследника! То је главно! А на чија ће врата тај престолонаследник ући у овај свет — то је баш свеједно и слабо се кога тиче. Само да нам дође жив и здрав, и да га ја лепо спустим у твоје крило, а тебе да огласимо за *„високу породиљу“*. и онда је све срећно и благословено!

— Ох боже! Чини ми се то никад дочекати нећу. Кад рачунаш, Дајо,[1] да ће наступити секин порођај?

— Пре сам рачунала тако после месец дана, око 10—20. Априла. Сад ми се чини да ће настати пре. Зато сам ти вечерас и дошла овако преко реда. Ти већ мораш почети да припремаш твоју околину; већ треба да лешкариш почешће и подуже, а краљу реци како све чешће осећаш кретање и заигравање детета, али додај узгред како и твоја осетљивост и тугаљивост бива све већа, чак ни своју рођену руку не трпиш више кад пипаш одозго. Тако реци, поучавала је краљицу *Дама у црнини*.

---

[1] Краљица је *Даму у црнини* звала »*Дајо*«, а она краљицу »*Лепа*«.

— Најгоре ми је од тих проклетих руских лекара и акушера, ако краљ остане и даље при своме, да их у истини доведе.

Дама у црнини махну руком: — Све су то мајсторије краљице ***Наталије***. Кад није успела да омете твоје венчање, она је рада да те убије сад тиме, што ће уверити рускога цара, да смо ми одовуд чак и њега слагали и преварили га да си ти трудна.

— На ту карту сад је краљица мати све метула. Она је преврнула небо и земљу да чак и цара заинтересује за ову ствар и да га побуди, да он о-

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 66. свеске »Огледала« закључно, сврше и новац непремено пошљу одмах по пријему ове свеске.

Од кога новац не добијемо до 6. Марта ов. год., томе ће се без икаква одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“.

Ово важи за све и безусловно Никакве изговоре ни правдања примати не можемо.

☞ *Поштоване читаоце „Огледала“ из унутрашњости упозоравамо на горњу објаву. Ако од 6. Марта „Огледало“ престане долазити у њино место, нека знају да то не значи да је „Огледало“ престало, већ да њин продавац није платио дуг уредништву и оно је било принуђено да му лист обустави.*

За тај случај молимо читатеље „Огледала“, да нам за своје место препоруче другог поузданог продавца.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА“.

ДОПЛАТНЕ СРЕЋКЕ
СРПСКЕ ДРЖАВНЕ КЛАСНЕ ЛУТРИЈЕ
III КЛАСЕ 27. КОЛА
којих је вучење
4. МАРТА 1904. ГОД.

Могу се добити у мојој радњи до дана вучења. Главни је згодитак

35.000 ДИН.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

69

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Тр [illegible] ка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

[illegible]ЛА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

По[illegible]лније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 66. свеске »Огледала« закључно сврше и новац непромењено пошљу одмах по пријему овог гласа.

Од кога новац не добијемо до 6. Марта ов. год. томе ће се без икаква одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“

О[illegible] и безусловно. Ни-

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(3)

— Збиља, Дајо, како мислиш да ту опасност избегнемо? Шта да чинимо, ако ти проклети Руси заиста дођу, па ту заседну и не хтедну се никуда маћи, док ме не прегледају? Одбијаћу, одбијати, па најзад морам и попустити. Не може се вечито ни одлагати! Шта онда?! Мени је падало на ум: како би било да у крајњој нужди кажем Саши.

— То нипошто! То никако! Само то не! — викну *Дама у црнини*! Други пут мора се ту наћи. Ми их морамо претећи. На краља треба наваљивати да се он прође тих залудних послова. Шта ће му руски акушери, код толиких наших лекара!

— Но ако краљ не хтедне никако попустити, онда ћемо удесити да се долазак Руса одгоди и развуче, а међу тим једне ноћи ти да их изненадиш порођајем. У глухо доба, кад све спава, нека у Двору закмечи и заплаче мушко чедо; ти ћеш одиграти улогу узбуђене жене, која је и сама изненађена порођајем. Мало ћеш пасти у несвест; мало ћеш замолити краља да те ноћи ништа не дира и да ти никога не доводи и не пушта — и тако ће све лепо проћи.

— Сељанке често рађају уз пут, или на њиви и у винограду на раду, па увече у кецељи донесу дете кући. То није ништа необично и немогућно, да и сама породиља буде изненађена порођајем. То ћемо одиграти и ми овде.

— А кад ми све то лепо свршимо и

— Хајде да је каква мртва ствар, какав завежљај, па да рекнем сакрићете га како год под хаљине и донети га мени у собу, где будем лежала. Али како ћете донети живо дете, мало, тек што се родило? Ако га увијете и стегнете, ако му што у уста метнете — мало је, угушиће се. А ако га онако оставите, удариће у плач и кмечање у најгорем тренутку, и све ће обелоданити. Ја све слутим, да од тога не може бити ништа; само ћемо се грдно обрукати и дати повода и материјала да јаднога Сашу његови непријатељи жива поједу!...

— Пресекла језик! — рекла би ти Сеша, да је она сад овде. Ја ти то нећу рећи, али ћу ти казати, да ти ову ствар не разумеш!...

— Јеси ли видела шта раде, кад куд год шиљу живу рибу, па су ради да је очувају свежу, док стигне на одређено место? Узму парче земичке, умоче га у ракију, да се добро накваси, па га мету риби у уста, а рибу увију у зелене коприве. Тако спакована риба издржи дуго путовање и опет сасвим свежа стигне на одређено место.

— Ето, видиш! Као ово риби, исто тако малом детету, одмах после рођења, стави нешто у уста, само, наравно, то није земичка наквашена ракијом, већ нешто сасвим друго — и тако опремљено дете можеш после читав дан носити куд хоћеш и како хоћеш — оно мирно спава и не чује се да ли је живо! Тако ћемо ми ту ствар и овде удесити — за то се ти не брини. Само да бог помогне да се дете правилно и на време роди. А ти, како рекох, већ почни да лешкариш и да припремаш краља. Тако исто ваљало би што пустити и у публику. За то ти је Сеша послала ову хартију, коју ћеш дати да изађе у којим новинама.[1]) Шта ћемо, морамо се

бих да свега овога нема! — рече краљица тужно!

Дама у црнини прихвати живо: — Опет твоје старе фантасије!... Али ти то мораш себи избити из главе! Жао те краља; рада би да га не вараш!... Па ако си то хтела, онда ниси требала да постајеш краљица! То је прва и највећа превара. Требала си дакле да останеш проста наложница краљева; он би те до сада цакнуо ногом, и по избору краља Милана оженио би се каквом Швабицом и све би било у свом реду. Швабица би се сад ширила овуда по Двору, а ти би где год у туђини животарила с 2—300 динара месечне плате. Још ако би ти и то дао — иначе би морала ићи да свој хлеб зарађујеш као собарица у каквој гостионици или у каквој приватној кући. Би ли то хтела?!.. Је л ти за тим жао?!..

— Жалиш краља!... А што га жалиш? Шта му, бајаги фали? Шта би он хтео? И ко би тебе жалио и ко ће те жалити, да се, недај боже, сутра нађеш у каквој невољи!

— Стога немој лудовати. Главно је да ти овде своју улогу породиље што боље и што природније одиграш и да се цела та ствар тачно изведе по плану, како смо га ми скројили и смислили. То је главно и о томе се ти брини.

Такав се разговор водио у краљичиној соби, у почетку Марта 1901. год.

Још дуго у ноћ остала је *Дама у црнини* те вечери код краљице Драге, у непрекидном разговору, како да се што боље удеси и изведе измишљени и оглашени порођај краљичин.

3. *„Што трезан мисли*
то пијан говори“.

Ђоко, душо моја, оди да те по-

— А..а. ако, бре! И ако бих плануо!.. Имам па и пијем! И ако нећу у краљевом Двору пити, да где ћу! Што да је брука! Није, бре, никаква брука. Него оди да те пољубим, кад те волим...

....А....ето видиш овако!.. И ово ми је слатко, кад те овако пољубим. А једно вече хоћу заједно да лумпујемо!... Хајде, бре, Божо, да једно вече заједно вечерамо, и добро да се провеселимо!.. Али само ја и ти! Хоћу с тобом да се разговарам. Хоћу да ти кажем све што ми је на срцу. А мени ту много, много лежи! — Он се куцну по грудима. — Немој ти гледати што сам ја сад мало весео. И ако сам, то мени ништа не смета. Ја опет све знам, а ти ништа не знаш и ако си полицајац. Него да заседнемо једно вече да пијемо, и да ти ја кажем.... Истина, ти си лола; служиш лоле и ниси заслужио да ти кажем. Али шта ћу кад ја тебе волим! И од тебе се не бојим.... Знам ја да си лола, а опет се од тебе не бојим. И теби могу све да кажем Само ми реци кад хоћеш и кад можеш да једно вече заседнемо. Али само ја и ти... Разумеш! Само нас двоје, па да чујеш што ниси ни мислио!...

....Божем си ми неки вајни управник полиције, а опет ништа не знаш! Зинућеш од чуда кад ти узмем причати. Да видиш само шта се спрема за твога Цивцана! Него оди сад да те пољубим!

— Нећу сад ни да ме љубиш, ни да што с тобом говорим. Иди те се испавај, па ћемо се сутра лако споразумети...

*

Овакав се разговор водио између г. ***Боже Маршићанина***, управника града Београда, и потпуковника ***Наумовића***, ађутанта краљева.

Сутра дан опет су се нашли и Наноћи. После се разиђе све, а заједно остану само Маршићанин и Наумовић. Наумовић је опет био накићен, али не толико, да би му то сметало у говору. На против, тако загрејан говорио је живље и одушевљеније.

Чим осташе насамо, Наумовић одмах пређе на ствар.

— Бре, Божо, ево овде ме боли, ту ми гори — он се куцну по грудима. — Не могу више да трпим, не могу више својим очима да гледам. Једва сам чекао ову прилику да се с тобом разговорим, да ти кажем, да ти се исповедим, да ми овде мало лакне, јер ево изгоре, изгоре — рече Наумовић живо и обадве руке притиште на груди.

Божа одговори смешећи се: — Зар баш изгоре?! Јамачно од коњака!.. Види се да није добар кад толико пали!...

Наумовић га удари шаком по леђима, и опсова га ружно: — Како можеш да си тако бездушан према мени! Ја ти се жалим истински, да ми у души букти, а ти ме питаш је ли од коњака? Баш си лола! Није, бре, од коњака, није!... већ од бруке, од срамоте, од нашега грдног резила српског.

— Какав је то сад резил?! — упита Божа заједљиво.

— Резил бре, резил и наша српска брука? А ено је где се раширила у сред српског краљевског Двора. Видиш ли шта ради она проклета сукња? Мало је било свију других чуда и јада но се сад ево спрема и ова комедија с порођајем. Досад лагала њега, а сад хоће да слаже целу Србију, целу Европу, чак и самога рускога цара, и нико да јој стане на пут! Бре, Божо, што не стечеш души места, да те цео народ благосиља. Полицајац си, ти то можеш. Узми је, бре, за батаке, па у један цак, па грдан камен о врат — један о врат а други о ноге — па доле код аде спусти је у Дунав, да ти цела Србија рекне хвала.

— Море, шта ти то бунцаш? Кога за батаке? — поче Божа

Наумовић га пресече: — Њу...ону... ону тамо горе... Знаш ти коју

— Па ја њу да бацам у Дунав! А за што?

— Како зашто!? Да није ничега другог, па само ова комедија с порођајем!... Не треба ваљда још и теби да доказујем како је све ово лаж и превара. — Од трудноће нити је што било, нити чега сад има. Јаловица какву је само Бог створио. Родиће таман онда кад и ја. Па да није ничега другог, за ово би јој ваљало гршу ишчупати. Краљ да може њу би у недра метуо, а она њега вара да је трудна

— Што, а теби бајаги жао, краља?! — рече Маршићанин.

— Зашто „као бајаги!“ Ја истински волим краља и желио бих му свако добро. Друго је он, а сасвим нешто друго она. Њему бих ја дао од свог рођеног здравља, али шта ћу, кад му не могу дати моју памет. А ти, ето, нећеш ни малим прстом да мрднеш против ње! Жалиш је и штедиш! Она не жали никога. Она се спрема да осрамоти целу земљу. Она удешава да подметне белосветско жгепче и копиле! Прво ће бити престолонаследник, а после и господар Србије. Ти све то знаш и видиш али ћутиш!...

Маршићанин га пресече.

— Бре, Мико, јеси ли ти при себи?! Ако си пио, ниси ваљда памет попио!...

— И нисам!..

— Па кад ниси, што бубаш те будалаштине. Код толиких других надлежних чинилаца, ја да решавам питање о наследнику престола!.... Има ли ту смисла!...

Маршићанин застаде да предахне, па настави живо:

— Ту је одговорна краљевска влада, ту Државни Савет, ту Народна Скупштина, ту краљева родбина, ту господин Митрополит, као поглавар цркве православне, ту толики наши учевни лекари и бабичари, и ту сад, мимо све те људе, ја да се истичем и ја да решавам и пресуђујем: да ли је краљица у истини бремена, или она то само намешта и некога вара!...

— У осталом ту је *краљ!*... Њега се та ствар првенствено и највише тиче, па нека он гледа шта је у истини. Ја могу ту доћи само на његов позив, и и само по његовој наредби могао бих што ту предузима!...

— Али краљ то не зна, не види! Она њега за нос вуче! Ту треба ти да му отвориш очи! — викну Наумовић.

— Ја?!.. А зашто баш ја? Зашто не ти?! — одговори Божа.

— Зато што си ти полицајац управник вароши! То теби најбоље личи. А после, ти имаш и снагу, којом можеш извршити све што треба — имаш своје жандарме.

(Наставиће се).

☛ **МОЛИМ ЧИТАЈТЕ** ✳ ✳ ✳ ✳

Част ми је известити Поштовано грађанство **ГРАДА БЕОГРАДА**.

Да сам од 1. маја прошле године отворио ☚

Тапетарску ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋
❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ ❋ *Радионицу*

И спреман сам примити на израду све тапетарске послове, као: *канабета, фотеље, дивана* и тапетисање соба, као и све остале тапетарске послове. Ја сам се припремио толико да ћу строгу одговорност примити на себе *солидном брвом* и *најумеренијом ценом;* да неће нико моћи лепше, јефтиније и бр радити и примити посао радоћу и у муштеријином стану посао извршујем *солидно, брво* и *јефтино.*

Са тим уверењем молим коме је потребно нека ми се у стану моме обрати где ћу одмах извршену поруџбину примити.

Са станом Краљ Миланова улица. До Краљ. Двор. Лиферанта Душана Тодоровића. (Теразије.)

Телефон бр. 43.

Јесам са одличним поштовањем понизан

Милан Мл. Ђерић, Србин

5—6 **тапетар.**

[illegible]

„ПАРИСКОГ ШИКА"

[illegible]

[illegible] роба [illegible] конфекција [illegible] и нарочито [illegible]

Палето од 65 д. ми их дајемо за 45 д.
Палето „ 45 „ „ „ „ „ 35 „
Палето „ 35 „ „ „ „ „ 26 „

Према овоме могу П. М. да оцене ***солидности* и *јефтиноће*** ове ***радње***.

Молимо за многобројну и личну посету ради увере.

С поштовањем,
Адања и Демајо
Београд.

7 20

НОВИТЕТ

Власник **Пера Тодоровић** Св. Савска ул. бр. 22
Одговорни уредник Мих. С. Петровић
Кочина ул. бр. 26

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

70

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију „Огледало“ *стаје*	годиш.	9·—	дин.
	полугодиш.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин.
Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 »

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

ЧИТАОЦИМА „ОГЛЕДАЛА“

С разних страна стижу нам питања: шта још има да излази у „*Огледалу*“ и којим ће редом излазити?

На ова питања наших пријатеља нисмо могли одмах одговорити, јер је у погледу садржине „*Огледала*“ било с разних страна разних захтева, које је требало уредити, оценити и према томе одлучити, како да се удеси и распореди даље публиковање?

Тај је посао сада свршен и на горња питања можемо одговорити ово:

Излагање историским редом, почињући од краљ-Александрова доласка на престо, не може се извести, јер већина читалаца налази, да би се тиме ствар сувише развукла, што је незгодно за овако издање у малим свешчицама.

Услед тога план је промењен и даље ће у „*Огледалу*“ излазити ове ствари:

„Краљева Тајна“, која је почела у 67. свесци и која ће се завршити ту око половине Марта.

Одмах за овим отпочеће штампање **мојих извештаја, представака, писама и разних предлога, које сам последњих година написмено давао покојном краљу Александру.**

Ту у том низу, између осталога, доћиће и ове ствари:

1.) *Шта чека Србија од свога краља?*

(Овде је изложено какав унутрашњи преображај треба извести у Србији, и шта поглавито треба имати на уму при вођењу наше спољне политике. То је управо разлагање, какав треба да буде *државни програм краљев,* како би га што пре пригрлио цео народ, а на његовом остварењу прионули да раде сви добри Срби).

2) *Задатак грофа Ламздорфа.*

(Зашто долази? Шта ће тражити од Србије, а шта од Бугарске? Како треба да буде наше држање према г. грофу и на што нарочито да пази **Њ. В.** Краљ).

3.) *Шта се спрема у Старој Србији и Македонији?*

(Извештај с мога пута у Софију, приликом доласка г. грофа Ламздорфа).

4.) *12 час избија — питање бити или небити.*

(Мој извештај с пута по Србији пред последње скупштинске изборе, под владом пок. Цинцар-Марковића).

5.) *Сиротан краљ — велики белај!...*

(Разлагање, какве незгоде потичу за династију, кад је краљ једино упућен да живи само од своје цивилне листе, што му народ даје. Пример Милош Велики. Он прост, већ је сазнао велики значај и снагу новца и умео га стећи и за се и за државну касу. Богаство је било темељ целокупне његове политике, особито у првим годинама. Под Марашлијом без новаца не би се ништа могло учинити, а тада је ударен темељ Србији. Богатством су купљена многа права народна. Да је био сиромашан, Милош Велики јамачно не би

[illegible]

[illegible] —
[illegible]

[illegible]

[illegible] 15 [illegible]

Ово су само неколики примери мојих писмених предлога и представака. поднешених покојном краљу.

Сви ови моји писмени радови нађени су у хартијама краљевим. На неким има и краљевих примедаба, чије би саопштење било од интереса, но то није у мојој руци.

Ја сам сачувао само преписе мојих састава, које ће штовани читаоци добити у „Огледалу“, да виде какве је савете „продани“ и „покварени“ Пера Тодоровић давао своме краљу, и какве му је истине у очи говорио.

То ће бити јавно суочење са свима мојим клеветницима, који већ 15 година уста не склапају.

Ствар ће бити од велика интереса и наши ће је читаоци са задовољством прочитати.

Шта ће после овога све доћи у „Огледалу“, објавићемо доцније.

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(4)

— Све то можеш учинити и ти, и још много боље. Баш теби, као официру српском и као ађутанту краљевом, најболье би доликовало, да отворено изађеш пред свога Господара и да му искрено рекнеш истину у очи. И камо среће, да сте сви ви офцири српски у своје време учинили ту своју дужност и краљу рекли истину о његовој женидби. Једна ваша мудра и чврста реч, на време изговорена, спасла би Србију.

— Српски официри учиниће своју дужност кад дође до — Наумовић се куцну по сабљи.

Божа плану: — Ето ту баш и јесте ваша највећа заблуда. Прво пуштате да дође до чупања, па ћете онда показивати своје јунаштво и своје родољубље касапљењем своје рођене браће! То је чисто безумље! На сабљу ви апелујте кад дође на ред спољни душманин. За наша унутрашња гложења важна је и пресудна баш ваша *мирна, хладна братска реч*. Ту ви једини можете оно што нико не може. Баш зато што сте физичка, војничка, фактичка снага, ваша реч има свој значај и своју тежину. Ту реч требало је бацити на кантар у одсудном тренутку и краљ би се морао тргнути — Династија би била спасена, а Србији уштеђене многе страшне трзавице, иза којих долази мрак и тешка неизвесност, где још нико не зна шта нас на даљем путу чека!...

— Куцаш се по сабљи. Е, мој Мико! Кад до тога дође, онда смо ту сви равни: ту онда пударска вреди што и царска — зрнце олова! Ту онда сви знамо шта нам је најпрече: батину за крај, па измахни што боље и омахни око себе. То бар није никаква мудрост. Лако се даде побити и заклати, него деде ви утишајте и сложите ако што можете.

Такав се разговор водио између два давнашња друга и стара пријатеља. Уз разговор се пијуцкало, а што су више сркутали — Наумовић је бивао све искренији и слободнији.

Сад већ није више говорио о томе, како би краљу дао од свога здравља, већ како би му узео и ово што има. Сад се опет сетио и онога *„Цивцана,“* о коме је пре две недеље помињао Божи, па и о томе је ваздан имао да прича.

У својој дугогодишњој служби у Двору, као поверљив човек, кога је краљ Александар одликовао и волео, Наумовић је имао прилике много што шта да види и да чује, што други нису знали.

Свега тога он се сад сећао и о свему је говорио и причао час живо, узбуђено и весело, час тихо, полако и тужно; час страсно и срдито, с праском и лупом песнице, час опет сетно и жалосно, с болним уздасима и сузним очима!

А сви ти осећаји нагртали су као каква олуја, долазили и пролазили нагло, да се у идућем тренутку опет врате, а наскоро затим опет да оду.

Тако је наш јунак за пола сахата и плакао и смејао се, и бивао љут као рис и весео као највеселији пустосват, а свему је било главни узрок изврсно црно старо вино, које је код г. потпуковника било у големој почасти, и имало на његове живце ванредни утицај.

Сам г. потпуковник изражавао се о томе овако:

— Божо, брате, оди да те пољубим!.. али немој ми замерити што сам овако расположен. Немој мислити, бре, да сам пијан! Можда и није лепо од мене што понекад плачем; војник не треба да плаче. Али код мене, бре, то није од пијанства; није здравља ми; то да знаш! Него код мене, бре Божо, *одвугну живци!*.. Истински ти кажем „честное слово“, што рекла браћа Руси!

— Чим мало пијнем, а нарочито ако је добро старо црно вино, одмах ми *одвугну живци* и онда ми сузе морају ударити, да бих знао главу изгубити!

С таквим „одвуглим живцима“ г. потпуковник био је и вечерас. Али сва та „одвуглост“ није му ништа сметала да се пред г. Маршићанином овако исповеда:

— Божо, брате, што ћу ти крити у кучине, мрзим их, па то ти је!..

— Јест, мрзим и њу, и њега, и све што се њиним назвало! Мрско ми је и име њино, и колено њино; мрзак ми је чак и онај пас, што се њиним назвао и што пред њиним вратима лежи!...

... — И не мрзим их мало, обично, мрзим их из дубине душе, мрзим их горе од најгора Турчина; последњи вашљиви Циганин под чергом ближи ми је и милији од њих двоје.

— ...А то њино копиле, кад би се истина оштенило, што већ неће и не може бити, ја бих га, чини ми се, мојом рођеном руком удавио, да им се траг утре, да им нигде стрва ни јава не остане, као што и неће, ако бог да!...

— ...Велиш, што га нисам одвраћао од женидбе! Па ја да могу још бих га гурнуо низ најгору низбрдицу, да што пре врат сломије. Да се оженио својом приликом, за коју годину Двор би био пун његове дечурлије, па ко после да тамани тај накот. Стога, боље овако; нека им ова јаловица утре семе — од зла рода да није порода!

Док је Наумовић овако сиктао и декламовао, Божа је седио према њему у наслоњачи, скрштених руку и гледао га ћутећки и нетренице. Наумовић то опази.

— Што ме гледаш тако? Чудно ти, шта ли?

— Слушам те шта говориш о деци, а и сам имаш деце! Кад је већ дотле дошло, да тако мислиш и осећаш, не би ли боље било да напустиш ову службу, да се сасвим уклониш из Двора. Чини ми се, да сам ја на твом месту, једног тренутка не бих ту остао, кад бих тако мислио.

Наумовић га пресече: — Хајде, бре, не лажи! Бајаги му ти нешто боље мислиш!... Само ниси овако прек и напрасит као ја, и лукавији си од мене. Боље умеш да се претвараш.

Божа је жалосно климао главом, и рече полако: — Не, не, ти ћеш збиља најбоље учинити да се сам уклониш одавде.

Наумовић скочи са столице, стаде пред Божу, изврте обадва џепа на панталонама и рече живо:

Јест, отишао бих и ја да није ово! Умео бих и ја да изигравам каваљера, кад би били пуни џепови. Али погледај ово! Куда ћеш с овим?! Па да је бар само то! Али одозго долазе дугови!

— Их црниче, зар и дугова имаш!

— Наумовић показа руком поврх главе: — Довде! Чуперци ми се не виде! Просто се давим. А пуна кућа чељади!...

— Па јеси ли лане нешто регулисавао?! Бајаги си нешто уређивао и сећам се да ти је ту и краљ нешто помогао.

— Лане је било смиље и ковиље! Није „бајаги“, већ је лане збиља било срећено и исплаћено све што је стрчало и боло. Но то је било лане, а ово је сад. Од тога доба 15 је месеци. За то време стигле су друге подеротине, и сад зврје рупе на све стране. Више се већ не може ни крпити, нити се има зашта иглом прихватити. Моје новчано стање личи сад на ону циганску доламу из народне песме, где се вели:

„Да окрпи — нова би му била.
„Да измери — претегли би конци!“...

То ти је и код мене! Нити га више могу крпити, нити знам шта ћу. Учињен је корак, ако ми опет хтедне помоћи овај твој *Цивџан*. Али сад не зависи ствар само од њега, већ и од ње, и то поглавито од ње. Док она не да своје одобрење, он се не сме цепа машити. А не зна се које је већа ципија. Лане ми је требало неких девет хиљада, па се ствар вукла две три недеље, и два три пут сам га морао опомињати и молити. А шта ли ће бити сад, где ме ни свих 12 хиљада не могу окрпити. А да ми је то још ишчупати од њега, па бих после и сам гледао да куд год, ма и привремено, одем одавде. Не бој се нису ми за срце прирасли. Кад их видим да се узму под руку и почну се бенавити, мука ме спопада. За столом не могу да их гледам. А он, као за пакост, све ме зивка и сваки час ме по што год запиткује: „Шта је, Мико, ово, шта је, Мико, оно?“

МОЛИМ ЧИТАЈТЕ ✻ ✻ ✻ ✻

Част ми је известити Поштовано грађанство **ГРАДА БЕОГРАДА**.

Да сам од 1. маја прошле године отворио

Тапетарску ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻
✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ***Радионицу***

И спреман сам примити на израду све тапетарске послове, као: ***канабета, фотеље, дивана*** и тапетисање соба, као и све остале тапетарске послове. Ја сам се припремио толико да ћу строгу одговорност примити на себе ***солидном, брвом*** и ***најумеренијом ценом***; да неће нико моћи лепше, јефтиније и брже израдити и примити посао радоћу и у муштеријином стану посао извршујем ***солидно, брво*** и ***јефтино***.

Са тим уверењем молим коме је потребно нека ми се у стану моме обрати где ћу одмах извршену поруџбину примити.

Са станом Краљ Миланова улица. До Краљ. Двор. Лиферанта Душана Тодоровића. (Теразије.)

Телефон бр. 43.

Јесам са одличним поштовањем понизан

Милан Мл. Ђерић, Србин

6—6 **тапетар.**

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролећња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и при-

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

71

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 3.
1904

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(5)

— „Јамачно опет какве менице и потписи? — рече краљ.“

Мени се то учини згодно и ја признам да збиља опет имам неприлика с меничним дуговима.

— „Па јесмо ли ти колико лане уредили били те твоје дугове“! — рече краљ. Ја сам се правдао да су велики издатци, да сам имао болест у кући и т д. Тада ми он рече: — Нећу више да те виђам тако мрачна. Првом приликом уграбићу времена да ја прегледам те твоје дугове и да ти помогнем да све то очистиш, али после се не смеш више задуживати. Ту ћу после ја лично водити надзор, и не дам ти гроша дуга да направиш.

— Тако наш ***Шаца***,*) а ја у себи **мислим: Море плати ти и помози да се ја сад искобељам из ових дугова и не-**

---

*) *Саша — Шаца — Александар!*

прилика, а већ што ће после тебе неко питати за даљи рад и задуживање, то је — колај работа!...

Тако је Наумовић говорио и говорио, док на једном викну:

— Море, бре Божо, ја теби причам и говорим, а теби Бог зна где је памет; ти и не слушаш шта ја казујем, као велиш: „дроби кад си залудан!“

— Јок, вала, него хватам сваку твоју реч — одговори Божа.

— Па што си се ућутао кад хваташ? Што не рекнеш и ти коју?

рекнем хвала. Накрали се народне муке, па им је сад лако пружити и бити дарежљив. Тако бих и ја давао. Непризнајем им ни оволицко — викну Наумовић и закачи ноктом за зуб.

— Видим да им непризнајеш. А кад би се тако рачунало како ти сад говориш, онда доброчинства не би ни било. Онда би добра могли чинити само они, који су „заметнули мотику на раме, па изаргатовали оно што имају.“ Иначе ми сви остали били би оглашени, да смо се „накрали народне замуке.“ Јадни су то изговори, мој Мико.

Све ово Божа је изговорио полако и врло мирно.

Али баш ова мирноћа дражила је Наумовића и он је све чешће сркутао, и све се више љутио, и све чешће запињао језиком.

— Кореш ме за неблагодарност — говорио је Наумовић — видим ја куда ти шибаш. Али лажеш ти, роде мој! Нисам ја неблагодаран. Но њему и њој ништа не дугујем. Они дижу с народне камаре...

— А с чије камаре дижемо ја и ти? — упаде му у реч Божа — али Наумовић продужи.

— Јест, јест, њима ја ништа не признајем. Истина, они мене и моју кућу обасипљу поклонима и дају нам скупоцене дарове. Ту су краљичине историске хаљине, ту скупоцене златне гривне и дијамансκе гране, брилијантске игле и прстење, бисерне копче и брошеви, сребрне дувањаре и ћилибарски чибучићи, и стотину других дрангулија. Моја кућа пуна је сиграчака, испоклањаних мојој деци. Али све то ја не вермам — све ћу то ја једног дана поломити и спалити!...

— Да, да, поломићу и спалити!... Они и њине лутке у један ће дан главе погубити. Јеси ли видео кад деца дочепају лутку, па јој одбију главу и пребију јој ноге и руке, а остане само труп. Најзад и њега распоре, а изнутра покуљају — кучине, вуна и струготине од дрвета, чиме је лутка била напуњена. Је си ли то видео, а?...

....— Е, ето тако ћемо и ми једнога дана уредити овога нашега дворског лутка, заједно с његовом „лутком молованом“ Само што ту неће покуљати кучине и струготине већ црева и дроб... Шта се бајаги мрштиш, шта купиш уста и отпљуцкујеш? Гадно ти, је ли?! Гадно, не гадно — па ипак ће тако бити. Од оне миришљаве кокете, увијене у скупоцене чипке, куљнуће крв и „пресветли“ смрдљиви дробуљак, да ти нос отпадне. И ту ћемо онда најбоље видети, шта ли то фали на машини госпође Машин, те још никако не може да се изфабрикује тај наш вајни принц, за којим Шаца већ искриви врат погледајући, „да ли иде и да ли ће му доћи“, а њега нигде ни од корова!

Божа скочи са столице и ухвати се оберучке за главу.

— Пи, погана језика, ако ко бога зна!... Збиља, бре Мико, ово је ужасно што ти говориш. Ти пре ниси био такав. И други су људи незадовољни, али ово је код тебе већ лудило. Ти говориш о краљу и краљици као о каквим осуђеницима, над којима је већ изречена пресуда, па сад само чекају да их изведу на Карабурму...

Наумовић му упаде у реч. — Па тако му и долази; тако и јесте! Него шта ти мислиш?! Па осуђени, дабогме. И то још осуђени без повратка и помиловања, јер ту нисмо судили ја и ти, но онај чича онамо! — он показа руком према северу, и продужи живо:

— Видиш ли, ти бре, да овде главну улогу игра „Руски человјек“. Кажу: он то ради на своју руку; нису му тако заповедили одозго. Али причајте ви то мојој стрини! „Нису заповедили одозго“! А кумство? Ко је ту заповедио?...

— А без кумства не би било свадбе и венчања; без свадбе опет не би било краљ-Миланова прогонства, а без прогонства он сад не би већ био покојни!...

....Па бар да је ту стало и да је само то. Али куд је крај, куд је крај! Ево сад имамо „преузвишену породиљу“, а за мало па ће доћи и „светло рођење!“ И ту сад настају поновна погађања и куповања. Ако „светла породиља“ пристане на неке и неке погодбе, ако потпише неке хартије и осигура

...— Не буде ли тако, онда може на једном „пући тиква“, и тада ће бити парфима да забазди цела Европа! Тада ће изаћи, да „краљица Српкиња“ нити је сад трудна, нити је то икад била од своје удадбе за краља, нити ће то икад бити за њена и његова века!...

...— Шта би онда то значило, јасно је. Краљица нероткиња морала би ићи А куда ће она сама? Није ли боље, да и њега са собом поведе? Нарочито кад би се удесило тако, да сама краљица иде празних шака, а ако пођу заједно — онда ће понети са собом бар два-три милијончића, да им се нађу — беле рубље за црне дане!...

Божа ухвати Наумовића за раме и продрмуса га. Овај опет диже чашу и понуди Божу да пију. — Бре, Мико, сањаш ли ти; бунцаш ли ти ово?

— Јок, вала, нити сањам, нити бунцам, већ ево ти нудим да пијемо и говорим ти сушту истину. Мало сам ћефли!... али ништа то — ја теби истину говорим.

— Какву истину, црниче! Јер ако ја тебе добро разумем, ти у главном велиш ово:

Односе на нашем краљевском Двору, а нарочито односе између краља и и краљице лично држи у својим рукама и њима управља једна страна сила. И ту сад, у скорој будућности, у изгледу су две могућности: Ствари могу ићи глатко и мирно, а могу запети и може „пући тиква“ како ти велиш.

— Међу тим не зна се које је од кога горе. Јер ако ствари иду „глатко“, онда то значи, да је краљица у сталној завери против краља и свесно служи као оруђе у туђим рукама, да се краљу и династији, а преко њих и Србији, нанесе удар кад год то хтедну они отуда споља и из туђине! То је кад иде „глатко“.

Пође ли „рапаво“ — то онда значи: краљица неће свесно да ради против краља и династије, и зато ће њу они споља казнити тиме, што ће обелоданити да она у истини није трудна, нити у опште може родити. Представиће је дакле као женску која је хтела да превари и краља и земљу. Због тога ће краљ морати да је отера а они споља онда ће удесити, да она (краљица) и њега повуче — и тако ће се сломити цела династија — а већ Србији што бог да! Је ли тако!..

Наумовић загрли Божу и пољуби га! — Ето видиш како си ми ти паметно момче, и како све лепо знаш! Само си на крају мало помео. Србији неће бити оно што јој Бог да, већ што јој „Руски человјек“ да! — А то ће бити какав руски принц!...

Божа га пресече: — Слабо бога ми! Нису Срби научили на стране принчеве!.

— Е, сад ће, богме, да се уче — прихвати Наумовић. — Још како ће да се уче! Јер ако у почетку и покушамо што друго и друкчије браћа Руси неће нам дати ока отворити. *Руски человјек* има дуге прсте, и ако ништа друго, он се бар у интригама добро разуме. Њему је тешко да једном сврши рачуне с Обреновићима и да се њих ослободи, јер је њин корен пустио дубоке жиле у српску душу и српско срце. А кад то једном они ишчупају или бар тако зарубе, да немадне више подмлатка, за остало им је после лако. Наравно, тако бар он мисли — *Руски человјек*. И у том правцу он ће већ у своје време умети да развије своје интриге и да разапне своје замке — а ко ће се ту све ухватити — видићемо.

Божа га пресече: — А ти си већ ухваћен! Збиља ја тебе не разумем. Сам црташ какве се невоље земљи спремају.

а ти сам то помажеш и томе се стању радујеш. Сам говориш како су Обреновићи пустили дубок корен у душу и срце народно, а ти ево свом снагом радиш да тај корен ишчупаш!

Наумовић му упаде у реч: — То радим и радићу и зато ћу се и с врагом удружити, само да њих једном са света нестане!

— И то је твоја благодарност за сва њина доброчинства!

— Ене сад! Овај ми се опет почиње пренемагати с некаквом својом врљавом благодарношћу! Бајаги жао

⁂

Већ је било близу 4 часа у јутру, кад су се ова два пријатеља растала — управо, кад је г. Маршићанин одвезао Наумовића кући и ту га оставио да се испава.

Тога дана пред ноћ опет су се нашли у Двору. Чим га угледа, Наумовић викну Божу на страну и пришапну му.

— Чујеш, Божо! Ја сам ноћас био пијан! Лупарао сам којешта. Немој ти то узети што озбиљно.

(Свршиће се)

⁂

ПРЕПИСКА УРЕДНИШТВА

Пријатељу — Београд. Ако г. *Божа Маршићанин* тврди, да он и пок. Наумовић нису водили онакве разговоре, како је то изашло у „*Огледалу*“, онда он тиме казује само једну истину, која је већ и иначе била позната, јасна и очигледна за све читаоце „*Огледала*.“

Јер да сам ја могао навести истински, прави разговор г.г. Маршићанина и Наумовића и поновити све оно што су и како су они говорили, ја онда не бих ни писао *приповетку*, нити бих одступао од досадашњег начина излагања у „*Огледалу*“ и нарочито се унапред ограђивао, да је ово *прича*, а не *историска грађа*“ или *моји мемоари*.

Али тамо стоји „*истинита прича*“ велиш ти. Па јест, тако тамо стоји, и баш зато ,што , тако стоји , то и јесте *прича*, а не *историја*, или *историски податак* или *мемоар*

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију „Огледало“ *стаје*	годиш.	9·—	дин
	полугодиш.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље : Аустро-Угарску — **Босну и** Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, **Румунију, Русију и** т. д.

годишње:	12	франака **или** круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. ***прва*** **— Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 **дин.**

Књ. *друга* — **Краљ Милан** (од **25—45** св.) **1.30** ,

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

72

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Свраћамо нарочиту пажну штов. читалаца „Огледала" из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(6)

Не да Бог!

Било је у другој половини **Априла,** 1901. године.

У пријатном разговору **са својом** дворском госпођицом, краљица **Драга** седила је у своме будоару и на **танано** бућме низала крупна зрна бисера.

Ово је био бисер с краљичина **ђердана,** који је она од краља добила **на** дан свога заручења **и** који је **особито** ценила.

Једна низа на томе бисерном **ђердану** случајно се била разнизала **ове** дана, и то је већ дало повода беспосленим новинарима око радикалног „Одјека" да због тога нападају и исмевају краљицу.

Баш у то доба, у Београду се бавио наш уметник — г. *Буковац,* **који** је нарочито био позван, да изради слику краљичину.

Краљица се дала сликати са тим својим омиљеним бисерним ђерданом, који се састојао из 4 низа крупна бисера. Но како је једна низа била откинута, на краљици су биле само три. Стога она рекне г. Буковцу, да на слици дода још једну низу, да буде свега 4, као што је и у истини.

Уметник тако и учини. Али ево сада излази „*Одјек*“ и прича како у Београду има једна „величанствена госпођа“, која би рада да има скупе велике накитe, како то имају њене друге у још израније, одмах устаде и уклони се, јер је знала да краљица с овом госпођом увек насамо говори.

Кад осташе саме, краљица и њена гајанствена пријатељица чудно се погледаше, и већ по овом првом погледу краљица познаде да се напољу морало догодити нешто необично. С тога сва усплахирена упита шта је:

— Зло! — одговори *Дама у црнини* — Сеша побацила.

Краљица побледи, ноге јој задрхташе и она се сруши у наслоњачу, и покри лице рукама.

Међутим *Црна дама* седе према њој и узе причати даље.

— Јест, Бога ми. Пометула јутрос око 9 сати. А главни је кривац онај њен муж. Он је за њу права казна божија. Њој се јадној нешто смучило још око поноћи. Одмах је послала по мене и ја отрчим што сам пре могла. Кад тамо, а ја њу и њега застанем у препирци. (Ти знаш како они од мене ништа не крију) Она бледа и узбуђена лешкари у кревету; лежи насатке, а подбочена на руку. Он хода по соби, такође љут и узбуђен. Препирали су се о детету, које је тек имало да се роди. Он не да поменути да се то дете кришом теби уступи.

— Па ко је то њему и говорио? — упита краљица срдито, не скидајући руке с лица.

— Није му говорио нико. То је нагађао он сам. Вели, да је то чуо у вароши и да о томе већ говори цео Београд. Он у то верује, и зато сад одмах каже, да он своје дете не да. То жена треба добро да има на уму, и да ништа и не покушава, јер ће он, вели, за то направити највећи скандал!...

— Изгледало је као да хоће нарочито да је љути. Претио је да неће никоме које су Сешу као нож удариле. Кад је већ био на вратима, он се окрете и рече гласно: Хоће госпођа да јој син буде краљ српски, а не зна да би тиме убила и зета, и сестру, и све нас, па чак и то невино детенце. А ја, богме, не ћу да се за туђе лудорије сутра моја црева проспају. Сељаци то већ прете и веле како ће нам црева као ибришим сукати. А ја нисам тако велики господин да се од мојих црева ибришим гради!

— Изговарајући ово, он залупи врата и оде. И ако су биле глупе, ове његове последње речи учиниле су на Сешу најдубљи утисак. Прво доби као неку грозницу, жмарење; после наиђоше грчеви, а око 9 час. наста катастрофа!

— Какво лепо и развијено мушко дете! Грдна штета! За десетак дана већ би се родило.

Краљица је ћутећки саслушала ово казивање *Даме у црнини.* Сад наједаред скочи, стаде пред њу и узвикну очајно:

— Шта ћемо сад? Шта да кажем краљу, а шта да рекнемо Србији?!

Црна дама слеже раменима, као човек који се предаје на вољу судбини, али је тврдо решен да и сам чини што могне.

Краљица понови своје питање: — Шта ћемо сад?

— Сад не можемо рећи ништа меродавно. Ствар је и сувише тешка и неочекивана. Једно је што још сад одмах знамо и чега се баш сад нарочито морамо придржавати, а то је: — Не смемо очајавати ни губити наде, и ако икад, морамо сад показати да смо дорасли тешкоћама и да смо и већи и мудрији од свију наших противника!...

— Како ћеш и чиме ћеш показати, кад смо сад празних шака?! Порођај већ наглашен и очекује се у краткоме року, те само да ти нешто покажем; да ти нешто дам!... Нећу те дуго задржавати!

— Само не сад — роде мој! Само пола сахата да ме причекаш, душо! Па после ако хоћеш стојим ти на расположењу цело пре подне! Само ме сад остави!... Жури се Даја. Само још двајестак минута да с њом нешто свршим!

Краљ је замоли да му отшкрине врата, да јој нешто да.

Она отвори и он јој пружи пуну шаку некаквих хартија и депеша:

— Ево да видиш извешћа из унутрашњости. Са свију страна јављају окружни начелници шта народ спрема за свога принца, за наше прворођенче. Народ београдског округа одредио 20 хиљада динара да се купе два пара коња на којима би се возала наша беба. Нишлије поручиле некакву скупоцену колевку — већ не знам колико ће бити тих колевки! Ваљало би јавити начелницима да заустављају народ да се не троши узалуд, јер многе од тих ствари неће бити доцније ни од какве употребе, а бациће се толики новац...

— Све ово краљ је изговорио кроз врата. Али краљица га пресече. Примајући пуну шаку писама и депеша она рече: — Добро, добро душо. О томе ћемо се разговорити после на тенане. А сада остави ме мало да још коју реч проговорим с Дајом. Сад ћу те ја звати. И немој ни долазити док те ја не викнем.

— Добро, добро — рече краљ..... — и кад већ не могу да те видим онда чек овако — он напипа руком њену руку, извуче је кроз отшкринута врата и изљуби јој шаку и врхове од прстију. Краљица њега помилова по образу, па онда извуче руку и затвори врата, а када се краљ удали, она окрете и кључ слим!... Јадни мој Саша! Како ће он овај ударац преболети! Он се сав претворио у наду и очекивање; о томе будан мисли, о томе ноћу сања! Сви његови планови и намере ту почињу и ту се свршују; одатле полазе и тамо се враћају. Шта све није он смишљао и припремао за своје првенче. Па сад све отишло у ветар, срушило се у провалију, из које нема изласка ни повратка! — Краљица удари у плач и крупне сузе врцале су јој из очију!..

Дама у црнини узе је умиравати.

— Шта је! Сад изгледа као да си и ти сама веровала да ћеш родити! За чим плачеш? Жао ти краља? Шта он ту бајаги губи? За нас су повећане бриге и тешкоће, али њему је сасвим свеједно! Ни оно није било његово, а неће бити ни ово! Туђе и једно и друго, а он не зна, па му свеједно!...

... — Него убриши сузе, да ти не види црвене очи. Познаће те да си плакала, а може му когод што зуцнути о Сеши, па му могу пасти на ум какве сумње. Ти се сад нарочито мораш чувати, да се на теби не опази никаква промена!... Него имам још једну новост за тебе. Знаш ли ово?

Дама у црнини пружи краљици осредње, бело писамце, које је јако мирисало и на коме је била руска марка и петроградски поштански жиг.

Из тога писма краљица виде, да је питање о шиљању руских лекара свршена ствар. Ти су лекари већ одређени и за који дан кренуће се из Русије. Дужност ће им бити, да се нађу уз краљицу и да јој буду од помоћи при порођају. То је њина јавна, призната званична дужност. Али, они имају и другу, тајну и поверљиву дужност, а то је да спрече краљицу да не подмете као своје туђе дете.

„Од неког времена овде су на краљицу Драгу врло љути! Над њом је ној северној браћи, и шта су им криви и дужни?

„Боже мој, како сте ви отуда наивни и безазлени, као мала дечица. Ви немате ни појма, како Руси на вас гледају, на вас тамо у опште. Шта су им криви? велиш.

...„Па ви сви Балканци тамо, криви сте и што сте живи. Какви су то народићи, те државице, ти престолчићи, ти владарчићи, краљићи, кнежићи и сва та остала боранија балканска! Колико једна наша добра губернија, а овамо се направило неколико држава и управа, имају људи своје министре, своје владе, своје политичке и историске задатке, своје војске и триста других чуда!..

„Што ће све то и каква смисла има све то? Какви Румуни, Грци, Срби, Бугари, Маћедонци, Црногорци, Бошњаци, Херцеговци, Далматинци, Хрвати, и какве њине династије и владари, кад су све то *Славјани*, а ту је православна Русија и православни руски цар, који све то могу метути под своје моћно крило, па да се зна шта је, а не овако читава нека збрка од народића и владарчића!“...

„Ето како Руси гледају на вас тамо и шта вам они мисле, а ти питаш шта су им криви српски краљ и краљица.

„Понављам, криви су што су живи!

Тако је стајало у овом писму.

Краљица је по два-три пут читала ове редове, а још никако није скидала очију с њим. Ово писмо није јој казивало никакву новост, коју она не би и раније знала, па ипак оно је на њу учинило тако дубок утисак, да се за време читања два-три пут мењала у лицу; постајала је час бледа као смрт, час тако зајапурена, мислиш крв ће јој из образа канути.

Дама у црнини посматрала је краљицу и ове мене на њој. Најзад је у-

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	годиш.	9·—	дин.
	полугодиш.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље : Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин.

Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и при-

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

73

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(7)

Не да Бог!

Црна дама ћутала је а краљица продужи даље.

— Тако, да богме! Док сам им требала и док сам пристајала да вршим све како они хоће — била сам добра; сад им неваљам!...

— Наравно, сад могу и без мене, и сад мене треба уништити морално; треба помоћи краљу, да се сам увери, да својим рођеним очима види, како сам га ја варала и спремала се да му — подметнем туђе дете!...

— А од кога је потекла прва, главна и највећа превара? Ко је дао прву мисао о удаљавању покојног краља Милана и о женидби краља Александра? Ко је мени прво уселио у главу то, да будем краљици српска и ко ме је охрабрио, да то смем и помислити. Најзад, ко је склопио цео план о краљевој женидби, поделио улоге, направио распоред за извршење, па у почетку чак давао и потребна средства?

— Да, ко је учинио све то? Руси, Руси и опет Руси. Сви ми остали, па чак и сам краљ, били смо само покорно оруђе у њиним рукама. И сад долазе они, да „отворе очи“ краљу и да му покажу како ја хоћу да га „преварим!..“ За цело морална и душевна политика. Ваљало би узети мустру од ње, да јој се семе не утре — рече краљица подругљиво.

* * *

У раније доба душа и главни покретач у целој овој ствари била је краљичина најстарија сестра Кристина.

Енергична и властољубива, она је на краљицу Драгу имала највећи утицај и нагонила је на крупне и ризичне кораке. Њена је била и ова замисао о подметању овога детета.

И заиста, док је било некога изгледа да свога рођеног сина протури за престолонаследника српског, госпођа Кристина радила је живо и енергично. Она је била неисцрпна у плановима и доскочицама, и да се није десио овај случај превременог порођаја, сва је прилика да би њен план са подметањем детета и успео.

Али сад је било порушено све. После побацивања, нешто због слабости, а поглавито с тога, што више није могла радити за своје дете, г-ђа Кристина није више показивала ни стару енергију, ни ранију довитљивост.

Међутим, дан по дан је пролазио, најзад београдски листови објавише и сам дан доласка руских лекара у Београд, а код краљице и њених помагача у овој ствари још ништа није било спремљено.

Краљица је била збуњена и престрављена; жалила се да је болесна и често је плакала.

Госпођа Кристина била је јетка, насртљива, кривила је краљицу што је попустљива према краљу, и што га није нагнала да одбије руске лекаре.

Црна дама нудила је да нађе друго дете, које би подметнули, и кад Кристина то није дала, она се ућутала и није више ништа друго предлагала, нити је у Двор долазила

Најзад, кад су руски лекари већ били у Београду, престрављена краљица дозове сестру и *Црну даму*, да се

Краљица је такође учинила све што је могла. Она је већ неколико дана одбијала преглед лекарски под разним изговорима. Сад се више нема већ чиме изговарати и мораће пустити да је лекари прегледају. Наравно, они ће рећи да није трудна, и онда — краљица ту удари у плач, који у брзо пређе у горко јецање.

Међутим, док је краљица овако на глас плакала, Кристина и *Дама у црнини* ћутале су као заливене; као да су у себи мислиле:

„Овде тешење и прекидање не помаже; ову треба пустити да се сита исплаче, па ће после и сама ућутати.“....

Тако је и било. Мало по мало краљица се утишавала. Њено гласно јецање постепено је прешло у тихи плач, док се напослетку и он полако не умири. Тако утишана, краљица је још подуже ћутала непомична, не дижући главе с наслоњаче.

На једаред она скочи, стаде пред огледало, обриса своје лепе сузне очи и уздахнув дубоко, рече одлучно:

Не да Бог!

Ове речи биле су изговорене чврсто и одсечно, како се изговара последња, пресудна реч, која казује све и после које нема више двоумице и повраћања.

И доиста, са ове две речи краљица Драга рекла је више, но да је држала читаве беседе. Овим је она казивала да је нестало вере, да је изгубљена нада, да је свршено све, да се прекида свака даља борба и да се она — краљица — потпуно предаје судбини, нека је њени таласи даље носе, па куд је однесу!...

„Да, да, узалуд нам све муке, сви напори, све наше борбе и жртве, узалуд нам све — *Не да Бог!.. Не да Бог!..*" — понови краљица Драга, с дубоким уверењем да је тиме све рекла, да више рећи се не може, и ја ћу лећи у кревет и пустити лекаре да ме прегледају!.. *Не да Бог!...*

„Дани искушења“!...

4. Мај 1901. год. падао је у петак, а 5. Мај у суботу, и то су били за краљицу Драгу и за цео краљевски Двор у опште, црни и несрећни дани.

4. Маја у петак сазнао је краљ Александар, и 5. Маја у суботу имала је да сазна цела Србија и цео свет, да од порођаја краљице Драге нема ништа, да она није ни била трудна и да су сви ранији гласови о томе били лажни, као што су била лажна и некаква вајна лекарска уверења, што су још прошле године издавана и објављивана о томе.

Али, док се у краљевом Двору јадало и плакало, напољу у вароши многи су се свесрдно радовали оваком исходу ове ствари, јер су утврдо рачунали, да је овим решено питање о разводу брака краљева и да краљ мора одмах уклонити краљицу из Двора и пресећи сваки даљи додир и саобраћај с њом.

Чудна је била моја судбина и улога у целоме овоме догађају.

Лане, 1900. год., на дан 3. Септембра, моје „*Мале Новине*“ биле су угушене и забрањено им излажење за читаву годину дана.

Зашто? Зато, што сам ја био противан женидби краљевој са женом нероткињом, која не може Србији дати престолонаследника. —

После 7 месеци забране и неизлажења, ја се довијем да опет оживим *„Мале Новине“*, а да не морам чекати још 5 пуних месеци.

Морао сам мењати формат листу, а пред именом ***„Мале Новине“*** додам реч „Старе“, те тако изађу ***„Старе Мале Новине.“***

Тако су после седмомесечне смрти моје „Мале Новине“ понова васкрснуле 1. Априла 1901. год.

С тога 5. Маја 1901. ми узвикујемо овако:

»*Дани Искушења!*« Само је један једини, прави, праведни, милостиви и милосрдни бог у висинама и његов свети промисао световима управља!...

Он је превечни и преблаги, свезнајући и свемогући, неисцрпан у даровима љубави и безграничне милоште своје!

Он је вечито врело добра и светлости, он животворни дах, који целу васељену оживљује!...

Он је господар живота и смрти; он благосиља плођење и множење; он пресушује врело обнављања и подмлађивања — ни једна длака с главе не пада без свемогуће воље његове!..

Он је снага и крепост наша у добру, он нада и једино уздање наше у злу и јаду!..

Нека му је слава у висинама на небу и хвала на земљи! Нека је свето велико име његово, с колена на колено и во веки веков.

* * *

Дуги и мучни су пути, којима провиђење води судбину људи и народа.

Непрогледни, тајанствени застор покрива будућност и слабе очи људске нису кадре да прозру ни шта нам доноси сутрашњи дан!...

Свако племе има своје историске задатке, своје повесничке дужности, има свој усуд и свој пут, којим провиђење упућује кораке његове.

Сваки народ има своју Голготу, свако племе има свој крст, који кроз повесницу носи.

Али, наш српски народ, наше српско племе — о, како је страховито висока његова Голгота, како је страховито тежак његов мученички крст, што га

Па ипак велики Бог-Господ помагао је, нашем измученом роду да и најтежа искушења јуначки издржи и савлада.

У таким мучним данима српско родољубље уздизало је на достојну висину сва срца српска. Цео народ пренуо би тада духом, искупио би се око свога љубимца — изабраника и помазаника, и сложним, удруженим напорима савлађивао је зло и побеђивао несрећу.

Тако је бивало у прошлости, па је наше велико уздање у великога Бога да ће тако бити и у будућности.

Бог чува Србију, а српски родољуби чиниће своју дужност.

(„Старе Мале Новине“, бр. 34. од 5. Маја 1901. год.).

* * *

Ево како смо уздахнули 5. Маја 1901. год. А зашто је тада овако уздисано разуме се најбоље, кад се прочитају ова два документа, штампана одмах тога и идућег дана.

»*Службено обавештење.* У службеним »Српским Новинама« изаћи ће ово службено саопштење

„По прегледима и датом мишљењу нарочито позваних страних лекара, порођај Њеног Величанства краљице, која је на основу дате дијагнозе француског лекара г. Колеа, у прошлој години и на основу свију других саопштења, која су казивала да ће Краљица родити у току ових дана, не може се очекивати.

„Позвати су још и стручни лекари-акушери из Букурешта и Беча, ради консултације.

„Здравље Њенога Величанства повољно је и по мишљењу лекара неће бити никаквих рђавих последица од овога.

(*„Старе Мале Новине"* 5. Мај 1901.)

Сутра дан донели смо ово:

„Краљичин порођај. Као што смо већ јуче саопштили, стручни лекари, који су били позвани да прегледају Њ. В. Кра-

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	**годиш.**	**9·—**	**дин**
	полугодиш.	**4.50**	»
	тромесечно	**2.25**	»
	месечно	**0.75**	»

За стране земље : **Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.**

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин.

Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ
КОД
„ПАРИСКОГ ШИКА“
Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

74

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(8)

„Дани искушења!!“

Да је из ведра неба гром пукао не би у краљевском Двору изазвао већи страх и забуну, но што је то учинио глас да од краљичина порођаја нема ништа.

Сама краљица скаменила се и била је као да је капљом ударена. Она је још из раније говорила како је врло тугаљива, и како ни пошто не може поднети да је по трбуху пипају.

Кад су је сада лекари узели прегледати и озбиљно јој изјавили, да пипања по трбуху мора бити, она је ударила у плач и трзање, као да јој очи копају, и више се није дала умирити.

Кад јој још рекоше да од порођаја нема ништа, она стаде још јаче јецати, и реч једну нису јој више могли ишчупати.

сви наши слатки снови о првенчету нашем?

Док се надао да ће ускоро постати отац, краљ је из милоште тепао краљици и називао је „*мамом*." Сад је кроз сузе понављао то мило име, али оно му је у овај мах звонило као какав подсмех и љути прекор.

У мукама краљ дочепа краљичину леву руку стиште је из све снаге и припритиште је себи на груди и узвикну очајно:

— Живога ти Бога, реци ми: шта је ово?.... кажи ми истину!... реци ми зано, као да је нешто гуши. Краљ помену да викне лекара, али она му даде руком знак да то нипошто не чини.

Тако је цело вече прошло у мукама, у плачу, у трзавицама и узалудном запиткивању краљевом.

Од њега је свашта било. Час је плакао као малодете, и чинило му се срце ће му препући, а час опет спопадала га љутња тако, да би све што види око себе оборио, поломио и полупао.

У таким тренутцима он се једва уздржавао да не прсне и не нападне краљицу најтежим осудама. Али се ипак савлађивао. У тим наступима срџбе он се очајно хватао за косе, узрујано јурио по соби и јетко узвикивао:

„Боже! има ли те где год?!... Зашто ми овако рано шиљеш овака страшна искушења? Чији су ово паклени греси, што их ја невино испаштам?!..

Међутим, док се краљ овако кидао и падао из једне крајности у другу, краљица је непрестано била као у некој узетости и заносу, не говорећи ни речи, само што је на махове јаче плакала.

Тако је трајало све до 10 часова у вече, када се краљица почела мало повраћати. Сахат доцније, налазимо краља и краљицу у њиној спаваћој соби, где седе на дивану загрљени, управо једно другом у наручју, а обоје убарусани од суза.

— Најгоре ми што ћеш ти мислити да сам и тебе хтела варати!. — рече краљица слабим гласом.

— Ја нећу ништа да мислим, док од тебе прво не чујем сасвим јасно и одређено шта је у истини било. Према твојој садашњој искрености ценићу све. Што је пре било све ћу предати забораву, да се никад више не сетим, само ово сад да ми искрено кажеш! ...Да

— ...Одмах сам ја видела, да мени више нема места у срцу твоме и да су се сад тамо други наместили и угнездили!... Зато и јесте најбоље да ја умрем!... Зшто ја имам више да живим! Моје је било и прошло, чим сам изгубила твоју љубав и твоје поверење!... Таква је моја проклета судбина!... Оно што је најгоре, увек мене сналази. Откуда се ја јадна надам да ме сунце огреје, отуда ме лед бије!... Толике су наде полагане у тај порођај, а гле шта се сад учини!... Уз то још и ове твоје неверице и сумње!... Шта ће рећи други, туђини, кад ти овако говориш!.. Не, не!... најпаметније је да ја умрем... да својим очима више не гледам ове јаде и ове муке своје... — и краљица опет пређе у плач и гласно јецање.

Краљ се нашао у чуду. Час је покушавао да теши краљицу, час се опет срдио на њу.

— Видиш каква си ти — говорио је он. — Што сад плачеш? Ја те лепо питам, а ти место да ми кажеш шта је и како је ствар текла, ударила си у плач и причаш којекакве залуднице, како те ја више не волим и друго! То је баш којешта!

Краљица се правдала: — није то којешта, но баш је то главно. Ти мене више неволиш, па ми више и неверујеш. Немам ја шта теби да причам и казујем — знаш ти сам све како је било. Рекао је доктор *Коле* да сам трудна и сви смо у то веровали. Сад ето ови руски лекари кажу да има и некаква лажна трудноћа, где долазе сви знаци као код обичне, редовне трудноће и где не може ни сама породиља да зна да ли је трудна или није? Ето, питај лекаре — мени су они тако рекли.

Краљ опсова ружно лекаре, па настави живо.

— Чуо сам и ја шта су они рекли,

да ми казују лекари. Истинито лажно, ја сам њино мишљење већ чуо и више се за њега не интересујем. Али у толико пре хоћу од тебе да чујем како стоји ствар у истини: кад се први пут јавила мисао о твојој трудноћи; ко је први то опазио? С киме си говорила о томе пре но што си ствар мени поверила? У опште, отворено и слободно да ми кажеш све, као што би се исповедила пред самим Господом— Богом, на страшноме суду.

— Да, да, душице моја! све да ми кажеш! Ти знаш шта све против тебе износе и шта ти подмећу!...

Краљица га пресече: — Па сад ја пред тобом да се правдам и браним од тих подметања!... Благо мени!... И ти ме још питаш зашто плачем...

Она бејаше готова да се поново расплаче, да краљ одмах не прискочи, и не узе јој објашњавати, како он то тражи не да се она пред њим правда, већ да он сам има у рукама јаке доказе и истинита факта, да би могао успешно и победоносно сузбити свакога, који против ње што рекне и почне је клеветати.

Но она га опет поклопи примедбом: — Лепа парада, ако поданици чак пред краљем лично смеју клеветати своју краљицу!... Чик нека покуша когод да преда мном што год ружно о теби рекне, па да видиш како би се лепо провео! Не као краљица, али као твоја жена, ја бих му одмах онде на месту очи изгребала!...

Краљица се чисто накостреши и показа савијене прсте као орлове канџе, готове на гребање и чупање!

Краљ је узе за руку: — Дај ми да изљубим ову ратоборну ручицу — рече он — али баш стога што смо обоје ратоборни, ти ћеш мени све лепо *пома-*

морам имати сад или никад! Ово су историски тренутци, који се не могу по нашој вољи одлагати и мењати. Стога је неопходно, да ми ти све то одмах сад испричаш, макар у најкрупнијим потезима. И то мора бити одмах, неодложно, још ове ноћи....

Краљ устаде и узе ходати по соби крупним корацима.

— Ето, цени сама, — говорио је он даље — Ти знаш какво ће изненађење и какав урнебес подићи у јавности овај догађај. И ту ће сад све очи бити у мене управљене; сви ће очекивати шта ћу ја ту рећи. И ја ту не могу, не смем ћутати. Ја ту морам проговорити и оно што рекнем треба да буде јасно, одсечно, чисто, достојанствено, краљевски, А да би то све тако било, ја треба да рекнем истину, да рекнем оно што после могу бранити, доказивати и доказати. За све то опет потребно је да проговориш ти, да ми ти кажеш праву истину, како бих ја после према њој могао удесити моју јавну реч.

— Дакле, без тебе не могу ја рећи ништа чврсто ни поуздано. Стога ми ти мораш ноћас испричати све, да ја за сутра већ могу спремити ту моју изјаву. Разумеш ли?

Краљица уздахну дубоко и рече малаксало:

— Разумем, али разуми и ти. Ја сам мртва, малаксала, ја не могу издржати тај говор; мени се овде у глави мути; мисли ми се бркају — мучи ме!... Дај ми чашу воде.

Краљ се окрете да јој дода чашу воде, а краљица у тај мах нешто кришом мету у уста и после прогута с водом, коју јој је краљ додао.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „***Огледало***“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*

годиш.	9·—	дин.
полугодиш.	4.50	»
тромесечно	2.25	»
месечно	0.75	»

За стране земље : Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. *прва* — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин.
Књ *друга* — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 »

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ
КОД
„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и пријатељима тако исто и у унутрашњости,

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

75

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

ПАЖЊА

Свраћамо пажњу штованих читалаца *„Огледала“* на 76. св. у којој ће бити занимљиво писмо — **ТУРСКО-БУГАРСКИ САВЕЗ.**

Свраћамо нарочиту пажњу штов.

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(9)

„Дани искушења!!"

Краљ понова седе на диван поред краљице; њену главу наслони на своје груди, па милујући је по коси и образу, узе јој говорити полако:

— Видим ја и сам, душо, да си малаксала. Али ми нећемо ништа наваљивати ни претеривати и чуваћемо се свега што би тебе замарало. Говорићемо полако, натенане — дуга је ноћ! У осталом, ти и не мораш говорити много: говорићу ја место тебе; ја ћу те питати, а ти ћеш само одговарати на моја питања. Често ће бити довољно да рекнеш само „да" или "не", или само да мрднеш главом.

Али на сва ова блажења краљева краљица није одговарала ништа. Она се мрштила, жмурила, на махове отварала очи и гледала разрогачено и зачуђено; у опште, према свему је изгледала као тешки болник, коме свест хоће да мркне, па се силом бори и отима да сузбије слабост и да остане присебан!

У томе отимању од слабости, краљица узе краљеву руку и притиште је себи испод лажичице, показујући да је ту мучи. Руке су јој биле хладне, а у лицу је горела.

Пун саучешћа, краљ је питао: Шта је, душо? Ту те боли?

— Мучи!... чупа!.. прошапута краљица малаксалим гласом и сва се стресе!

Краљ хтеде позвати лекара, али она то није дала ни поменути опасност. Ваља је оставити да се смири и ако могне да се добро испава. То је најбољи, најбржи и најпоузданији лек.

У два три маха, понављали су се ови наступи, где прво дођу болови и чупање, после јако знојење, а напослетку велика и тешка, управо самртничка малаксалост и умор.

После ових наступа краљица је понајвише жмурила и на махове тихо стењала и јечала. Тек пред зору сасвим се умирила и по дисању се познавало да је чврсто заспала.

Тако је цела ова ноћ прошла у мукама и трзавицама, и ништа се није могло сазнати о тој ствари, која је толико интересовала сву Србију.

Краљ Александар целе те ноћи није тренуо и није се одмицао од постеље краљичине, сем што је изашао у побочну собу да се разговори с лекаром.

Зора је већ свитала, а краљ још није био начисто ни шта да мисли, а камо ли шта да рекне о трудноћи краљичиној. Стога у свануће он учини последњи покушај, не би ли што дознао од краљице.

*

Било је 5 часова ујутру. Пошто је читав сахат мирно и чврсто спавала, раљица се пробуди и затражи воде. ад угледа краља где још несвучен еди крај њене постеље, она га узе бла-о карати и корети што није легао да е мало одмори.

— Лако ћу спавати.... то ми је сад оследња брига. Него, шта да чиним с војом трудноћом и како јутрос да на о питање одговорим, кад ти ето нећеш ишта одсечно да ми кажеш!...

— Ух, зар опет то? — рече краљица очајно, а доња усна узе јој грчевито играти. — За име Бога, зашто то

— На тој седници мора бити коначно прекинута ствар о твојој трудноћи, и мора се решити, шта ће се и како ће се о томе рећи у јавности. Ту мора бити написан и сам тај докуменат, који најдаље сутра мора изаћи у службеним новинама, да јави и Србији и целом свету, шта је с твојим порођајем.

— Разумеш и сама, да се ту мора пазити и мерити свака реч, јер што се ту рекне, више се не може повратити ни променити.

— Кад би ми и хтели да развлачимо ову ствар, не можемо то чинити због руских лекара. Они људи хитају натраг својим кућама, и једва смо их за данас задржали. Међутим, ми морамо заједно с њима написати тај акт, да буде једнолик, јер како би то изгледало, кад би о тој ствари једно говорили ми, а сасвим друго руски лекари.

— Дакле, кроз два три сахата ова ће ствар доћи пред министарску седницу на решавање. А од кога ће ту очекивати прву реч и у кога ће бити уперени сви погледи него у мене. Чак и сами лекари тражиће прво да чују шта ја мислим о овој ствари, као што су ми синоћ и наговестили. А наравно, преко мене они управо хоће ту да чују тебе, као што ми и кажу. Веле, да си пред њима била стидљива и уздржљива, али у толико више очекују да чују од мене, јер што ниси хтела њима — казаћеш мени.

— Ето, зашто ја без тебе не могу маћи. Ето зашто је преко потребно, управо неопходно, да ми бар главну ствар одсудно кажеш.

Краљица је дубоко уздисала, и правдала се како му не може казати укратко и испрекидано. Ту треба засести па инутак, када се требало одважити на нешто. Краљици је било тешко да дволичи пред краљем, али јој је још теже било да призна истину, да изусти страшну реч, како му раније није била у овоме искрена.

И она се двоумила и мучила. Краљ је опазио то њено колебање и знао је да је то одсудан тренутак, од кога зависи цео успех. С тога навали живо на краљицу и није јој дао да се двоуми. Још један тренутак, и краљица би јамачно бризнула у плач, и краљу би искрено исповедила све шта је и како је било.

Али судба је друкчије хтела.

⁂

Баш у тренутку када је узбуђење код краљице било достигло врхунац, и када је њој стојало на врх језика да рекне одсудну реч, и она и краљ на једаред чуше како пред Двор стадоше нека кола, и они обоје свратише пажњу на то.

— Ко ли то може бити сад у ово доба? — рече краљ забринуто?

Краљица је осећала само како јој срце јако удара. Она се сећала ко то може бити. У тај исти мах у предсобљу се зачуше брзи кораци и на једаред врата на краљичиној соби нагло се отворише и на њима се указа — госпођа Кристина!...

Још синоћ краљица је била упутила сестри ово неколико речи:

„Јако ме салећу. По свој прилици мораћу да се исповедим краљу!“

Ово саопштење престравило је г-ђу Кристину. Она је тога ради још синоћ хтела доћи. Али с једне стране било је већ доцне, а с друге стране рачунала је да ће ноћас јамачно краљицу остаприродно. Тако је и сад овде потпуно природно одиграла своју улогу нежне и забринуте старије сестре, којој је здравље сестрино драже од свега, па и од саме круне краљевске.

Пошто се тако сита наљубила „своје миле сестрице“, госпођа се окрете краљу и поче прекорно:

— За Бога, зете, шта чините од ове јадне жене! Што сте напустили ове руске сметењаке, да је овде гњаве и даве — сву су јој утробу, јадној, искидали!... Место да сте је оставили да се мало одмори и поврати од свију ових чуда, ви сте је узели на испит, вршите над њом некаква саслушања, боже прости водите над њом читаве некакве кривичне истраге!... Буди бог с нама!

Кристина се прекрсти!... Мало после она продужи!

— Слушате ове беспослене докторе! Сад измислили чак некакву луду „*фос гросес*“ (fausse grossesse) — *лажну трудноћу!* У истини сва је ствар у томе — сестра је пре неки дан побацила — Кристина показа руком на краљицу. Главу бих смела дати да је тако било. Имала је и иначе болове у стомаку, па није ни свратила пажњу на то. То често бива код трудних жена. Ето, мени се то у два маха десило овако — мени!... А они ми узели сад овде зановетати »фос гросес!“...

— ...Него све су то сад залудна посла! Главно је, њој сад треба дати мира, да се мало поврати и опорави. Нека нам је она жива и здрава, па ћемо све лако; биће и деце, и престолонаследника, и свега. Само да њено здравље не посрне!... Јадни њени живци, сви су већ истрзани. Пропашће ми сестра, па џаба вам после све ваше круне, и престоли, и све!... — рече Кристина одсечно, и опет се окрете сестри и узе је ми-

Тако је завршена ова породична сцена у Двору. Сутра дан. 6. Маја у недељу (1901. год.) у службеним „*Српским Новинама*“ изашло је оно збуњено и сметено саопштење, које смо већ донели у 73. св. „*Огледала*“ и где се јасно тврди само то толико „*да се краљичин порођај не може очекивати*“.

Прелом.

Топли и дивни пролећни дани; месец Мај у пуном расцвету, па човек не може сит да се наужива ове красне природе, пуне дражи и примама за живот!

Код *Касине* на *Теразијама* већ изнели столове у двориште, па ту, под бренатим багрењем и липама већ се пенуши изврсно црно минхенско пиво. За столовима пуно гостију из Београда и из унутрашњости Србије, и све ти то пије, пуши, галами, прича, виче. Живи разговори воде се на све стране и свуда се разговара само о политици. Тек пре неки дан службено је утврђено и признато, да од краљичина порођаја нема ништа, и сад је цео свет само о томе говорио и сви су с нестрпљењем очекивали, шта ће после тога настати — хоће ли краљ и даље остати с краљицом у браку, или ће што предузимати за развод брака. У опште, какве ће последице имати све ово, што се већ десило последњих дана?

А о томе су у публици владала најразличнија мишљења.

За једним столом седило је 7–8 пријатеља, угледнијих људи, професора, учитеља, један попа из „внутрености" и један новинар. пијуцкали су и нешто живо међу собом разговарали:

— Кад једном и ти лажови долијаше — рече попа задовољно. — Ја краљу не могу толико ни да замерам. Млад је човек занео се, а сви ми знамо

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*

годишњ.	9·—	дин.
полугодишњ.	4.50	»
тромесечно	2.25	»
месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ прва — **Крв и сузе (од 1—25 св.) 1.50 дин.**

Књ друга — **Краљ Милан (од 25—45 св.) 1.30 „**

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ
КОД
„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и пријатељима тако исто и у унутрашњости,

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

76

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	годиш.	9·—	**дин.**
	полугодиш.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»

ТУРСКО-БУГАРСКИ САВЕЗ

(Из писма једном пријатељу.)

(1)

Драги пријатељу!

...Пишем ти одовуд са стране о стварима које се дешавају тамо код вас „на Оријенту“... Није из *велике даљине*, али је из *туђине*, с тога, ако где год што и предвидим, немој примити за зло!... Нехотице је.

А можда баш зато, што мало поиздаље гледам, да многе ствари боље видим, но ви који сте ту међу њима.

Јер има ствари које се боље виде из непосредне близине, а има опет ствари, које се боље и јасније виде кад се малко одмакнеш и са стране их погледаш.

Свакојако једно је сигурно, а то је, да ви ту многе ствари које данас радите, ни пошто не би радили, када би овако малко поиздаље могли видети како жалосно и несретно изгледа та ваша радња.

И баш зато, што се овако са стране многе ствари тамо код вас боље и јасније виде, ја ћу ти се од време на време јавкати, да по коју с тобом проговорим и о ономе, што сада тамо код вас бива.

Тако ће у нашем *„Огледалу“*, уз *„Зраке из прошлости“*, просинути и по који зрачак из садашњости.

То пак, не само да неће ништа оштетити наше *„Огледало“*, већ баш на против, учиниће да слике, што се у њему јављају, буду живље и од већа инти знаш Турке, старе јавашџије и дубараџије... а чини ми се ни Бугари нису бољи“...

Тако ми пишеш ти.

Ове твоје речи карактеристичне су. Оне много казују. Из њих видимо какви погледи и какво расположење влада тамо код вас у Србији о овој ствари — т. ј. о овим преговорима турско бугарским.

„Месецима то траје“ — велиш ти, а ви се за целу ту ствар нисте ни толико заинтересовали, да бар сазнате што хоће Турци и Бугари овом својом погодбом; какве планове и смерове они ту имају и докле су управо стигли у томе свом споразумевању?..

Вама је доста што знате да они »неке јаде ћућоре и натежу“!...

А то значи да не знате ништа; значи да вас ова озбиљна ствар не интересује, да управо и не верујете у њену озбиљност, непридајте јој никакав крупнији значај и све узимате као неку безпослицу и залудницу турско-бугарску.

Збиља тако изгледа по целом вашем држању. И ту би онда само интересно било знати, по чему ви то мислите, да су Турци и Бугари данас толико залудни и толико расположени за беспосличење да ће се месецима бавити којекаквим „залудницама.“

Да ли ту безбрижност турско-бугарску изводите из оних многобројних вагона муниције, што их Бугарска непрестано увлачи преко Србије, или из оних огромних поручбина топова и друге ратне спреме, што их Турска једнако чини код разних фабрика европских?

Не, не, мој пријане! Не залудниче и не беспосличе данас ни Турска ни Бугарска. А ако вас мрзи дизати главу да што даље и више видите, могли сте бар по овоме оружању Турака́ и Бусе за ту ствар није ни толиако заинтересовала, да бар тачно сазна о чему се то договарају и погађају њене комшије, и да није почем ту у питању и какво парче њене рођене коже?

Можда ћеш рећи: — Шта се ту још имало сазнавати и докучивати, кад су сами Турци и Бугари о тим својим преговорима отворено писали по свима новинама.

Па јест, по свима новинама писано је, да се Турска и Бугарска споразумевају и договарају да Бугари у будуће спрече скупљање и упад бунтовних чета из Бугарске у Турску, а Турска да опрости свима, који су се против ње бунили у последњим устанцима; да поврати натраг у отаџбину осуђене, прогнане и избегле Маћедонце и да им помогне да на својим спаљеним кућиштима опет подигну мало крова над главом

Јест, тако пише у новинама, И ово су збиља важне ствари, о којима је између Турске и Бугарске било и требало да буде споразума и договора.

Али, верујеш ли ти да су се Турци и Бугари само о томе договарали?

Ја, на прилику, ето у то никако не верујем. По моме нахођењу то нити је све, нити је оно главно о чему су се они погађали. На против, ова матејална, привредна страна погодбе, само је згодна фирма да се њоме заклони и прикрије оно што је главно, а то је политичка страна овога договора, која се чува као највећа тајна међу уговорачима.

Да, драги пријатељу, моје је тврдо уверење да су се Турци и Бугари погађали па и погодили о многим врло крупним и врло важним стварима, о којима до сад у јавности није било ни помена.

Настаје питање, какве су то важне и тајне ствари?

ски народи скоро на подједнаком нишану. А одатле зар је далеко мисао, да би се ваљало сложити и договорити ради заједничке одбране од заједничке опасности!...

Оно истина, од свију народа на Балкану, нама Србима прети највећа опасност, и ми смо данас највише угрожени и изложени, па опет ево ми ни малим прстом не мрдамо, да потражимо каквога савезника и друга у невољи.

Али, ако ми данас имамо преча посла око раздвајања општина, нових пореза и приреза и међусобнога шамарања и пљувања по каванама и улицама — Турци и Бугари нису заузети тако „великим делима“ и онда зашто се не би могли споразумети и о тим „ситницама“ као што је заједнички рад у политици!...

Да, да, драги пријатељу, моје је уверење, да је међу Турском и Бугаријом закључен онај значајни политички и војнички савез, који Немци тако лепо бележе речима Schutz und Trutz Bündniss т. ј. савез за одбрану и напад, да заједнички стоје и падају.

Наравно, ја овим бележим само суштину ствари; оно што је она у истини; а већ форма јамачно ће бити друкчија, удешена према стварним потребама и приликама у Турској и Бугарској.

Васални положај Бугарске према Турској, нарочити односи и обвезе које Бугарска, (па и Турска) има према Русији; деликатна улога кнеза Фердинанда у овој ствари — све то чини, те се ова турско бугарска заједница не може и не сме појавити као обичан савез између две државе.

Не, ту се морала наћи нека нарочита форма, која неће бости очи и за коју неће запињати ни Русија, ни друге силе, али у ствари то ће бити нешто краљица, а кад она оде, с њом ће отићи и много што шта.

— Баш то и јесте, што се она никуда неће маћи одавде — рече професор уверено.

— Него како?!... — зачуди се попа.

— Тако лепо, остаће и даље краљица као што је и била.

— Ах, то не може бити! Не говори то, по Богу брат да си! Зар после свега овога она и даље да остане краљица!... Па то би се одозго небеса морала провалити!...

— За небеса не знам и не јамчим! То је тамо ваша поповска ствар, шта ће бити горе на небесима. Али што се тиче ствари овде на земљи — г. професор туцну врхом штапа по земљи — уверен сам и смео бих се кладити да ће све остати ка' и било!...

Поп притиште шакама своје слепе очи! Сав узбуђен он се тако наже г. професору и узе му живо шапутати на ухо:

— Зар краљица нероткиња!.. Каква би то напаст била! То не може бити и не дао Бог!... То се не сме ни помишљати. Па ко би онда био проглашен за престолонаследника? Свака држава мора имати свога наследника престола.

Не може ваљда Србија бити ту мимо свет!

— Е, бога ми ће да буде! И ако до сад није то знала сад ће да се учи и да зна! — рече професор.

— Онда сам ја луд — рече поп — ја све мислим да то бити не може; мислим да нико неће терати комедију с овом земљом и државом и држим да је најприродније да се уклони краљица и да се краљ ускоро ожени својом приликом!...

— Скромне, благе жеље једнога добродушног српског појке! — рече г. професор.

— А знате ли шта сам чуо ја —

Један учитељ нашали се: — Отвори радњу с фирмом: *„Код мога. престолонаследника Луњевице“*, па да видиш пазара! За мало дана распродаћеш целу болту газдину!...

Трговац се правдао:

— Јесте ли ви здрави, људи божији! Шта сте ме спопали, као да сам ја измислио Луњевицу и као да ја постављам престолонаследнике!... То је краљева воља и његово право! Кажу да он жели узети Луњевицу за престолонаследника! Ја вам казујем само оно што сам чуо, и сазнао, и шта сте ме сад ту спопали пецкати и задиркивати!...

Загрејан уз чашу пива и жив разговор млади трговац није ни опазио кад је почео викати. Међутим он је сад у говору чешће помињао и име краљево. Стога му друштво узе примећавати да говори лакше, нарочито зато, што је за другим столом, ту у близини, било више официра, који би могли примити за увреду, што се име владаочево овако јавно по каванама помиње и потеже!

Али млади загрејани трговац није се дао лако умирити! Напротив, баш као у пркос, он тек сад узе викати и галамити.

— Официри! Какви официри! — говорио је он. Официри су Срби као и ми. То су нам браћа. Стало им је за краља! Колико и мени! У осталом, шта ја ружно велим за краља! Не дао бог! Ки свако мушко, — воли човек војћкицу! — То је све!... и за љубав краљице готов је да учини много. Зар је то нешто страшно!... А што велите официри!... Па ја сам баш од официра ово и чуо за Луњевицу!... Је ли тако, господо официри, — викну загрејани, млади трговац и онако зајапурен, с пуном „криглом“ пива он се упути право

ПРЕПИСКА УРЕДНИШТВА

Пријатељу — Београд

Питаш ме да ли сам чуо за сукоб, који се десио између г.г. *Завађила и Јакшића*?

Чуо сам.

За ме је то само један нов доказ, како су тешка времена, што их данас преживљује наша српска штампа, и како се наше српско друштво све више приближује ономе хаотичном стању, какво влада у Арнаутлуку, где је свак упућен, да се сам брине о својој личној сигурности и где се круг твоје личне слободе шири таман донде, докле допире тане из твога револвера.

Али за г. Св. Јакшића, химнопевца данашњега стања, овај је случај врло поучан и пун повода за размишљање.

Наиме, под старом „тиранијом“ г. Јакшић је нанизао близу 40 година, а никад му ни муха није пала на главу.

А под „новим сунцем слободе“ ево не састави још ни годину дана, а већ *пуче шамар и сави се бич око врата!...*

Зацело вредно за размишљање!

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња* роба** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то̀ сматрамо за дужност јавити

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

77

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 9.
1904.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала" из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца

СРПСКЕ ЦВЕТИ!

Данас је велики, светао и радосан дан за цело Српство, а поглавито за нас Србе у Краљевини.

Данашњи дан буди поносне и миле успомене у души свакога Србина, који познаје славну прошлост народну и уме да штује и да се поноси великим делима великих предака својих.

Данас су поносне ***Цвети Српске***, велики дан великога прегнућа и јунаштва народног, када је шака јунака шумадиских прегла да извојује слободу, или да сви листом изгину.

Мало је народа на свету, који у својој прошлости имају тако велике и светле дане, какве су нама Цвети наше.

У само срце рањена, с пребијеним мачем и пребијеном јуначком мишицом, загушена својом рођеном крвљу, која је из стотина рана лопила — побеђена Србија пала је страшне 1813. године и свак је мислио да јој је ту гроб и да се никад више повратити ни устати не може!

Али није прошло ни две пуне го-
ıне, а јуначна Србија опет стоји по-
эсно на својим ногама, са исуканим
бојним мачем и са јуначким узвиком.

„Живела Слобода! Рат Турцима!“

Истина, она је још попрскана кр-
ьу, на њеним грудима још има неза-
аслих рана, њене пребијене кости ме-
гимице још шкргућу, али у толико ве-
а слава и одвага њена, када је овако
рвава и рањава могла и смела прег-
ути на нову борбу с победоносним не-
ријатељем!

И она је не само прегла, већ у тој
еравној борби и *победила*, под муд-

своју крв и снагу, да мудри вођ могне створити велика и славна дела, из којих је никла данашња слободна краљевина Србија!

ТУРСКО-БУГАРСКИ САВЕЗ

(Из писма једном пријатељу.)

(2)

Драги пријатељу!

Дакле изненадило те моје писмо?...

А што ли то?!...

Чудиш се што ја верујем у некакав турско бугарски савез и споразум, да се заједнички бране од спољне опасности.

Зар теби то изгледа тако невероватно и немогућно? Што? Чудно ти да Бугари као Словени и Хришћани улазе у савез с мухамеданцима Турцима, који су их до јуче угњетавали.

Међутим мисао о турско-бугарској дружби и заједници није ни нова, ни необична.

И ако су данас Бугари добри Словени и нама Србима најближе племе словенско, ипак зато у њиним жилама још и сада тече много татарске крви, а многи Бугари, нарочито из источних крајева Бугарске, имају и данас чисто татарски тип и обличје.

Интелигентни Бугари не само што се не стиде ове своје заједнице с Татарима, већ баш напротив, хвале се, да је та смеса татарске крви највише учинила, да од миролубивих словенских орача постане ратоборан бугарски народ, с државничким способностима, које су му помогле, да у средњем веку створи на Балкану велику и моћну бугарску државу, која је столећима трајала.

То их, веле Бугари, и сада упућује да мисле на савез с Турцима, кавека било је слободоумних Турака, који су се одушевљавали напреднијим идејама и сањали да постану реформатори велике турске царевине, и да је мудро смишљеним преображајем оспособе за нов напредан културни живот.

У друштву с таким Турцима, помишљали су поједини бугарски родољуби, да на миран начин васкрсну и обнове бугарску државу, и да једног дана у Трнову крунишу Султана као цара бугарског.

Тако би на Балкану била створена турско-бугарска царевина, у којој би Бугари имали пресудну улогу.

Па не само то. У преображеној Турској, измирени и спријатељени с Турцима, Бугари би се с њима изједначили и у свима грађанским правима, у војсци би служили заједнички раме уз раме, а бугарској интелигентној омладини широм би била отворена врата у све државне службе и положаје.

Ослобођени од стеге и притиска, а уз то бистри, вредни, предузимљиви, окретни, Бугари би се брзо истакли на свима пољима и у свима струкама друдруштвенога и државног рада и делања и тако би постали важан чинилац и стекли силан утицај не само у Европској Турској, не само на Балкану, већ у целој турској империји и у свима другим деловима света, где је Турска тада имала своје огромне поседе.

Наравно, тако удружени с Турцима, Бугари би тада имали потпуно одрешене руке према свима осталим хришћанским народима на Балкану, а план о бугарчењу српских земаља у Турској тада је већ био готов, и бугарски учитељи, с бугарским букваром у руци, већ су се били кренули на освајање српских крајева.

Тако су Бугари планирали, да понове Бугари кројили још у она времена, кад данашња *кнежевина Бугарска* није чак ни на карти постојала. А све ово напомињем ти колико тек да видиш, како мисао о турско-бугарској заједници није нова и да се она јављала још пре много деценија.

Али овим сновима неких турско-бугарских родољуба из половине прошлога века није било суђено да се испуне.

Велике замисли Митад-пашине и његових помоћника погинуле су заједно са својим генијалним творцима, под ударцима страховитога јатагана черкеског, и у далеком изгнанству азиском.

Нови догађаји ударили су сасвим новим правцем. Херцеговачки устанак кренуо је на нову велику борбу с Турском наше српско племе, а ми смо повукли за собом Бугаре и Русе.

Настала је скоро трогодишња крвава војна, у којој је проливено море крви и изгинуле многе стотине хиљада људи.

Из тога ужасног слома српско племе изашло је грдно увређено и страховито осакаћено, и ако је оно у тој борби највише жртвовало.

Али отуда се родила данашња кнежевина Бугарска — која сада с Турском води мудре, мирне договоре.

Но последњу реч о томе рећићу ти у идућој свесци.

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(11)

Видећи да њином столу прилази мало загрејани млади трговац, г. г. официри се ужурбаше.

— Што ће нам ова пијанчура?!... Одбите га — шану један.

с овим мојим старим другом и пријатељем... Заједно смо школу учили...

И весели трговац приђе официру, који га је мало час правдао, поздрави се с њим пријатељски и понуди му да се куцну.

Пошто је тако искапио своју криглу, млади трговац још онако с ногу рече официру.

— Је ли, бре Душко, да се већ и код вас говори како ће онај — трговац показа руком горе у вис према Двору, па се онда саже и рече своме „Душку“ на ухо — не бој се, бре, нећу ја гласно помињати овде његово име. Али, је ли да се већ говори, како ће он да одреди Луњевицу за престолонаследника, и да ви официри нећете то трпети?

Официр се смешио: — А ти, политичар мајчин, одмах си све то сазнао. Не гледаш свој метар, но туђу бригу бринеш, док једног дана не погодиш у шиљу, (не одеш у хапсу) па ћеш онда видети шта је политика...

Весели трговац опет му се наже на ухо: — Јес, Бога ми! Један мајор... ваш официр рекао... пре бих се турчио, но што бих на то пристао... ја то бре само пред тобом... Зар сам ја луд... да пред другима то говорим.

Све ово ћефлеисани трговац изговорио је бајаги на ухо своме пријатељу, али тако да су све чули сви официри који су седели за тим столом.

За то се неки одмах узеше врпољити, а други стадоше викати гостионичког момка да плате па да иду.

И ако је био прилично накићен, весели трговац виде одмах како је узнемирио ово друштво, а и Душко му примети да тај разговор остави за други пут.

Стога се он поздрави са својим пријатељем извини се пред другим официравачки, с прогласом престолонаследника неће и не сме ићи тако. Ако нас ту не хтедне нико питати, онда ће настати наша дужност да проговоримо сами.

— Јест, проговарамо ми, али овако за чашом пива. Кад дође до чега озбиљнијега, онда сви нос у футролу. Сећаш ли се како су се нека и нека господа јуначила приликом женидбе. А кад су се после искупили у Двору, онда туц, муц, па ни један да кресне краљу отворено у очи. Тако ће ти бити и за престолонаследника. Само ако краљ то хтедне и навали.

— Па шта? Да се ја закунем Луњевици на верност?! Може ту краљ наваљивати колико му драго, то никад бити неће.... Пре бих ово у комаде изломио — и официр удари руком по својој сабљи.

— Збиља, камо среће да смо раније били одлучнији — умеша се у разговор трећи официр — спасли би од многих неприлика и њега и земљу. Ето, видите ли како сам Бог не да, што се најбоље види по овоме случају са порођајем. Изгледа као да нам је само провиђење послало ову нову прилику, да поправимо оно што смо раније пропустили. Збиља, сада би наш официрски кор много могао.

— Шта би могао? — обрецну се један од г.г. официра.

— Могао би учинити, да краљ за двадесет и четири сата уклони ову женску из двора која је овако фатална по њега.

— Хајде море, не млатите празну сламу! Узели људи политизирати као какви паланчани. И чудо што сте нашли згодно место за разговор. Шапућете ту, а људи са околних столова једђоше месеци, па прође и пуна година дана, а надања српских родољуба не испунише се. Краљица Драга оста и даље краљица српска, а питање о наследнику престола још је стајало отворено и уносило страх и бригу у душу свију добрих Срба!

(Наставиће се).

⁂

ПАЖЊА

Свраћамо пажњу штов. читаоцима „*Огледала*“ на следеће:

25. Марта, у идући четвртак на *Благовести* у »*Огледалу*“ почињу излазити моји извештаји, које сам у своје време писао пок. краљу Александру и који се сада налазе у хартијама покојнога краља.

Ти извештаји писани су у разним приликама, поводом разних важнијих догађаја, и пуни су жива интереса, стога их препоручујем нарочитој пажњи штов. читалаца „*Огледала*“.

Сем ових извештаја, било је и омањих писама мојих, којима сам одговарао на поједина питања пок. краља, или му саопштавао какве омање и краће ствари.

И ова су писма често карактеристична, као обележје ондашњих прилика, па ћу и од њих штампати она, која су од општега значаја и интереса.

У опште, цела ова преписка врло је занимљива, о чему ће се пшт. читаоци уверити одмах из 79. св. „*Огледала*", која излази на „*Благовести*".

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

78

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка
1904

Претплата на „Огледало"

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на ***„Огледало"*** и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало"** *стаје*	годиш.	9·—	дин.
	полугодиш.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

ТУРСКО-БУГАРСКИ САВЕЗ

(Из писма једном пријатељу.)

(3)

Драги пријатељу!

Ево да завршимо наш разговор о турско-бугарском савезу.

Као што смо видели, дакле, та мисао није нова. Она се јавила још у половини прошлога века и од тога доба непрекидно живи и има својих поборника и у Турској и у Бугарској.

Интересно је, да ова мисао добија полета и нарочито оживи онда, када се Бугарска или Турска нађу на каквој великој муци и невољи, а чим настану мирна, обична времена, и ова се мисао напушта и заборавља!...

Ово нарочито важи за Бугарску, и јасно се огледа у целој повесници обновљене Бугарске.

Садашњу кнежевину Бугарију створили су Руси, али су је одмах раштеречили на *Кнежевину Бугарску* и *Ис-*

точну Румелију, и ставили је под своју строгу контролу.

И већ у првом копрцању и отимању своме од Русије, видимо, како се Бугарска хвата за скут Турске и покушава да стане под њену одбрану и заштиту.

Проглашено сједињење Бугарске и Источне Румелије. То је био ударац управљен право против Турске. Али против тога устаје Србија и оглашује рат Бугарској.

И шта видимо тада? Бугарија заборавља све и кнез Фердинанд депешом изве-

Бугарску државу, која Русима може бити благодарна, али која неће да улази у састав велике и моћне руске царевине.

Ту се развила упорна борба, коју је Стамбулов годинама водио, и напослетку и победио, ма да је ту победу доцније главом платио.

А за тај успех поглавито треба благодарити Турској, која је својим држањем много помогла да Бугарска изађе као победилац из ове опасне и неједнаке борбе.

Данас чак и најљући противници покојнога Стамбулова признају велике заслуге и тековине, што их је он привредио Бугарској.

Па не само Стамбулов, и други јавни радници бугарски, који су се истакли својим заслугама за отаџбину, махом су били присталице ове политике, која је тежила заједници с Турском и тражила наслон код ње!

Тако је кроз читав низ деценија створена политичка аксиома, да је за Бугарску најбоља она спољна политика, која тражи наслон на Турску и хоће да Турска и Бугарија у политици иду једним правцем и да раде споразумно и договорно.

Ова политика имала је у Бугарској вазда својих представника, па наравно да их има и данас, када су на управи људи Стамбуловљева правца, где тако видно место заузима г. *Петков*, један од најдаровитијих и најугледнијих ученика и пријатеља покојнога великог родољуба бугарског.

Од старијих представника тога правца, који првенствено тражи споразум с Турском, ту је и г. Начевић, један од најугледнијих политичара бугарских, човек изванредна такта и велика искуства; државник необичних способности, којим

Кад сам приликом доласка г. грофа Ламздорфа, последњи пут видио г. Начевића у Софији, он ми је тада говорио, да је напустио политику, да се душом и срцем одао привреди, и да би морале настати какве изванредне и врло необичне прилике, које би га опет могле нагнати, да активно уђе у политику.

Дођосмо у разговору на догађаје, који су се баш тада спремали у Маћедонији. Г. Начевић ми је причао, како су изасланици маћедонског комитета дошли да га уцене, и тражили му да им положи 5000 (пет хиљада) динара као свој прилог.

Ту, у разговору даље, г. Начевић ми рече изреком ово:

— Ви знате, г. Тодоровићу, моје заветне тежње и жеље, о којима смо још пре толико година опширно говорили, и које сте онда и ви делили.

— То је моје уверење, да нама балканским народима једини спас лежи у нашој слози и заједници. Без тога бићемо плен грабљивих велесили! Само сви сложни и тако заједнички наслоњени на Турску, и с њом удружени — могли би смо се дуго и успешно бранити.

Тим савезом Турској би био олакшан међународни положај према Европи, а Бугари би тиме постали господари унутрашње ситуације према осталим народима у Турској.

Тако ће г. Начевић мирним путем постићи оно, што г.г. ***Сарафов*** и ***Михаиловски*** нису могли постићи својим бунтовним четама и проливањем толике крви.

Али проливена крв ипак је учинила своје дејство — умекшала Турке, да буду вољнији за мирне преговоре.

Тако, драги пријатељу, стоје те

»Чудо“ с краљичином фаличном трудноћом трајало је више од три дана, али најзад, и оно се постепено почело стишавати. Свет се чудио краљевом држању, али је најзад и на то огуглао. Виђајући га чешће како се с краљицом извози или шета, и како јој при тим шетњама пиљи у очи, по неко би само прогунђао срдито:

„Ала га је ова омађијала!... Просто му неда главе дићи!...

И доиста, ни даља публика, ни ближи дворјани, нису опажали да се ма што променило у држању краљевом према краљици. Какав је био пре, краљ је такав исти остао и после кобнога прегледа руских лекара, када је несумњиво утврђено, да од краљичина порођаја нема ништа. Она иста нежност, исто угађање вољи и жељи краљичиној; иста пажња према њеној родбини; оне исте тајанствене шетње по дворској башти, исто љубавно мажење и милошта — све, све је остало по староме; чак би се могло рећи, да је по негде краљ био сад и нежнији но што је био пре, ако је у опште могуће бити нежнији.

Па ипак, већ с почетка 1902. године, почело се зуцкати о намерама краљевим, да се разведе с краљицом.

Управо, сад се шапутало не о разводу, већ о ***прогонству краљичином***, и цела та ствар држала се у највећој тајанствености.

Први пут ја сам о њој начуо случајно, и то ми је дало повод да после сврατим већу пажњу на ту ствар, а нарочито да од сад брижљивије мотрим краљево држање у томе.

Нешто више сазнао сам с пролећа 1902. године. У то доба једног дана око 1 час по подне, ја сам се враћао из Двора, где сам мало час имао ау

Но мој пријатељ ухвати за крај горњег капута, подиже га и смешећи се рече:

— Шта кријеш?! Идеш из Двора. Па и ја сам сад отуда. Видео сам те.

— Па кад си ме видео, што ме питаш? Видео сам и ја тебе, и за то сам ти навлаш овако и одговорио.

— Е, де, де!... Рецимо да баш и није тако! Али најзад свеједно! Главно је, ти опет одлазиш краљу, што значи, да сте се опет измирили, и ваше раније сукобе због краљеве женидбе изравнали, и да сте сад понова „добри пријатељи“... Наравно, до прве прилике — рече пријатељ смешећи се.

Тако уђосмо у разговор, и како је било успут, ја понудим пријатеља да свратимо код „*Славије*“ на чашу пива. Он пристаде, и тако смо ушли у разговор, који је трајао скоро пун сахат, а где сам ја у главноме дознао ово:

Краљ и Краљица живе у најлепшој слози и љубави, али то је само привидно. У истини, између њих је што но реч већ протрчала ***црна мачка***, то јест, потајно они већ рове једно против другог: — Краљ гледа како да се ослободи краљице нероткиње, а краљица опет гледа, како да протури свога брата за наследника престола, и да тако сасвим подјарми краља Александра.

Краљ је у почетку помишљао да уклони краљицу онако „клот“, без многих парада и правдања. Навело би се само то, како краљица није способна за порођај, и то би било довољно.

Али, кад је пажљивије ствар разгледана, нашло се, да и краљица има међу официрима приличан број јаких присталица, људи одсудних, који би у тренутку раздражености и очајања могли чуда направити.

Стога је одлучено, да краљ не ради отворено, већ све да спреми и тај ња. Рече ми само то толико, да је све ово сазнао од човека, коме верује и који је у положају да може сазнати многе поверљиве дворске ствари.

Овако опоменут, ја сам од тога доба брижљивије мотрио на понашање краљево и на сваку његову реч, која се тицала краљице.

Питање о наследству престола било је пробни камен, где се најпоузданије могло сазнати краљево расположење према плановима, да се за наследника престола истакне Луњевица.

По саопштењу мога пријатеља С. излазило је, да Луњевицу истиче краљица, а да краљ то нипошто неће. Међутим, у публици се веровало, да су то баш краљеви планови и да он највише ради за Луњевицу.

Сам краљ дао ми је прилике да се уверим како он о томе мисли?

(Наставиће се).

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и пријатељима тако исто и у унутрашњости,

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

79

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 **ПАРА**
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 33.
1904.

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 80. свеске »Огледала« закључно сврше и новац непремено пошљу одмах по пријему ове свеске.

Од кога новац не добијемо до 6. Априла ов. год., томе ће се без икаква одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“.

Ово важи за све и безусловно. Никакве изговоре ни правдања примати

Хартије краља Александра.

Хартије једнога владара!...

Хартије једног краља, а нарочито једнога *српског краља* — Боже мој, каквих ли ствари ту нема... какви ли се значајни документи ту не налазе!

А овде нису хартије само једнога краља, већ двојице!...

Кад је 29. Јануара 1901. краљ Милан у Бечу ненадно преминуо, бечко српско посланство побринуло се да обезбеди његове хартије, које су после предате краљу Александру.

Тако су после све ове хартије чуване у Двору, док није стигао и крвави 29. Мај.

Краљ Милан и краљ Александар били су на српском престолу читавих 35 година.

Не знам да ли су и у колико су ова два владаоца српска били пажљиви и чуварни у прибирању сваковрсних пима, докумената и хартија, које су им току ове дуге владавине до руку дошле.

Али, ако су и десети део од тога чували, то мора бити огромна и врло агоцена збирка важних и разноликих кумената, који су од највећа интереса познавање овога доба и главнијих ди, који су за ових 35 година најше суделовали у нашим јавним и дрвним пословима.

Шта је све било с тим хартијама од гибије краља Александра, још се не же утврдити с пуном сигурношћу. то о томе до сада посигурно знамо давати или мењати, они су сва четворица својеручним потписима утврђивали сваку страну прегледаних рукописа и писама.

Према томе изгледа да су хартије покојнога краља Александра сачуване у целини и да није било никаквога развлачења и отуђивања.

Тако се веровало до пре неколико дана, док се није почело у публици шапутати, а после је избило чак и у штампи, да су нека писма из краљевих хартија извучена и узета, а друга фотографисана, и да се ти фотографски снимци сада поверљиво износе и показују међу публиком.

Тим поводом саопштено је у листовима и то, како је неко од главних завереника, одмах по убиству краљевом, покушао да се дочепа његових кључева, да повади хартије из краљевих фијока, али да је у томе на време спречен. а затим је одмах састављена горња комисија, којој су краљеве хартије предане.

Која је ово личност, што је покушала да дограби краљеве кључеве, и да ли је ова ствар баш овако текла, како се сад прича — ми не знамо са сигурношћу — знамо само толико, да је ствар у јавности тако престављена.

Упитана о овоме сама комисија одговорила је да она нити је коме давала каква писма из архиве краљеве, нити какве преписе и фотографске снимке тих писама.

Али одмах за тим комисија је сматрала за нужно да дода и ово.

А ако у кога ипак има каквих хартија из краљеве архиве било у оригиналу или у препису или фотографији онда су оне могле бити отуда узете једино или пре но што су те хартије биле предане комисији или после пошто их је она вратила.

Тако излази да чак ни сама она комисија која је прегледала краљеву архиву не може данас рећи с пуном сигурношћу да ли је та архива очувана недирнута, или је когод уграбио већ да из ње што год извуче и отуђи пре или после рада комисијског.

Да поменем још и ово како је доцније било и таквих објашњења да оно писмо чију фотографију некакав завереник показује својим пријатељима у истини није ни било у краљевој архиви, већ приватно код једнога вишег официра који је 29. Маја погинуо.

На послетку пре неки дан објављено је да је место ранијега одбора, наименован нови одбор од три члана, коме је поверено даље старање о краљевој архиви, и да су у тај одбор ушла ова г. г. министри: Стојан Протић, Љуба Давидовић и Мих. Полићевић.

Ево овако стоји ствар са хартијама покојнога краља Александра. Дакле, према свему како је данас не може се са сигурношћу тврдити да нису неке од тих хартија већ и отуђене. Шта више има гласова, да су неке високе заинтересоване личности предузимале нарочите мере, да извуку нека своја писма, и да је тако из краљевих хартија нестало многих врло важних докумената. Већ наравно, лако је погодити каква су морала бити та писма, када су њини писци толико полагали да их униште.

Наравно, све су ово гласови чију истинитост ми не можемо контролисати, али их овде бележимо да се зна шта се данас у публици говори и у шта се верује.

Но ма како било, једно је ван свакога спора да је у архиви пок. краља Александра остало још много хартија од велике важности и значаја.

Шта ће бити с тим хартијама? — То је прво питање које данас многе интересује.

У том погледу из публике се чују предлози или да се све штампа или да се све спали.

Спалити архиву краља Александра била би грдна штета. Да се пак, цела она сада штампа ми лично не би имали ништа против, али то једва да је могуће извести у данашњим приликама нашим.

Остајало би дакле, као једина могућност да се цела архива савесно спреми и обезбеди и потпуно затворена да се преда државној архиви на чување, ређаће се тако дотле док ова архива не буде са свим опљачкана, и из ње развучене све хартије које су од некога интереса и вредности.

Нама је и тешко и зазорно ово рећи и признати, али шта ћемо, ето уверени смо да ће у истини тако бити.

*

Међу тим хартијама краљева Милана и Александра има и доста мојих писама, извештаја и читавих расправа о појединим питањима.

У важнијим приликама, у појединим тежим случајевима бивало је да су покојни краљеви кад кад и мене удостојавали своје високе пажње, и обраћали ми се да чују моје мишљење и гледиште у појединим питањима.

По некад опет и не питан, ја сам осећао нужду или потребу да се обратим краљу Милану или Александру, да им свратим пажњу на какву важнију ствар, која се дешава у јавности, или да их замолим за што или за кога, али увек с обзиром и у вези с питањима која су од општег значаја, и имају јавна интереса.

У таким приликама ја сам писао краљевима и писао им онако како мислим и осећам. Сва та моја писма и извештаји налазе се сада у хартијама покојнога краља Александра, и с њима ће бити оно што и с осталим хартијама из те архиве.

Али баш с тога, што не знам шта ће у опште бити с тим хартијама, ја бих радо предао јавности и изнео овде у нашем „Огледалу“ све, што сам које кад писао двојици последњих Обреновића.

Али изнети *то све* сада, има својих великих тешкоћа и незгода. Пре свега то би било много и одвећ велико, јер је то опширан материјал, за који не би било довољно ни 20 свезака *„Огледала“*.

Па онда, сви ти рукописи не стоје на једном месту, ту одмах на мети, да их у свако доба можеш узети и употребити. Напротив, у нашим српским приликама, то се морало чувати и склањати на разне стране, тако, да ту сад треба доста времена и рада, да се све то прибере, уреди и за јавност спреми.

Најзад, ту има ствари од међународног значаја, а тако деликатне природе, да их ја нипошто не бих смео предавати јавности, без нарочитога пристанка на надлежном месту нашем.

Услед свега тога, ја сам се решио,

да у *„Огледалу“* изнесем за сада само она документа, која имају неке везе с последњим крвавим догађајима у краљевском Двору и која показују, какво је било моје држање према пок. краљу Александру у току 2—3 последње критичне године, и шта сам му ја ту у дванаестом часу саветовао и како се он одазивао тим мојим саветима.

Тако ће у идућој свесци *„Огледала“* отпочети штампање мојих писама и извештаја, упућених пок. краљу Александру за 2—3 последње године његове владавине.

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(18)

Борба почиње.

* * *

Било је под јесен 1902. године. Краљ се с краљицом од подужег времена бавио у Нишу. Једног дана дође ми жандарм из Двора и позва ме да одмах идем тамо. Знао сам да краљ и краљица нису у Београду стога ме овај позив у Двор прилично зачудио. Сам жандарм није ми умео дати никаква објашњења. На сва моја запиткивања он је одговарао једно те једно — „Видећете кад одете у Двор!“

— Па зар немаш ништа написмено? Мене из Двора увек писмено позивају — приметим ја жандарму. Он одговори, да су њему сад рекли „наусмено.“

— А ко ти је то рекао?

— Молим, видећете кад одете у Двор!

— Е, видећу кад одем у Двор! Али што да чекам чак дотле, кад ми ти то

Упитам га ко ме зове. Он прошапута бојажљиво:

— Чини ми се сам краљ!

— Што шапућеш? Неће те нико чути — далеко је Ниш! — нашалим се ја!..

— Немојте! — реће жандарм усплахирено! Чини ми се Њег. Величанство ту је на телефону.

Ја се јавнем. Одмах одговорише. На нишком дворском телефону доиста је био краљ. Он ме упита јесам ли ја; јесам ли здрав и да ли бих се могао кренути за Ниш још вечерас.

Одговорим да не могу вечерас, али могу сутра навече, тако, да у Нишу осванем прекосутра у јутру.

Краљ је тиме био задовољан.

*

Прекосутра око 11 час. пре подне био сам у нишком Двору код краља. После подужег разговора о разним београдским новостима краљ ће рећи:

— Ово дана, тамо код вас у Београду, у некој пивници, чини ми се код Булевара — било је некаква скандала и туче, о чему је после било помена чак и по новинама.

— Ако се не варам и код вас у листу говорено је о томе и још поменуто, да је ту био помешан и неко од мојих шурака. Знате ли збиља што изближе о томе, и да ли вам је долазио био мој шурак лично, или ко год други у његово име, да тражи објашњења и задовољења због тога.

Кажем краљу да ми још нико није долазио, и тако узесмо реч о његовим шурацима.

— Не знам шта је било код Булевара, али чујем да та млада господа по разним каванама и пивницама чешће

КОЊА

младог, здравог, крупног и однегованог, без икаквих мана, продајем са спуштеном ценом, а за готово и одмах.

Свет. К. Тодоровић
1—10 судија из Алексинца.

140.000 ЗА 2.000
· цигаља динара

продајем на цигљани у Водицама код ПАЛАНКЕ пола сата од станице.

Пола у готово пола на почек.

На сваку хиљаду значи попуштам по 10 динара, што ће купцу дати чисте зараде око 1400 динара.

Алексинац.

Свет. Н. Тодоровић
1—10 судија.

У Земуну, у штампарији

СРБИНА — МИЛОША ГЛАБОВАЧКОГ

има огроман избор поштанских

ДОПИСНИЦА са СЛИКАМА
(Ansichtspostkarten)

Ускршњих са: *Христос васкрсе!*

са српском тробојком. Свечарске и честитке за сваку прилику. На више 100 к. од 1·50 круне или динара, на комад од 3 пот. или паре па на више.

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка
Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролећња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и пријатељима тако исто и у унутрашњости,

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

80

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА **5** ПАРА
филира
стотинака

БЕОГРАД
[illegible] Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 39.
1904.

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 80. свеске »Огледала« закључно, сврше и новац непремено пошљу одмах по пријему ове свеске.

Од кога новац не добијемо до 6. Априла ов. год., томе ће се без икаква одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“.

Ово важи за све и безусловно. Ни-

Идућа свеска „Огледала“ изаћиће 1. Априла.

„Христос Васкрс!“

Сутра је велики и радосни дан светла васкрснућа Христова; дан славе и победе живота над смрћу.

Стога и ми, за овај светли дан обновљене вере и наде, шаљемо нашим поштованим читаоцима, широм целога Српства, наше топло и срдачно хришћанско и српско поздравље: *„Христос Васкресе!“*

Наша је искрена жеља, да на дан кад цео православни свет прославља светли празник „Васкрса Христова,“ у души и срцу народа српскога васкрсну све оне велике и лепе врлине јуначких и мудрих предака наших, које су до данас очувале и спасле наше Српство и помагале му да победоносно изађе из најтежих и највећих искушења.

А ако икада, наше српско племе баш сада се налази пред тешким и опасним бурама и кризама, које прете да из темеља пољуљају целокупно наше биће народно, и да развеју и ово мало снаге народне што је с тешком муком и огромним жртвама упорно и неуморно полако прибирано и стварано кроз пуних стотину последњих година.

Стога, ако икад, сад нам је потребно и много мудрости и много јунаштва, да све тешкоће савладамо, да све опасности пребродимо и да из страшне кризе изађемо снажни и за даљи живот способни братске љубави и истинскога родољубља што пре разбију и одагнају таму и облачину, која се витла баш над нашим Београдом.

У то име поздрављамо све наше блиске и далеке читаоце и пријатеље срдачним: „*Христос Васкрс!*“...

Моје прво писмо Краљу Александру

Рекао сам да ћу изнети нека моја писма и извештаје, које сам слао пок. Краљу Александру за две-три последње године, пред његову погибију.

Изузетак чиним само у томе, што ћу овде изнети моје ***прво писмо***, писано младоме Александру.

То је било пре 10 пуних година! 1894. год. под јесен, ја почнем писати у „***Малим Новинама***“ низ чланака под насловом „*Династичко питање.*“ Намера ми је била, да представим истинско, право стање, како у истини код нас стоји с тим тако званим „династичким питањем.“

Али, тек што изађе мој први одељак „*династичког питања*“ под називом „*Карађорђе*," ја добих поруке из Ниша, где се тада бавио краљ, да се господар врло љути на моје писање, и да ми чак и прети.

У Нишу није тада био само краљ Александар, већ и краљ Милан. Па и ако ми је већ био поручио, да се на мене више не срди, ја сам ипак знао да су ове срџбе и претње краљ Александрове просто одјеци краљ Миланова расположења. Стога се решим да се краљу Александру писмено обратим и да му се њему самом пожалим на ову његову срџбу против мене. Знао сам

Новинама“ од 1894. године, и ми га овде износимо *не мењајући у њему ни једнога словцета.*

Вредно је видети како је у пуној власти *под Обреновићима,* још пре 10 година, писао о Карађорђу овај исти Пера Тодоровић, који је данас приморан, да тумара и лута по туђини, бајаги за увреду владаоца!

Тај чланак гласи овако:

КАРАЂОРЂЕ

Данашњу Србију створили су јуначки напори и прегнуће и мудра обазривост наших оцева и дедова, под вођством Карађорђа и Милоша, а за тим под управом Михаила и Милана.

Карађорђе је први тргао из мртвила малаксалу Шумадију, задахнуо је светим одушевљењем за слободу и независност, и био покретач и главни стожер оне орјашке деветогодишње борбе, која је одјекнула по целој Европи и васкрсла из мртвих једно читаво племе и једну давно заборављену државу.

Стога је помен о Карађорђу у народу још врло жив, и тако ће дуго остати.

Време не само што не изглађује из
ше народне успомену његову, већ
ш на против, што год се више ула-
јемо од доба, у коме је Карађорђе
вео и делао, његова горостасна лич-
ст све више расте, — све се јасније
ртава, и очишћена од свију слабости
порока земаљских, све јаче блешти у
ном огледалу ведре душе народне,
ста, непорочно идеална, света!

Карађорђе је јунак и мученик на-
дии за велику и свету ствар његове
ободе и васкрснућа.

Велики људи у повесници не појавпомен и јесте и тако драг и тако дубоко у срце усађен.

За своје савременике Карађорђе је био *велики човек*. За нас, удаљеније потомке његове, он све више постаје *велики светац!*...

Стога су и грешни и потпуно безуспешни сви покушаји, да се Карађорђев спомен утре у народу, да му се одрекне она огромна важност и безсмртна заслуга, коју је имао за васкрснуће Србије.

Неки тесногруди и улизички надриисторици покушавали су чак и то, да цео онај деветогодишњи одсек времена, тако крвав и тако славан, сасвим ишчупају из нове српске историје, као да га никад није ни било, као да је Шумадија тих девет година преспавала у у некаквом сумртвом сну.

„Све Карађорђево пропало је заједно с њим 1813. године. Карађорђе је кратка, непријатна случајност у српској историји, случајност, на коју не вреди ни главе освртати“...

Тако они проповедају. Такве су, ето, све улизице! То би исто они сутра рекли и о бесмртном и Великом Милошу, кад би се друкчије окренуле прилике.

Срећом, последња и меродавна реч у повесници не остаје улизицама.

(„Мале Новине“, од 8. септембра 1894. год. бр. 253.)

Ето како је гласио овај чланчић, на који су се били наљутили и краљ Милан и краљ Александар и који је дао повод за писање мога првог писма краљу Александру, која ћу изнети у идућој свесци „Огледала.“

КРАЉЕВА ТАЈНА

пријатеља, и тако свратимо у једну пивницу да попијемо каву.

Дворана је била скоро празна; овде онде заостао још по који доцни гост, који испија своју последњу чашу пива, вина, или последњу шољу каве. Местимице већ су и лампе биле погашене.

Само два велика стола била су јарко осветљена и густо поседнута, и то један сто на средини пивнице, а други чак тамо доле у једном углу.

За столом у углу седило је 3—4 млађа трговца, које сам познавао, један глумац, један уредник, који се сад већ по четврти пут спремао да покрене „свој лист“, што после десетодневног живота обично умире од финансиске сушице. 3—4 нека господина, лепо обучена, од којих је један морао бити странац, „Шваба“, јер му је један од господе трговаца непрестано нешто објашњавао немачки и најзад два ђака великошколца.

За столом на средини било је само два господина у цивилу, а сви остали, њих 5—6 на броју, били су официри. Ту је био и један од господе браће Луњевица, које ја раније нисам познавао.

Доста добра циганска капела свирала је на трибуни, која је била удешена као нека мала позорница за певање и продуцирање, разних белосветских „уметника“ и „вештака“, који само по Оријенту путују.

Кад смо ми ушли музика је баш свирала Вашу химну.

— Е, откуда то?! — зачуди се краљ.

— Тако су јој били заповедили с официрског стола. Кад ко хоће нарочито да покаже своју династичност, оданост и лојалност, онда заповеда да му лу да купи бакшиш, ови му наредише да свира нешто друго.

Цига рече да прво мора свирати краљеву химну, коју је поручио и већ унапред платио г. трговац, па ће онда одмах свирати и ово друго што желе господа официри.

— Краљеву химну!... Какву краљеву химну, кад је химна сад мало час свирана!.. Ови сад траже да се понова свира! То је чисто као нека шега!... То не би требало нипошто допустити!.. Али како ће... Шта да раде? Просто да забране — не иде! — Како ће то изгледати они официри забрањују свирање краљеве химне. То ће се рашчути, и свет после неће питати како и зашто, већ ће сви повикати официри забрањују химну краљеву; официри су против химне краљеве. Не, то се не сме чинити. Него шта ће? И млада господа нађоше се у запари.

Некоме паде на ум: — Најбоље је да се објасне! Јест, то је најбоље!

И један од г.г. официра устаде и упути се право столу у углу. Ту се одмах разви жив диспут, који је слушала цела кавана.

— Јесте ли ви, господо, наредили музикантима да понова свирају краљеву [illegible] — упитао је г. официр.

Јесам, ја сам го наредио — јави се онај [illegible]

Како ви сте го [illegible]! А [illegible] сте го [illegible]?

Како [illegible] [illegible] сам наре[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible]

КОЊА

младог, здравог, крупног и однегованог, без икаквих мана, продајем са спуштеном ценом, а за готово и одмах.

Свет. Н. Тодоровић

2—10 судија из Алексинца.

140.000 ЗА 2.000

цигаља динара

продајем на цигљани у Водицама код ПАЛАНКЕ пола сата од станице.

Пола у готово пола на почек.

На сваку хиљаду значи попуштам по 10 динара, што ће купцу дати чисте зараде око 1400 динара.

Алексинац.

Свет Н. Тодоровић

2—10 судија.

У Земуну, у штампарији

СРБИНА — МИЛОША ГРАБОВАЧКОГ

има огроман избор поштанских

ДОПИСНИЦА са СЛИКАМА

(Ansichtspostkarten)

Ускршњих са: *Христос васкрсе!* са српском тробојком. Свечарске и честитке за сваку прилику. На више 100 к. од 1 50 круне или динара, на комад од 3 пот. или паре па на више.

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ
КОД
„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и пријатељима тако исто и у унутрашњости

ТЕТ

НОВ

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

81

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 33.
1904.

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до **80.** *свеске »Огледала« закључно сврше и новац непремено пошљу одмах по пријему ове свеске.*

Од кога новац не добијемо до 6. Априла ов. год., томе ће се без икаква одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“.

Ово важи за све и безусловно. Никакве изговоре ни правдања примати не можемо.

Испуњено пророчанство

(Моје прво писмо Краљу Александру![1])

У моме првом писму, упућеном краљу Александру, исказано је једно злослутно пророчанство, које се, по несрећи, прошле године потпунце и испунило.

Само то моје писмо гласило је овако:

* * *

Господару!

Да сте овде у Београду, покушао бих да лично изађем пред Ваше Величанство. Овако принуђен сам да се послужим писмом и покорно молим да ми Ваше Величанство не замери за ову и оволику слободу!

Господару!

Наш народ створио је изреку: „***Правда држи земљу и градове!...***“

---

[1] Види последњу 80. свеску „*Огледала.*“

И доиста! Ма како да су велики недостатци сувременога културног друштва, оно се ипак држи на правди и поштењу и морало би се срушити, да једног дана претегну супротне особине.

Стога и земаљски закони и добре нарави траже од нас да будемо поштени и праведни људи.

Међутим, како је то данас тешко! *Потребно је читаво јунаштво да когод може бити обичан поштен човек.*

А то је зло! То значи да је оно друштво у моралном распадању, где тако бива.

крено и отворено кажем све, како мислим и како у истини те ствари стоје.

А баш стога, што би се искрено и поштено изнело све, та би расправа морала испасти у корист Вашу — у корист Династије Обреновића, пошто је она заиста највише и учинила за ову земљу.

Али шта бива?!...

Тек што сам отворио уста, тек што сам изустио прву реч, и написао први чланак под именом „*Карађорђе*“, а мене ево предусрета неодобравање, осуда, па чак и претња мога Господара.

Да, Величанство, тек што сам проговорио, а надамном се небо натуштило и почиње страшно севати. Из Ниша добијам најцрње гласе. Краљ је необично љут на ме. Жали се да сам неискрен према њему и да сам подмукла присталица друге династије. Чак ми прети да ће просто забранити да се нигде у Србији не смеју штампати моје новине.

Тако поступа мој краљ! — тако радите Ви, Господару.

А краљ отац!

Он поступа још и лепше. Напунио џепове двеста педесет трећим бројем „М. Новина“ од прошлога четвртка, па где год кога сретне од мојих бољих познаника, пружа му тај број с речима:

— Ево ти твога Пере! Ево види за ким њега срце боле. Претекао је најцрње карађорђевце. Он покушава сад, да Карађорђа чак међу свеце прошверцује.

— Ето, Величанство, како се на ме подигла читава бура од тужаба и осуда. И можете мислити како је мени кад чујем да је главом сам краљ узвикнуо:

„Уништићу и њега и његове „Ма-

Тако сам, Величанство, чак и „шверцер“ постао, и то нека нова врста рајских шверцера, јер ето покушавам „да Карађорђа у свеце прошверцујем“. Као да и у повесници когод може од некога направити оно што он није! Карађорђа *народ* слави и велича. Ја сам поменуо само један истинити факат, забележио једну историску чињеницу.

Откуда сад оволико зазирање од историске истине?

Какво је ово вечито страховање од мртве прошлости, и од наших најлепших успомена из ње?

Када ће се једном привикнути носиоци краљевске круне српске, да са висине свога сјајног престола, бар историјској истини увек слободно и отворено гледају у очи, ако већ још не могу да се свикну на опорост сувремене свакидање истине, која је често збиља врло горка, али увек врло корисна и спасоносна баш за та најузвишенија места?...

Господару! Само људска ништавила без икакве цене и вредности, траже своју славу и своје узвишење у туђој срамоти и туђем понижењу.

Ако икоме, Династији Обреновића није потребно да своју величину и своју крепост тражи у омаловажавању заслуга других великих трудбеника народних.

Ако ико, Династија Обреновића има довољно својих рођених великих и славних дела, да на њима темељно заснује сва права једне моћне штоване и љубљене владалачке куће.

Па што ће онда ово жалосно и недостојно ситничарство, с којим се тако често сусретамо од ово двајестак последњих година?

оно што му по историској правди припада.

Кад бих и ја био нервозан, мој достојни одговор састајао би се у томе, да пресечем даље штампање већ готових чланака и да у листу објавим због чега сам морао тако поступити.

Но ја нећу тако чинити. На против, штампаћу све спремљене чланке редом, баш као да није никакве повике ни било. Ако ме Ваше Величанство и краљ отац удостоје те пажње, да прочитају све моје чланке до краја — онда ће за ме бити највећа сатисфакција онај осећај, који ће то читање непремено изазвати у душама Ваших Величанстава.

А да се не би мислило, да ћу ја тек накнадно што додавати и мењати у овим чланцима, слободан сам ставити Вашем Величанству на расположење један веран препис ове мале расправице.

Нека моје рођено дело за ме говори. Оно ће и бити мој најбољи бранилац. А моја би једина жеља била, да чујем шта ли ће по прочитању *целе расправе* рећи она иста уста, која су по прочитању првог чланка узвикнула:

„Уништићу и њега и његове ***„Мале Новине!...“***.

Толико односно моје маленкости, Господару!

А сада допустите још једну о Вашем Величанству и Вашој Династији.

Ако ико, Господару, Ви имате много погодаба да будете ***срећан владалац***.

Једна од тих погодаба и та је, што имате оца, који је био владалац али није био срећан.

Наш „***Стари краљ***“ бројао је тек 35 година, кад је напустио престо. Други у тим годинама тек отпочину своју владалачку каријеру, а он је своју већ

Ако ико, краљ Милан је могао најбоље видети шта не треба чинити и чега се треба чувати у животу.

Предајући Вама још малолетном краљевски скиптар у руке, он Вам је изговорио ове златне речи:

„Сине, чувај се ласкаваца!.“

Сви искрени пријатељи Србије и народне Династије Обреновића искрено су се обрадовали тада овим речима његовим. Али оне су прозвучале, одјекнуле и расплинуле се у простору. Сад ево изгледа као да су се сасвим изгубиле, и већ се у велико почеле заборављати, као да их никад није ни било.

То се најбоље познаје и види у приликама где треба рећи и чути истину. Јер, ево опет почињу да се чују жалбе, како се гони истина и како зло пролазе поштени људи, који мисле да могу отворено и поштено рећи оно што мисле.

Ја сам у почетку рекао, Господару, па то и овде при крају опет понављам:

Тешко земљи где је потребно читаво јунаштво, да неко може бити обичан поштен човек, који говори по савести и убеђењу своме и казује своје мисли искрено и слободно!

1014

Тешко владаоцу пред којим се мораш предомишљати да ли да му кажеш истину. Људи су и иначе склони да ласкају владаоцу и да угађају његовој вољи, без обзира хоће ли то бити корисно или штетно за њега. Још ако он сам одозго почне повлађивати томе ласкању, а мрштити се на истину — онда је ствар свршена.

Такав владалац све ће ређе чути истину и све ће се више свикавати на ласкање. Поступно, он ће са привикавати да све ствари гледа у намештеној

Тако од краља често остају сакривене чак и такве ствари, за које иначе зна цео остали свет, цела чаршија.

А где један владар не познаје ни ствари, ни људе, ни дела и послове људске, ту је тумарање неизбежно и грешење готово и неминовно!

Ето жива краља-оца, упитајте га и чућете, да је своје најтеже погрешке починио нехотице и у непознавању прилика и људи. Није знао с ким и са чим има посла, а и краљ је човек, па је грешио!

Али ни то није све.

Краљ који се одвикне од истине, изгуби брзо и праве пријатеље своје. У наше превртљиво и грабљиво доба у опште је тешко стећи искрена, поуздана права пријатеља. Краљу је то теже но икоме! С те висине у опште врло се тешко распознају људи. Око престола увек гамиже и ври огромна шарена гомила свакојака света, који се ту сакупио из хиљаде разних побуда и интереса. И сви ти људи вичу у један глас: „Ја сам прави пријатељ краљев“! Распознати ту истинска пријатеља заиста је велика вештина и мудрост.

Али има једна значка, по којој се

најчешће познаје прави пријатељ. То је *истина!*. .

Стога, Величанство, пазите на људе који често хоће да Вам рекну истину у очи. Међу њима Ви имате искрених пријатеља.

Али краљ који не трпи истину често сматра таква пријатеља као обичнога насртљивца и прогони га од себе.

У осталом, истински поштени људи и не чекају да их ко гони. Они се понајчешће сами уклањају из онога дома, где се њима поштена и искрена реч попреко гледа.

Али [illegible]

бољи лек против тога, то је истина; света узвишена истина!

Нека она вазда гласно одјекује у Дому Обреновића; нека јој ту вазда буде слободно станиште, нека се она ту чује у свој потпуности и јасноћи својој — чиста и разговетна, и онда благо и Вама и благо Србији!

Вашем Величанству и т. д.

⁂

Ето ово је моје прво писмо упућено краљу Александру у Ниш у суботу 10. септембра 1894. год

◆

Пажња. Због неприлика у штампарији, место 1. Априла, ова свеска морала је изаћи данас 2. Априла.

Да би ово писмо могло изаћи цело, без прекида, морали смо из ове свеске изоставити *„Краљева тајна“*, која ће се продужити у идућој свесци.

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха, мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и пријатељима тако исто и у унутрашњости, а *наручито* ***огром. партију палето-а***

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

82

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 39.
1904.

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 80. свеске »Огледала« закључно, сврше и новац непремено пошљу одмах по пријему ове свеске.

Од кога новац не добијемо до 6. Априла ов. год., томе ће се без икаква одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“.

Ово важи за све и безусловно Никакве изговоре ни правдања примати не можемо.

☞ *Поштоване читаоце „Огледала“ из унутрашњости упозоравамо на горњу објаву. Ако од 6. Априла „Огледало“ престане долазити у њино место. нека знају да то не значи да је „Огледало“ престало, већ да њин продавац није платио дуг уредништву и оно је било принуђено да му лист обустави.*

За тај случај молимо читатеље „Огледала“, да нам за своје место препоруче другог поузданог продавца.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА.“

Шта сам писао Краљу Александру!...

У току његове десетогодишње владавине, ја сам пок. краљу Александру много пута писао о разним питањима и предметима од општа значаја и интереса, а понекад и о чисто личним стварима краљевим, када је он сам нарочито тражио, да о томе чује моје мишљење.

Да се сада штампа и изнесе сва та преписка — није могуће, из разлога које сам раније истицао, и за које штовани читаоци *„Огледала"* већ знају.

С тога сам узео да овде предам јавности само неколико таквих докумената, који су писани за последње две-три године и имају неке везе с крвавим и мрачним догађајима од 29. Маја прошле године.

Изузетак сам учинио једино с првим писмом, које сам покојном краљу писао још 1894. год., и које је у целини изашло у последњој — 81. св. *„Огледала.“*

Овде сад изнећу на првом месту једну записку, коју сам пок. краљу писао при крају 1902 године, а која се односи на наше домаће прилике и неприлике у земљи и састављa као неки програм најпречих радова и пословања, која би краљ требао да предузме, те да и себе и Србију једном већ спасе опасних и непрекидних трзавица.

Но прво две-три речи објашњења.

* * *

Краљ се оженио 1900. године, и због те његове женидбе међу нама се изродио оштар сукоб. Моје *„Мале Новине“* биле су угушене и забрањене за годину дана, а моје везе с Двором сасвим прекинуте.

Тако је трајало скоро до половивине 1901. године, док ја нисам понова покренуо лист — „Старе Мале Новине“, а нарочито, док несрећан „порођај“ краљичин није краљу у многоме отворио очи, па и у томе, да му ја нисам „за инат“ говорио, да се не жени *нероткињом*.

За време те моје удаљености од Двора створен је био нови октроисани *устав* и изведена радикално-напредњачка фузија — те у обадва ова посла ја нисам имао никаква учешћа.

Тек доцније, кад је краљ почео увиђати, да његове „нове тековине“, а нарочито наш србијански *Горњи Дом*, у који се он толико уздао, не доносе оне плодове, каквима се он надао, тек тада краљ Александар сећа се опет мене и почиње ме понова призивати и припитивати у појединим важнијим приликама.

И у колико се пре више срдио на ме, у толико се сад више старао да према мени буде љубазан, предусретљив и пажљив.

По некад се дешавало да ме је чак у Ниш звао, да ме за понешто упита.

Као једна последица те његове високе пажње јавила се и ова записка моја, коју овде износим по првобитном рукопису, који је код мене сачуван, а од кога је чист препис предан покојном краљу Александру, те се и сада налази међу његовим хартијама.

Та записка гласи:

⁂

Величанство!

Приликом два последња пријема, имао сам част, да Вашем Величанству саопштим неке моје мисли и погледе на наше данашње стање и потребе.

Тим поводом, Ваше Величанство изволело је изјавити своју високу жељу, да у крупним, општим потезима ставим на хартију те своје мисли, где је наглашено шта би и како би код нас требало предузети, па да једном нестане ових наших трзавица, и да Србија ступи у колосек мирног развића и сталног напредовања.

Дубоко благодаран на указаној високој пажњи и интересовању, хитам да се одазовем жељи Вашега Величанства и у то име част ми је поднети у понизности ову записку.

Општи погледи.

Наше прилике јесу тешке, али нису очајне.

Србија је у врењу, али није у трулењу и распадању.

Дакле, њено је стање физиолошко, али није патолошко.

Сви млади народи и нове државе морају проћи кроз овакав или сличан процес

Ми, дакле, немамо разлога да очајавамо, већ *треба да радимо.*

⁂

Сваком друштву, сваком народу потребни су угледи, узори и примери одозго — потребне су му народне вођe, које ће му указивати и осветљавати широки пут историског развијања и водити га напретку, успесима, величини, слави!...

Српском народу то је потребније но икоме.

Сведок је за то сва прошлост и цела повесница наша.

Све истински велике и славне тековине народне постигнуте су предњачењем и неуморним радом мудрих и одважних првенаца и владалаца народних.

Нова, препорођена Србија не да се ни замислити без Милоша, Мијаила и Милана.

Они су створили прошлост!

На Вама је, Величанство, да уздигнете садашњост и обезбедите будућност!

И знајте и упамтите, Господару, да без Вашега почина (иницијативе), без Вашега најживљег, сталног и истрајног суделовања и претхођења узвишеним примерима родољубља, ништа велико ни трајно не може бити створено ни постигнуто за напредак и величину Србије!...

Ви морате бити Српству звезда водиља! Ви његов симбол свега узвишеног и племенитог; Ви луча мудрости и правде; Ви животворно, непресушно врело добра, доброчинства и свакога благослова!...

Да, Величанство, *Ваш лични пример мора високо светлити целој нацији!*

У свима великим делима Ви вазда морате бити први и вазда стајати на челу народа.

Вас не може нико заменити!

Историско провиђење наменило је *краљу Александру* велику, величанствену и сјајну повесничку улогу.

Сва је мудрост у томе, да је правилно схватите и јуначки до краја изведете.

* * *

За остварење те велике историјске улоге Вама је, Величанство, потребна и велика снага.

А Ваша најбоља и најпоузданија снага, Господару, то је — ***Ваш народ, Ваш племенити, паметни, добри српски народ!...***

Ма шта Вам говорили, Господару,

ма како Вам представљали и описивали српски народ, ма како било неповољно можда чак и само Ваше лично искуство, које о томе имате, ипак знајте и верујте, Господару, српски народ је златан!

То је народ здрава ума и здрава срца; то је јуначан, вредан и дубоко поштен народ! — то је народ способан за велика и славна дела.

Требају му само велики и светли примери и узори; требају му праведне, поштене и карактерне вође, одређена правца и чврсте руке, а више свега — треба му поглавар, који га истински воли, који је кадар да га разуме и да се за њега жртвује, као што је и он вазда готов, да за таква Господара своју главу и своју душу положи.

И немојте мислити, Господару, да ово говори занесен, одушевљен млад човек, који непознаје живот и муке његове, и не зна људе и поквареност њихову!

Не, Величанство! Човек који Вам ово говори, био је на ситу и на решету; то је човек који је нанизао већ 50 пуних година, а чији је цео живот био непрекидна борба и љуто мучеништво!

Тешко је наћи човека који је толико вређан и злостављан и коме су људи толико неправде учинили, као мени.

Па ипак, Величанство, ја Вам велим: ***српски је народ злато.***

Познајте га и разумите га, и дајте се познати и разумети, па благо и Вама и њему. Он ће бити срећан народ, а Ви ћете бити велики и славан владалац.

С народом можете све, Господару!

Велика је оно реч Вашега великога деда; знао је он врло добро шта говори, када је изустио ове дивне и знамените речи:

***Народе**, **снаго моја**!...*

Јест, Величанство, Народ је снага Ваша, а Ви сте зеница његова!

Загрљени и удружени — Ви можете све!

Тако спојени, Ви сте непобедни и свемоћни.

Тако сљубљени, Ви сте живо оличење јаке, срећне и слављене Србије!

(Наставиће се).

КРАЉЕВА ТАЈНА[1])

(Истинита прича из наших дана).

15)

Борба почиње.

— Али та је химна свирана сад овога тренутка. Јесте ли ви то чули? — питао је даље официр.

— Чули, чули!... Како не би чули, г. капетане, кад ето седимо ту на десетак корака од музике! — одговорио је жустро отресити трговчић.

— Пре свега, господине, ја нисам капетан, већ само потпоручник, и молио бих вас да ме поштедите од ваших авансмана и да их причувате за, за... кога вашег ближег... А друго, молим да ми објасните, зашто сте тражили да се понова свира химна, кад тек што је престала?

— Што?!... Да није можда забрањено да се химна свира двапут узастопце? — упаде у разговор један ђак.

Али срећом трговац је имао више такта. Он одмах виде на што ствар може изаћи, стога махну руком и ућутка ђака, а г. официру обрте се енергично и рече му срдачно, искрено и пријатељски.

---

[1]) Види 80. св. »Огледала«.

— Наопако, господине потпоручниче, ваљда нећете мислити да смо хтели терати какву шегу с тако узвишеним предметом, као што је химна народна владаоцу своме!

— Тако исто нећете ми ваљада учинити ту неправду, да ме сматрате као простака, који без икаква повода и узрока ружи и напада човека, који му ништа није учинио и с којим се сад први пут у веку срета!...

— Морао би човек бити грозан грубијан, па да још и тако што може учинити! А, ја ваљда, г. потпоручниче, не изгледам такав грмаљ и простак, и молим вас да знате и да сте с тим потпуно начисто, да сам ваш чин погрешно видео, дакле нехотице погрешио, а да химну истински волим и зато сам је ја понова поручио, и не слутећи, да тиме кога вређам!...

Ове помирљиве речи овога разборитог младог трговца за овај мах отклониле су буру и повратиле мир. Јер после подужих објашњења и запиткивања, ратоборни г. потпоручник био је задовољан добијеним одговором и мирно се повратио своме друштву.

Али тај мир није дуго трајао.

Кад је завршено свирање химне по

поруци господе са грађанског стола, онда г.г. официри заповеде да се химна опет свира за њин рачун. То исто учинила су после господа грађани, и тако је свирање краљеве химне понављано таман десет пута. То се најзад досади некима од грађана и пошто су прво молили своје другове да не поручују даље свирање, они се најзад наљуте и пођу из каване.

Наравно, грађани су се љутили на своје другове, и због њих су одлазили, али господа са официрског стола приме то као увреду за се.

„Кад ми нисмо бежали од ваших порука, не можете ићи ни ви од наших. И око тога се изроди прво свађа, па после чак дође и до туче, из које су многи отишли с огреботинама, а један официр однео је чак угануту руку.

Присуство г. Луњевице не само што није обуставило свађу, већ неки од официра нарочито су баш због њега показивали своју „ревност.“

Ето тако, Величанство, због оваких ситница и ништарија често долази до скандалозних сцена на јавним местима, што све после баца сенку чак амо на двор краљевски.

Краљ је био изненађен овим казивањем и рече како ће од сад свраћати већу пажњу на те појаве.

Видећи ово интересовање краљево да сазна праву истину у овој ствари, ја му испричам још једну сцену, за коју сам чуо са поуздана места.

Ствар се састојала у овоме. Једне вечери млади Луњевица сакупио је био у свом дому око двајестак млађих официра и ту им причао како је ствар о његовом проглашењу за престолонаследника потпуно готова. Вреба се само згодан тренутак када ће се проглашење извршити и целој земљи објавити. Али за сада ствар се мора чувати у највећој тајности.

Будући престолонаследник притврђивао је само г. г. официре, да раде за њега, да му буду верни и да ствар чувају у највећој тајности, а он ће доцније умети већ достојно да награди њину приврженост.

Онако одушевљени, ови млади људи хвалили су се после међу својим блиским рођацима и пријатељима, и тако је ствар и у јавност продрла, те су о њој чак и новине писале.

(Наставиће се)

КОЊА

младог, здравог, крупног и однегованог, без икаквих мана, продајем са спуштеном ценом, а за готово и одмах.

Свет. К. Тодоровић
8—10 судија из Алексинца.

140.000 ЗА 2.000

цигаља динара

продајем на цигљани у Водицама код ПАЛАНКЕ пола сата од станице.

Пола у готово пола на почек.

На сваку хиљаду значи попуштам по 10 динара, што ће купцу дати чисте зараде око 1400 динара.

Алексинац.

Свет. Н. Тодоровић
8—10 судија.

У Земуну, у штампарији

СРБИНА — МИЛОША ГРАБОВАЧКОГ

има огроман избор поштанских

ДОПИСНИЦА са СЛИКАМА

(Ansichtspostkarten)

са *Грбом* и

са српском тробојком. Свечарске и честитке за сваку прилику. На више 100 к. од 1·50 круне или динара, на комад од 3 пот. или паре па на више.

НОВИТЕТ

[illegible]

Кнез Михајло

Бару

Пошто нам је
роба како *жен*
фекција то сма
нашим поштова
јатељима тако и
а *нарочито огро*
најмодернијих и
налу и то:

палето од 65 д.
палето » 45 »
палето » 35 »

Према овоме
солидности и *је*

Молимо за мис
сету ради увере.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

83

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 34.
1904.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију „Огледало“ *стаје*	годишњ.	9·— дин.
	полугодишњ.	4.50 »
	тромесечно	2.25 »
	месечно	.75 »

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — Крв и сузе (од 1—25 св.) 1.50 дин.
Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 »

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

Шта сам писао Краљу Александру!...

(2)

Државни програм.

Тридесет и четири године Србија се баћке и експериментише са *својим* Уставима и својим унутрашњим уређењем.

Преко двадесет година организоване политичке странке наше баћку се и експериментишу са својим политичким програмима и начелима.

А четрнаjест година Ваше Величанство тече искуство, шта треба Србији и како ваља управљати њоме.

Према томе, и српски народ у свом друштвено-политичком развитку, и српске политичке странке, прво у свом рашћењу и напредовању, а после у своме слабљењу и опадању, и Ваше Величанство у свом богатом искуству дошли су већ дотле, да *мора настати нов обрт и прекрет у целокупном др-*

жавном животу и унутрашњем политичком развићу нашем.

Да, Величанство, настао је час, кад ваља свести рачуне с прошлошћу и на основу прибраног искуства и нових потреба одредити нов пут и правац даљем раду и пословању државном.

Више се не може и не сме тумарати и експериментисати!

Мора се стати и морамо се прибрати.

Ваља свесно обележити правац будућега рада, јасно истаћи циљеве којима се тежи и означити средства, која тим циљевима воде.

изводи — то треба, уз припомоћ српских родољуба, да одреди и истакне Краљ Србије, наравно у облику и на начин, како то једном краљу приличи.

Мишљења и погледе других људи и меродавних чинилаца Ваше Величанство сазнаће кад год то хтедне и зажели, а овде ја ћу изнети у општим потезима како ја мислим и судим о тим стварима.

Државни облик — Владалац и народ

Сувремена држава има многе и крупне задатке. Да би их успешно могла вршити, потребно је да целокупна организација државна представља једну хармоничну целину, где поједине струке и установе стоје у сугласности и једна другу допуњују и узајамно се помажу, ради постигнућа заједничких циљева и задатака.

Целокупни досадашњи развитак српскога друштва и српске државе условљава, да Србија мора бити ***Уставна Монархија***, с јасно разграниченим делокругом краљевске и народне власти, обележене Уставом.

Устав државни треба да буде слободоуман, али те слободе морају бити подешене према народном ступњу развитка и према досадашњем искуству с разним уставима нашим.

Народу требају слободе, али само оне, које он, према свом целокупном развитку, у истини може употребити и стварно се њима користити.

Сем тога ту ваља пазити да опстанак државни и најкрупнији интереси земаљски не могну доћи у опасност чак ни онда, када би за извесно време место употребе, од стране необавештена народа настала чак и злоупотреба датих слобода.

с погледом на привремену поправку у нашем садашњем Уставу.

Ту би дакле имало доћи:

1. Једноставно народно представништво — Народна Скупштина (Укидање Сената) Бирање непосредно. Гласање јавно.

2. Скупштина има потпуно буџетско право, изближе одређено нарочитим законом о састављању и трошењу буџета.

3. Уређење чиновничког питања нарочитим законом, на уставном начелу, да су за добијање службе државне потребне извесне квалификације.

Прописан најмањи број година, који се мора одслужити за авансман у старију класу.

Служба се губи само по судској пресуди, и ко је тако изгуби, никад више не може бити државни чиновник. Мито се сматра као злочин и казни се према тежини кривице робијом од 2 до 20 година.

Државне пенсије укидају се, а организује се засебна чиновничка пенсиона банка, под надзором и са потпором државном.

Изванредне заслуге изванредно се и награђују.

Број чиновника за разне струке и надлештва законом је одређен и мимо закон не сме се повећавати.

У државној служби осакаћени и тиме за даљу службу онеспособљени чиновници добијају од државе пристојно издржање.

Државни чиновници не могу припадати политичким странкама, нити имају изборно право. (Припитати саме чиновнике).

4. Док се не добије могућност за стварање великих и јаких општина — делокруг општинске власти сузити — свести га на најпростије превентивне

рала имати нарочити стручни судски одељак, са стручним правничким лицем).

Окружни начелници имају право надзора над свима општинским и државним властима у своме округу. У опште окружним начелницима дати шири делокруг, али им ставити и већу одговорност за све што се у њином округу дешава.

6. У судству потражити озбиљне мере које би народу истински ујемчиле *правду у суду*. То је веома важно.

Од тога у највећој мери зависи расположење народно и према владаоцу и према државним властима у опште.

Правда на суду — то је мерило, по коме народ највише цени, да ли живи у правној држави, и да ли се његов краљ и државни управници уопште брину о њему. Страшна је то реч, кад народ дође до уверења и једном изусти:

„У овој земљи нема суда!“

Тим је речено све и осуђено све. Стога је од највеће важности, да се новом судском организацијом ујамчи народу правда на суду.

Садашња судска независност осигурава судију од самовоље министарске, али не осигурава народ од самовоље и подмитљивости судијске. Морају се дакле наћи друге поузданије мере за обезбеђење судске правде у земљи.

Судску организацију по могућству ваља упростити и смањити излишну судску формалистику. Где год се може без штете за правду, увести усмено, кратко суђење, наравно за мање спорове и код нижих судова.

Увести строгу и кривичну и материјалну одговорност за случајеве кривога суђења по хатару или из интереса.

7. На случај да краљ умре без на-

Код нас је школа постала нешто засебно, мртво, сасвим одвојено и одсечено од живота, док у истини школа треба да буде помоћница живота и с њим спојена у нераздвојну целину.

(Наставиће се)

⁂

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(16)

Борба почиње.

Краљ је пажљиво саслушао моје казивање. После рече:

— И ако тврдите да сте ово сазнали из поузданих извора, мени је тешко то веровати. Иначе бих морао узети да ме мој шурак у очи обмањује. А он баш и кад би то хтео, не би умео — сувише је млад и наиван за то.

— Помињете новине! Не знате колику муку ја и краљица имамо баш због тих новина. Морали смо поручити да се листови нарочито унапред прегледају и да се сакрије сваки број, у коме има помена о Луњевици и наследству престола. Иначе мој млађи шуре пада у таку ватру, да одмах хоће да трчи и шамарима да расправља питање и тражи обавештај од уредника. Два пут је тако иза стола скакао и једва смо га уздржали. Чак сам морао најзад да употребим своју краљевску власт и да му заповедим да седне и да се смири. И тако је понављано два три пут. То већ не може бити притворство. Иначе то би морао бити препредени шерет.

Видећи оволику увереност краљеву, ја се нисам хтео упињати да му докапослове у опште — то вас се слабо тиче.

— Тако често потежете по јавности питања, која су врло деликатне природе и чије мрцварење по новинама наноси штету и изазива ружне мисли и ружне осећаје у народу.

— Тако је у последње доба у нашој штампи нарочито поступано с питањем о наследству престола. Шта ту није наприčано и налупано на гомилу! Читаве су скаске измишљане и с неким особитим упрством баш је нарочито о томе писано!

— Ја то хоћу да се пресече, хоћу да се о томе питању више не булазни по штампи, и тога ради звао сам вас да се о томе нарочито договоримо.

— Велика Вам хвала на високој пажњи, Величанство. Само ја мислим да ће то што Ви хоћете ићи врло, врло тешко, ако уопште буде могућно. Тако пре свега, како Ваше Величанство замишља то *пресецање писања*? Да се сасвим престане писати о наследнику престола, је л те?

— Да, сасвим да се пресече.

— Али како, чиме, Величанство. Како Ви то замишљате?

— А како Ви то замишљате? Какве би мере Ви ту предложили?

Ово питање краљево мене прилично збуни. Тек пошто сам се прво подобро размислио, ја одговорим.

— Пре свега, Величанство, ви морате знати да то није никакав каприц, што новинари тако често пишу о томе питању. То се ради по нужди, а не из ината или из пакости. За то питање најживље се интересује цела земља, па сасвим природно о томе морају писати и новинари.

— Зар је збиља у народу тако велико интересовање за то питање? —

КОЊА

младог, здравог, крупног и однегованог, без икаквих мана, продајем са спуштеном ценом, а за готово и одмах.

Свет. К. Тодоровић
4—10 судија из Алексинца.

140.000 ЗА 2.000

цигаља динара

продајем на цигљани у Водицама код ПАЛАНКЕ пола сата од станице.

Пола у готово пола на почек.

На сваку хиљаду значи попуштам по 10 динара, што ће купцу дати чисте зараде око 1400 динара.

Алексинац.

Свет. Н. Тодоровић
4—10 судија.

У Земуну, у штампарији

СРБИНА — МИЛОША ГРАБОВАЧКОГ

има огроман избор поштанских

ДОПИСНИЦА са СЛИКАМА

(Ansichtspostkarten)

са *Грбом* и

са српском тробојком. Свечарске и честитке за сваку прилику. На више 100 к. од 1·50 круне или динара, на комад од 3 пот. или паре па на више.

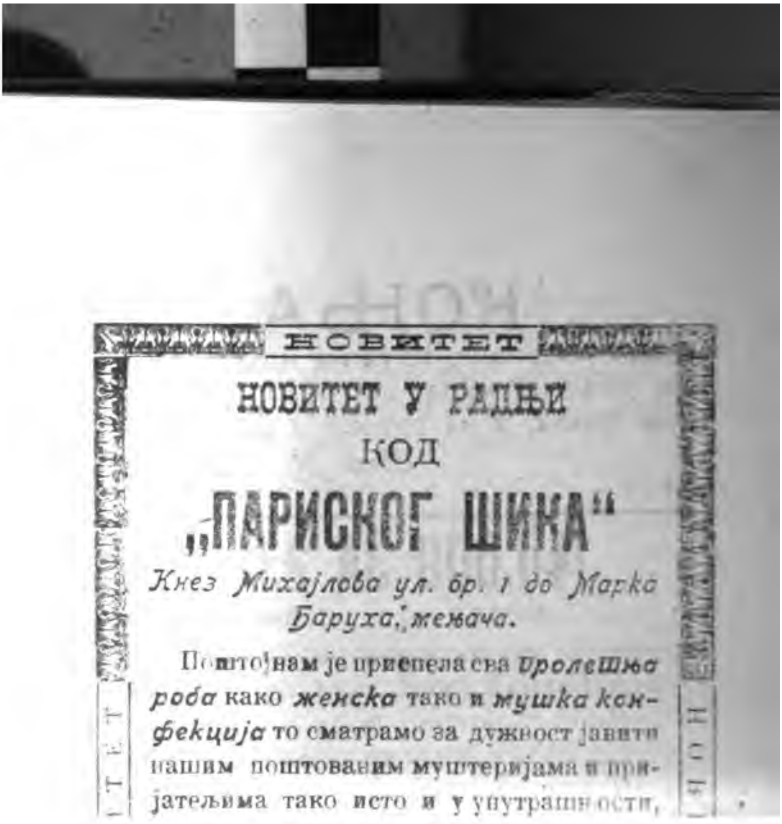

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ

КОД

„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марко Баруха „жежача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и пријатељима тако исто и у унутрашњости,

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

84

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична Штампарија, Дубровачка 3
1904

ПАЖЊА

Са овом садржином — са штампањем писама и докумената, упућених покојном краљу Александру, још ће

Шта сам писао Краљу Александру!...

(3)

Српски народ има две красне црте, које га бележе као народ способан за високу културу.

Наиме, он је умно бистар и воли школу и књигу.

Како су то лепи примери, кад народ, коме се на врату још познају трагови од ропског ланца, откида од уста да приложи школи и просвети.

Мудром употребом ових особина народних, а нарочито његовом готовошћу на просветне жртве, може се врло много учинити за брзо и темељно културно снажење народно.

Ваља се само постарати да школа збиља оправда ону веру и наду, што је народ у њу полаже.

А то значи, треба стварати школе, које ће народу заиста доносити користи и олакшице и помагати му у суровој борби у животу.

Према томе организацију наше школе и просвете треба из темеља преустројити.

Првенствено пак, ту ми морамо поправити наш поглед на децу, и морамо се свикнути да у деци гледамо корисне раднике, а они то у истини и могу и треба да буду.

Већ од своје навршене пете године, дете може да постане корисан радник, а цело је питање само у томе, да се радови подешавају по дечијем узрасту, како не би ометали, већ баш помагали у њином телесном и душевном размену и задатак: каквој потреби хоће да послужи, и чему хоће своје ђаке да научи.

в.) Основна настава потребна је целокупном становништву, мушким и женским, а задатак јој је, да научи децу тачном читању и писању, рачунању четири проста вида и првим појмовима о своме народу и његовој историји, а у крајевима, где се не говори чисто српски, да децу научи и утврди у српском говору.

Основна школа траје 4 године.

г.) После основне дошла би сеоска школа, која би деци давала знања најпотребнија нашем сељаку.

А пошто је $^9/_{10}$ нашега народа сељак, број сеоских школа морао би бити највећи после основних. Сеоска школа траје бар 3 године.

д.) За сеоским школама дошле би школе занатлиске и привредне — опште и специјалне, подељене по пределима где је који занат и производња раширенија и природним богатством сировина условљена.

За овим би долазиле више стручне школе, за поједине гране државне и друштвене службе, а свуда би било удешено тако, ***да рад у школи упоредо***

иде с практиком у служби, и с примењивањем на делу оних знања, која се у школи теку.

Према томе, ђаци би у исти мах били већ и корисни радници, који све оно што у школи науче теориски, одмах примењују и на самом раду у практици.

На тај начин многе школе издржавале би се својом рођеном привредом и зарадом, а држава би допуњавала само оно, што од зараде недостигне. Тиме би држави знатно било олакшано издржавање школа, као што би и ро-

Оволико о школи у најопштијим потезима.

10. *Војска.* О војсци говорим с највећом резервом. Питање је веома важно, а ја у њему потпуно нестручан. Уз то мој поглед на војску темељно је различан од обичних погледа и од онога реда и система какав сада у нашој војсци влада

Кад би било могућно, ја бих први пристао да се за извесан број година Србија претвори у војнички логор и да сву своју снагу и бригу поклони једино што бољој спреми војске. Тако је велико моје уверење, да је војнички јака Србија наша првенствена потреба.

Али ова искључност немогућа је. У нашем развијању мора бити хармоније. Па и ту потреба, да Србија буде војнички што јача, истиче се на прво место.

Настаје питање може ли садашња наша војена организација одговорити потпуно овој великој потреби?

По моме нахођењу — не!

Народ у Србији малобројан је и сиромашан, а наш национални задатак веома велики и тежак. Да се том задатку одговори, народ у Србији мора се претворити у ратнички. Сви Срби морају се спремити за добре војнике. Под добрим војником разумем човека који добро влада оружјем, добро гађа, добро слуша, и свикао се на издржљивост телесних и душевних напора.

Према томе дакле, српску војену организацију треба удесити тако, да цео народ у Србији спреми за таке добре војнике.

Садашња војна организација то не може постићи. У најбољем случају она може дати Србији 100 највише 150 хиљада добре, кроз касарну пропуштене војске. А то стаје државу годишње близу двадесет милиона динара за војнике и војне старешине, а стајаће војске држати само онолико колико је неопходно за потпуну унутрашњу безбедност.

Кроз касарну као школу треба пропустити што више ђака — војника — управо кроз њу треба да прође цео народ.

Према томе рок службе свести на шест месеци, а у службу узимати обавезно све младиће извесних година, искључујући само потпуно неспособне.

Да би се за шест месеци војник могао спремити, из обуке треба избацити све излишно. Војнике вежбати поглавито у добром гађању и руковању оружјем и у хитром кретању и постројавању. У опште у ономе што је истински потребно у самом рату.

Као допуну касарни и продужење у војничком вежбању, ваља извести нарочиту организацију народне војске.

Излазећи из касарне, младићи у своме селу продужују војничка вежбања сваке недеље и празника, до извесног броја година — рецимо до године 30. (од 30—40 прелази се у другу а од 40 до 50 у трећу класу).

За вежбање већих јединица два три пут годишње, на десет петнајест дана скупљају се у срезовима прва и друга класа, а једаред годишње, по окружним или каквим већим војничким средиштима скупља се цео тај крај на вежбе за извесно време — рецимо за десет петнаест дана.

За спрему војничких чинова удесити нарочите школе у вези са праксом, и то удесити да се у тим школама учи само оно што је у истини потребно да дотични постану добре војничке старешине.

Само за највише стручно образовање преуредити нашу садашњу војену академију, а даровите официре, који су млађи и бољи људи, а то су уске чакшире, јелек и копоран, а у зимње доба дужа сукнена горња хаљина, која би могла бити облика наше старе доламе. (За летње доба место сукна могла би се употребити каква друга лакша тканина.)

Прављено једнолико, а од сукна једне боје, то би одело већ по себи била готова униформа за нашу војску. Ту униформу сељак би већ доносио од своје куће, а у толико би се лакше увело да се војници одевају сами о свом трошку (Ову жртву народ би лако поднео због олакшане службе у скраћеном року). Најсиромашније одева општина.

Овако одевање војске знатно би смањило издатке у војничком буџету, а јако би помогло и развићу домаће ткачке кућевне и индустријске производње. Даље то би увело склад између војничке и народне одеће, смањило би официрске издатке за скупоцено одело, пошто би се и официрска униформа прилагодила војничкој, а живот многих официра у народу створио би могућност за јевтиније живљење и тиме помогао да српски официри поправе своје материјално стање.

Требало би испитати могућност и практичност мисли, да се извесан број војника добровољно задржи у служби на више рокова, чак до 40-те године живота.

Наравно, таквим војницима морала би се давати нека одређена плата, а после би имали првенство у нижим општинским и државним службама, за које би били способни.

Пошто нови систем војени не би могуће било извести на један пут, јер се не би смела на мах укинути садашња организација, то би се реформа могла отпочети тиме, што би се рок службе смањио на годину дана. У народу пак одмах би се могло почети увођење и организација нове народне војске, од оних младића, који су из касарне изашли за три четири последње године, као и оних који буду даље поступно придолазили.

Толико о војсци.

(Наставиће се)

КРАЉЕВА ТАЈНА[1]

(Истинита прича из наших дана).

(17)

Борба почиње.

— Ипак је најбоље, Величанство, изаћи с истином на среду и рећи бар оно, што се може рећи.

— А како би било да то рекнете ви? Да кажете да сте били код мене, да сте нарочито повели разговор о наследству престола, и да сам вам том приликом ја рекао то и то?!...

Ја захвалим краљу на одличном поверењу, а он онда устаде, и ходајући по соби, изговорио је у главноме ове речи.

— У јавности се много говори о истицању Луњевице за мога наследника на престолу и има доста лаковерних људи, који томе и верују.

— У истини пак мени то никад

---

[1] Штованим читаоцима може пасти у очи, да је у овој свесци од *„Краљеве тајне“* врло мало изашло.

То је стога, што је претходни чланак испао већи, јер би врло незгодно било да смо одељак о војски прекидали и цепкали. Стога се надамо да нам штов. читаоци за ово неће замерити.

није ни на ум падало, нити сам се икада тиме бавио, као неким озбиљним питањем, нити ми је ико икада излазио с тим и таквим предлозима, нити бих ја икада тај предлог примио, баш да га је ко и износио.

— Дакле, ако ипак има у војсци таква рада и тога покрета да се Луњевица истакне за мога наследника престола, онда би тај рад морао долазити с друге неке стране и вршио би се тајно и кришом од мене.

Усудим се да краља упитам.

Не мислите, Величанство, да би то

КОЊА

младог, здравог, крупног и однегованог, без икаквих мана, продајем са спуштеном ценом, а за готово и одмах.

Свет. Н. Тодоровић
5—10 судија из Алексинца.

140.000 ЗА 2.000
цигаља динара

продајем на цигљани у Водицама код ПАЛАНКЕ пола сата од станице.

Пола у готово пола на почек.

На сваку хиљаду значи попуштам по 10 динара, што ће купцу дати чисте зараде око 1400 динара.

Алексинац.

Свет. Н. Тодоровић
5—10 судија.

У Земуну, у штампарији

СРБИНА — МИЛОША ГРАБОВАЧКОГ

има огроман избор поштанских

ДОПИСНИЦА са СЛИКАМА

(Ansichtspostkarten)

са *Грбом* и

са српском тробојком. Свечарске и честитке за сваку прилику. На више 100 . од 1·50 круне или динара, на комад од 3 пот. или паре па на више.

НОВИТЕТ

НОВИТЕТ У РАДЊИ
КОД
„ПАРИСКОГ ШИКА“

Кнез Михајлова ул. бр. 1 до Марка Баруха“ мењача.

Пошто нам је приспела сва ***пролетња роба*** како ***женска*** тако и ***мушка конфекција*** то сматрамо за дужност јавити нашим поштованим муштеријама и при-

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

85

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 39.
1904.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца

Шта сам писао Краљу Александру!...

(4)

11.) *Привреда и саобраћај.* Привреда, трговина, грађевинство и саобраћај у свакоме друштву имају огроман значај.

Није друкчије ни код нас у Србији. Уређење ових привредних грана, спада у највеће, најважније и можда најтеже задаће савремене Србије, пошто је то основа и главни темељ за уређење и поправку и самих наших финансија.

Управо, никаква дубља ни важнија поправка у нашим финансијама не да се ни замислити, без мудре употребе наших народних привредних извора, који у многоме још стоје недирнути.

Пошто се дакле ове гране тако узајамно преплећу, то смо и ми принуђени да о њима често упоредо говоримо.

Наравно, и овде као и раније, ја

могу изнети само у најкрупнијим потезима моје погледе на ова питања.

Нашим финансијама потребна је брза и снажна помоћ.

Како стога тако и са других важних разлога, с извођењем наших привредних рефорама и отварањем нових привредних извора, не сме се ситничарити. Тако огромна предузећа не смеју се отпочињати с недовољним капиталом и недовољном техничком и радном снагом.

Прво је правило мудрости, да се сваки народ првенствено узда у своју рођену снагу. То важи у свима другим, ски капитали узму жива учешћа у подизању наше привреде, трговине и стварању саобраћајних срестава. Али, моје је уверење да ће поред свију олакшица српски капитал ту мало помоћи.

Ваља се дакле постарати да се за наше велике економске радове заинтересују страни велики капитали, који ће у Србији наћи богату и плодну примену и за себе и за саму Србију.

Сем великих капитала, странци имају већ и готова организована техничка друштва за извођење великих економских подузећа. Наше је само да се свим тим паметно користимо.

Пре свега, ваљало би сасвим реформисати наше садашње министарство привреде, које је до сада дало врло жалосне ресултате.

Министарство грађевина и министарство привреде, ваљало би спојити у једно, и тако створити минисларство привреде, трговине и јавнога саобраћаја, с нарочитим техничко-грађевинским одсеком.

Тако уједињено министарство поделило би се по секцијама, а за сваки одељак ваљало би наћи наше најбоље и најспремније снаге, које су на раду и у пракси доказале своју вредност. Где сијској невољи — о чему ће бити опширнија говора у одељку о финансијама.

Ово је речено уопште. Прелазећи на поједине мере ја сматрам као неопходно да се на привредном, саобраћајном и индустријско-трговачком пољу у нас изведу ови крупнији радови.

а.) *Катастар.* Брзо и тачно извођење катастара спада међу хитне и важне потребе државне.

По казивању стручних људи, добро изведен катастар повећао би државне приходе у најмању руку са 5—6 па и сла, помогла би да ми тај велики културни рад свршимо брзо а ипак да не будемо оглобљени и финансијски стешњени. Јер, при извођењу овога посла ствар би се удесила тако да Русија плаћа извршење катастера за време радова, а Србија да јој уступи приходе катастара за извесан број година, док катастарски зајам не би био исплаћен.

То би био једини пут да катастрирање извршимо брзо и успешно, а да с тога не морамо правити сад нов зајам, који у осталом не бисмо ни могли наћи лако.

б) *Наше воде — Регулисање река и потока, исушивање баруштина.* Остварење ових великих задатака привредних спада у крупне и прешне привредне задаће наше.

За остварење ових важних задатака морало би се ангажовати које од страних познатих друштава која су се већ бавила таким великим радовима и која већ имају цео спремљен апарат — персонал и прибор и могла би одмах приступити послу.

При извођењу овога задатка ваљало би засновати и систему канала и водовода за спајање појединих места, наводњавање поља и снабдевање водом већих градова и центрова.

в.) *Железнице и путови*. Ваља израдити план и створити читаву мрежу добрих путова и жељезница, што би знатно подигло целу нашу привреду.

Сва насељена места у Србији ваља везати добрим друмовима који ће се увек одржавати у најбољем стању. Ти путови делили би се на општинске, среске и окружне. Били би снабдевени добрим мостовима и прилагођени потребама којима служе.

Нашу железничку мрежу знатно увеличати и попунити, не само с обзиром на саобраћај, већ и с обзиром на разна наша индустријска и привредна д.) *Шуме*. Све веће шуме државне па по могућству и државна већа добра дати у експлоатацију каквом јаком за тај посао спремном друштву, под погодбом, да уреди рационално експлоатисање наших шума, да подигне потребне радионице, да развије нашу шумарску индустрију и да за њене производе нађе повољне стране пијаце, да уреди правилно подмлађивање и обнављање наших шума, као и подизање нових и пошумљавање свију оголелих брда.

Ако би се дало извести, наше шуме и наше руднике требало би дати у експлоатацију једном истом друштву.

(Наставиће се)

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(18)

Борба почиње.

— Ја сам још млад човек, и ако буде по природном реду, још ћу имати да живим дуг низ година.

— Према томе ја не морам хитати с одређивањем престолонаследника. Нико не зна шта носи будућност и шта све може бити у току година Ни по чему није искључена могућност, да ја још могу имати деце. Зато ћемо 10—12 година оставити нека ствари иду својим природним током.

— Тек тада, ако ни онда не имаднем свога природног наследника, свога сина — тек тада могу мислити кога да узмем себи за наследника.

— Па и за тај случај, ја ћу добро гледати и четворе очи отварати кога узимам. Свакојако ни тада не ћу узети зрела човека, коме би тешко било челике и страшне опасности. Ваља само тачно одредити уставом како се склапа намесништво, у случају краљеве смрти. То је главно, да се ту одмах нађе спремна власт, која ће послове земаљске узети у своје руке и држати ред у земљи. Ваља пресећи сваку могућност, за унутрашње нереде, а новога краља нека сам народ бира себи слободно, без ичијега утицања и наметања. Јер, ако немаднем наследника ја, да се продужи династија Обреновића, онда нека бар народ сам слободно бира себи владаоца. Што да му ја некога намећем и унапред одређујем за краља, кад то можда неће бити народу по вољи.

Ја приметим краљу да је то јамачно његово лично мишљење, али да ли тако мисли и Њено Величанство краљица.

На ове моје речи краљ ме чудновато погледа, као да му је било врло непријатно што сам то поменуо.

— Шта ту има да се меша краљица, и шта се то тиче ње? рече краљ осорно. — После додаде мало блажије. — Истина, ја краљицу припитам о сваком важнијем послу, али она сама не воли да улази у те ствари.

— Чудновато, Величанство! Међу тим, у публици се верује да се Њено

Величанство краљица баш за ово питање о наследству престола најживље интересује, и да она у томе има своје погледе, од којих неће лако одустати, а има и међу дворјанима многих који потпуно деле краљичина мишљења.

Ове моје речи као да изненадише краља. Он застаде предамном, и подуже ми је упорито гледао у очи.

— Дакле тако се мисли у јавности? — поче краљ

— Тако Величанство.

— А какови су то краљичини по-

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*			
	годиш.	9·—	дин.
	полугодиш.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље : Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин.

Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

КОЊА

младог, здравог, крупног и однегованог, без икаквих мана, продајем са спуштеном ценом, а за готово и одмах.

Свеш. К. Тодоровић
судија из Алексинца.

6—10

140.000 ЗА 2.000

цигаља динара

продајем на цигљани у Водицама код ПАЛАНКЕ пола сата од станице.

Пола у готово пола на почек.

На сваку хиљаду значи попуштам по 10 динара, што ће купцу дати чи-

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

86

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична Штампарија, Дубровачка 39.
1904.

Свраћамо нарочиту пажњу штов читалаца „Огледала" из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2·25.

Пошта је одговорна за уредно до-

Шта сам писао Краљу Александру!...

— · — (5

е.) *Државне зграде — грађевинска банка.* Наша држава троши знатне суме на плаћање кирија за разна државна надлештва.

С тога би ваљало основати нарочиту Грађевинску Банку, с јаким капиталом, која би подигла све потребне државне зграде. Доцније, та би банка могла раширити свој делокруг и на подизање потребних окружних, среских и општинских грађевина, па и на подизање приватних зграда.

Тако би држава убрзо и по одређеном плану могла добити све своје потребне грађевине, а тиме би били унапређени и улепшани и многи наши градови у Србији.

Тада не би у сред Београда стајали оволики празни, ђубретом и керовом обујмљени плацеви, нити би на најважнијим местима стајале накривљене чатрље, једино с тога, што сопственици плацева немају потребна капитала за подизање зграда.

Уступајући друштву оне суме, које је раније плаћала као годишње кирије, држава би тиме обезбедила друштву потребан интерес и амортизацију на уложени капитал.

Тако би за двајестак година држава постала сопственик свију тих нових зграда и тиме би у своме буџету добила велику олакшицу. Уз то Србија би на тај начин добила једну јаку грађевинску банку, која јој је толико по-

Ангажовати страна друштва и капитале, да у Србији подигну разна угледна добра и установе, као што су разни пољопривредни заводи, угледни сточарници, кокошарници и т. д. што би све уједно служило и као школа за усавршавање у радовима по тим струкама.

Иста би друштва давала појединцима потребна семена и разних раса, нужних за приплод, као и потребна новчана средства, да поједини домаћини српски могну на свом дому развити и усавршити извесну грану производње, било у земљорадњи и сточарству, или иначе.

Тако исто у задатак тих друштава и установа спадао би и откуп производа, с тих приватних добара, што би знатно помогло да се и појача и побољша производња многих наших извозних предмета.

Тако би ова друштва концентрисала у својим рукама извесне врсте наших производа и уредила њин извоз на страну у масама.

з.) *Осигурање земљорадничких производа и стоке.* За напредак привреде неопходно је оснивање друштва за осигурање пољских производа и стоке од елементарних непогода и разних болештина.

Ако би било могуће, ово би осигурање непремено требало извести нашим домаћим српским капиталима. Не могне ли се пак то, онда би се и овде имали употребити страни капитали.

н.) *Трговина.* За уређење и унапређење наше трговине има да се ради и уради врло много. Срећом, баш у тој струци имамо понајвише спремних људи, који темељно и свестрано знају шта нашој трговини треба, и којим се путем њој може најлакше помоћи.

буду што бољи, што савршенији и савременим потребама прилагоднији, а по могућству и што јевтинији.

Даље, ваљало би поправити сам укус наше потрошачке публике, и свикнути је, да више цени наше солидније занатске производе, но фушерске фабричке производе са запада.

За достижење првога задатка требало би организовати саме занатлије, и подесним практичким школама подићи и усавршити њихову занатску спрему и појачати њихову радну способност.

Организацијом занатлиског кредита и стварањем нарочите занатлиске банке, дати могућности појединцима, а нарочито занатлијским удружењима, да што боље развију и ојачају своју производњу.

За проширење потрошње наших занатлиских производа ваљало би развити нарочиту агитацију, пробудити патриотско интересовање и примерима одозго утицати на масу народа, да троши наше производе.

Где је машинска производња толико надмашила ручну, алатску производњу, да јој ова никако не може конкурисати, ту треба тежити да саме дотичне занатлије подижу своје акционарске повлашћене фабрике. којима би се помогло и потребним државним набавкама, у колико би их такве фабрике могле подмиривати, без штете по државне интересе.

У опште при подизању наше индустрије ваљало би нарочито пазити, да првенство имају наше занатлије, а при закључивању трговинских уговораваља свуда по могућству подесним царинским мерама заштитити наше занате и нашу почетничку, младу индустрију.

к). *Пошта и телеграфи.* — Завршујући овај одељак о потребним мерама за унапређење наше привреде, трговине и саобраћаја, имали бисмо да додамо још једну реч о нашим поштама и телеграфима.

Као што је познато, поште и телеграфи играју данас велику и значајну улогу у привреди, трговини и саобраћају. С тога је од највеће важности за привредни напредак једне земље, да има добре и солидне уређене поште и телеграфе.

На жалост, ми тога ни до данас немамо! Међу тим, искуство је показало, да и поред наше најбоље воље, ми не умемо да уредимо наше поште и телеграфе тако, како би стали на висину сувремених потреба. За то би ту ваљало учинити ово:

Умолити француску владу, да нам за добру награду пошље једно своје стручно и потпуно дорасло лице, које би дошло амо у Србију, да уреди наше поште и телеграфе онако, као што је пок. Бошман уредио нашу Нар. Банку.

Ово лице повело би са собом онолико помоћника, колико би му по његовом нахођењу било потребно за извођење овога посла, а ми би наравно имали платити и те помоћнике.

То би лице овде уредило наше поште и телеграфе а дужност би му била да оснује и потребне курсеве за спрему стручнога персонала за та два надлештва, и да увеџба у свима пословима наше људе, који би по одласку странаца продужили сами посао у ономе правцу, како је у почетку заснован и упућен.

Тако би Србија најбрже и најјевтиније дошла до ове две добре установе, које су толико неопходне за економски напредак друштвени.

Још једна примедба о одржавању наших путева.

За одржавање земаљских путева у исправном стању, морале би се по целој Србији поставити нарочити друмски чувари. Они би надзиравали друмове, оправљали на њима ситнији квар и старали се о чувању, прибирању и правилној употреби друмскога воћа.

Законом би било прописано, да сви путови у Србији морају бити засађени воћем, сем места где би то какав нарочити разлог забрањивао.

Род од тога воћа редовно би се прикупљао, продавао и новац отуда уносио у друмске резервне фондове. Тим новцем после плаћали би се друмски чувари и олакшавали други издатци

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(19)

Борба почиње.

Док сам ја ово говорио, краљ опет узе живо ходати по соби, и тако је подуже трајало.

— То би онда значило да између мене и краљице у том питању постоји несугласица. Још би значило да краљица нешто ради без мене, и управо иза мојих леђа. Ха, ха, ха! И то све зна сокак београдски, а ја овде у Двору и на месту не знам о томе још апсолутно ништа. Је ли то могуће? Зар то нису обична празна сокачка причања и залуднице?

Изговарајући ове последње речи, краљ ме је гледао право у очи као да је тиме хтео упитати: Шта ти мислиш о целој овој ствари? Ја сам разумео овај поглед краљев и за то му одговорим:

— Величанство, ствар се тиче Вас и краљице и Ви ту најбоље знате шта може бити у истини. За нас људе споља, то је врло тешко судити и процењивати. С тога Вам ни ја ту не могу ништа рећи.

— Али ви свакојако имате неко своје мишљење о тој ствари — рече краљ.

— Па, имам Величанство — одговорим ја избегавајући. Краљ на то викну:

— Онда говорите све. Кажите ми искрено шта ви ту мислите. Оставите на страну све обзире и деликатности па ми кажите ствар онако како је ви разумете.

то је страшна хала која зија на све малене балканске престоле и која ће многе од њих и прогутати. Туђа страна интрига — како страшан значај имају ове речи и како су црни трагови што су их ове туђинске интриге оставиле у повесници младих балканских народа!...

.... — И како је ужасна сама помисао са каквих места долазе те туђинске интриге, и каквим се страховитим средствима служе у својој борби и против балканских народа и против балканских владара! Ко би могао веровати да ће највећи и најмоћнији људи у свету; људи који под собом милијуне имају; чија је реч заповест за читаве велике народе — па такви свемоћни, скоро боговима равни људи, каква јадна и ситничарска средства често употребљавају да достигну још јадније и ништавније цељи!... Да. да. Такви свемоћни људи па ипак се по некад чак завлаче у брачне ложнице, сеју раздор и интригу између мужа и жене и употребљавају најобичнија интригашка одвратна средства да би нагнали нас малене владаре балканске да се повијамо по њиној вољи и ћуди. Невероватно па ипак потпуно истинито!

— Верујем, верујем, сасвим је могуће да стране интриге већ и овде има, да се почиње већ и у моју ложницу увлачити. Али ћемо се ту повући клипка. Ако игде ту ћу заложити сву снагу и доказати да се интригом и подлошћу у Србији не жању успеси.

(Наставиће се)

◆

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	годишн.	9·—	дин.
	полугодишн.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Кн. прва — **Крв и сузе (од 1—25 св.) 1.50 дин.**

Кн. друга — **Краљ Милан (од 25—45 св.) 1.30 „**

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

КОЊА

младог, здравог, крупног и однегованог, без икаквих мана, продајем са спуштеном ценом, а за готово и одмах.

Свет. К. Тодоровић
судија из Алексинца.

7—10

140.000 ЗА 2.000

цигаља **динара**

продајем на циглани у Водицама код ПАЛАНКЕ пола сата од станице.

Пола у готово пола на почек.

На сваку хиљаду значи попуштам по 10 динара, што ће купцу дати чисте зараде око 1400 динара.

Алексинац.

Свет. Н. Тодоровић
судија.

7—10

У Земуну, у штампарији

СРБИНА — МИЛОША ГРАБОВАЧКОГ

има огроман избор поштанских

ДОПИСНИЦА са СЛИКАМА

(Ansichtspostkarten)

са *Грбом* и

са српском тробојком. Свечарске и честитке за сваку прилику. На више 100 од 1·50 круне или динара, на комад од 3 пот. или паре па на више.

Власник и одговорни уредник Мих. С. Петровић
Кочина ул. бр. 26.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

87

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛИРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 39.
1904.

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Ко од продаваца, по пријему ове свеске, не пошље обрачун до 80. свеске „Огледала“ неће примити идућу свеску.

Шта сам писао
Краљу Александру!...

(8)

* * *

Истичући мисао да наше велике привредне радове морамо изводити туђим капиталом, треба о тој ствари да рекнем још ово:

Опет понављам, најбоље би било када бисмо могли рођеном снагом и рођеним капиталом извршити наше велике привредне задатке.

Али то је немогућно. Радећи тако, ми не би ни за стотину година достигли оно, што ваља бујним, напредним радом постићи за десетак година.

Ваља се, дакле, свесно одлучити, да се употреби страни капитал, па у многоме и страна стручна спрема и техничка радна снага.

Само у томе не сме се ситничарити. Како сам већ унапред рекао, мора се израдити опширан, потпун план свију привредних рефорама, у свима струкама и гранама, као и ваљан закон о концесијама, удешен према главном задатку, који се има извести у препорођају наше привреде.

На том основу све наше велике привредне послове дати у концесију јаким, солидним страним друштвима, и то тако, да за ***сваку струку буде само по један главни концесионар, дакле по једно друштво за целу Србију.***

Тако на прилику једном друштву дали би у концесију исушивање баруштина, регулацију река и потока, и у опште користовањем вода у целој земљи.

цесије српска држава постаје наследник тих друштава и потпун господар свију дотадашњих тековина.

Да узмемо за пример друштво за експлоатацију наших шума. Његова би дужност била да све шуме одржава у најбољем стању и да експлоатацију шума врши тако, како ће наше шуме постајати све боље, веће и савршеније, да им цена из године у годину расте. Друштво би проучило где која гора боље успева и старало би се да негује и подиже благородније и скупље врсте дрвета, где год то климатски услови допуштају. Друштво би дужно било да пошуми све наше голети и да кржљаву гору замени бољом и бујнијом. Даље, оно би имало све шуме да веже добрим путовима, по потреби и железницама, и да обезбеди лак и јевтин извоз дрва, грађе и других шумских производа.

Да по планинама и иначе на згодним местима подигне потребне радионице за спрему и прераду дрвета и других предмета, као што је грађење поташе, вађење разних смола и катрана и т. п.

За извоз дрвета и осталих производа наших шума, друштво би било дужно наћи најбоље стране пијаце и солидно организовати цео наш извоз на страну.

Поред радионица друштво би морало подићи и потребан број школа, за спрему шумара и техничких радника по свима гранама шумске производње Наравно, у тим школама учили би се српски младићи, и спремали се српски радници, а законом би било прописано како ће друштво стране техничке раднике, које у почетку можда мора довести, поступно заменити српским радницима и српском техничком снагом.

Једном речи, друштво би било обжави, и који расте с увеличањем и усавршавањем експлоатације.

По истеку концесије све шуме, инсталације и цела она творевина, што се за 30 година подизала и усавршавала, остаје српској држави, која ће се постарати да све буде одржавано у најбољем стању и да јој се у таквом стању и преда.

Тако би страно друштво са својим капиталом, а у почетку и са својом техничком радном снагом, извршило велики и благотворни преображај са српским шумама.

Те шуме сада махом леже безплодно и пропадају. Овако би постале један велики и богат извор прихода за српску државу.

Страно друштво нашло би свега рачуна и извукло своје користи у току од тријестак година, док траје његова експлоатација. Српска држава пак наследила би једно велико богатство и правилно уређено пословање са свима потребним техничким средствима, па чак и са готовим увеџбаним персоналом, где свак зна своју дужност, и где се све врши тачно као у каквој машини.

Као ово са шумама, тако би било

изведено и по свима другим струкама наше целокупне народне привреде.

Сва она велика капиталистичка друштва, која би се прихватила за извођење кога од побројаних крупних послова, дужна би била да у својој струци и у своме подручју подигну све што је потребно за напредак тих грана, па између осталога и потребне школе и радионице, за спрему и усавршавање млађих генерација за рад на дотичним струкама.

Та би друштва била дужна наћи и најбоље стране пијаце за производе маме и поштене зараде за стране капитале, али опет да српска држава не дадне, да јој та страна друштва преко главе израсту.

* *
*

12. *Наше финансије.*

Финансије државне вазда су најпоузданија сказаљка на часовнику државног организма, која показује какво је цело остало стање државно.

Јер где финансије државне стоје добро, доказ је да је и све друго добро и у реду.

Према томе и наше државне финансије доћи ће потпуно и истински у добар ред тек онда, кад већ буду у многоме изведене ове разне економске реформе и преображаји, које смо напред помињали.

Дакле, поправка наших финансија мора тећи поступно, а тај пут у главноме, по моме нахођењу, морао би ићи овако:

Дајући концесије за извођење великих привредних радова у Србији, разна друштва, која у те велике послове улазе, ваља обвезати да она заједнички саставе један финансијски синдикат, који би и одмах сад у почетку, а и доцније, кад год то Србији озбиљно затреба, ставио јој на расположење потребну суму зајма, за подмирење преких и неодложних потреба државних.

Ако би те групе биле довољно јаке, ваљало би помишљати и на то, да на њих, под повољним условима, пренесемо и сва наша садашња државна дуговања странцима и да тако унифицирамо (уjединимо) сав наш дуг државни.

Ово давање потребнога зајма држави, морало би се уговорити још унапред као услов при давању самих концесија за поменуте велике радове.

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(19)

Борба почиње.

Мени се допадала ова одлучност краљева, али ја нисам веровао у његову сталност и истрајност. Видећи где ја сумњиво вртим главом, краљу очевидно није било право и он упита осорно:

— Шта? Сумњате у моју одлучност! Видећете какав ћу овде бити! Где ударим дуго ће се познавати!

— Верујем, кад би са сигурношћу могли знати по чему ударате. Али овде ће се интрига сакрити под најлепшим образинама. Она ће се појавити у таквом облику, где јој ви не можете ништа. Шта ћете, на прилику, кад на једном видите, да је цела интрига заклоњена милом и неприкосновеном сликом Њ. Вел. Краљице!

— Шта, Краљицу да употребе као своје оруђе!... — викну краљ зачуђено.

— Зар је Вама то толико чудно!? — приметим ја.

— Да, било би ми врло чудно! —

Шта ће ту краљица! Ту она нема ни места, ни посла!... У осталом, ако би се и Она ту нашла — тим горе по њу! Ту неће бити поштеде ни за кога! — викну краљ опоро.

Ово је било први пут, да је краљ преда мном рекао што опорије о краљици и ја сам изненађено гледао. Краљ приђе, спусти ми руку на раме и рече полако и с нагласком:

— У питању о наследству престола нема попуштања ни погодаба. То будите сигурни. Ту ће бити оно како ја рекнем и наредим!...

вуче. Али сад смо и то утврдили, кад и он мора доћи. Дакле, кад видите њега на министарској столици, онда знајте да борба почиње!...

Изговарајући ове речи, краљ ме значајно погледа и полако оде од мене.

Краљ оде, а ја остадох да размишљам, шта ли све имају да значе ове тајанствене речи његове.

Цинцар-Марковић

Познајем га из ранога доба, још онда, када је као млађани поручик, а изванредно леп и порасан момак, био предмет многих тајанствених разговора међу женским светом београдским.

Доцније, свикнули смо да га виђамо у пратњи и у близини краљевој, и то још у оно доба, када је покојни Краљ Милан био Кнез Србије, још младо момче, које су тек гариле наусница.

Тај млади кнез и његов млади ордонанс официр развијали су се и старили заједно и Цинцар-Марковић је дочекао славу, да види и да учествује у свечаности, када кнез Милан постаје краљ Србије и меће на главу круну краљевску, која се још у косовској крви утопила.

Само 7 година доцније тај исти Цинцар-Марковић дочекао је тугу, да види како његов млади краљ Милан сам добровољно скида с главе тек добивену круну краљевску, да би је, камен, сачувао за нејака сина свога.

И Краљ је Милан отишао, а Цинцар Марковић је остао!... Остао је да савије руке око сина, који остаје на престолу, са кога је отац сам добровољно сишао.

Десет пуних година Цинцар-Марковић служио је краља Александра верно и поуздано, као његов војник, али никад није хтео улазити у политичке планове краљеве.

Кад је краљ покушавао да га за

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније** да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	годиш.	9·—	**дин.**
	полугодиш.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 **дин.**

Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 »

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

КОЊА

младог, здравог, крупног и однегованог, без икаквих мана, продајем са спуштеном ценом, а за готово и одмах.

Свеш. К. Тодоровић
судија из Алексинца.

7—10

140.000 ЗА 2.000
цигаља динара

продајем на циглани у Водицама код ПАЛАНКЕ пола сата од станице.

Пола у готово пола на почек.

На сваку хиљаду значи попуштам по 10 динара, што ће купцу дати чисте зараде око 1400 динара.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

88

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛИРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 3
1904.

ВАЖНА ОПОМЕНА

Ко од г.г. продаваца не измири рачуне за март и не врати непродате свеске најдаље до 20 априла — ***свима без разлике „Огледало“ ће бити одмах обустављено.***

Свраћамо нарочиту пажњу штов

Шта сам писао Краљу Александру!...

(7)

Наши финансијери погађају се колики буџет може народ поднети, без опасности за своје исцрпљење, без бојазни да уз приход држава поједе народу и један део од главнине његове.

Једни веле, 60—65 милијуна динара највише.

Други веле, каквих 60?... Не може дати поуздано ни 50.

Најзад, трећи тврде да може дати и преко 80, па чак и до стотину и опет да му не буде сувише тешко.

По моме нахођењу ова погађања празни су разговори. Под извесним погодбама народу може да буде врло тешко давање и педесет милијуна, а по другим околностима опет може да му не буде сувишно ни давање свих деведесет милијуна. То све зависи од родне године, од здравља у стоци и народу, од цена на иностраним светским пијацама, и од читавога низа других прилика и околности, које до сада нико није тачно испитивао и за њих потребне податке прибирао.

Ту смо ми, дакле, још потпуно у тами, и тек систематски удешен рад и испитивање од сада, могли би нам дати могућност за тачно одређивање колико народ збиља може поднети државних терета, без штећења своје привредне снаге.

Сада пак, може се о томе говорити само приближно и увек с резервом и оградом, да се за неколико милијуна само оно и onолико, колико је најнржније. Доцније, ако се покажу боље паулике, лако је повисити цифру државноги трошења.

И тако, у нашем државном газдовању у првом реду ваља завести озбиљну и мудро смишљену штедњу. Штедња је у опште потребна не само у нашем државном већ и у нашем друштвеном трошењу.

За извођење те штедње потребно је да у нашем друштву уопште завладају што правилнији појмови и што разумнији погледи на живот и задаћу човека у друштву.

Треба да отпадну многе ствари, које се сада сматрају као потреба, а у истини су празан луксуз и расипање.

Треба увести што простији и природнији живот у опште, где би се поглавито сраћала пажња на хигијенске (здравствене) потребе живота, а избацило би се све што је излишно и непотребно.

Тада би наши чиновници са својим породицама могли живети скромније, а нарочито би се могли избећи излишни издатци за мушко и женско шаренило у ношњи.

Пример у томе треба дати одозго,

а сама држава могла би увести најпростију чиновничку униформу, којој ништа не би сметало да буде укусна и пристојна.

На путу штедње има пуно задатака, који чекају вредне руке да их изврше, чиме би знатно био олакшан државни буџет.

Пре свега завођењем катастара и других потребних мера ваљало би постићи правилнију поделу пореских терета, чиме би сиромашнији део становништва добио олакшицу у порези, а порески државни приходи ипак би пожави силан новац и стварају тешке штете, чије огромне размере још и непознајемо, пошто многе крађе остају не ухваћене и не извиђене.

Томе страшном плачкању државе ваља једном одсудно стати на пут, а томе ће јако помоћи концентрисање државних примања и издавања.

Ваљало би промислити о могућности, да се код наше Народне Банке створи једно нарочито одељење, које би узело на се да буде главни благајник државни.

Њему би се имали предавати сви слободни (не заложени) приходи државни, а оно би исплаћивало и све државне издатке, служећи се при томе или својим филијалима, или другим нашим новчаним заводима по унутрашњости, с којима наша Народна Банка већ и иначе стоји у вези.

Тај задатак Народна Банка вршила би за скроман проценат, а тиме би се не само постигла велика уштеда у државном буџету, већ би садашње крађе и пљачке државних каса постале савршено немогуће.

Тако би и књиговодство државних прихода и расхода једном било истински уређено, те би се могло знати колико држава тачно прима и издаје и шта у даном моменту има као своју готовину.

На Народну Банку тада би се могла пренети и израда и продаја разних монополисаних хартија (марака, бланкета и т. д.) те би се и у томе једном ухватио рачун, знало би се шта држава отуда прима, а поглавито стало би се једном на пут страховитим злоупотребама о којима сам уверен да се и данас с тим хартијама непрестано врше.

Ако би се нашло да је Народна Банка незгодна за све ово с тога, што је у суштини приватна својина појединаца — тај би се задатак можда могао целариски материјал који би се добављао од једном за целу земљу и то јавним надметањем.

Тако би се на тај начин и ту постигла лепа уштеда, а пресечене би биле све злоупотребе.

Али, највећа и најосетнија уштеда имала би се постићи тиме, што би чиновничко питање једном било решено и једном за свагда пресечена могућност, да се милијуни троше на пенсије здравих, снажних и за службу још потпуно способних људи.

Наше чиновничко питање то је опасна рана, Господару, где прво треба дубоко забити хируршки нож, којим се изводи операција финансискога препорођаја Србије

Код нас данас постоје формално три табора чиновника, који један другог смењују у државној служби, према томе како чија партија на владу долази. Свака странка уклања масу ни кривих ни дужних чиновника, просто с тога што хоће на њина места да постави своје људе. Наравно да ту онда маса здравих и још младих чиновника иде у пенсионаре, и пада на терет онога дела државнога буџета, који се најнепроизводније троши — на буџет пенсионарски.

За то и видимо како је у нашем државном буџету цифра за државне пенсије од неколико стотина хиљада нарасла на неколико милијуна за ово двајестак година.

То се мора једном пресећи и то брзо и одсудно.

Ту мора да падне Ваша одлучна и моћна реч, Господару! Зна се шта су државне пенсије и за какве су људе оне установљене.

Ви морате јасно и гласно пред целом Србијом јавно прокламовати начело: „млади, здрави и за рад још спо-

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(20)

Борба почиње.

Цинцар-Марковић није био човек који крије своје мишљење и своје погледе. Сва његова околина знала је шта он мисли о своме министровању и како он гледа на то.

„Ја сам војник и као војник готов сам да послужим моме краљу у свако доба и на сваком месту. Та служба може бити и на бојном пољу, и у мирној школи, и у министарској канцеларији, и где год краљ рекне. Али на свима тим местима ја се могу јавити и дејствовати само и једино као краљев војник, као српски официр.“

То је било мишљење Цинцар-Марковићево, за које су знали сви.

„Ја нисам политичар и нећу то да будем!... То није мој посао!...“

Наравно, ***Цинцар-Марковић*** је ово говорио као поштен, скроман и савесан човек. Иначе, он се у политици разумевао бар толико исто, колико и сва она господа код нас, што се хвате да су политичари по занату и да се целога века политиком баве.

Могао је дакле и он слободно заденути политичку перјаницу, као и толики други „политичари“ наши! Али то није био човек таква карактера.

Када је, приликом последње кризе министарске, краљ Александар почео зивкати и Цинцар-Марковића, многи су се смешкали, говорећи:

„Мисли краљ и овога да упеца! Али ту ће се преварити. Види се, да не познаје Цинцар-Марковића. Али ће га сад познати. Сад ће се Цинцар-Марковић вратити из Двора — за десетак мину-

Нишу: кад видиш Цинцар-Марковића на влади, онда знај да је настао час и да борба отпочиње!..

›Отпочиње борба!“... Али с киме, и каква је то борба? Ко је води и против кога? За што је води и какав је циљ тој борби?

Очевидно, ђенерал Цинцар Марковић имао је некакву мисију, некакав особити свој задатак, који је он као војник имао извршити — то је било несумњиво. Он се једино с тога и примио сада овога новог положаја свога — да буде министар председник.

Али какав је то задатак? Какав је то посао, који је г. ђенерал натоварио на своја широка плећа? .

То је тек требало извидети. За сад се могло рећи само толико, да је задатак морао бити врло тежак и врло озбиљан, јер се г. ђенерал дуго предомишљао док се тога дела примио, а после је био врло замишљен и забринут — као човек који је све метнуо на једну карту.

›Да учинимо своју дужност‹

Ваљало је сазнати шта је у ствари и какав је то задатак, што га има да изврши ђенерал Ц.-Марковић.

Било је очевидно, да се ствар чува

као велика тајна, и да за њу, до сада, можда једино знају два човека — краљ и његов први министар.

Па од кога онда ја да је сазнам? Наравно од једнога од њих двојице.

Дуго сам се двоумио коме прво да одем. Најзад се решим и одем прво г. ђенералу.

Он ме прими у свом министарству, за столом на коме су стајале читаве хрпе хартија, разних забележака и некаквих цифара и рачуна.

— Ево, све су ово забелешке и рачуни о издатцима за разне поверљиве мисије и задатке. До јуче су овим по-

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „***Огледало***“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	годишн.	9·—	дин.
	полугодишн.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Кн. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин.

Кн. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

КОЊА

младог, здравог, крупног и однегованог, без икаквих мана, продајем са спуштеном ценом, а за готово и одмах.

Свеш. К. Тодоровић
судија из Алексинца.

8—10

140.000 ЗА 2.000

цигаља динара

продајем на цигљани у Водицама код ПАЛАНКЕ пола сата од станице.

Пола у готово пола на почек.

На сваку хиљаду значи попуштам по 10 динара, што ће купцу дати чисте зараде око 1400 динара.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

89

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 38
1904.

Шта сам писао Краљу Александру!...

(5)

За повећање државних прихода, сем онога што сам рекао у привредном делу да поменем још ово:

Као што сам нагласио, већ само увођење катастара знатно би повећало принос од земљишта.

Рационална експлоатација земаљских рудника, државних шума — при чему за будућност имају велики значај предели који тек имају да се пошуме, а који су врло велики и већ после десет петнаест година могу доносити знатне приходе — корисна уцотреба вода: регулисаних река, канала и водовода; обрада исушених земљишта и уштеде од спречених поплава, (само у мојој Јасеници смедеревској сваке друге-треће године, а често и више година узастопце, пропада од поплаве милијунима килограма сена, чија вредност иде на милијуне динара. И то је само у једном једином срезу); усавршена мрежа железница и путова; ојачана земљорадња, побољшано сточарство, уздигнуто воћарство и опширно подизање нових винограда; користовање Грађевинском Банком, подизање државних, окружних, среских и општинских зграда и уштеда сума што се сада троше на кирије; развитак индустрије, трговине и стварање многих нових грана привреде, све то јако ће уздићи богатство земље и ојачати нашу привредну снагу у опште, а тиме ће и држава посредно и непосредно добити многе нове и богате изворе за знатно повећање својих буџетских прихода.

Спољни односи.

Спољне односе сматрам као веома важну ствар за Србију. Од мудрога уређења наших спољних односа врло много зависи извршење наших најважнијих народних задатака.

Обично се рекне, како смо ми мали, нејаки и од ситна утицаја у крупнијим међународним питањима, с тога не вреди много ни лупати главу око тога, како ћемо се држати у нашим спољним односима. Јер како год се држали, све ће нам на једно изаћи — биће онако како други силнији хоће, а не онако како ми хоћемо.

По моме нахођењу ово је врло неумесно и врло опасно гледиште. Управо је стидно ово омаловажавање и потцењивање своје рођене снаге.

Да су тако о себи мислили претци наши, Србије данас не би ни било.

Није истина да је наша вредност у међународним односима баш тако ништавна. То много зависи и од нашега држања. Мали јесмо, али баш зато и спада у прве наше дужности, да своје спољне односе мудро и обазриво удешавамо и да им посвећујемо нашу најозбиљнију пажњу.

Међутим, најтеже је што смо разапети између две велесиле, између Аустро-Угарске и Русије.

Угодити обадвема никако се не — може

А прићи одсудно једној од њих врло је опасно од друге.

Најгоре је пак, лавирати међу обема, јер смо онда код обадве стране у подозрењу, а кад нагрну догађаји, ми смо онда сами.

Да тешкоћа буде још већа, ми чак немамо ни потпуну слободу избора, јер племенска сродност и осећај масе накоја нам у даној прилици више понуди?...

И то је пробано, па је донело врло рђаве ресултате.

За такве пријатеље од случаја до случаја нико не мари и нико за њих много не да. Кад му и затребају, гледа да их купи ситницом, знајући да им и друга страна много не да.

У таким приликама најбоље би било када би ми балкански народи, или бар ми и Бугари, могли склопити поуздану политичку заједницу.

Али Бугари су и сувише близу Русији и баш кад би Бугари и хтели, Руси им не би дали да се с нама сложе и у политици уједине.

Могло би се мислити на савез с Турском. (Мишљење које сам овде исказао о савезу с Турском делим и сада потпуно. Али баш с тога ми то своје гледиште и не могу овде предавати јавности, јер рачунам да је садашњи тренутак незгодан за такве публикације. Ја ћу то попунити и изнети другом којом приликом.)

Има још једна комбинација.

Угарска све више обелодањује тежњу, да се од Аустрије одцепи као самостална држава. Кад ће дотле доћи, тешко је рећи, али је сигурно да ће њен развитак ићи у том правцу. Што даље — Угарска ће бивати све самосталнија.

Не би ли се дакле могло мислити на неки савез с Угарском, па да она својом тежином утиче на Аустрију, да ова буде према нама што праведнија и да нам бар не смета у нашим народним тежњама.

Ту би управо савез с Угарском био пут да нас доведе у савез са Аустро-Угарском, тако, да кад би доцније дошло до подвајања са Аустријом, Србија би природно имала остати у саморали направити савез с мађарским истакнутим правцима. Према томе и с наше стране не би се могла директно ангажовати сама влада, већ опет тако неки истакнути прваци.

Тако би се управо извело првенствено зближење и братимљење српског и маџарског народа, а на тој основици после имао би се извесни наслон Србије на Аустроугарску.

Али све ове ствари веома су проблематичне и не могу се узети као основа за неку реалну политику.

Па шта онда да се ради? Јер овако како је сад, апсолутно даље остати не сме.

У овом скоро безизлазном положају, који је још више отежан аустроруским споразумом, ја бих се усудио да Вашем Величанству саветујем ово:

(Наставиће се)

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(31)

— Дакле, сврши се и то, господине ђенерале! Најзад узјахасте и ви ону опасну бедевију, која је до сада толике друге бињеџије збацила са себе и којом ми називамо — наша политика!...

Ђенерал се благо смешио: — Хоћете да рекнете попео сам се на место, са кога су толики други пре мене главачке падали и врат ломили.... Збиља, како је примљен мој долазак на владу? Како га цени разумнији део публике?

— Бога ми, г. ђенерале, опште је изненађење. Многи су у недоумици, како да узму овај ваш корак. Једни веле, није џабе, кад је он пристао да узме љевој жељи, али ипак мислим да сте то требали учинити, баш њега ради.

— Чега се ви бојите, шта предвиђате услед мога доласка?

— Право да вам кажем, г. ђенерале, бојим се да ће се краљ у вас и сувише поуздати, т. ј., видећи вас на влади, добиће кураж да опет покушава какве крупније политичке авантуре, а то би било зло.

Док сам ја ово говорио, с лица ђенералова полако се губио онај пријатни, насмејани израз, а кад ја сврших, он рече мргодно.

— Зар ви сматрате краља за таквог авантуристу?

— Краљ има једну озбиљну и врло опасну махну, од које треба да га лече сви истински пријатељи његови.

Ђенерал ми упаде у реч: — А то је?...

— А то је: његова вечита жудња за вечитим политичким променама; његова страст да данас подрива и обара оно, што је јуче створено. Но до сада бар је обарао туђе творевине. А сад ево хоће да ломи своју рођену. Јуче октроисао нови устав, а данас већ хоће да га мења. У тим вечитим променама ништа не може да се утврди; чак ништа не може ни да се опроба и да се види ваља ли или неваља. Садашњи устав збиља има својих великих махна, али боље и њих трпети, него ризиковати да сам краљ нередовним путем опет нешто барата и мења по Уставу. А ваш долазак на владу бојим се окуражиће га баш на то. Ето због чега мислим да је ваш долазак једна погрешка. А и ја делим оно мишљење, да сте ви дошли на владу с неким нарочитим задатком.

Ђенералу се опет поврати онај благи израз на лицу, и он рече полако:

полако: — То је оно „црно на бело“, за које вам рекох да не верујете ни својим рођеним очима.

— То онда значи, да је ваш задатак сасвим други и друкчије природе?

— Тако је! — рече ђенерал смешећи се.

Ја се за тренутак замислих, после чега приметим: — Онда знам какав је то ваш задатак.

Ђенерал се смешио и сумњиво вртио главом: — Не верујем — рече он, изговарајући слог по слог.

— Верујте слободно, г. ђенерале.

— Не-ве-ру-јем!...

Сад се ја нагох г. ђенералу и пришапнух му на ухо: — Развод!... Пут!.. у крајњој нужди.... — ја показах рукама како се заврће врат.

Ђенерал се изрогачи на ме и што год може притиште ме руком по рамену.

— Какав развод!... Какав пут!... наопако! — викну он. После спусти глас: — Ћутите, ако Бога знате, чуће нас краљ Александар, па после у бели свет да бежимо!...

— Није тако страшно!... господине ђенерале! Зна то краљ Александар боље него и ви и ја.

Ђенерал се опет намршти. Он рече озбиљно: — Шта зна?... Да краљ чује како неко говори о његовом разводу с краљицом! Бога ми би га у топ сагнао. Триста би чуда од њега било!

— И опет понављам, г. ђенерале, да ствар није тако страшна.

— Па, идите ви, помените му о томе!

— А, то никад нећу.

— Зашто? — рече ђенерал као у подсмех и зачикавајући.

— За то, г. ђенерале, што у оваким стварима мора се увек оставити првенство краљу. Ту он први треба да проговори и да каже шта хоће.

ВАЖНА ОПОМЕНА

Ко од г.г. продаваца не измири рачуне за март и не врати непродате свеске најдаље до 20 априла — ***свима без разлике „Огледало“ ће бити одмах обустављено.***

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2·25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

Шта сам писао
Краљу Александру!...

(9)

Ваља одређено и јасно истаћи и формулисати националне захтеве Србије.

Круг тих захтева треба да је широк, с погледом на то да ће доцније при погађању морати да се сужава.

Ипак зато у тај круг ваља обухватити само оно, што се може с правом тражити. А ту на првом месту долази право Србије на самосталан политички живот, при чему не треба заборављати ову велику истину:

Чак и онда, кад у Маћедонији не би било ни једног јединог Србина, Србија би ипак морала тражити за се један део Маћедоније, јер јој неопходно треба излазак на море.

Све наше захтеве треба снажно мотивисати, како ће наше право бити јасно и јако.

Уз то треба озбиљно промислити и

проценити шта ми можемо дати и понудити своме савезнику.

С тако формулисаним захтевима сондирати прво Русију и покушати не би ли се с њом могло доћи до правог, истинског ујемченог савеза, где би за случај победе ми унапред одређено знали шта имамо добити.

Ако би покушај с Русијом коначно пропао, ваљало би сондирати Аустроугарску. (Овде сад долази одељак, чије предавање јавности у данашњим приликама не би било удесно — с тога штампање ових редова резервишемо за доцнију, повољнију прилику).

Не успе ли се ни код Аустроугарске, ваљало би покушати оне друге комбинације, о којима је напред помињано, и где би свакојако ипак ваљало најозбиљније промислити о могућности зближења с Бугарском, пошто би то био и најприроднији и најкориснији савез. (По себи се разуме, да би наши захтеви и понуде друкчије морале бити према Русији, друкчије према Аустроугарској, а друкчије према другим државама).

Најзад, не би требало пропустити да се покуша, не би ли се могао наћи поузданији наслон на Немачку или Енглеску. (Италију не помињем с тога, што мислим да ће она своје планове на Балкану изводити преко Црне Горе; а Француску не помињем стога, што она без Русије неће хтети с нама да улази ни у какве политичке погодбе).

За политичко зближење с Немачком или Енглеском основица би морала бити економско-привредна тешња веза међу нама. Они велики привредни радови и подузећа, о којима је било помена напред, имали би се изводити немачким или енглеским капиталом, а ту би била ангажована и њина стручна, техничка снага, и у опште њина привредна творачка моћ. Тако би се између Србије и Немачке или Енглеске створиле јаке и многоструке привредне везе, које би послужиле као широк темељ за зближење политичко.

За извођење ових покушаја од највеће је важности избор личности, које би имале да раде на једној или на другој страни.

Ту се не би требало заустављати само на нашим садашњим службеним представницима код тих појединих држава, већ би за тај посао независно ваљало наћи и употребити најспособније личности, без обзира да ли су оне сада у државној служби или не.

Још и ово: Ту би се морала направити извесна комбинација између наших људи и погодних личности оне земље с којом се преговара.

Тако, на прилику за покушај с Русијом ваљало би првенствено наћи и за нашу ствар задобити кога од угледних Руса, човека од велика положаја и утицаја, па да наши људи, одређени за тај посао, раде по договору и по упутствима те моћне руске личности.

Непомогне ли све то, нама не би остајало ништа друго до ово:

Чврсто и непоколебљиво да се држимо наших захтева, истакнутих према појединим државама.

Да прегнемо свом снагом, да што брже средимо наше унутрашње стање и прилике, па онда свима силама да прилегнемо на наше војничко спремање и снажење.

Радећи тако, да чекамо згодне прилике, када ће се ма која од ближе интересованих држава наћи побуђена да тражи наше зближење и наше пријатељство. А то би неминовно морало наступити, чим би се видели први успеси нашега унутрашњег сређивања и војничког снажења. Ништа друго и ништа паметније ја не бих знао предложити за овакве прилике, какве су сада.

Да би пак у нашим спољним односима стекли више угледа и важности, ми се морамо старати да пред светом, а нарочито у дипломатским круговима, нашу политику и дипломацију истакнемо као свесну својих задатака, која зна и шта хоће и како хоће.

Тако исто морамо се постарати да се у политици обележимо као *поуздани* т. ј. кад се одлучимо на једну страну, онда у томе морамо остати стални и непоколебљиви и не смемо ни пошто сваки час мењати своје погледе, своје захтеве и своје пријатељство.

У опште, ваља нам стећи веру у дипломатском свету, да оно што рекне и за своју земљу прими српски краљ, то после остаје стално и непоколебљиво и у најтежим приликама и искушењима.

Тако обележени, ми бисмо се у брзо морали истаћи као озбиљна политичка чињеница на Балкану, и као такви не бисмо могли дуго остати усамљени. Свакојако истакао би се неко који би нашао свога интереса да с нама ступи у тешње везе.

Све ово односи се на избор наше политичке дружбе и савеза.

[illegible]

[illegible] за коју је [illegible] размажену [illegible] неће за [illegible] нису свр-[illegible]

Наравно, да при оваквој регрутацији, наш дипломатски кор морао је испасти врло шарен, састављен од људи разних струка и најразличније спреме и способности, при чему се на жалост чак осећа сталан назадак, јер су наше „млађе снаге“ махом лошије од старијих

Међутим, колико је незгодно овако досадашње поступање наше најбоље се види по овоме. Ми Балканци немамо данас у целој дипломацији нашој скоро ни једнога човека, који би знао бар обичан говорни језик турски, грчки, арнаутски, румунски и т. д. и ако са свима тим народима имамо тесних веза и односа.

Али при оваком раду неминовно се морало доћи до овакога ресултата Дипломација је једна нарочита струка, за коју се треба нарочито стручно и спремати, и то врло озбиљно стремати.

Па и знање културних језика врло је мало развијено код наших дипломата.

Колико њих зна енглески. Чак и темељно знање самога руског, толико сродног језика, врло је ретко. По мало штрбецају француски и немачки и то је све. Таким знањем језика могу да се задовоље дипломате других великих и моћних држава. Нашим дипломатама треба сасвим друкчија спрема и познавање народа у који иду, ако хоћемо да њихов рад буде од успеха.

А ово је само у погледу језика. Међутим не стојимо боље ни у другом погледу и у другим потребним знањима. С тога би се ваљало бар за будућност

[illegible]

[illegible]

[illegible] за коју би се [illegible] за вашу [illegible].

[illegible] тако озбиљном [illegible] спремом, имали би после за [illegible] кроз практичну школу рада у [illegible] министарству спољних послова или код разних наших посланстава на страни.

[illegible] тако пошли би путем, који би нам доцније могао дати спремно и јако дипломатско тело.

Али, наравно, за успех наше дипломације нису довољни само ваљани службени представници код страних дворова. Сем њих у свима за нас главнијим центрима и местима ваљало би имати по какву нарочиту поверљиву личност, с нужним помоћницима, која би могла доспети свуда, ући у сваковрсна друштва, имати везе с круговима и људима с којима не може општити један страни посланик.

Тако организована дипломатска служба доносила би осетне користи.

Преко људи од утицаја, преко добрих јаких пријатеља, преко снажних веза у штампи, преко жена, па понекад чак и преко послуге може се данас у свакој земљи постићи врло много, што се никад не би могло постићи преко службених представника.

Тим путем мора се служити и наша дипломација.

По себи се разуме да би се при избору оваких личности морало поступати врло опрезно и пажљиво.

Оволико за сада о нашој дипломацији, а како рекох, ја ћу доцније о њој поднети нарочиту записку, ако би се Ваше Величанство за ствар интересовало.

(Свршиће се)

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

22)

— Насмејте се мало, г. ђенерале! — приметим ја на горње речи његове.

— А што, што да се насмејем? — упита он жустро.

— Зато, г. ђенерале, што вам не личи кад горње речи озбиљно изговарате... Јер малко заверице свакојако је било, морало је бити, и ако је ограничена на најужи круг, између вас и Господара. У осталом не мора реч ***завера*** увек значити нешто незгодно и сумњиво. Има завера које су понекад велико, родољубиво дело, којим се могу поносити творци и извршиоци његови. Све то знате врло добро, и ви и Господар. Стога и мени ништа не смета и да верујем у мало завере и опет да будем истински пријатељ краљев.

Ђенерал се усиљено смешио: — Завера! Али против кога, против чега завера?

— Против оних који хоће „*природним путем*“ да угасе династију Обреновића.

Ђенерал се замисли. Природним путем да угасе династију.... Какав би то био „природни пут?!“

— Па то би, г. ђенерале, од прилике био овакав исти пут, каквим се иде данас. То је пут, да краљ остане без подмлатка, да нема обнављања у породици, и онда је изумирање династије готово.

— Против тога смо сви — пресече ме ђенерал.

— Нисмо баш *сви*, али јесмо многи.

— Па да! Тако и ја разумем. Ту смо сви ми, који краљу искрено желимо. У томе се ја не разликујем и не издвајам од осталих добрих Срба и искрених пријатеља краљевих.

— Сасвим је тако. Разлика је само у томе, што остали то само желе, а ви ћете имати да те жеље у дело приве дете, да их остварите и да краља спасете из тога опасног положаја.

— Ко? ја да спасавам краља? — рече ђенерал као зачуђено.

— Јест, ви!...

— А шта бих га имао туна ја спасавати? Зар он не може сам себе спасти, само ако хоће?! И од чије воље то управо зависи, ако не од његове? Што ћу му ту ја? Ако је до развода, ја нисам ни конзисторија, ни митрополит, већ сабљаш. — А ту *бар* нема се шта сећи! . После, од кога сте ви то могли чути, да краљ има такве намере, кад сва његова најближа околина тврди, да он о томе не да ни поменути.

Можда баш то ћутање краљево највише казује! — приметим ја.

Ђенерал је подуже гледао у ме; после рече: — Збиља, ви нешто знате! Валда вам је сам краљ поверио. Кажите да бар и ја што знам.

Знате ли [illegible] вам више од мене. Не[illegible] можда и ја знам што год што ви опет не знате. Стога ово: искреност за искреност; исповест за исповест! Кажите ви што знате, па да и ја вама све кажем. Ето, изволте!

(Наставиће се).

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније*** *да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*		
годиш.	9—	дин.
полугодиш.	4.50	»
тромесечно	2.25	»
месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин.

Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

Власник и одговорни уредник Мих. С. Петровић
Кочина ул. бр. 26.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

91

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛИРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 39.
1904.

Шта сам писао Краљу Александру!...

(10)

⁂

Величанство! Исказао сам што сам овде имао рећи и ево сам већ при крају.

Може пасти у очи, да овде нисам подробније говорио о две врло важне, управо основне установе државне, од којих зависи цело наше унутрашње уређење.

То је наша *општина* и наша *полиција*.

Али баш стога, што је питање о уређењу ове две установе од највеће важности, ја сам га издвојио одавде и готов сам да о томе поднесем Вашем Величанству нарочити опширан и брижљиво израђен предлог, ако би Ваше Величанство пожелило о овоме опширније обавештаје с моје стране.

И тако, моја улога овде завршена је.

Мисли изложене у овој записци могу послужити као напомене за стварање нашега ***државног програма***, који је Србији неопходан и који цела земља од В. Величанства изгледа.

Због опширности самога предмета, ја сам у својим напоменама морао бити махом врло кратак. Али ако би се В. Величанство заинтересовало за коју мисао овде изложену, ја сам увек готов да о томе у понизности поднесем В. Величанству опширна и подробна разлагања.

У опште, ја сам вазда готов да према својим скромним силама, својски и свака нова влада продужавала би оданде, где је стара стала.

Тако би се велико дело преображаја и нашег унутрашњег препорођаја вршило снагом целога народа, а главни носилац државнога програма, како сам већ раније рекао, био би сам Господар земље.

Величанство, моје је најбоље уверење, да су дани садашњости, — *дани судбоносни*.

Наша отаџбина у своме развићу дозрела је до ступња, када је неопходно и неминовно да изврши озбиљан преображај и прекрет у свом државном развићу и напредовању.

То треба појмити и тај прекрет извести добровољно, свесно, с планом и јасно одређеним циљевима и путовима, који тим циљевима воде.

Јер не учинили се то свесно и добровољно, несвесно врење и неодољиве ерупције друштвене узеће да потискују догађаје правцем насилним, а ту се онда почиње котрљање низбрдицом, где нико не зна куда ћемо отићи ни где ћемо се најзад зауставити.

Стога и мудрост државна, и добро схваћени интереси земље и династије заповеднички налажу, да Ваше Величанство узме ову ствар у своје моћне младе руке, и да је с енергијом и постојанством изведе до краја.

У овој земљи, Величанство, доста је грешено, доста дангубљено, доста тумарано и експериментисано.

Крајње је време, да се ту једном стане и да Ваше Величанство поведе Србију путем поступног али сталног напредовања, и да је води циљевима јасно истакнутим и путем тачно обележеним.

Иначе, овој земљи прети опасност да залута странпутицама и да најбољу неће за зло примити, ако сам где и погрешио.

Јер све што је речено, потекло је из чиста срца и непоколебљива уверења, да Господару земље треба увек само истину говорити.

Београд, 30. Новембра 1902. године.

Вашем Величанству вазда одани
Пера Тодоровић.

(Крај)

*

На крају ове представке стоји овака забелешка:

»Почето писање 26. Новембра 1902. године, а завршено 30. Новембра у $4^{1}/_{2}$ часа по подне.

»За преписивање употребљено два дана, 29. и 30. Новембар, а 30. Новембра у вече, у $10^{1}/_{2}$ часова, г. П. Тодоровић отпутовао краљу у Ниш.«

(Долази потпис секретара.)

Да би штовани читаоци разумели ову забелешку, ваља рећи, да ја последњих година махом диктирам своје ствари, а други их пише. Тако је било и при саставу ове представке за краља, ја сам диктирао, а један мој пријатељ помагао ми је у овој прилици и служио ми као секретар Он је и ставио на рукопис ону горњу забелешку.

*

Ево дакле како је гласила представка, поднесена краљу Александру, при крају 1902. године.

Оригинал ове представке, како сам већ рекао, налази се међу хартијама покојнога краља Александра, а штовани читаоци имају је сад целу у „Огледалу.“

Овако сам мислио и то сам младоме краљу искрено и поштено рекао.

Дело је ту и нека оно само за се говори.

(Крај.)

не бих умео овако одмах, исгрке, већ бих морао узети времена да што смислим — шалио се ђенерал.

— Немојте ништа измишљати, г. ђенерале. Доста је ако ми кажете ма само и један део од онога што већ знате.

Ђенерал ме пресече: — Па шта знам? Молим вас, дед ми кажите шта то ја знам, па да то после ја вама кажем?

— Ево шта знате, г. ђенерале. Признали сте и сами, да сте се примили минискога положаја једино зато, да извршите некакав нарочити задатак. То сте сами рекли. Кажите дакле, какав је то задатак. Ето то није много, а ја вам не тражим ништа више. Тада ћу и ја вама казати све што знам. Ето изволте.

Ђенерал ме је прво подуже гледао, па онда устаде, и ходајући по соби и застајкујући чешће код прозора, он је у главноме изговорио ово.

— Повише је времена — говорио је ђенерал тихо и замишљено, како краљ наваљује на ме да се примим овога положаја, у коме сам данас. Ја сам се увек отимао и бежао од тога, не због неке моје сувишне скромности, већ стога, што ја збиља не осећам ни воље, ни снаге да будем онакав министар председник, какав по моме уверењу треба да буде тај узвишени службеник престола и отаџбине.

— Код мене постоји некакав неодољиви одврат према људима, који нису на свом месту и не знају свој занат. Ја кад видим обичнога обућара да не зна темељно свој занат, прогнао бих га чак у Сибирију. А шта тек да рекнем, када се као „фушер“ и незналица свога посла покаже човек, који је примио на се да буде први саветник једнога краља и да управља пословима ла прилично театрална, али бога ми и свечана, и у једном тренутку ја сам осећао како ми се од краљевих речи коса на глави диже!... Никоме другом нећу то казивати, али вас познајем као блиска и присна пријатеља краљева, пред којим могу све рећи....

Ја се бејах претворио у ухо, да чујем сваку реч ђенералову, а он продужаваше овако.

— Било је то у прошлу суботу. Још у први сумрак краљ ме бејаше позвао у Двор и после сам ту био задржан и на вечери Влада је већ била дала оставку и у Двору се увелико радило на саставу новога кабинета. Тога ради и ја сам био позван и већ неколико пута краљ се обраћао на ме, нудећи ми то ово то оно министарство, наравно увек уз погодбу да ја будем и министар председник. Све те понуде ја сам одсудно одбијао и тако бејасмо дочекали и поноћ.

— Ви знате да у Двору има један часовник који избија сахате. Баш у тренутку кад тај часовник узе избијати 12, краљ на један пут устаде, узе ме под руку, и из одаје у одају, одведе ме у свој кабинет, где је над његовим писаћим столом стојала лепа, укусно израђена икона, осредње величине. Икона је била израђена на дрвету, али богато окована у злато, као што то обично раде имућни Руси Да ли је та икона обично стајала ту, или је сад за овај случај ту нарочито била намештена — не знам. Икона је изображавала Св. Николу, дакле била је патрон, слава дома Обреновића.

— Кад дођосмо пред икону, краљ стаде, поклони се, прекрсти се и побожно је целива. Не знам шта ми би, тек, угледајући се на краља, и ја урадих оно исто што и он. Краљ се тада окрете мени и рече ова:

жаја плаши и растерује истинске и праве пријатеље. Један краљ може да има оданих, верних поданика, али мучно да има пријатеља. Бар су врло ретки. Све што ја имам, то је једна жена, око које сам савио руке, коју је заволело срце моје и која је сав мој свет, сва срећа и сва нада моја!...

— Бар тако је требало да буде. Али и ту се умешала зла коб. Ви знате шта се све десило од моје женидбе.

И ево сад устају људи, који се броје у најбоље пријатеље династије Обреновића и наваљују да ми узму ово једино благо, једину срећу и утеху моју! Могу ли, смем ли ја то дати?!...

Има духовних потреба исто тако неодољивих као што су потребе физичке. Као што се не може живети без сунца и ваздуха, тако исто ја не могу живети без присне близине ове жене, која је постала све и сва моје.

— С друге стране опет мени показују другу слику, износе ми династију Обреновића, која се полако гаси и којој ћу, како веле, баш ја ископати гроб тиме, што нећу имати порода и подмлатка.

— Тако растргнут између два осећаја и две дужности, ја сам несретан човек. И тај несретни човек обраћа се сада вама, г. ђенерале, да му пружите руку и да му помогнете у једном врло озбиљном и врло тешком тренутку. А ја вам дајем моју поштену, краљевску реч и кунем вам се данашњом светом недељом и мојом славом светим Николом — краљ опет пољуби икону — да се ствар тиче среће моје и врло крупних интереса државних.

— Нисам вам наменио никакву ситничарску, сумњиву политичку улогу. Што ви имате да извршите то је један велики, светао и часан задатак. Какав је управо — казаћу вам доцније, а сад тражим да ми верујете на часну, кра-

ПАЖЊА

Као што смо јавили у 84. свесци од „*Огледала*“ изаћиће још 9 свезака.

10. Маја намириће се равно 100 свезака „*Огледала*“ и то ће бити засебна целина, где ће се стати.

После би имала доћи **КРВАВА ГОДИНА 1883.**

Опширније у идућој свесци.

Свраћамо нарочиту пажњу штов. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2·25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје* годишн. 9·— дин.
полугодиш. 4.50 „
тромесечно 2.25 „
месечно 1.75 „

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

92

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛИРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 39.
1904

КАКО ЈЕ У СРБИЈИ

(Последњи извештај пок. Краљу Александру)

У прошлих 10 свезака „Огледала“, почињући од свеске 82., па до 91., изнео сам записку под насловом *„Шта сам писао краљу Александру“*

Као што су штовани читаоци могли видети, у тој записци ја сам нагласио потребу, да краљ што пре истакне *програм државни* и изнео сам своје начелне погледе, какве би требале да буду наше унутрашње реформе, и како је прека потреба да се оне што пре отпочну.

Та записка предата је краљу 1. Децембра, дакле већ при крају 1902. год.

Само три-четири месеца доцније, ја сам имао прилику да предам краљу још једну записку, која у неколико допуњује ону прву, и ако је иначе имала сасвим друкчију практичну задаћу.

Та записка била је уједно и мој последњи извештај, писан покојноме краљу, и стога је од живља интереса.

Како је пак постала ова последња записка, и којим је поводом писана, то ће штовани читаоци видети из ње саме.

Као што сам извештен, и ова записка нађена је у хартијама краљевим, а она гласи овако:

⁂

Величанство!

По жељи Вашега Величанства, ја сам, у другој половини прошлога месеца, пропутовао неколико средишних окрукоји баш стога и представљају погледе и мишљења најближа народу.

Циљ је овоме путовању био да се сазна право, истинско политичко стање и расположење у земљи, као и то, би ли се ова влада могла упустити у изборну борбу и са колико изгледа на успех? Али, уз овај главни задатак приплели су се и други спореднији, но ипак важни задаци.

Тако је најзад изашло, да би требало писати читаву књигу, да се овај пут опише у појединостима. Но ја ћу се ограничити да Вашем Величанству у понизности изнесем општи утисак, да у неколико крупнијих тачака приберем главније ресултате овога путовања, старајући се да краткоћа не оштети јасност и језгровитост излагања.

* *
*

Величанство!

Увођењем Устава од 6. Априла 1901. год. разорено је дело партискога примирења, створено претходном трогодишњом владавином. Партије су опет оживеле у народу и опет почеле стицати стару снагу и углед. Нема негдашњега полета и одушевљења, али партиско интересовање опет је пробуђено. Маса народа опет се почиње живо интересовати за партије.

Бројна јачина и подела партиска остала је скоро онаква иста каква је и раније била. Огромна већина људи, који се у опште интересују за политику, припада радикалима.

Напредњаци и либерали стоје према радикалима као слаби разломци — негде као четвртина и петина, а негде још и мање. Тек изретка има општина или омањих центрова, где се напредњаци и

Из овакога састава потиче и ова разлика: Код напредњака и либерала има више самосталних људи, који по своме личном нахођењу и уверењу припадају својој странци. Код радикала на против, само су вође свеснији партизани, а сва остала маса иде просто по поверењу за вођама.

Тако ствар стоји с бројном јачином и саставом појединих странака. Што се пак тиче њинога политичкога расположења, ту ствар стоји овако:

Напредњаци представљају још и сада тип најбоље дисциплинованих партизана.

Као и вазда, код њих је и сада велика готовост да верно и поуздано послуже Господару земље, и помогну његове политичке смерове и замисли.

Али напредњаци се осећају у последње доба јако запостављени. Они налазе да им се поклања мало пажње и мало се води рачун о њима, нарочито у сравнењу с оном пажњом, која се сада указује либералима. Особито их вређа што се у погледу лојалности њима замера за најмање ситнице, док се либералима праштају чак и таки греси, који граниче злочином.

Међути [illegible] напредњаци [illegible] запостављање њине групе а фаворизирање либерала нема свога оправдања, јер напредњаци сви сложно стоје у својој оданости према Господару, док су се либерали разбили у две групе, од којих једна отворено војује не само против владе, већ иде и много даље, много даље!...

. . . .

Услед свега тога код многих напредњака опажа се зловоља и готовост да дигну руке сасвим од политике. Многи су ме уверавали да ће се повући и да неће узимати никаква учешћа у идућим изборима.

од учешћа у изборима а неки ће јамачно прићи радикалима да их помогну у њиној опозицији.

(Наставиће се)

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(24)

Све ово било је изговорено таким тоном и с таком збиљом, да мене на мах пређе свако расположење да се шалим. Било је очевидно да ђенерал говори сасвим озбиљно, па та његова збиља пређе и на мене.

У том тренутку ја сам одиста назирао да је ђенерал Цинцар-Марковић овим својим ступањем у министарство учинио тежак и судбоносан корак, који ће битно утицати на сву будућност, на цео живот његов.

Где је и у чему управо лежи та тешкоћа и та велика опасност, у коју је ђенерал запливао, ја тада нисам умео рећи. Али ипак, ја сам јасно осећао да се ђенерал навезао на бурно море, које га једног дана може прогутати, и да ће се над њим згомилавати страховите тмуше и облаци, из којих ће са свију страна севати муње и громови.

С тим осећајима и с том тешком слутњом у души, ја сам чисто с неким сажаљењем гледао у ђенерала и није много требало па да ми сузе ударе.

Вилице ми се бејаху стегле и ја нисам могао ништа одлучно проговорити. Једва сам изустио:

— Бога ми, г. ђенерале, тежак, страховито тежак задатак.

На ове моје речи г. ђенерал не одговори ништа. Он је прво подуже шетао ћутећки, па онда на једном стаде, подиже главу и изговори ове речи:

— Наша отаџбина налази се у ве-

Покојни краљ Милан био је брз да поверује и прими све што му се „поверљиво“ достави, нарочито ако се тицало каквога испада или непријатељства против њега или династије.

Али, брз на веровању, краљ Милан био је брз и на мењању тога свог уверења, и сутрадан могао је да сматра као највећега пријатеља онога истог, кога је јуче сматрао за највећег непријатеља.

Код краља Александра било је то са свим друкчије. Он није олако примао што му се саопшти, и ако је чешће изгледало као да верује у оно што чује. Али кад једном нешто прими и поверује, то му после нико није могао лако избити из главе.

Та особина његова играла је велику улогу и у његовој крвавој погибији. Све до последњега тренутка он никако није хтео веровати да се против њега кује завера, која ће га напасти у самом Двору.

Исти је случај био и у другим приликама. Та његова особина јако је утицала и на његове односе према краљици.

С разних страна, нарочито у прво доба и пре венчања, њему је против краљице изношено стотинама најразличнијих ствари и оптужба и истинитих и неистинитих. Између осталога било их је који су га најживље уверавали, да је Драга Машин просто туђински плаћени агенат, да њега навуче на зло и да упропасти и њега и Србију. —

Све те доставе и оптужбе краљ је одбијао с јетком неверицом.

Тек много доцније, пошто су прошле две године дана и пошто се на делу о многом које чему уверио краљ Александар почиње полако сумњати да ли краљица збиља нема неку своју нарочиту политику, која се разликује од његове, Једном пробуђена сумња у том правцу није му дала мира, и краљ је потрошио много времена и труда, не би ли како год ту могао што год сазнати.

* * *

Ко је синоћ био, Антоне, код краљице на служби?

— Ја, Величанство!

— Је ли краљица рано легла?

— После 11 часова, Величанство.

— Шта је толико радила! Јамачно се зачитала?! — рече краљ као за себе.

Антон (послужитељ) прихвати: — Не, Господару; Њено је Величанство писало. Овде је била госпођа у Црнини.

— С краљицом била?

— Јест, с Њ. Вел. Краљицом. И Њено је Величанство много писало, као обично кад је ту у вече госпођа у Црнини.

— Што ће госпођи толико писање? — рече краљ расејано.

— Јамачно су какве молбе. Мора бити да госпођа незна добро француски, па јој увек пише Њ. Величанство. Госпођа донесе књижицу, у којој јој Њено Величанство запише све што треба, а госпођа после сигурно то преписује и даје коме треба. Но то је за Њено Величанство тегобно, јер сваке недеље пише бар по једанпут, па и то госпођа увек дође у вече, јер не може преко дана.

Момак је све ово изговорио као узгред и вајкајући се што краљица много ради, а није ни слутио од коликога су интереса његове речи биле за краља.

Међутим, за краља Александра то је било читаво откриће. Јер и ако се све то дешавало ту пред њим у самоме Двору, он све до сада није ни слутио ово што је сад чуо: да готово сваке недеље Црна дама долази у Двор с некаквом књижицом, у коју јој краљица нешто уписује на страном језику, и тога ради чешће остаје доцне у ноћ.

Наравно, краљу је одмах било јасно да је Антоново мишљење о писању молбеница обична заблуда, а ко зна, да ли баш и сам Антон верује у то што вели да се ту уписују неке молбенице. Ту се морало крити нешто са свим друго и краљева је прва мисао била да су то некаква саопштења што их краљица некоме шаље.

Али коме би могли ићи ти извештаји и чега би се могли тицати? Па онда, ко их шаље? — Српска Краљица!... Она лично!.. Она сама својом рођеном руком записује редове црно на бело који ће остати као вечити споменици и вечити сведоци ових поступака њених (Наставиће се).

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније*** *да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	годишн.	9·—	дин
	полугодишн.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	**франака или круна**
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Кн. *прва* — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) **1.50 дин**

Кн. *друга* — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) **1.30** »

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

личанство тегобно, јер сваке недеље пи
ше бар по једанпут, па и то госпођ
увек дође у вече, јер не може преко дана

Момак је све ово изговорио ка
узгред и вајкајући се што краљица мно
го ради, а није ни слутио од коликог
су интереса његове речи биле за краља

Међутим, за краља Александра т
је било читаво откриће. Јер и ако с
све то дешавало ту пред њим у самом
Двору, он све до сада није ни слути
ово што је сад чуо: да готово свак
недеље Црна дама долази у Двор
некаквом књижицом, у коју јој краљиц
нешто уписује на страном језику,
тога ради чешће остаје доцне у ноћ

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније*** *да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*			
	годиш.	9·—	дин
	полугодиш.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	1.75	»

За стране земље : Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин

Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

КАКО ЈЕ У СРБИЈИ[1]

(Последњи извештај пок. Краљу Александру)

(2)

*

Либерали су поцепани у две групе, које у штампи представљају ***„Српска Застава“*** и ***„Српска Независност.“*** Иначе, по првацима, пред првом групом стоје г.г. ***Авакумовић*** и ***Рибарац***, а пред другом г. г. ***Ј. Андоновић*** и ***Ж. Величковић.***

Но ова поцепаност у народу се много не опажа. То јамачно долази отуда, што је Андоновићевих либерала у народу врло мало. Управо уз ***„Српску Независност“*** стоје сада само они либерали, који су у каквој служби код данашње владе, или иначе стоје у каквој зависности од државне власти.

---

[1] У прошлој, 92. св. на 1141 страни, где су три звездице требало је да дође наслов: *„Партије у народу; њина јачина; њино политичко расположење.“* Молимо штов. читаоце да ово исправе.

Према томе данашња влада не м
же се уздати у либерале. Помагаће
је само они, који су у некој зависнос
од ње, иначе сви ће остали ићи и
жати са „Срп. Заставом.“

*

Да се правилно оцени политич
расположење радикала, треба двојити
масу радикалну од радикалних вођа.

Маса је индиферентна према сви
крупнијим питањима државним, као
према питању ко седи на високим м
нистарским положајима, и ко уопш

су успели да је увере, како они теже да народу даду пуну слободу у избору општинских часника, и да му смање разне дажбине и терете, које сада подноси.

Тако стоји с масом радикалном.

Радикални прваци хоће власт. Као и либерали, и они хоће пуну и неподељену власт.

Стоје на гледишту, да имају за собом најјачу странку, да воде масу народну, и да природно њима припада првенство у власти и положајима државним.

Према томе они се сматрају као природни противници данашњој влади. Јер и ако у њој седе четири радикала као министри, они тамо нису дошли по одобрењу странкином и према томе не сматрају их као њене преставнике.

Но тако мисле само крупни вође и прваци радикални. Међу нижим вођама и првацима, управо међу људима који живе у маси народној и престављају, тако да се изразим, ниже чинове у радикалној војсци, — има знатан број људи, који друкчије гледају на ствари.

То су они људи у радикалној странци, који се нису много истицали у крупнијим пословима и нису познати у целој Србији као радикални прваци, али који су у толико важнију улогу имали у свом ужем кругу, у својој ближој околини, у *својој општини* и у *околним селима*, где су радили и дејствовали.

Како рекох, по положају своме, ти људи у партиској организацији радикалне странке таман заузимају онај исти положај и имају ону исту важност, какву имају у војсци тако звани нижи чинови. Преко ових људи све се ради и изводи у странци и без њих прваци радикали нити би много вредели, нити би ишта важније у странци могли спроа без икакве користи ни за отаџбину, ни за радикалну странку.

Овај ред људи бројно је јак и велики и радикални прваци баш и да су хтели, нису могли задовољити све ове људе. Велика маса међу њима остала је без икакве награде за сву ону партиску ломњаву, која траје ево већ близу три деценије. То је био први и најјачи покретач да се код тих људи јави сумња и незадовољство.

За тим је дошло погледање горе и доле — горе у вође партиске, и доле у масу народну.

И како су ови људи махом бистрији, отреситији, њима није било тешко уочити, ***да на крају крајева, после свију успеха и победа радикалних, маса народа није добила ништа и остала је исто онако напуштена и заборављена, како је и пре била. Нису ништа*** особито добили ни они, најближи људи маси народној — они који управо ту масу воде, и да су једино и највише добили крупнији прваци партиски, — они горе, што су вршили велике лиферације, добијали велике заслуге, испели се на велике положаје, окитили се орденима и чиновима, те од јучерашњих

најближе му с
и погледима.

Сви ови љ
радикалним ми
кабинета и у
правац. Они б
многобројну н

А то би о
ослонац за дан
би се још и др
тат — радикал
две полутине.
и остао коначa
радикална стра
дозрела за ово

Што данас
издвајању засебн
ја би стајала уз
неверица да ће ра

да ће садашњи радикални министри у најкраћем року излетети из кабинета напоље. С њима, дакле, не треба ступати ни у какве везе, нити улазити у какве погодбе и споразуме, пошто су они у министарству још само за који дан.

Такви гласови неуморно се шире из Београда по целој Србији и то уздржава знатан број радикала да не приступе данашњим министрима. Утврде ли се њини положаји у министарству, укаже ли се радикалима сва потребна пажња, несумњиво је да ће за собом имати јаку радикалну фракцију, и да ће група *„Уставне Србије“* и *„Одјека“* знатно малаксати.

Овакав је у главноме бројни размештај и политичко расположење наших странака, судећи по ономе како сам ствар нашао у окрузима кроз које сам пропутовао.

(Наставиће се)

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(25)

И како да он — краљ — до сад ништа то не примети и да му у очи не

како краљица
што записује у књиж

„Не личи на нек
ипак није обична ств
ту појаву треба свра
жњу и сазнати поузд
стини — то је био п
до кога је краљ д
размишљања.

И краљ је од тога
љиво мотрити на ту с
је сазнао, било је то,
те своје записе, и да
од њега — краља!

То је пробудило ј
налост краљеву, али
ишла су врло тешко и
су била два пуна месе
могао сазнати ништа
толико узбуђивало да
решио да употреби једн

рио у овој ствари, наравно, не казујући му ништа, да се ствар тиче краљице.

Тај пријатељ краљев важио је као вешт полицајац, нарочито за сазнавање тежих ствари, у које је понекад уплетена и по каква страна рука. Он се дакле и у овој прилици примио да изводи и „ухвати“ ову ствар, а главно му је било, да се како год дочепа тајанствене књижице. Он је мислио да се ова ствар тиче каквога ађутанта краљева а можда и каквога садашњег или бившег министра и примио се да ради својски и енергично. Ставио је само један услов, а то је да се краљ у ту ствар не меша док је он не доведе до краја.

Мало теже, али краљ је најзад и на то пристао, и пријатељ је отпочео своја трагања.

Пријатељ је био јако поласкан оволиким поверењем краљевим и свесрдно је прионуо да оправда наде, које су на њега полагане.

Прво чега се прихватио било је: да ствар испита и да направи план, по коме ће радити. Око тога отишла је скоро читава недеља дана, а затим је пријатељ приступио послу. У томе се он држао овога реда:

Пре свега предузео је да испита с киме у Београду Црна Дама стоји у вези, а нарочито куда и коме одлази, када се из Двора ноћу враћа с тајанственом књижицом?

Већ тај први резултат био је врло важан, јер се пријатељ уверио, да Црна Дама из Двора иде право у једно страно посланство.

Кад је то сазнао, онда је требало поћи корак даље и сазнати шта се догађа у самом посланству; — ко прима тамо Црну Даму, да ли сам г. посланик, или који од његових чиновника? Шта ради тамо ова госпођа — да ли што прича усмено, или што год пише, или предаје само тајанствену књижицу? Главно пак, ваљало се дочепати саме те књижице, која скрива целу тајну.

Али како да се све то постигне? Како уопште да се добије приступ у то страно посланство?!...

Пријатељ је премишљао са сваке стране и прва му је мисао била, да види неће ли се што моћи да учини преко послуге самога посланства.

У први мах ствар није ишла. Стара послуга посланства била је таква, да јој се није могло ни прићи с таквим предлозима.

(Наставиће се.)

Претплата на „Огледало“

За СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније** да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	**годишш.**	**9·—**	**дин**
	полугодиш.	**4.50**	**»**
	тромесечно	**2.25**	**»**
	месечно	**0.75**	**»**

За стране земље : **Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.**

годишње:	**12**	**франака или круна**
полугодишње	**6**	**»**
тромесечно	**3**	**»**
месечно	**1**	**»**

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва **— Крв и сузе (од 1—25 св.) 1.50 дин.**

Књ. друга **— Краљ Милан (од 25—45 св.) 1.30 »**

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

ПАЖЊА

Као што смо јавили у 92. свесци, од „Огледала“ изаћиће још 8 свезака, у овом правцу и ове садржине како сада излази.

10. Маја навршиће се равно 100 свезака „Огледала“, и то ће бити засебна целина, где ће се стати.

После би имала да дође **КРВАВА ГОДИНА**, а то значи опет 1883. године, када се изродио метеж у народу, познат под именом *Зајчарска Буна*, при чему су изгинули многи одлични и виђени прваци радикални.

Опширније о овоме биће говора у 94. свесци *„Огледала“*, која ће изаћи идуће среде, на што свраћамо нарочиту пажњу свију пријатеља *„Огледала.“*

Власник и одговорни уредник **Мих. С. Петровић**
[illegible] ул. бр. 26

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

94

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 39.
1904.

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније** да се претплатите код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје* годиш.	9·—	**дин**
полугодиш.	4.50	»
тромесечно	2.25	»
месечно	0.75	»

За стране земље: Аустро-Угарску — Босну и

МОЈА СВЕЋА

Кажу да се прошлога Ускрса, у *Горњем Милановцу* у Србији, десио овај призор.

Први дан Васкрса, црква пуна побожна народа, служба тек што није отпочела.

На једаред у цркву улази један официр, средовечан човек, средња раста, по чину мајор, у рукама носи 5 великих свећа.

Стаје код великога светњака пред олтаром, крсти се, припаљује свећу и изговара *гласно* ове речи:

Милошу Велики, Обреновићу први, ослободиоче и обновиоче Србије, оснриваоче народне династије Обреновића, теби намењујем и палим ову прву свећу.

Кнеже мучениче, ***Мијаило Обреновићу трећи***, ослободиоче градова, творче узданице српске, — ***војске народне***, теби намењујем и палим ову другу свећу.

Краљу ослободиоче, ***Милане Обреновићу четврти***, творче увећане и независне Србије; васкрситељу краљевине српске, теби палим и намењујем ову трећу свећу.

Краљу великомучениче, млади ***Александре Обреновићу пети***, на кога су полагане толике лепе наде, али кога пре рока и земана уграби страшна, крвава смрт, теби намењујем ову четврту свећу.

Краљицо-мученицо, прва Српкињо на краљевском престолу српском, краљицо Драгиња, верна сапутницо несретнога млађаног краља, теби намењујем ову пету свећу.

И г. официр припали и последњу свећу, прекрсти се још једном, окрете се и оде из цркве.

Свет у цркви, који је све ово видѐо и чуо, у почетку остаде нем и забезекнут. После се зачу шапат, који је бивао све гласнији.

— Ако ће!... Право има!... Ово је лепо!...

Још истога дана, од уста до уста, овај је шапат отишао чак у — Београд!

А отуда је, кажу, одмах сутра дан, стигла депеша од надлежнога г. министра, да се тај и тај официр ставља у пенсију.

Да ли је све ово баш у истини овако било, ја то не знам и не могу за то јамчити. Али ја сам ствар овако чуо и овако је казујем.

А ово причам стога, што између мога рада и између поступка овога официра има неке сличности.

10. Маја навршиће се равно 100 свезака „*Огледала*“ и то ће бити моја свећа, коју сам ја припалио на гробу последњега Обреновића, у знак свога дубокога штовања према блаженој сени његовој.

Колико ме је то стало труда и жртава, то само Бог и ја знамо.

Али „Огледало“ је тиме испунило једну велику и свету дужност и оно ће ту стати.

Али оно ту неће стати да остане и да престане, већ да се, као оно уморни путник, мало одмори и окрепи, па ће онда, у име Бога, опет даље напред.

Какав ће бити тај будући рад „*Огледала*“ рећићемо за који дан.

КАКО ЈЕ У СРБИЈИ

(Последњи извештај пок. Краљу Александру)

(3)

Уз ову слику треба додати још ово:

Као последица свију мена и обрта, што се код нас дешавају кроз дуг низ година, у народу се изродила нека чудна политичка збуњеност и пометња.

Народ је имао своје идеале, своје погледе на друштво и државу, али све то сад се поколебало и нагло се губи, а ништа ново није дошло да га замени, и отуда онда празнина и пометња.

Ту забуну појачавају сада и свакојаки гласови, који се по народу шире о догађајима на Балкану, и о ратној спреми суседних држава. Јавља се уверење, да ће у ове смутње и сукобе неизбежно бити увучена и Србија, а у народу као да је ослабила врера у добар исход из ових сукоба.

Врло тежак утисак учинила је последња наредба о спреми ватрених сигнала, који би се имали палити за случај мобилизације.[1]

Ова политичка пометња опасан је знак и заслужује да се на њу сврати нарочита пажња. Јер услед те пометње свет постаје врло лаковеран и готов је да прими као истину највеће лудорије и измишљотине.

Све пак ово, даје велика маха политичким шпекулантима и страним интригантима, да протурањем свакојаких измишљених гласова стварају у народу узрујаност и врло неповољно стање и расположење душевно.

Стога би на ову појаву ваљало сврати озбиљну пажњу и побринути се да се она пресече.

II. Економске прилике; осиромашавање народа; нове опасности за физички развитак расе.

Економски положај и материјалне прилике једнога народа имају пресудни утицај на политичко стање и држање његово.

---

[1] У почетку 1903. год. издата је била наредба, да се у свакој општини, на згодном, високом месту, истакне дугачка мотка, са великом гужвом сена или слама, што би се имало упалити кад буде издата наредба за спремање и кретање војске — мобилизација.

Стога је, ради правилније оцене наших политичких прилика, било неопходно, да на овоме путу свратим пажњу и на материјалне прилике у нашега народа

У том погледу ја сам дошао до резултата, које ћу овде укратко изложити, а за које рачунам да ће бити од интереса за Ваше Величанство.

У нас нема свестраних и сређених статистичких података, с тога је врло тешко тачно обележити: како је за 30 до 40 последњих година текао наш економски развитак и какве су управо мене настале у имовном стању нашега народа.

Ипак, већ и оно што се површним проматрањем даје запазити, показује, да је наш народ у последњој трећини прошлога столећа знатно осиромашио и привредно оронуо. У неком правцу могао би се можда показати и приличан привредан напредак. *Али укупно стање несумњиво се погоршало.*

Учињен је очевидан напредак у грађењу станова, у обради земље и примени савршенијих алата, и јако је умножена просторија зиратне земље. Но, с друге стране, коначно су упропашћени огромни капитали у народних шумама, у приплодној и радној стоци, и у адиђарима и накитима, које је раније имала готово свака српска кућа, а данас их нема ни десетак у читавом селу.

Исечене шуме јако су оштетиле плодност обрађене земље. Многе су речице и потоци сасвим пресушени, а многи су стали плавити своју околину и најродније равнице претварати у неродне камењаре.

Пре 30—40 година у селу од стотину домова није било ни 10 домаћина, који не би имали своје волове, а сваки је имао бар по мало ситне стоке, — свиња, оваца итд.

Данас једва трећина сељака да има запрегу, а добра трећина *нема никакве стоке*.

У ранија времена сматрало се као стидно и грешно презати краву у плуг и кола, и то се могло видети само у Цигана, или код пуке сиротиње. Данас је редак домаћин у селу, који не преже и краве, јер нема волова.

Тако исто велики је назадак учињен и у одевању народном. Пре 50 година *Каниц* је писао, како у Србији нигде није видео подерана и прљава човека, а данас, куд се окренете видите само дроње, који тако поцепани долазе чак и на пазар, у судницу и у цркву!

Начин народног привређивања остао је у главноме скоро онај исти, какав је био и пре, а разне дажбине државне и општинске, као и приватни издаци тако су нарасли, да наш сељак просто грца под теретом и не може да саставља крај с крајем.

Најтежи назадак мислим да је учињен у исхрани народнај. Познато је како наш народ већином преко године живи просто о сувом хлебу, и то о најгорој врсти хлеба — о сухој проји!

Али до сада је бивало да се народ бар од времена на време мрсио и своју храну поправљао јајима и живином, што је имала свака кућа, те се могло употребити у свако доба. Сва количина пернате живине и јаја, што се производила у Србији, трошена је у земљи, што је знатно поправљало иначе злу храну народну и помагало да се однегује снажан подмладак, јер су се преко лета деца махом хранила јајима и млеком, дакле најбољом храном.

Али, последњих година ту је учињена велика промена. Ми се радујемо како је последњих година извозом јаја и живине знатно порастао наш међународни биланц извоза.

Међутим, тај извоз јаја и пернате живине оставиће несретне трагове на физичком развићу наше расе. Мајка, која је пре гладном детету пружала јаје, сад му пружа шаку сува семена од бундева да се, камен, њиме захрани, јер те семенке не могу да се продаду.

Код нас се не продаје сувишак, не продаје се оно што претекне преко наше исхране, већ се одваја и одкида од уста; наша деца остају гладна, а ми продајемо јаја и пилиће да зарадимо коју црквицу више.

Како је страшан утисак чинило на мене, приликом последњега путовања, када прођем кроз читаво село, па нигде да видим кокошке или ћурке, нигде да чујем петла да кукурекне!

Услед овога материјалног осиромашавања, народ почиње и физички да опада, и умно и морално да се забатаљује. Он постаје равнодушан, немаран, апатичан према свему и свачему. Притисла га немаштина, па више не пази много ни на чистоту, ни на образ, ни на ред и пристојност.

У раније доба прљав, подеран, чупав и босоног — српски сељак није хтео за живу главу изићи на збор и међу људе — стидео се, држао је на себе и пазио на свој образ. Сад га убила сиротиња, па му је постало све свеједно, и он сад излази међ дружину као мечка, и на прекор одговара немарно:

„Како могу — онако и идем“.

Ово стање изазива и моралну распуштеност. Људи постају равнодушни према народним обичајима, према вери, према цркви, према закону, према власти.

И тако, услед материјална осиромашења, настаје и политичка разузданост међу светом, коју је тешко савлађивати.

Тако један народ поступно и полако губи своје народне облике и обележја, постаје равнодушан према народним светињама, лабави у дужностима према себи, према своме дому и народу, према земљи и отаџбини, и тако поступно гњили и сазрева за какву велику катастрофу, за какву опаку туђу инвазију, којој не би био кадар дати отпора, при првој озбиљној опасности.

Све су то прилике, Величанство, које морају нагнати српске родољубе да стану, да се дубоко размисле и да хитно потраже озбиљна лека овим недаћама нашим.

(Наставиће се)

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(26)

Стога се *пријатељ* морао довијати и тражити друга пута и начина, како да оствари своју намеру.

После дугих и узалудних домишљања, најзад случајно наиђе на човека, који му се чинио погодан да му овде послужи. Наиме, наишао је на младића, који је раније служио у том страном посланству, и који је и сада могао ући у ту службу.

Пријатељ се реши да се користи услугама овога човека. Али ствар није ишла лако. Ваљало се бојати да се младић где год не изрекне и да ствар не изда и не обелодани. А најтеже је било што се та ствар морала крити и од српске полиције, а поглавато од краља Александра, јер он, да је дознао за то, никад не би допустио да се служе и таквим средствима. Пријатељ је знао те скрупуле краљеве. С тога се и осигуравао унапред, да не мора краља извештавати о току целе ствари, већ само да му поднесе готов ресултат.

Тек после подужих напора, пријатељ је успео да ствар упути „добрим правцем“ — млади странац (јер тај је младић био странац) био је већ у служби код дотичног посланства, и сад је само требало вешто да изведе повремену му ствар

Међутим тек сад настало је досадно развлачење и одгађање. Младић је налазио све нове и нове разлоге, да ствар одуговлачи и да на њен рачун мами све нове и све веће суме новаца. Изговарао се да г. посланик све своје хартије држи под кључем, у својој соби, куда је њему тешко доћи

Најзад, једног дана ипак је неки успех постигнут. Младић се дочепао једне књижице, која је по опису личила на ону коју је он тражио. Али када је пријатељ ту књигу отворио, нашао је у њој све саме некакве цифре и рачуне.

Да ли је то била она тајанствена књижица Црне Даме, или нека друга, на њу налик, није се могло са сигурношћу утврдити. Али у тој књижици нађено је нешто друго, што није тражено, али што је за краља Александра било врло драгоцено. То је била записка на плавкастој хартији, писана руком краљичином, а ове садржине:

„Господин злоупотребљује утицај који има код мене.

„Ја имам својих дужности и њих се не одричем.

„Ја треба да будем благодарна и то у истини и јесам.

„Али ја сам данас српска краљица и као таква имам једну дужност, која стоји над свима осталим. То је дужност да волим човека, који ми је поклонио сву љубав своју и направио ми крај себе места на краљевском престолу српском, и да будем истински пријатељ земље, која ме зове својом краљицом.

„Ову велику и свету дужност ја никад ничему не могу, нећу и не смем жртвовати.“

„То треба знати и то треба упамтити једном за свагда“...

Ово је било написано на једној страни записке.

На другој страни стајало је истом руком записано ово:

(Наставиће се.)

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Свраћамо нарочиту пажњу г.г. продаваца на ово:

1. 95. св. „Огледала обуставиће се свима који нису измирили своје рачуне за прошли месец.

*2. Ко **ДО ПЕТОГ МАЈА** не измири све рачуне за месец Април — обуставиће му се „Огледало“ без икаква изговора.*

Свраћамо нарочиту пажњу пошт. читалаца „Огледала“ из унутрашњости да је најзгоднији начин да се претплате код своје најближе поште.

Претплата може бити на три месеца и стаје дин 2·25.

Пошта је одговорна за уредно добијање листа.

Овако претплаћивање нарочито је удесно за места где не постоје стални продавци „Огледала“.

Власник и одговорни уредник Мих. С. Петровић
Кочина ул. бр. 26.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

пише

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

95

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 3
1904.

КАКО ЈЕ У СРБИЈИ

(Последњи извештај пок. Краљу Александру.

(4)

*III. **Народ** и **чиновници**, **народ** и **династија**.*

Оличење државе и државне власти оличење закона и законске заштите оличење онога добра, оне моћи и благо, слова, што га држава и Господар земаљски дају народу, све то за народ је скупљено и представљено у ***државним чиновницима***.

Они су једини представници и посредници између народа и државе, између народа и Господара!

Какви су они, такво је и народу све што му одозго долази. Ако су они добри, народу је добра и сама држава; ако су они зли и неваљали, народ је уверен да му то зло долази од саме државе.

С тога је од битнога интереса и највеће потребе, да ***државни чиновници*** буду ***људи часни, поштени, вредни*** и подпуно ***спремни, да с чашћу и*** ко-

штвено питање и да
шењем нашега чиновн
решене у многоме и с
тешкоће, од којих д
тешко пати.

Ваљаност државн
жно је питање у сви
код нас у Србији ње
изузетна. Код нас је
битније питање земаљ
правилног решења ни
може. То долази од о
ких прилика, под ко
наш народ, и услед
особина наших, које с
ске и које само за на

Међу тим, баш к
где је чиновничко пит
вотнога интереса, оно
бити горе.

Услед свију прилика из прошлости, услед политичких промена и необично честих чиновничких премештаја, услед стотину разноликих утицаја, који су се стекли и укрстили за ово тријестак последњих година, настали су у истини најжалоснији односи између народа и чиновника, створено је стање где народ чиновнике не верма, а чиновници према народу не осећају скоро никакве дужности и обвезе, већ гледају само како ће што корисније за се употребити оно кратко време своје службе, коју су сад добили, а коју колико сутра могу изгубити.

Ово је крупна и одвећ важна појава, јер овај пут директно води фактичном безвлашћу, води времену, где ће народ у чиновницима гледати најезду туђинских пљачкаша, а чиновници у народу освојену и покорену рају, коју треба што пре огулити и исцедити, па после бежати одатле и тражити пљачке на другом крају, или се повлачити у миран живот, да се натенане ужива раније добијена пљачка.

Ужасно је рећи Господару, али ***стање у коме се сад налазе наши чиновнички односи према народу — просто је очајно.***

долази да тражи пра

А ми смо сасви стању.

Односи чиновник су до зла Бога и ту брз и поуздан лек.

* * *

Овде сад долази могу или управо не лини, јер се бојим да б дало“ опет могло бит тужено за велеиздају, старила прва оптужб већ шест месеци пот

То је одељак у расположењу и осећај ма династији Обренов њу и „демони српски“, мљи развијају живу штим овај одељак, ја ћу бар у кратко нагласити његову садржину.

Ту се вели да је наш народ по својим осећајима народ лојалан и врло династичан — то јест, привезан за своје владаоце, јер су га у томе правцу васпитали сва његова народна и повесничка предања, цела његова историја и сва његова дивна народна поезија, која му опева славу старих српских краљева и царева и буди у њему лепе осећаје оданости према својој обновљеној краљевини и подмлађеној краљевској лози, чији је представник краљ Александар I.

Али с оном истом искреношћу, с којом сам рекао краљу да широки слојеви народа осећају према њему срдачну оданост и привезаност, ваља ми рећи и то, да се већ почело озбиљно радити на рушењу и обарању ових осећаја народних.

„Полако и за сада још једва осетно, али се већ опажа, Величанство, да се с неких страна у Србији почиње подстицати и удешавати антидинастичка пропаганда.

„Већ има људи, Величанство, који отворено проповедају да овој земљи нема станка ни поуздана напретка док је води Обреновић V.

овим се
ма ову противд
па се вели, какс
се најпоштенији
чињу полако ин
земни противдин

Поштени љу
ове мрачне завер
мрзе...

„Али је ипак
но, да се ти људи
сују за ту ствар
жртве, само да шт

„А где је то
ту су близу и дру
радознали људи из
чешће нападе на д
лако и да их прима
да се за агитатори
онда многи залутат
мреже запашће мно
не душе“.

Стога је родољубива дужност свију добрих Срба, да ову појаву озбиљно узму на око и да потраже лека, како би се зауставило ширење овога отрова у народу.

Али у том погледу поглавито и највише има да предузме и учини само Ваше Величанство.

Срећено и правилно расправљено чиновничко питање, праведно и мудро урећени односи између краља и његовога оданог и верног народа — ето ту је срећа и сва будућност Србије, као и сва будућност Српства, које своје погледе у Србију упире.

А да се до те срећености једном доће, њу треба да хоће, треба да је жели и да јој смело приступи сам краљ Србије — Ваше Величанство.

(Наставиће се)

унапред знала да немам
и да не могу дати !...

„Али ко је највиш
највише наваљивао да
треби ?!...

„Али ја ћу једног
ге да поправим и искуп

„Најзад, што не м
довршиће милосрдно *Пр*
бију!.. Он ће ми дати св
дужност !“..

Овако је гласила
је краљу Александру
руке. По облику ово
исечак из некога већ
је био ***писмени доку***
писан руком краљичи
главно.

Дубок је био у
ови редови оставили
сандру. Из њих је он

После те записке краљ је знао на чисто ово двоје:

Да је у његову женидбу подмукло била умешана једна страна велика сила, која је удешавала, да преко краљице Драге утиче на судбину Србије и на судбину династије Обреновића.

Да је краљица Драга нероткиња, која никад не може деце имати.

Обадве ове ствари дале су краљу повода да дуго и много размишља о својим односима према краљици и о даљој судбини која чека и њих двоје и династију Обреновића.

Ресултат свију тих размишљања била је чврста одлука краљева, да енергично сузбија стране интриге и да не допусти да му лоза краљевска сасвим изумре!...

Тако је ово малено парче хартије имало после велика утицаја на судбину краља и династије.

Откровење

Било је то позно у јесен 1902. г. Једне вечери, ђенерал Цинцар-Марковић седео је доцно у ноћ у своме министарству и спремао неке хартије, које ће сутра изнети пред министарску седницу.

ово доба? —
на велики час
сет прошло!...
вако ненадну .

Краљ га п
привуче га ст
пита:

— Кога им

— Никога
Доцне је, вел
изашли већ да

— Врло д
— рече краљ. –
једном момку,
даље, и да ап
пушта, док ти

Кад је све б
хоће, он се пр
пред њега кома
хартије, коју п

„Имам један озбиљан и тежак грех и пред Богом, и пред краљем, и пред Србијом: — Нисам требала да обећавам оно, што сам унапред знала да немам, да никад нећу имати и да не могу дати!“...

— Видиш ли? — упита краљ.

— Видим — одговори ђенерал.

— Познајеш рукопис!...

— Наравно, како га не бих познавао!

— То значи, ја у овом браку никад порода не могу имати.

— Стара ствар и стара истина, Господару!

— Како за кога!

— Мање више за цео свет, Господару! Ко је још и о томе могао сумњати; нарочито после онако жалоснога свршетка првих нада!...

— Ево ја сам сумњао! Све док ово нисам рођеним очима прочитао, ја сам још увек гајио неку наду, да ће можда ипак Бог дати! Нисам ни ја више веровао утврдо, али сам се ипак надао; зрачак наде још је непрестано светлуцао. Сад се и он угасио, и сад настаје потпун мрак.

— Како се узме, Величанство! Мрак или потпуна светлост. Мислим то, сад је и Вама сасвим јасно да од порода нема ништа!... А та потпуна сигурност може донети и неке ресултате.

— Ресултат је тај, треба да се решим на одржање или на уништење династије.

— За бога, Величанство, зар би могли и помислити на то, да ви угасите своју рођену династију и да то учините свесно и намерно.

— Па или то, или се треба решити да терам краљицу.

— Зашто одмах у крајност, Величанство?

— Него како? Ту нема средине. Да би се могао склопити нови брак, ваља уништити стари.

— Па то јест, али за то би се ипак можда могао наћи какав лепши пут. Можда би Њ. Вел. Краљица и сама пристала да се уклони. Можда!...

Краљ се насмеја и пресече га:

— Хајд иди ти, упитај је!... Ха, ха, ха! У осталом, да је она сама, можда би још што и могло бити. Али док је ту моја сваја Кристина!... Лепо би се провео, кô би јој то само и поменуо!

— Ко пита њу!...

— Пита је краљица. И пита је и чак је се боји!... Као да је Кристина права краљица!... — рече краљ.

(Наставиће се)

Претплата на „Огледало“

—•—

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца *најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.*

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на *„Огледало“* и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију **„Огледало“** *стаје*	годишњ.	9·—	дин.
	полугодишњ.	4.50	»
	тромесечно	2.25	»
	месечно	0.75	»

За стране земље : Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију, Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

Књ. прва — **Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин.
Књ. друга — **Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

као што
ли у прош

Данас о
„Огледало“
нису изми
рачуне за
и раније.

Ко **до пе**
измири све
месец Апри
виће му се
без икаква

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

96

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛИРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 39.
1904.

КАКО ЈЕ У СРБИЈИ

(Последњи извештај пок. Краљу Александру)

(5)

IV. Ресултат ресултата — дванајести час — бити или не бити.

Величанство!

Полазећи на овај пут, ја сам имао пред очима једну обичну, практичну политичку задаћу.

Наиме, намера ми је била, да проценим какво је истинско политичко расположење у земљи и да извидим, с каквим би изгледима на успех данашња влада могла ући у изборну борбу за састав нове Скупштине?

То је био практичан задатак овога мога путовања.

Међутим, оно је дало много веће и шире ресултате. Ја сам на овоме путу сазнао таква факта и чињенице и добио тако значајне утиске, који су код мене изазвали читав низ питања и читав ред размишљања, која укупно дају крупан и врло важан ресултат — тако важан, да се он управо може назвати — *ресултат ресултата*.

Моје је уверење, да бих учинио тежак грех и пред Богом и пред отаџбином, кад ове утиске и овај *ресултат ресултата* не бих, у пуној искрености и преданости, изнео пред Ваше Величанство.

У том уверењу ја приступам излагању чињеница с крепким поуздањем, да моја искрена исповест може бити само од користи за узвишене интересе земље и престола.

* *
*

Величанство!

На овоме моме последњем путовању стекао сам уверење, које, допуњено свима ранијим проматрањима и богатим претходним искуством, даје ове ресултате:

1. У своме развићу наша отаџбина дошла је данас до тога ступња и на такву тачку, која се може обележити као епохалан прелом и завршетак једне историске периоде, иза које има да наступи други, нов правац, има да дође стварање *новога, сређеног унутрашњег стања Краљевине Србије*.

Епоха бујног партиског живота, грвења и гложења има једном да се заврши, а после ње да настане период тиха и сталожена унутрашњег рада и напредовања. Из доба декламација, празних речи и бурне хуке партиске, има да се пређе у доба *рада и стварања*, у доба *где дела говоре и где живе творевине казују шта је ко, и колико ко вреди у истини.*

И овај прелом мора бити извршен у свима гранама и правцима народна живота, како на пољу политичком, тако и на пољу економском, како у погледу умном, тако и у погледу моралном.

Дакле, прелом је неопходан и неизбежан. Питање је само, како ће он бити извршен.

2). Целокупна повесница људска сведочи, да за извршење оваких прелома друштвених има у опште само два пута.

Или мирни пут рефорама;

Или бурни и крвави пут преврата и револуција.

Јер такве преображаје друштвене изводи или сама државна власт, и она онда иде путем поступних рефорама, или их дограби у своје руке сам народ, пре изнесете *прог*

Али та велик
важна и за наше
лико судбоносна, д
за свету дужност
нарочито напомене
истакнем пред очи

Јер у истини, Г
ји тако, да ако доз
штвени не изврши
ним реформама, он
извршити сама *поб*
и то најобичније к
тавим низом прест

Тако је бивал
па пред таком алт
ми данас.

А из тога по
треба, да се сама
у овај дозрели пре

ства, без које се апсолутно не може ништа учинити.

У опште, Величанство. крупна је и веома значајна повесничка истина, **да у нас у Србији за све важније друштвене преображаје благотворна иницијатива мора да потече одозго, директно од самога Господара.**

Краљ мора да предњачи у свему, ако хоће да за њим пођу и остали грађани и да се у земљи неопходни и сазрели друштвени преображаји изврше на време, без потреса и трзавица.

Ово је света истина, коју В. Величанство непрестано мора имати на уму!...

Из свега овога потиче неминовна потреба и неопходност, да Ваше Величанство сада, баш у овим нашим данашњим приликама, узме целокупну иницијативу у своје руке и да под својом контролом, а по раније израђеном и спремљеном плану и програму изведе у нас све потребне друштвене преображаје и промене.

То је велики, богодани, природни задатак, који лежи на Вашем Величанству и који Ваше Величанство неминовно мора извршити, ако хоће да одговори својој дужности као краљ и

поглавица државни и **као законити наследник великога дома Обреновића.**

* * *

Тако, дакле, пред В. Величанством стоји велика и света задаћа, да одмах и неодложно приступите великоме послу реформисања своје лепе домовине.

Али ипак, све ово до сад махом је говорено теориски и начелно. Питање је како и чиме да се отпочне рад, кад се прелази на саму праксу, на живо дело?

Рећићу и овде одмах шта и како мислим.

Политичко партизанство, Господару, задало је Србији многе и дубоке ране. Мени није потребно да то тек доказујем и да за то примере наводим. То све врло добро зна В. Величанство, а то зна и цела Србија.

Према томе, прва и најпреча Ваша задаћа била би сада то: — *да исцелите и залечите ове опасне ране, које је необуздано партизанство направило на телу и на души Србије.*

Отров партизанства трује Србију и убија све животне сокове њене.

Прва је Ваша задаћа, дакле, да спасете Србију од тога отрова.

Али како?

Партије су још толико јаке да их В. Величанство не може обићи и просто рећи, ја о њима не водим рачун.

Не, Ви морате још неко време водити рачуна о партијама и морате радити с њима. Али тај рад треба удешавати тако, како ће партије постајати све слабије и неважније, а В. Величанство све јаче и независније према њима.

Идући тим правцем, Ви имате једног дана, у скорој и блиској будућности, доћи у положај, где можете корисно вршити све велике послове државне, и да се не морате због тога погађати и цењкати с разним вођама и првацима партиским, међу којима понекад има и таквих, којима су интереси њине странке пречи и ближи од интереса Србије. Да, ово бедно натезање и вечито накрпљање с партијама и вођама партиским треба већ једном да престане трзати Србију и мучити владаоца њеног!..

Свемоћ партизанства мора бити одсудно стукнута, да више не смета слободном развитку државном.

То се може и мора постићи, ако

ште могуће.

Да, да ли је
друштву и у једн
дати и управља
оваквих партиск
какве видимо у м
жавама, откуда с

Има их који
друштво уопште
без политичких ст
бе, какву те стра
уверавају да су по
напори, који се ко
тизанство сузбије.
зују на слабе рес
досадашња борба

У борби про
шена је таква јед
огромна интелиге

и првом приликом опет су се јављали као јака и неодољива политичка сила. Најзад је дошло дотле, да се неумитни краљ Милан морао уклонити.

Позивају се и на десетогодишњу борбу, која је настала после силаска с престола пок. краља Милана. Дошао је чак и сурови режим г. Владана Ђорђевића, па се најзад и он морао сломити. А партије су ипак остале и ево их и данас у пуној сили и снази

Све ово наводи се као непобитни докази да Србија не може живети животом сувременога друштва и постојати као уставна држава без политичких партија и њиних међусобних трвења, каква сад гледамо.

И доиста, на први поглед ствар збиља тако изгледа. Но то су ресултати само површног проматрања. Дубље проучавање *наших прилика* даје сасвим друкчије ресултате. Бар ја сам дошао до супротног гледишта, које ћу овде изнети у најкраћим потезима.

(Наставиће се)

* * *

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(23)

Цинцар-Марковић мало poћута; после рече:

— Ма какав био уплив старије сестре, ипак је он мален према упливу Вашега Величанства. Стога је главно, шта овде мислите Ви, шта мисли поглавица Династије Обреновића.

— Мисли да треба спасти Династију! — рече краљ одлучно.

— Онда ће Династија бити спасена. То ће бити живо дело, ако то озбиљно хоће српски краљ — рече живо ђенерал.

— Краљ то хоће.... али хоће ли то и други?... Хоће ли то, на пример, и г. ђенерал?!...

— Господару!... — викну ђенерал. а у тој једној речи исказан је био голем прекор, да краљ може и посумњати у готовост његову за тако једно дело, за спасавање Династије!...

— Шалим се, шалим!... — пожита краљ да поправи првашњу оштрину својих речи. — Шалим се. Знам ја какво су злато моји верни официри према мени и дому моме..... Али ипак, збиља, ствар неће ићи лако. Треба се дакле добро обути, кад будемо приступали послу.

— Како мисли В. Величанство? Откуда очекујете тешкоће?

Биће их с много страна. Нећу да говорим о самој краљици. Она би се још и дала савити; нарочито кад би јој се показало да друга изласка нема и да тако мора бити. Али ту ће се уплести други туђи интереси, нарочито крупни *туђински дипломатски утицаји и интриге* — рече краљ спуштеним гласом.

— Зар има и тога — рече ђенерал.

— Ох хо! Те још колико.

— Јамачно против воље Њ. Вел. Краљице? — упита ђенерал.

Краљ мало застаде, запе; после додаде живо: — Она се сирота брани, отима се, али страховите су то канџе — тих опаких дипломатских тица грабљивица. Где оне ухвате једном, ту се после лако не пушта; ту се живо месо кида.

— Наћи ће се нож и за одсецање тих грабљивих канџи — примети ђенерал.

— Најбоље је пазити да нас никако и не докаче. А за то је једно једино средство — ствар треба држати у тајности.

Говорећи ово, краљ још више спусти глас. Скоро шапућући он продужи.

— Наравно, ти си старији, мој ђенерале, и многе наше ствари знаш боље од мене. Али и овако млад ја сам стекао једно драгоцено искуство. То је, да код нас у Србији можеш с успехом свршити неку ствар само тако ако је умеднеш сачувати, да за њу нико не дозна док не осване дан извршења. Само најпрече, најнужније личности, које већ морају знати. Иначе ваља крити од свију, апсолутно од свију, чак од рођене капе своје, што рекли наши сељаци. Тако је код нас овде. Стога и у овој ствари, прво што од тебе тражим, то је апсолутно чување тајне. Ако коме треба — казаћу ја. Ти о овоме не смеш говорити ником. Разумеш — ником!

(Свршиће се)

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 95. свеске »Огледала« закључно, сврше и новац непремено пошљу одмах по пријему ове свеске.

Од кога новац не добијемо до 5. Маја ов. године, томе ће се без икакве одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“.

Ово важи за све и безусловно Никакве изговоре ни правдања примати не можемо.

☛ *Поштоване читаоце „Огледала“ из унутрашњости упозоравамо на горњу објаву. Ако од 5. Маја „Огледало“ престане долазити у њино место, нека знају да то не значи да је „Огледало“ престало, већ да њин продавац није платио дуг уредништву и оно је било принуђено да му лист обустави.*

За тај случај молимо читатеље „Огледала“, да нам за своје место препоруче другог поузданог продавца.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА.“

Претплата на „Огледало“

ЗА СРБИЈУ само уредништво претплату не прима.

За г. г. читаоце из села и омањих места, где немамо нашег продавца ***најбоље и најсигурније да се претплате код своје најближе поште.***

Свака пошта у Србији дужна је да прими претплату на „*Огледало*“ и она одговара претплатнику за уредно добијање листа.

За Србију „Огледало“ *стаје*

годиш.	9·—	дин
полугодиш.	4.50	»
тромесечно	2.25	»
месечно	0.75	»

За стране земље : Аустро-Угарску — Босну и Херцеговину, Црну Гору, Бугарску, Румунију Русију и т. д.

годишње:	12	франака или круна
полугодишње	6	»
тромесечно	3	»
месечно	1	»

Имамо још свију свезака од почетка. Свеска 5 пара дин.

Имамо засебно повезаних целих књига — комплета.

***Кн. прва* — Крв и сузе** (од 1—25 св.) 1.50 дин

***Кн. друга* — Краљ Милан** (од 25—45 св.) 1.30 „

„Огледало“ је веома удесно за разноврсне огласе

Власник и одговорни уредник Мих. С. Петровић
Кочина ул. бр. 26.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

97

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 39.
1904.

КАКО ЈЕ У СРБИЈИ

(Последњи извештај пок. Краљу Александру)

(6)

Величанство!

Моје богато, тријестогодишње искуство, моје непосредно, лично учествовање у свима нашим крупнијим политичким догађајима и блиско познавање свију наших јавних послова и јавних посленика, — створило је код мене дубоко, непоколебљиво уверење: ***да се Србија може спасти партиских трзавица,*** са којих данас тако тешко страда и пропада.

То је, Величанство, моје непобитно уверење, а ово моје последње путовање само ме је још више учврстило у овим погледима, које сам још израније имао.

А ево и практичних мера, које мислим да би требало предузети за достижење овог великог задатка.

⁂

сти до сада чес
партиске страс
паљиване, мест

То је долаз
међу којима је
неискреност, с
шио. Јавно је у
занства, а овам
жавна власт пос

Јер у свима
јима, да се сузб
љи, наше су с
једна против др
бијане, другима
стварани услови

Наравно, **д**
сузбити партиз
је једна странка
ослабила, у тол

даље ићи. За успешну борбу против партизанства, Ваше Величанство имало би тврдо и непоколебљиво истаћи принцип неутралности и непартизанства. Тај принцип морао би бити прокламован одсудно, свечано и с највећом непоколебљивошћу. Ваше Величанство морало би стати на гледиште да више неће да зна и да чује за партије. Али, одбацујући политичке странке, Господар земље тражи и зове к себи све добре Србе, све лојалне грађане, који под светом заставом Таковском хоће искрено и одано да служе престолу и отаџбини. И ко год то хоће, он је Господару добро дошао и подједнако му је мио, без питања коме је политичком табору раније припадао. Главно је да су му од сад отаџбина и престо светиња, пред којом се губи партија.

Ово гледиште врло је јако. Оно је потпуно оправдано и врло успешно може се бранити и према иностранству, и унутра у земљи према партијама.

На страни, и у штампи и у дипломацији, врло добро разумеју кад се рекне, да су партије опасне по Србију, јер су својим међусобним гложењем јако оштетиле земљу и напослетку при-

нака признају,
штетиле земљу,
мили би одсудне
ства, да се парт
ски сузбије.

Што све те
уздржава, те не
неутрални режим
тизанства данас
га непопуларним,
хоће истинска, н
јичност.

И у земљи и
та *повика на пар*
ва само као маск
се гони најјача и н
ка у земљи, а да
стварају и подиж
које немају корен

јање партизанства код нас прва је и непоходна погодба, *да неутрални режим буде прокламован не само на речима, већ одмах утврђен и делом, фактима, чињеницама.*

Ваља одмах на првом кораку **радити тако**, да дела посведоче, како се истински хоће неутралан, непартиски режим и како су томе режиму у истини подједнако мили сви људи од истинске вредности и способности, који год хоће искрено и лојално да му послуже.

И тако, за брз и потпун успех неутралног, непартиског режима потребна су, *дела, дела и опет дела*, која ће засведочити да се истински *хоће владавина неутрална, владавина српска, династичка, родољубива, а не ни напредњачка, ни радикална, ни либерална.*

Да неутрални режим делима докаже своју истинску неутралност, довољно му је да у први мах посведочи бар код постављања чиновника да једино гледа на поштење, спрему, вредноћу и способност, без обзира на партизанство. А кад та истинска неутралност буде једног дана делима засведочена, онда ће *неутрални режим* тога дана славити и своју прву пуну победу и у земљи и на страни.

дино и искључно
верује да се хоће
Када се делима
истини хоће, на
странака окрену
кама, и њиним во
заставу коју држ

Да то тако
пре, нужне су јо

Партизанство
много зала, али мо
тешко и тако судб
што је зло, што
текцијом на свима
кама на површин
се места дограбили
ситних способност
а *грдни партизан*

А то је неопх
следица сваке па
јер ту се заслуге

ња. Али највећи терет ипак осећа *баш сама маса народна, која има непосредно посла с тим и таким службеницима — у полицији, у суду и свуда, где долази у додир с влашћу.*

После масе народне најтеже ударце отуда подносе земаљске финансије.

Да оставимо све друго, па да поменем само безбожно пљачкање државних и општинских каса, у облику ових страшних „дефицита,“ који се сваке године пењу на хиљаде и хиљаде динара.

И то је само оно што се случајно ухвати и открије.

Колико тек остаје незнано и неухваћено! А шта тек да се рекне о годишњим издацима на премештаје и пенсионовања, која се искључно врше из партиских обзира!

Спасти земљу од те напасти и дати јој поштене и способне чиновнике, то је та прека потреба и најпреча, света дужност, коју не може извести нико други, до Ви, Величанство, и то једино помоћу једнога истински неутралног, непартиског режима.

Јер само такав један непартиски режим може рекрутовати чиновнике једино по способности и истинској вредности њиној.

једног дана ова
изврши, Ваш у
онда свемоћан,
добро Србије —
ће народ за Вам
ишао за својим
вазда готов да с
ни као највишу з

Тада ће на
учини и последњ
занству у Србији
рац, а Ваше Вел
овога мучног и
погађања с парт
бичним партизани

То пак дело
ћају онога углед
наше чиновништв
роду, па га доцн

Наравно

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(29)

Краљ је говорио, а ђенерал је ћутећки климао главом, одобравајући краљу, али је било очевидно да му је памет отишла на другу страну.

Краљ то опази и упита га шта се замислио.

— Што се тиче чувања тајне, Величанство, то је и моја вајкадашња мисао и уверење. Што сокак сазна и он дочепа, то је увек упола пропало и покварено. Дакле, ако се хоће успех, мора се чувати тајна! Него ја овде сада мислим на друго нешто. Је ли В. Величанство потпуно убеђено, да су у ову ствар уплетене и стране дипломатске интриге?

— Потпуно, потпуно! — рече краљ.

— Онда се са целом ствари мора хитати. Јер што год се даље развлачи, све ће бивати теже и за нас опасније.

— То је и моје мишљење — прихвати краљ — зато сам се и решио да да те још вечерас потражим и да ти ову ствар поверим.

око себе, два-т
преко чела, а
нерала, и глед
рече:

— Ако би и
дошло до сукоб
био ти?

— Веома жа
осећао потребу
кво питање. Али,
ја имам само једа

Вазда сам би
само онде и на о
краљ. Тамо ме в
наклоности, а там
и војничке дужно

— Хвала, ђе
стиште му руку.
говорити слободн

После неколико година она би се можда могла наговорити да се и сама уклони. Али ми немамо кад толико чекати, нити се смемо излагати ризику, да она можда прими, а можда и да не прими овај предлог. Та се ствар не сме излагати таквом ризику. Стога ми морамо спремити све што треба, да се краљица уклони поуздано и потпуно сигурно, па хтела она то или нехтела. Гледаћемо да је поштедимо што се год више могне и да ствар изведемо у најблажој форми. Али она се мора уклонити — то је главно. Ствар ће се извести овако. — Удесиће се све што треба да краљица овога лета оде у које европско купатило. Спремиће се богато, даће јој се довољно новаца и све друго што јој је од потребе, а кад се једном испрати из Србије више се натраг неће пуштати. Међутим код нас овде предузеће се и службено ће бити објављено, да је мој брак разведен и да она није више краљица. Све ово удесиће се тако, да има своје законите форме и да не боде много у очи. Али је главно, до самога дана извршења, цела ствар мора бити очувана у највећој тајности. Стога се не може унапред преговарати с разним лицима, која ће имати да узму учешћа у овоме послу. Сви ти прего-

— Ђенерал
ћи ће бити онај,
В. Вел. Од мене
чути — рече ђе

Још близу
рали краљ и ње
овој важној ства
но била превалил
тврдо решени да
вршењу овога дел

(Св

ПРОДАВЦИМА ИЗ УНУТРАШЊОСТИ

Најозбиљније опомињемо продавце из унутрашњости, да обрачун до 95. свеске »Огледала« закључно, сврше и новац непремено пошљу одмах по пријему ове свеске.

Од кога новац не добијемо до 5. Маја ов. године, томе ће се без икаквог одлагања одмах обуставити даље шиљање „Огледала“.

Ово важи за све и безусловно. Никакве изговоре ни правдања примати не можемо.

☛ Поштоване читаоце „Огледала“ из унутрашњости упозоравамо на горњу објаву. Ако од 5. Маја „Огледало“ престане долазити у њино место, нека знају да то не значи да је „Огледало“ престало, већ да њин продавац није платио дуг уредништву и оно је било принуђено да му лист обустави.

За тај случај молимо читатеље „Огледала“, да нам за своје место препоруче другог поузданог продавца.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА.“

☛ ПАЖЊА ☚

У идућој, 98. св. *„Огледала“* изаћиће обавештај о *„Крвавој Години“* и о даљем излажењу *„Огледала.“*

На ово свраћамо нарочиту пажњу штованих читалаца и пријатеља *„Огледала.“*

ПРОДАВЦИМА У УНУТРАШЊОСТИ

Од 95 свеске обуставили смо *„Огледало“* свима оним продавцима, који нису измирили своје рачуне за Март и раније.

Ко до 5 Маја не измири своје рачуне за месец Април — *„Огледало“* ће му се одмах обуставити без икаква изговора.

Власник и одговорни уредник Мих. С. Петровић
Кочина ул. бр. 26.

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

98

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 38
1904.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIB

Због нагомиланог материјала завршетак *„Краљеве Тајне* остао је за идућу свеску, а ту ће се свршити и извештај *Како је у Србији?* — пошто у ову свеску није могло све стати.

Уредништво „ОГЛЕДАЛА".

Крвава година

1883. године Србија је преживила једну тешку и судбоносну кризу унутрашњу.

Те кобне године дух буне и метежа обузео је био читаве крајеве у источном делу Србије, и многе хиљаде грађана српских скочили су били, да се с оружјем у руци одупру државној власти при извршењу војне наредбе о одузимању од народа пушке државне.

На чело овоме покрету стали су били прваци радикални и многи су то платили главама својим.

Противу овог покрета изведена је стајаћа војска и бунт је брзо и неумитно удављен у својој рођеној крви.

оно је један и ме
могло бити по во
кога суда, поред
дође још преко 50
јер толико их је б
(Интересно је и за
поучно, да 29. мај
династије Обренов
нога истог г. пред
год., на преком суд
и хтео побити још
све због тога, што
тив династије Обре

Као човек, дак
вирио у мрачну гр
био умешан у све
и потресе, ја сам у
Новина “ описао с
ном „**Крвава Годин**
роба.“)

Али није само то. Ваља имати на уму још ово:

Кад сам пре 14 година писао ту ствар, на престолу Србије били су Обреновићи, који су ту буну угушили, и већ из деликатности према њима, многе ствари нису се могле износити, а сад тих скрупула нема више.

Многи учесници догађаја тада нису смели, а сада су ми дали своје успомене и белешке из тога доба где има много врло занимљивих и важних нових ствари.

Најзад, сад ја могу слободно изнети и ову чињеницу.

Сва акта и цела архива **Радикалног Главног Одбора** ***налази се код мене.*** Пуних 20 година ја сам се мучио и чувао овај богати и јединствени материјал, по коме се једног дана може написати истинска, права ***Историја Радикалне Странке у Србији.***

И тај материјал, ја ћу употребити сад, да покажем природни развитак Радик. Странке и пут којим се дошло до 1883. год.

И тако, ово дело ***Крвава Година*** биће сасвим изнова прерађено и знатно и богато допуњено и раширено. То ће управо бити сасвим нов рад, где ће историја Радикалне Странке заузети важно догађајима, ли видну улогу странке.

Тако ће *Крва* прилог за историј бији и за историј развијања у опш четврт века.

Сем свега пак ће ***ванредно зан*** слатко и глатко, к

У то име ми „ пло препоручујемо ***гледала.***"

Она ће обухват ***„Огледала.***"

(У идућој свес што имамо).

КАКО ЈЕ У СРБИЈИ

(Последњи извештај пок. Краљу Александру)

(7)

* * *

Господару! Партизанство је данас прекрилило целу Србију, а утицај, што га разни партизани имају на народ, врло је моћан. Има партизана и првака партиских, који читаве крајеве воде за собом и народним расположењем витлају по својој вољи.

Врло је поучно видети како они то раде и како и чиме обезбеђују себи онај утицај, што га имају на масу народну.

Јер кад знамо како се тај утицај ствара, лакше је наћи пута и начина како да се отклони.

А ево како то данас бива у Србији и како се у народу држе наше партије.

*

Наш је сељак заборављен и остављен сам себи. Он нема никога, ко би

каже као прија
интересује за
вање.

Користећи
ким расположењ
ним, код нас су
такла по један,
до четири човек
стављају као ње
и као прави љу
тови да заклоне
своје груди подм
народно.

Тако је у ово
један ред полити
се јављају као пр
имају врло несрет
крајеве.

Ови прваци им

Ови сеоски прваци већ су и сами саставни део масе народне, и у толико им је лакше да на њу утичу. Тако су они посредници између масе народне и првака партиских, којима управо служе као политички агенти по селима.

Нашега сељака стигло је зло и немаштина са сваке стране. Стога се он врло често налази у положају, где не може сам себи да помогне и где осећа да му његова рођена памет није довољна.

У свима тим и таквим случајевима сељак се обраћа овим сеоским агентима и они га доводе у додир, у везу и познанство с првакoм партиским, ако се већ раније нису познавали.

Тако ови прваци причају сељацима шта у овој земљи ваља, а шта неваља; они му казују како би могло бити боље и за народ лакше и берићетније; они дају сељаку поуку и савете кад пође власти, кад има какву парницу, или је пао у какву беду и одговорност, из које му се ваља извлачити.

У опште, кад год се сељак нађе у каквој недоумици, ту је првак партиски да га „обавести и упути!“...

Тако сеоски прваци држе у руци своје сељаке, а сами они опет стоје у

било што су мал
што су мало шк
од осталих, или
нији, отреситији,
и причању вешт

Тако, тих н
своју руку прост
ну масу, прилеп
дикал, либерал и
је вуку за собом
рају с њом на из

И то се онда
народне воље и в
народног!“...

То је најобич
ко се у народу д
кој истинској наче
нема ни помена,

Али све ово

где срески старешина не значи много. На против, где год је капетан јак, т. ј. има угледа и уважења у народу, ту партиски вођа тога среза не значи много, или он може нешто значити само по одобрењу и саизвољењу свога капетана.

Управо, ***капетан и среске вође партиске стоје у сразмери што више то мање, и обрнуто,*** т. ј. што је већи углед и моћ једнога чиниоца, у толико је мањи углед и моћ другога — ***што је јачи капетан***, ***то је слабији вођ партиски***, ***и обратно.***

Историја нашега унутрашњег развића у том погледу врло је поучна. Она сведочи да је моћ првака партизанских у толико више расла, у колико је опадао углед преставника државне власти. Чињеница врло поучна за сузбијање партизанства у земљи! Јер као год што је постала моћ партизанских првака, мора тим истим путем и пропасти. ***Ње ће нестати онда, кад преставници државне власти опет стекну у очима народа потпун углед и неокрњен ауторитет,*** какав треба да имају поштени и савесни службеници државни.

Да се то постигне, осим онога услова, који смо напред помињали, да чиновници буду вредни, способни и поштени људи, има да дође још и ова друга, врло важна погодба:

Чиновници државни треба једном да престану бити чергаши и да постану грађани српски, као што су некада и били. А то значи: државни чиновници не треба да лете сваки час с краја на крај Србије, *они треба у истини да се премештају само по истинској службеној потреба и онде где је то у истини неопходно.*

Ми смо данас дотле дотерали да народ више не зна и не памти чак ни имена својих старешина, а камо ли да их још може познати и према њима стећи неко поштовање и уважење.

Ко да верма старешину, који је данас дошао ненадно, као да је из облака пао, и за кога се зна посигурно, да ту неће саставити ни по године, но ће га једне ноћи исто тако ненадно нестати, као што је ненадно и дошао?!

Какви се односи могу развити и утврдити између таквога старешине и таквога народа? Био старешина добар или рђав, благ или оштар, праведан или подмитљив, грађанима је готово све једно. Они се за њега много не интересују, јер знају да се ту неће скрасити. Ако је строг, они његову строгост не вермају, јер знају да је кратка века.

Ако је вредан па предузима неке корисне послове, они то не цене, јер знају да ће свега тога брзо нестати и да се започети посао неће свршити.

Једино за таква чиновника интересују се они, који имају да што укајишаре и на неправедан начин добију, па се интересују какве слабости има овај старешина, да ли је подмитљив, пијаница, картарош или женскарош, те да га намаме, да се његовом слабошћу користе и за себе што извуку.

Тако исто, такав чиновник не може имати велика интересовања за народ, у чију је средину дошао. Њега се ти људи слабо тичу. Он неће међу њима век вековати. Свеједно му је, дакле, како ће они о њему мислити, јер је он данас овде, а сутра Бог зна где ће бити.

С тога му је главно ***да се што боље наплати. Док је ту да што смакне, па ће сутра одатле даље, и онда тако редом смицати и грабити, и то грабити оберучке, јер колико сутра може стићи депеша; пао твој министар, хајд напоље!***

Ето такви су сада истински, фактички односи између нашега народа и

ликама и око
углед и аутор
и да се осигу

Боже сачу
ништа, докле
овако жалосни

Сасвим је
доба. Где једа
годинама оста
подигне кућу,
изроди.

Он ту слав
ђење и крштењ
у школу, ту тр
и бива другима
ту и у тузи и у
радости.

Сав онај к
знаје сав тај кр
па је и он

лази као српски грађанин, коме се зна прошлост; зна се његов лепи глас, зна се где му је кућа и матица, и зна се да ће се он доцније опет вратити на то своје старо гнездо.

Такав чиновник, ако хоће и уме може вазда бити највећи ауторитет у своме подручју. Никакве вође партијске не могу ту имати каква угледа и значаја, ако то он неће и не жели. Такав чиновник у полицији, помогнут таквим чиновницима у свима другим струкама, састављају истинску снагу у народу. На ту снагу Краљ се увек може с поуздањем ослонити, јер су то Његови заклети чиновници. А преко њих може се увек благотворно утицати на народ и држати чврсто у руци целокупна политичка ситуација.

Тада Господар земље неће имати никакве потребе, да погледа на политичке прваке и вође партиске, да њих прибира око себе да их мити и мољака и да код њих тражи ослонца за извођење Својих политичких планова и смерова.

Тако, повраћајући државним чиновницима њин стари углед и ауторитет, постижу се три крупна и знаменита ресултата:

земље.

Само чинов
лед, сталнији
Ваше Величанс
непоузданих во
уздане, верне и
на које се вазд
слонити.

(С

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

ПИСАЦ
задржава
сва права

99

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, Дубровачка 36,
1904.

THE UNIVERSITY OF [illegible]

КАКО ЈЕ У СРБИЈИ

(Последњи извештај пок. Краљу Александру)

(8)

* * *

Величанство!

Дошли смо до последњих закључака и последње речи. Ресултат ресултата свега што сам до сада рекао, своди се на ово:

Српско друштво у свом унутрашњем развитку дошло је до тачке, која се мора обележити као тачка крупног друштвено-политичког прелома и као доба једне тешке унутрашње друштвено-политичке и ***династичке криве***.

Настао је ***дванаести час***, где старо друштво и старо стање треба да роде нов поредак и ново доба плоднога рада и делања. А то се може извести или мудрим, смишљеним и енергичним реформама одозго, или би иначе ***морало настати доба револуционарног врења и трзавица, које би се неминовно завр-***

риментисања;
и праведне в
родољубивог р
ну, ера дела
тизма.

А за ствар
јативу и главн
Ваше Величанс

Краљ Србиј
који успешно
вога великог пр
брати све добре

Дело је и с
ико други смео
успешно извести.

Једино Ваш
њена је та горос
племе тако судбо

Полазећи с
њено

Величанство истински хоће неутралан, ванпартиски режим, ***и тиме побити сва она протурања по народу: да ће све што се назвало радикалом бити презрено и одгурнуто и да ту никоме неће помоћи никаква његова лојалност и оданост Престолу.***

Тиме би се уједно сузбили и они гласови, да Господар намерава предати ***„либералним црсташима“*** сву власт и целокупну управу земаљску.

2. Нарочитим наглашавањем ***да радикали неће бити искључени од учешћа у власти***, постигло би се, да добар део радикала приступи данашњим радикалним министрима.

Том околношћу требало би се онда користити и сазвати нарочити радикални збор, где би се јасно и одлучно обележили и издвојили сви они радикали, који хоће искрено да помажу данашњи неутрални режим.

3. Згодним актом, преко угледнијих напредњака, требало би апеловати на све напредњаке у земљи, да и овом приликом посведоче своју свагдашњу оданост и да својски и једнодушно помогну данашњу владу, у којој има и њиних чланова.

4. Најзад, непоколебљива одлучност

В. Величанства утицаће и на либерале — они ће се јамачно подвојити у две групе, и група умерених либерала, вољних да помогну владу — ојачаће.

Тако, ослоњена на умереније елементе из све три странке, данашња влада могла би с поуздањем ући у изборе и из њих изаћи победоносна.

То је моје мишљење.

Величанство!

Навршила се пуна четврт века како у Србији политичке партије постоје као организовани војнички табори и душмански се боре један против другог.

Ова несретна борба много је штошта пореметила и оштетила у овој земљи, па није оставила на миру чак ни узвишени престо краљевски.

Таласи ове борбе тако су високо запљускивали, да су многи камен одронили и оборили чак са самога подножја Престола. Ваше Величанство најбоље зна какве су штете и опасности од свега тога произашле.

Сада је, Величанство, ево куцнуо дванаести час, да Ви, с висине престола, ту борбу једном за свагда прекратите.

Предузимајући велико дело спасавања отаџбине од политичких партија, Ваше Величанство у овом одсудном тренутку мора се још једном послужити партијама, *и то свима подједнако*.

Све партије имају дати В. Величанству погодне људе, који ће помоћи да се ова земља спасе партизанства. И баш за то, што ће тај посао вршити људи из све три странке, он ће бити дело народно и ићи ће брзо и успешно.

Само на тај начин и може се извести ово велико дело.

Поред големих штета, то ће бити једна корист, коју ће партије напослетку и нехотице учинити и отаџбини и престолу.

Једно само не сме се заборављати. Ствар се мора одмах отпочињати.

Прилике и односи тако су заоштрени, да се В. Величанство налази на резу од бријачице. Расудите сами може ли се ту седети. Једнога тренутка немате за дангубљење, јер је и сувише издангубљено.

С надом у Бога и крепком вером у лепшу будућност Српства, крените напред, Господару, и Бог ће Ваше труде благословити!

Ево овако г
писка, коју сам
поднео у почетк
године.[1]

То су били
које је млади кра

---

[1] На концепту
овде и доносим, није
ипак сигурно, да је з
првој половини Април

КРАЉЕВА ТАЈНА

(Истинита прича из наших дана).

(80)

Мрачне слутње

Поноћ је већ давно била превалила, а у краљевом кабинету за рад још се сијала електрика, и од времена на време, на незастртом прозору, појављивала се у сенци црна силуета краља Александра.

Млади краљ очевидно је био врло узбуђен. Писао је нешто, или боље рећи нешто је бележио, али се јасно видело да је био узрујан душевно, јер је сваки час устајао иза стола, трљао чело и крупним корацима ходао по соби тамо амо.

Тек позно, позно у ноћ, пошто је већ прошло 2 часа по поноћи, краљ се мало стиша, подуже је писао мирно, па онда скупи хартије, брижљиво их сави и смести у фијоку свога писаћег стола, коју два пут закључа сигурном вертхајмовом бравом.

Пошто је још мало проходао по свом кабинету, краљ се полако упути у спаваћу собу, а дремљиви слуга дворски дође да погаси електрику у кабинету.

Дошав до спаваће собе, краљ прво ослушну, па после полако отвори врата, и пажљиво ступи унутра — било је очевидно да пази да не би пробудио краљицу.

Али како се зачуди, кад према слабој светлости назре краљицу где будна леткари у своме кревету, подбочена на десну руку.

Краљ јој чисто прискочи и зачуђено је запита:

— Ти не спаваш! Шта је? Да ти није што зло?...

Али тек овако изблиза он виде како је краљица бледа у лицу и веома тужна, а у сјајним очима блистале су се две скорашње сузе.

Краљ је страсно пољуби у обадва ока, седе до ње и опет је узе запиткивати шта јој је.

Краљица се у почетку нећкала и подуго није хтела ништа говорити. На сва запиткивања краљева, она је одговарала:

„Није ми ништа!“...

„Не боли ме ништа!...

„Онако ми се нешто разбио сан!“...

Но краљ је загрли, и кад јој мету руку на плећа, он осети како она сва трепери, као јасиков лист.

Тада краљ навали озбиљно и она једва полако поче попуштати и признавати једно по једно.

Она се чешће хватала руком за слабину. Краљ је упита шта је. Она рече да је ту боле.

— Од чега то? — упита краљ, хватајући и сам руком за то болно место.

— Од твога ударца!... Ту си ме ти ударио ногом! — рече краљица смешећи се тужно.

Краљ се изрогачи, готов да викне од чуда. Но краљица похита брже-боље да га умири. Она брзо објасни, да је сањала тежак, немио, врло ружан и врло жив сан, у коме долази чак и то, да је краљ њу ударио ногом у трбу и у слабину. И сан је био тако жив и близак јави, да се њој све чини, као да је у истини добила ударац — чак осећа и бол на томе месту, зато се и нехотице тамо маша руком.

Сан је збиља био чудан. Краљица је сањала да се пред њом јавио њен деда, стари Никола Луњевица и покој-

— Камо ти
си краљица?

Она се изго
следника, али се
да ће јој дати.

Тада су они
привикали, да с
лудорија, којом
рава и себе и кра
да се уклони с
и да направи ме

Она је плака
рочито краљу М
можда и уклонила
стога, што јако в
од њега да се ра
ње не тражи кра
зван да тражи пр
кад га не тражи

се између ње и деде изроди препирка, а деду је помагао и краљ Милан.

„Позовемо тебе, да ти сам лично кажеш ко има право, и ти си ми онда у очи рекао, да хоћеш наследника и да ја треба што пре да идем одавде. А кад сам те ја прекорела, што ми то ниси раније самој рекао, но ми тек сад казујеш, ти си онда јурнуо на ме, и онде пред дедом и пред краљем оцем, ударио си ме ногом у трбух и у слабине! То ме је за само срце ујело и тако ме страховито увредило, да сам на глас узела плакати и јаукати у сну и сва сам се окупала у сузама. То ме је и иза сна тргло, и ево већ читав сахат од тога доба, а ја још не могу да се умирим и да се повратим — рече краљица, завршујући причање свога сна.

— Сан је лажа, а бог је истина — рече краљ, старајући се да умири краљицу.

— Помишљам како би било на јави и у истини кад је овако ужасно на сну — рече краљица замишљено.

— А шта те највише дирало и вређало у томе сну — интересовао се краљ.

— Разуме се — рече краљица — најтежи ми је био онај твој ударац. Али опет, чини ми се тежа и од самољичине:

— „Море!..
тила?!... Да це
само згодна пр
што сам *ону ст*
шом од ње!

Услед тога
ци право у очи

— Кажи ми
ти још да ће на

Краљица га
но и ћутећки, а
пуниле сузама.
вом очајно и пр
купљене сузе ск
недра.

— Па? — р
љицу јаче у своја

Краљица Драга делом ће потврдити да је пре свега добра Српкиња и да зна своју дужност!...

. . . .

Мајска зора већ је рудила, а краљ Александар и краљица Драга још су седили чврсто загрљени и обоје су тихо, тихо плакали!...

(Крај.)

Власник и одговорни уредник Мих. С. Петровић
Кочина ул. бр. 26.

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN LIB

ИЗЛАЗИ СВАКИ ДРУГИ ДАН

Огледало

ЗРАКЕ ИЗ ПРОШЛОСТИ

ПИШЕ

ПЕРА ТОДОРОВИЋ

100

ПИСАЦ
задржава
сва права

Прештампавање
и превођење
забрањено

ГОДИНА II.

ЦЕНА 5 ПАРА
ФИЛЕРА
СТОТИНАКА

БЕОГРАД
Нова Трговачка Електрична штампарија, [illegible] 59.
1904.

тај раста
пуна два месе
завршетку, ми
мало разговор
Пре свега
жемо похвалит
дало" имали
продавце, који
око распродаје
дужности у св
одговорили.

Мален је бр
мио изузетак од
и који су се пол
муку и зараду,
рачуне нису изм
давно пропао.

Ове људе бо
овим последњи и
јој дужности и

НА РАСТАНКУ

Драги пријатељу,

Од кад *„Огледало“* излази дугујем ти одговор на више твојих питања. Рекао сам да ћу ти одговорити на све од једанпут, кад започети посао свршим. Сад смо ту на крају.

У недељу, 19. Октобра, прошле 1903. године — на дан св. *Прохора Пчињског* — изишла је прва (1.) свеска *„Огледала,“* а данас, у понедељак, 10. Маја 1904. године, ево излази свеска *стота (100).*

И тако, за 205 дана предали смо у руке нашим штов. читаоцима равно стотину свезака, што саставља засебан одсек и засебну целину *„Огледала.“*

Ту ћемо сад стати и за неко време растаћемо се с нашим штов. читаоцима.

рочито објасним
лежим, како не
ни најмање сумн

Међутим од
ја уједно одгова
пријатељима и ч
који су ми се об
тањима.

— „Где је Пе
Морао је да беж
Ако ће... тако му
други башкаре по
код својих кућа, а
овако под старост,
туђини, нека ште
из Земуна, кад ни

— „Није правио неред, али ето издаје то своје пусто *„Огледало“*...“

А кад сам те упитао, шта има у *„Огледалу“* тако страшно, због чега бих ја заслуживао да морам чак из своје рођене земље бежати, и позвао те да покажеш макар једно једино такво место — ти пишеш:

— „Нема ништа.... ја то знам! Чак није ништа ни оно, због чега је забрањена друга и трећа свеска. Није то дакле садржина, већ у опште сама појава *„Огледала“*. Што ће то? Каква је нужда била Пери да то покреће? А могао је знати да ће на њега сви гракнути. Па што му је све то требало? Без тога је за цело могао бити.“

Другом приликом ти питаш овако:

— „Где је Пера? — још у Земуну! Бога вам, шта ради тамо? Што не пређе у Београд? Не би му нико ништа. То сам чуо са најпоузданија места. Нека пише и упита г. Р. М., свога старог пријатеља, па ће чути како се у том смислу изразио чак и сам . . . тај и тај, који о Пери у опште има најбоље мишљење. Најзад разговарао сам и са самим г. управником вароши, па ми и он вели: — Залудан Пера што не дође. Не би га нико малим прстом пипнуо!...“

сам прешао у
дуго у Земуну

Велите да
да се ја нисам
рао склањати у
сам морао у Зем

Варате се
Није истина да
ље, да бирам г
у Београду или

У истини п
мо овај избор:

Или да се
да у Београду и

Јер чим су
ла“ биле забрање
и наш суд ту
судбина у тој ст
чаћена, јер по на

А мени је, драги пријатељу, већ поравнило 52 пуне, па ћеш дозволити и сам, да се у овим годинама не иде тако лако у хапсану.

Некада сам ја решења о хапшењу примао као — позивнице на бал. Али где је сад она младост и снага, она вера и оно надахнуће!

А после, драги пријане, ако је за вајду, од мене је доста било хапшења и тамновања! У целој Србији нема човек, који је као новинар и политичар толико хапшен и гоњен!...

А нисам ни ја од челика!

Но ти си ми на ово већ одговорио: Ти у једном писму велиш:

„Кад ти је „танка кожа“ и нећеш у хапсу, а ти био седети с миром!... Шта ти је требало *„Огледало“* и цела та запевка за мртвим Обреновићима! Не жале их толики њини блиски и рођени, који су истински од њих живили и богатили се, а нашао си се да их ожалиш ти, коме је једина трајна успомена од Обреновића — те јадне рањаве ноге твоје. Александра се ево не сећа чак ни млада и здрава рођена мајка његова, а запео си ти стар и немоћан да му успомену заштитиш! И сад због тога

и на твоје твр
бити без тога“..

Па наравно
без тога.“ Бар
смо прилике да
гледамо у очи
од нас може и
и подобни.

Ништавила.
прашини нашли
гли — могла су
још топло тело

Људи, који с
колено Обренови
кретачи и творци
којих се на Обр
могли су први
успомену свога

Читаве стран

Још и горе, читаве странке оавлаче на се крваву џелатску хаљину и глумачки и комендијашки изигравају улогу џелата, коју у истини никад нису вршиле.

Могли су, могли су!... и шта се све није могло, и шта све није било, и шта све још неће бити.

Па наравно да сам и ја могао бити без ***„Огледала“***, могао сам ћутати, могао сам и не узимати Обреновиће у уста.

Још и више: могао сам и говорити и писати о њима, али — ***како?***

Ах, то знаш ти, то знам ја, то знамо сви ми, како сам ја о Обреновићима могао писати, па да ме г. Церовић, и они што њему заповедају, у недра мећу, а не да ме у ребра бију.

Али, ето, ја нисам тако чинио. Па не само то, ја нисам ни ћутао. Јест, ја сам говорио и писао, и то онако како ја мислим и осећам.

А ја сам мислио да у једној слободној земљи један слободан грађанин може слободно исказивати своје осећаје поштовања и жаљења и према живима, и према мртвима.

Истина, увек сам имао на уму, да је наша Србија у свему мало особита земља, и друкчија од других.

Али ипак, под новим уставом и у *новој ери слобода* сматрао сам да бар према гробовима можемо слободно изразити своје осећаје поштовања, а да с тога не морамо доћи у тескобу, да бирамо између хапсе у земљи и бежања у туђину!

Овим сад управо и долазимо на ону тачку, која је главно питање у целој овој ствари, и због које ове редове управо и пишемо.

Јест, главно је питање: да ли се у Србији у хапсу иде по закону, или по нечијем ћефу и допадању?

Да ли затвора допада човек кад учини какво неупутно или злочинно дело, које закон забрањује и казни, или се у затвор може стићи и иначе, без икакка истинска греха и кривице, већ за неку сасвим педесет девету ствар, на пример због тога, ако ти човек [illegible] за мени [illegible] „*ништа није грешало*“ и да сам „*могло бити без њега*“ [illegible], рецимо, стога, што [illegible] „*Залодало*“ некоме [illegible].

[illegible]

морао и кад сам рахат могао бити без тога.

Да садржина мога *„Огледала“* није кажњива има пуно и других доказа. Ја сам ево готов у *свако доба*, да примим сву одговорност и штету, и ако треба да иструнем у тамници, ако један одбор образованих, независних, у књижевности и журналистици вичних људи нађе, да у моме напису, у 2. и 3. св. „Огледала“, има истинске увреде владаоца и династије.

Ево ја то примам чак и сад, кад је ствар застарила и кад сам ја сваке одговорности ослобођен!

Кад би се и онакви изрази могли оглашавати за злочине, половина наших листова морали би бити сваки дан узаптени, због увреде владаоца и династије.

„Штампа“ је, у препирци с Цетињем, донела такве наводе и цитате о пореклу данашње династије, да ја те изразе не смем овде ни да поменем, па ником није ни на ум пало да *„Штампу“* за то забрањује и оптужује. (А да видите шта би било од „Огледала“, да је случајно оно донело нешто само налик на то!)

Али најбољи је доказ ово. *„Право*

онда то није ка
ђанска равнопра
Према томе
изашла је на ов

---

[1]) Збиља интер
дана, по целом Бео
велики плакати, у к
је, како ће се за к
Огледало«, у коме
уништен *Пера Тодор*
гледало«. На плакат
нички одбор«, који
20 свезака и да ће и

Кроз 2—3 дана
Огледало«. По форми
али садржина шупља,
Права фурунџиска кн

Наравно да свет
куповати. Од прве с
граду 100; од 2 и 3
На седмој свесци мор

Пера Тодоровић, као српски новинар и књижевник, сматрао је за своју дужност, да на гробу последњега Обреновића припали своју скромну свећицу.

И он је то учинио. А вршећи то, он нити је кога очепио, нити је што упалио, чак није никога ни покапао том својом свећицом, нити у опште какав квар учинио.

Па ипак зато на њега се дигла читава хајка из горњих, службених кругова — (у толико је шире одобравање у народу. Мало је српских књига, које се могу подичити одзивом, какав је нашло у народу наше „Огледало“).

Сви вичу: Што палиш ту свећу? Што ће ти?

Што ће ми? Па кад је палим, онда она мени сигурно треба. То је ствар осећаја и ствар савести, ако ваша узвишеност и о тим ситницама још води каква рачуна.

Али шта вама смета та моја скромна свећица, те толико на њу вичете и толико се напрежете да је угасите!...

Међу вама чак има и таквих, који не могу ни да замисле човека, који нешто ради из чисте душевне и осећајне потребе.

Они свуда привиђају само трговину и пазаре, наплате и награде, продају и издају, мрачне завере и атентате.

ваздушни поме
страшна букт
да њоме упал
ваздух цело

Због тога
да отуда што
завере.

Ето, драги
нас дотерао по
ко лицемерство

„*Огледало*
ги ти лицемер
би Пера писао,
и дражења у
знају, где би
отворио, да му

Чак се пр
Земуну!... Бајаг
зла, већ од мас

У осталом

зећемо против њих и потребне законске мере, да свој дуг ипак плате.

Све остале наше уредне и вредне продавце овим молимо, да своје рачуне до ове последње — стоте — свеске закључно **одмах сврше и да нам новац са непродатим бројевима неодложно пошљу**.

Нарочито наглашујемо да **сви ови обрачуни треба да буду свршени најдаље до 25 Маја**, јер за тај рок и ми имамо својих неодложних и прешних плаћања, а затим и уредништво и администрација „*Огледала*“ затварају се до 1. Августа, и **рачуни, који не би били измирени до 25. Маја, морали би се сматрати као неуредни**.

С тога се ми поуздано надамо, да наши вредни продавци, који су се до сада тако лепо препоручили својом вредноћом и својом тачношћу, неће сада при крају и напослетку све то укварити.

Стечено поверење уредништва продавци треба да сачувају и за даље, не само ради свога образа, *већ и ради свога интереса. Јер кад „Огледало“ почне понова излазити, слаћемо га само оним продавцима, који по овом нашем позиву до 25. Маја уредно измире своје рачуне с нама.*

И тако, ми се растајемо до 1. Августа ове године, када ће „*Огледало*“